

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ECONOMICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 342.511.3 (478)(043.3)

MIHAI BALABAN

**SUSPENDAREA ȘI ÎNCETAREA MANDATULUI ȘEFULUI STATULUI ÎN
ARHITECTURA CONSTITUȚIONALĂ CONTEMPORANĂ
A REPUBLICII MOLDOVA**

Teză de doctor în drept

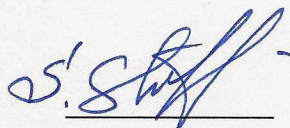
SPECIALITATEA 552.01 DREPT CONSTITUȚIONAL

Autor:

BALABAN Mihai

Conducător de doctorat:

SLUSARENCO Svetlana, doctor în drept,
conferențiar universitar

CHIȘINĂU, 2026

© BALABAN Mihai, 2026

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR	4
ADNOTARE	5
INTRODUCERE	8
1. STUDIUL ACTUAL AL CERCETĂRII INSTITUȚIEI SUSPENDĂRII ȘI ÎNCETĂRII MANDATULUI ȘEFULUI STATULUI	21
1.1. Repere doctrinare privind instituția suspendării și încetării mandatului șefului statului	21
1.2 Abordări juridice privind suspendarea și încetarea mandatului șefului statului.....	34
1.3 Concluzii la capitolul 1	53
2. FUNCȚIILE ȘI PARTICULARITĂȚILE MANDATULUI ȘEFULUI STATULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA	56
2.1 Rolul și locul instituției șefului de stat în sistemul autorităților publice	56
2.2 Funcțiile șefului de stat în arhitectura constituțională a statului contemporan	68
2.3 Mandatului șefului de stat: conținut, particularități și garanții constituționale	94
2.4 Concluzii la capitolul 2.....	101
3. FUNDAMENTELE CONSTITUȚIONALE ȘI REGIMUL JURIDIC AL SUSPENDĂRII ȘI ÎNCETĂRII MANDATULUI ȘEFULUI STATULUI	104
3.1 Esența și trăsăturile instituției suspendării mandatului șefului statului.....	104
3.2 Temeiurile constituționale și condițiile juridice de încetare a mandatului șefului statului ...	117
3.3 Practica jurisdicțională constituțională și reglementări normative comparate privind instituția suspendării și încetării mandatului șefului statului	142
3.4. Concluzii la Capitolul 3	158
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	161
BIBLIOGRAFIE	171
Anexă.....	184
Declarație privind asumarea răspunderii.....	196
CV-ul candidatului	197

LISTA ABREVIERILOR

alin. – aliniat

art. – articol

CCM – Curtea Constituțională a Republicii Moldova

CCR – Curtea Constituțională a României

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CP – Codul penal

ex. – exemplu

HCC – Hotărârea Curții Constituționale

lit. – litera

M.O. – Monitorul Oficial

nr. – numărul

RM – Republica Moldova

RSSM – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

p. – pagina

par. – paragraf

pct. - punct

SUA – Statele Unite ale Americii

vol. – volum

ADNOTARE

Balaban Mihai. Suspendarea și încetarea mandatului șefului statului în arhitectura constituțională contemporană a Republicii Moldova specialitatea 552.01 – Drept constituțional. Chișinău, 2026

Structura tezei: Introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 244 de titluri, 170 de pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 9 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: șeful statului, atribuții, funcții, demisie, destituire, răspundere, imunitate, inviolabilitate

Scopul lucrării constă în cercetarea aprofundată a instituției suspendării și încetării mandatului șefului statului în vederea conturării principiilor și particularităților care le caracterizează, prin realizarea unei abordări comparative a reglementărilor constituționale și a practicii constituționale din Republica Moldova și din alte state cu scopul identificării modelelor constituționale existente și a formulării unor propuneri de *lege ferenda* pentru perfecționarea cadrului normativ național.

Obiectivele cercetării: elucidarea particularităților referitoare la suspendarea mandatului șefului statului; identificarea temeiurilor și condițiilor constituționale ale încetării mandatului șefului statului ca garant al legitimității funcționării mecanismului de stat; analiza comparativă a modelelor constituționale cu privire la mandatul șefului statului, cu evidențierea similitudinilor și deosebirilor de reglementare a suspendării și încetării mandatului; examinarea jurisprudenței relevante a Curții Constituționale în domeniu; elucidarea esenței funcțiilor instituției șefului statului ca instituție etatică și personală în cadrul puterilor de stat.

Noutatea și originalitatea științifică. Noutatea științifică a lucrării constă în abordarea comparativă a instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului de stat, care a permis evidențierea asemănărilor și deosebirilor dintre modelele constituționale analizate, identificarea lacunelor normative și fundamentarea unei concepții unitare, bazate pe criterii juridico-constituționale clare și coerente. S-a fundamentat propunerea elaborării unei concepții unitare și a unui sistem coerent de criterii juridico-constituționale aplicabile suspendării și încetării mandatului șefului de stat.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante sunt reflectate în principalele concluzii științifice promovate pentru susținere, iar problema științifică importantă soluționată, vizând cercetarea complexă a instituției suspendării, încetării mandatului șefului statului, precum și a răspunderii acestuia și a abordărilor științifice cu privire la statutul constituțional al șefului statului și la mecanismele de întrerupere a mandatului

Problema științifică importantă soluționată constă în definirea și identificarea criteriilor privind suspendarea și încetarea mandatului șefului de stat, în conturarea criteriilor de delimitare a acestora, precum și în identificarea garanțiilor procedurale minime impuse de standardele europene, fapt ce permite fundamentarea teoretică necesară pentru optimizarea legislației naționale în domeniu.

Semnificația teoretică. Rezultatele investigației realizate sunt benefice pentru dezvoltarea continuă a teoriei dreptului constituțional în privința statutului șefului statului, în special prin elucidarea circumstanțelor de suspendare și încetare a mandatului, teza constituind o sursă monografică pentru cercetătorii preocupați de această problemă.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele obținute pot servi drept repere orientative în cercetarea ulterioară a problemei abordate, precum și ca suport teoretic în procesul didactic din cadrul cursurilor de specialitate, fiind totodată utile la revizuirea legislației în domeniu, inclusiv la nivel constituțional, contribuind astfel la consolidarea unei practici constituționale coerente.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele cercetării pot fi valorificate în activitatea autorităților și a persoanelor competente să interpreteze și să aplice normele constituționale, precum și în procesul didactic din cadrul facultăților de drept ale instituțiilor de învățământ superior.

NOTES

Balaban, Mihai. The Suspension and Termination of the Head of State's Term of Office in the Contemporary Constitutional Framework of the Republic of Moldova, Specialization 552.01 – Constitutional Law. Chişinău, 2026

Thesis structure: Introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, a bibliography of 244 titles, 170 pages of main text. The results obtained have been published in 9 scientific papers.

Keywords: head of state, powers, functions, resignation, removal from office, accountability, immunity, inviolability

The purpose of this study is to conduct an in-depth analysis of the institutions of suspension and termination of the head of state's term of office in order to outline the principles and characteristics that define them, by conducting a comparative analysis of constitutional provisions and constitutional practice in the Republic of Moldova and other states, with the aim of identifying existing constitutional models and formulating proposals for future legislation to improve the national regulatory framework.

Research objectives: to elucidate the specific aspects regarding the suspension of the head of state's term of office; to identify the constitutional grounds and conditions for the termination of the head of state's term of office as the guarantor of the legitimacy of the functioning of the state apparatus; to conduct a comparative analysis of constitutional models regarding the term of office of the head of state, highlighting the similarities and differences in the regulation of the suspension and termination of the term of office; to examine the relevant case law of the Constitutional Court in this area; to elucidate the essence of the functions of the office of the head of state as both a state institution and a personal office within the framework of state powers.

Scientific novelty and originality. The scientific novelty of this work lies in its comparative approach to the institutions of suspension and termination of the head of state's term of office, which has made it possible to highlight the similarities and differences between the analyzed constitutional models, identify regulatory gaps, and establish a unified concept based on clear and coherent legal and constitutional criteria. A proposal was put forward to develop a unified concept and a coherent system of legal and constitutional criteria applicable to the suspension and termination of the head of state's term of office.

The results obtained, which contribute to the resolution of an important scientific problem, are reflected in the main scientific conclusions presented in the dissertation, and the significant scientific problem addressed, focusing on comprehensive research into the suspension and termination of the head of state's term of office, as well as the head of state's accountability and scientific approaches regarding the constitutional status of the head of state and the mechanisms for terminating the term of office

The significant scientific problem addressed consists of defining and identifying the criteria for the suspension and termination of the head of state's term of office, outlining the criteria for distinguishing between them, and identifying the minimum procedural safeguards required by European standards, thereby providing the necessary theoretical foundation for optimizing national legislation in this area.

Theoretical Significance. The results of this study contribute to the ongoing development of constitutional law theory regarding the status of the head of state, particularly by clarifying the circumstances under which the term of office may be suspended or terminated; the thesis serves as a monographic resource for researchers interested in this issue.

Practical value of the thesis. The findings can serve as guiding principles for further research on the topic, as well as theoretical support in the teaching process within specialized courses, and are also useful in revising legislation

АННОТАЦИЯ

Балабан Михай. Приостановление и прекращение полномочий главы государства в современной конституционной системе Республики Молдова.

Специальность 552.01 — Конституционное право. Кишинёв, 2026

Структура диссертации: введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 244 наименований, 170 страницы основного текста. Полученные результаты опубликованы в 9 научных работах.

Ключевые слова: глава государства, полномочия, функции, отставка, отстранение от должности, ответственность, иммунитет, неприкосновенность

Цель работы заключается в углублённом исследовании институтов приостановления и прекращения полномочий главы государства с целью выделения принципов и особенностей, путем проведения сравнительного анализа конституционных норм и конституционной практики Республики Молдова и других государств с целью выявления существующих конституционных моделей и формулирования предложений по совершенствованию национального законодательства.

Цели исследования: выявление особенностей, касающихся приостановления полномочий главы государства; определение конституционных оснований и условий прекращения полномочий главы государства; сравнительный анализ конституционных моделей, касающихся полномочий главы государства, с выделением сходств и различий в регулировании приостановления и прекращения полномочий; изучение соответствующей судебной практики Конституционного суда в данной области.

Научная новизна и оригинальность. Научная новизна работы заключается в сравнительном подходе к институтам приостановления и прекращения полномочий главы государства, что позволило выявить сходства и различия между анализируемыми конституционными моделями, определить нормативные пробелы и обосновать единую концепцию, основанную на четких и последовательных правовых и конституционных критериях.

Полученные результаты, способствующие решению важной научной проблемы, нашли отражение в основных научных выводах, представленных на защиту, а решённая важная научная проблема касается комплексного исследования института приостановления и прекращения полномочий главы государства, а также его ответственности и научных подходов к конституционному статусу главы государства и механизмам прерывания его полномочий

Решённая важная научная проблема заключается в определении и выделении критериев приостановления и прекращения полномочий главы государства, в выработке критериев их разграничения, а также в выявлении минимальных процессуальных гарантий, предъявляемых европейскими стандартами, что позволяет создать необходимую теоретическую основу для оптимизации национального законодательства в данной области.

Теоретическое значение. Результаты проведенного исследования способствуют дальнейшему развитию теории конституционного права в части статуса главы государства, в частности, благодаря разъяснению обстоятельств приостановления и прекращения полномочий.

Практическая ценность работы. Полученные результаты могут служить ориентирами для дальнейшего изучения рассматриваемой проблемы, а также теоретической основой в процессе преподавания на специализированных курсах; кроме того, они будут полезны при пересмотре законодательства в данной области, в том числе на конституционном уровне, способствуя тем самым укреплению последовательной конституционной практики.

Применение научных результатов: результаты исследования могут быть использованы в деятельности органов власти и лиц, уполномоченных толковать и применять конституционные нормы, а также в учебном процессе на юридических факультетах высших учебных заведений.

INTRODUCERE

Actualitatea teoretică și importanța practică a problemei abordate. În doctrina constituțională contemporană, arhitectura instituțională a democrației se fundamentează pe un sistem de autorități publice, distincte sub aspect funcțional, dar interdependente în exercitarea puterii de stat. În această configurație instituțională se disting: Parlamentul, în calitate de organ reprezentativ suprem al poporului și unică autoritate legislativă; Executivul, constituit, în sens larg, din șeful statului și Guvern; autoritatea judecătorească, căreia îi revine misiunea de înfăptuire a justiției; precum și Curtea Constituțională, unica autoritate de jurisdicție constituțională.

Prin exercitarea competențelor proprii, dar și prin mecanismele de cooperare și control reciproc, aceste autorități contribuie la realizarea și garantarea ordinii constituționale, a separației și echilibrului puterilor, precum și a valorilor specifice statului democratic și de drept.

În cadrul instituțional descris, exercitarea puterii de stat se realizează prin intermediul persoanelor care dețin funcții de demnitate publică în temeiul Constituției și al legislației speciale. Rolul decizional ce le este atribuit presupune, în mod necesar, respectarea principiilor consacrate de Legea Fundamentală – premisă esențială pentru îndeplinirea legitimă și responsabilă a atribuțiilor aferente funcției deținute. Pe întreaga durată a mandatului, respectarea Constituției reprezintă o exigență fundamentală a conduitei demnitarilor de stat, întrucât aceasta este nu doar un ansamblu de norme scrise, ci exprimă valorile și spiritul unei societăți libere și democratice. În consecință, supremația Constituției impune conformarea atât cu litera, cât și cu spiritul textului constituțional, demnitarii având nu numai îndatorirea morală, dar și obligația juridică de a manifesta loialitate față de ordinea constituțională și de a interpreta și aplica Legea Fundamentală cu bună-credință.

Șeful statului, în calitate de titular al unei funcții de demnitate publică, constituie unul dintre pilonii fundamentali ai puterii etatice, având un rol indispensabil în organizarea, funcționarea și evoluția politică a statului. Constituția Republicii Moldova a consacrat instituția șefului statului în vederea satisfacerii, pe de o parte, a necesității de reprezentare a statului, iar pe de altă parte, a exigenței de arbitraj și mediere, atât între autoritățile publice, cât și în raporturile dintre stat și societate. În acest sens, instituția prezidențială ocupă un loc distinct în arhitectura constituțională, întrucât concentrează, într-o singură autoritate publică, cerințe precum stabilitatea și limitarea puterii, continuitatea mandatului și posibilitatea întreruperii acestuia, independența funcțională și răspunderea pentru modul de exercitare a atribuțiilor constituționale. În această perspectivă, reținem că mandatul șefului statului nu poate fi redus doar la perioada în care titularul funcției își exercită competențele, dar constituie un raport juridic complex, întemeiat pe legitimitate democratică, continuitate instituțională, responsabilitate constituțională și supremația

Constituției. Începutul mandatului, exercitarea acestuia, suspendarea și încetarea sa formează etape ale aceluiași mecanism constituțional, destinat să asigure atât funcționarea continuă a statului, cât și prevenirea exercitării arbitrare a puterii prezidențiale.

În ceea ce privește instituția șefului statului în Republica Moldova, menționăm că literatura de specialitate cuprinde numeroase cercetări consacrate acesteia. Totuși, evoluțiile jurisprudențiale și schimbările intervenite în contextul constituțional contemporan justifică reconsiderarea anumitor aspecte aferente statutului și mandatului prezidențial și impun o analiză aprofundată și sistematică a instituției suspendării și încetării mandatului Președintelui Republicii Moldova. Necesitatea unei asemenea analize este determinată de o serie de circumstanțe care au fundamentat alegerea temei de cercetare, dintre care evidențiem: schimbarea modului de alegere a șefului statului; clarificarea naturii juridice a instituției suspendării din funcție a Președintelui Republicii Moldova, reglementată de art. 89 din Constituție, cu elucidarea particularităților și a efectelor juridice ale acestei măsuri, precum și cu evidențierea unor noi dimensiuni ale regimului juridic al suspendării și încetării mandatului șefului statului. Totodată, blocajele instituționale generate în legătură cu exercitarea atribuțiilor prezidențiale reclamă identificarea unor mecanisme constituționale adecvate pentru depășirea acestora, în concordanță cu prevederile Constituției și cu realitățile sociale contemporane. Alegerea temei este determinată, de asemenea, de necesitatea examinării comparative a practicii constituționale din alte state privind suspendarea și încetarea mandatului șefului statului, cu precădere în situațiile în care a fost invocată încălcarea jurământului constituțional, precum și în ceea ce privește mecanismele instituționale utilizate pentru angajarea răspunderii titularului funcției.

De reținut că importanța instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului derivă din imperativul asigurării unui echilibru între stabilitatea mandatului prezidențial și răspunderea titularului acestuia pentru modul în care își exercită competențele constituționale. În contextul dat, este necesar de subliniat că mandatul șefului statului beneficiază de protecție împotriva ingerințelor politice și a revocării arbitrare, însă această protecție nu poate fi transformată într-o formă de impunitate constituțională. Atunci când exercitarea funcției devine temporar imposibilă, este realizată cu încălcarea gravă a Constituției sau nu mai poate continua din cauze obiective ori juridice, ordinea constituțională trebuie să dispună de mecanisme apte să prevină blocajul instituțional și să garanteze continuitatea autorității statale. În asemenea situații, instituția suspendării constituie un mecanism temporar și excepțional de protecție a ordinii constituționale. Aceasta nu desființează mandatul, dar întrerupe, pentru o perioadă determinată, exercitarea atribuțiilor prezidențiale.

Prin urmare, necesitatea studierii acestor instituții este determinată și de existența circumstanțelor sus-menționate, pentru care se impune și identificarea unor remedii

constituționale, în special în cazurile în care menținerea șefului statului în exercițiul funcției ar putea afecta funcționarea autorităților publice, desfășurarea procedurilor de tragere la răspundere sau respectarea supremației Constituției.

Totodată, este important de remarcat că necesitatea celor două instituții se manifestă cu precădere în situațiile de criză instituțională. Astfel, în cazul în care șeful statului se află temporar în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile, suspendarea sau constatarea imposibilității temporare permite preluarea provizorie a funcției, evitând astfel blocajul autorității prezidențiale. Dacă imposibilitatea devine definitivă ori dacă procedura constituțională se finalizează prin demitere, încetarea mandatului permite declararea vacanței funcției și declanșarea procedurii pentru legitimarea unui nou titular. În ambele situații, scopul principal nu constă în sancționarea persoanei, ci în protejarea funcției și în asigurarea continuității mandatului.

În consecință, reținem că suspendarea și încetarea mandatului constituie garanții ale constituționalismului democratic, deoarece: asigură supremația Constituției și obligativitatea respectării acesteia, inclusiv de către șeful statului; previn perpetuarea abuzului de putere și apariția unei forme de impunitate prezidențială; permit angajarea răspunderii constituționale pentru încălcări grave; previn blocajele generate de imposibilitatea exercitării atribuțiilor; garantează continuitatea funcției prezidențiale prin interimat; asigură transmiterea legitimă și ordonată a autorității către succesor; protejează stabilitatea mandatului împotriva revocării arbitrare, prin stabilirea unor temeiuri și proceduri stricte.

În considerarea celor expuse, instituțiile suspendării și încetării mandatului nu trebuie privite exclusiv ca modalități de îndepărtare a șefului statului de la exercitarea funcției. Acestea formează un sistem de garanții constituționale destinat să armonizeze trei valori fundamentale: stabilitatea mandatului prezidențial, răspunderea titularului și continuitatea puterii publice. În absența acestor mecanisme, mandatul ar putea deveni fie excesiv de vulnerabil în fața majorităților politice conjuncturale, fie excesiv de rigid, permițând titularului să își exercite competențele contrar Constituției, fără existența unui remediu instituțional efectiv.

Din această perspectivă, este oportun de apreciat că necesitatea asigurării stabilității și continuității funcției prezidențiale, concomitent cu instituirea unor mecanisme juridice eficiente de prevenire și sancționare a eventualelor abuzuri de putere, constituie una dintre premisele fundamentale care determină actualitatea și relevanța științifică a prezentei lucrări.

Cercetarea instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului a fost determinată și de necesitatea identificării unor mecanisme constituționale capabile să asigure continuitatea funcției prezidențiale în situațiile în care titularul acesteia nu mai poate sau nu mai este îndreptățit să își exercite atribuțiile. Importanța efectuării cercetării derivă din însăși poziția șefului statului în arhitectura autorităților publice: acesta reprezintă statul, garantează anumite valori

constituționale și contribuie la menținerea echilibrului instituțional. În consecință, menționăm că orice imposibilitate de exercitare a funcției ori orice conduită contrară Constituției poate produce efecte asupra întregului sistem al puterii publice. Totodată, este important de punctat că interesul pentru cercetarea acestor instituții a fost amplificat, de asemenea, de transformările pe care le-a cunoscut statutul șefului statului în evoluția constituționalismului contemporan.

Aprofundarea studiului doctoral este justificată și de diversitatea situațiilor care pot afecta realizarea mandatului prezidențial. Unele dintre acestea au caracter temporar și susțin întreruperea provizorie a exercitării atribuțiilor, fără pierderea imediată a calității de titular al funcției, în timp ce altele fac imposibilă continuarea definitivă a raportului de mandat, impunând constatarea vacanței funcției și declanșarea procedurilor de desemnare a unui succesor. Această diversitate, precum și necesitatea unei abordări coerente și bine fundamentate a situațiilor descrise determină orientarea prezentei cercetări spre delimitarea clară dintre suspendare, încetare, demitere, vacanță și interimat, precum și spre clarificarea raportului dintre imunitate și răspundere, noțiuni apropiate, dar distincte prin natura juridică, temeiurile, procedura și efectele lor.

În cazul Republicii Moldova, analiza acestor instituții este justificată suplimentar de particularitățile regimului constituțional, de modificările succesive ale modalității de alegere a Președintelui, de raporturile uneori tensionate dintre Președinte, Parlament și Guvern, precum și de rolul jurisprudenței Curții Constituționale în interpretarea competențelor prezidențiale. Alegerea directă a șefului statului îi conferă acestuia o legitimitate democratică sporită, fără a determina, în mod automat, extinderea atribuțiilor sale. O asemenea configurație poate genera divergențe cu privire la întinderea mandatului și la limitele intervenției celorlalte autorități în cazul exercitării necorespunzătoare ori al neexercitării atribuțiilor constituționale.

Totodată, necesitatea aprofundării analizei instituției suspendării șefului statului este determinată de caracterul relativ general al unor formule constituționale, precum sintagma „fapte grave” prin care se încalcă prevederile Constituției Republicii Moldova. De aici se desprinde ideea că, de cele mai multe ori, măsura suspendării din funcție a unei persoane cu funcție de demnitate publică este instituită în cazuri legate de proceduri penale, de comiterea unor fapte grave sau a unor ilegalități legate de exercitarea funcției .

Reținem că lipsa unor criterii juridice suficient de precise pentru aprecierea gravității faptelor poate permite interpretări divergente și poate transforma o procedură de protecție constituțională într-un instrument al confruntării politice. În mod similar, diversitatea temeiurilor de încetare a mandatului impune determinarea exactă a momentului producerii efectelor juridice și a autorității competente să constate existența fiecărui temei.

Prin urmare, la cercetarea acestor instituții s-a ajuns ca urmare a necesității de a soluționa o problemă fundamentală a dreptului constituțional: cum poate fi asigurată stabilitatea mandatului

șefului statului fără ca aceasta să conducă la lipsa titularului de răspundere și, în același timp, cum poate fi angajată răspunderea acestuia fără a permite înlăturarea sa arbitrară din funcție. Suspendarea și încetarea mandatului reprezintă răspunsuri juridice diferite la această problemă, fiind mecanisme indispensabile pentru protejarea ordinii constituționale, prevenirea vidului de putere și garantarea continuității autorității statale.

Așadar, pornind de la stadiul actual al cercetărilor din literatura de specialitate, precum și de la cadrul juridic în materie, apreciem că există suficiente premise pentru realizarea unui studiu aprofundat în cadrul proiectului de cercetare doctorală referitor la suspendarea și încetarea mandatului șefului statului. După cum am remarcat supra, această opțiune este susținută de poziția pe care șeful statului o ocupă în arhitectura autorităților publice fundamentale, unul dintre pilonii exercitării puterii în stat, având un rol esențial în asigurarea respectării ordinii constituționale, funcționării instituțiilor constituționale și a continuității statului. Actualitatea subiectului este amplificată și de diversitatea soluțiilor normative existente în diferite sisteme constituționale, precum și de dificultățile practice generate de interpretarea și aplicarea procedurilor de suspendare sau de încetare a mandatului.

Gradul de cercetare a problemei. Pentru realizarea cercetării științifice au fost valorificate numeroase lucrări științifice din doctrina națională și internațională. Analiza literaturii de specialitate evidențiază aspecte importante, printre care: determinarea cazurilor de intervenire a suspendării și încetării mandatului șefului statului; problema imunității; identificarea și sistematizarea principiilor juridico-constituționale care guvernează responsabilitatea și angajarea răspunderii șefului de stat.

Din cercetarea literaturii de specialitate se desprinde ideea că problematica suspendării și încetării mandatului șefului statului, inclusiv aspecte legate de suspendarea acestuia a constituit obiectul unor analize în doctrina din Republica Moldova și România, precum și în cea a altor state. Cu toate acestea, abordările sunt, în mare parte, dispersate și integrate în studiile consacrate de drept constituțional. În principal, este vorba despre o serie de lucrări științifice semnate de renumiți autori autohtoni, precum: Al. Arseni, I. Guceac, Gh. Costachi, S. Agachi, D. Baltag, Gh. Avornic, I. Iacub, I. Muruianu, E. Moraru, B. Negru, T. Cârnaț, V. Popa, P. Hlipcă; dar și din România: I. Deleanu, T. Drăganu, D.C. Dănișor, M. Constantinescu, I. Muraru, E. S. Tănăsescu, C. Călinoiu, V. Duculescu, C. Calinoiu, M. Enache, Gh. Iancu, C. Ionescu, N. Popa, G. Vrabie, I. Vida, R. D. Popescu, M. Dogaru etc.

În doctrina din Republica Moldova, instituția suspendării și încetării șefului statului a fost analizată în contextul răspunderii constituționale a Președintelui și al echilibrului dintre autorități. Profesorul Alexandru Arseni evidențiază statutul constituțional al Președintelui Republicii Moldova, limitele exercitării atribuțiilor acestuia și mecanismele de răspundere prevăzute de

Constituție, subliniind caracterul excepțional al suspendării din funcție. Academicianul Ion Guceac examinează instituția prezidențială prin prisma principiului separației puterilor în stat, acordând atenție procedurilor constituționale de suspendare și rolului Curții Constituționale în cadrul acestora. Profesorul Gheorghe Costachi abordează instituția Președintelui Republicii Moldova în contextul organizării puterii de stat, evidențiind raporturile dintre Președinte, Parlament și Curtea Constituțională în aplicarea mecanismelor de răspundere constituțională. La rândul său, constituționalistul Teodor Cârnaț analizează răspunderea constituțională a șefului statului și garanțiile constituționale care însoțesc procedura suspendării și demiterii, accentuând necesitatea respectării principiilor statului de drept.

În ceea ce privește doctrina română, o contribuție semnificativă aparține constituționaliștilor Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu, care examinează, în lucrarea „Drept constituțional și instituții politice”, statutul Președintelui României, procedura suspendării din funcție și formele răspunderii acestuia. Constituționalistul Tudor Drăganu analizează instituția șefului statului și mecanismele răspunderii constituționale în lucrarea „Drept constituțional și instituții politice”. De asemenea, doctrinari români Genoveva Vrabie și Cristian Ionescu tratează atribuțiile și răspunderea Președintelui, evidențiind rolul controlului parlamentar și constituțional asupra exercitării funcției prezidențiale.

Totodată, pe lângă literatura de specialitate, în cadrul cercetării a fost valorificat un amplu suport normativ, jurisprudențial și documentar, constituit din prevederile Constituției Republicii Moldova și ale actelor normative relevante, din jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova și a altor jurisdicții constituționale, precum și din reglementările consacrate în constituțiile României, Germaniei și ale altor state incluse în cercetare. Baza documentară a fost completată prin valorificarea opiniilor și recomandărilor Comisiei de la Veneția, a actelor juridice internaționale și a convențiilor relevante, precum și a studiilor elaborate de instituții naționale și internaționale și de organizații ale societății civile specializate în domeniu.

Scopul lucrării constă în efectuarea unei cercetări aprofundate a instituțiilor suspendării și încetării mandatului Președintelui Republicii Moldova, prin identificarea și examinarea problemelor teoretice, normative și practice aferente acestora, precum și în formularea unor soluții și propuneri de lege ferenda menite să îmbunătățească cadrul legal și constituțional în materie.

Obiectivele cercetării. În vederea realizării scopului propus, am stabilit următoarele obiective: - Analiza fundamentelor teoretico-doctrinare ale instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului, precum și a răspunderii acestuia, prin examinarea abordărilor științifice cu privire la statutul constituțional al șefului statului și la mecanismele de întrerupere a mandatului;

- Determinarea cadrului juridico-constituțional aplicabil mandatului șefului statului în Republica Moldova, a conținutului și particularităților acestuia, precum și a funcțiilor exercitate, a imunității și a răspunderii șefului statului;
- Analiza temeiurilor constituționale de suspendare și încetare a mandatului șefului statului în Republica Moldova, precum și a competențelor autorităților publice implicate în aceste proceduri;
- Realizarea unei cercetări comparative a modelelor constituționale contemporane de suspendare și încetare a mandatului șefului statului, în scopul identificării și valorificării soluțiilor normative și instituționale relevante pentru Republica Moldova;
- Evaluarea critică a mecanismelor constituționale privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui Republicii Moldova, prin analiza jurisprudenței constituționale și identificarea lacunelor normative, a dificultăților de aplicare și a riscurilor de blocaj instituțional;
- Formularea unor propuneri și recomandări de legea ferenda în vederea perfecționării cadrului normativ și a mecanismelor juridice aplicabile în domeniul cercetat.

Având în vedere scopul și obiectivele cercetării, formulăm următoarea ipoteză de cercetare: exercitarea funcției de către șeful statului trebuie să se realizeze cu respectarea strictă a limitelor constituționale ale competențelor sale și cu asumarea răspunderii pentru modul de îndeplinire a acestora. Încălcarea gravă a Constituției impune angajarea răspunderii constituționale și, după caz, aplicarea mecanismelor de suspendare sau încetare a mandatului prezidențial. În context, invocăm că studiul urmărește să evalueze în ce măsură perfecționarea reglementărilor cadrului constituțional și legislativ al Republicii Moldova cu privire la clarificarea temeiurilor, condițiilor, procedurilor și efectelor suspendării și încetarea mandatului șefului statului poate asigura echilibrul dintre răspunderea constituțională a titularului funcției, continuitatea funcției prezidențiale, separația puterilor și stabilitatea constituțională.

Problema științifică importantă derivă din necesitatea de a clarifica condițiile și garanțiile juridice în care poate fi exercitată prerogativa de suspendare sau de încetare a mandatului șefului statului, fără ca aceste mecanisme să se transforme în instrumente de instabilitate instituțională sau de instrumentalizare politică. Totodată, se impune determinarea măsurii în care cadrul constituțional și legislativ al Republicii Moldova corespunde exigențelor de claritate, previzibilitate, proporționalitate și securitate juridică. Soluționarea acestei probleme presupune identificarea deficiențelor și a lacunelor existente în reglementarea națională, valorificarea jurisprudenței constituționale și a experienței altor sisteme constituționale și fundamentarea unor soluții juridice menite să asigure un echilibru între răspunderea șefului statului și protejarea stabilității arhitecturii constituționale.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese.

Complexitatea problematicii investigate, precum și necesitatea examinării acesteia din perspectivă doctrinară, normativă, jurisprudențială și comparativă au impus utilizarea unei metodologii de cercetare coerente și fundamentate științific, capabilă să asigure o abordare integrată a diferitelor sale dimensiuni. În acest scop, s-a recurs la principalele metode de cercetare științifică:

- metoda sistemică – utilizată pentru analiza coroborată a prevederilor constituționale și infraconstituționale privind funcțiile, particularitățile mandatului, suspendarea și încetarea mandatului șefului statului, ținând seama de locul fiecărei norme în sistemul de drept. Examinarea normelor în corelație cu principiile supremației Constituției, ale statului de drept, separației și echilibrului puterilor a permis identificarea raporturilor dintre instituțiile analizate, precum și a eventualelor lacune, inconsecvențe și dificultăți de interpretare și aplicare;
- metoda comparativă – utilizată pentru examinarea materialelor științifice și a reglementărilor constituționale din Republica Moldova și din alte state privind instituția șefului statului, cu accent pe suspendarea și încetarea mandatului. Analiza comparativă a permis evidențierea similitudinilor și diferențelor dintre modelele constituționale cercetate, evaluarea soluțiilor juridice consacrate și identificarea bunelor practici relevante pentru perfecționarea cadrului normativ al Republicii Moldova;
- metoda logică – utilizată în cadrul analizei inductive și deductive, precum și pentru interpretarea și corelarea normelor juridice referitoare la suspendarea și încetarea mandatului șefului statului. Aplicarea acestei metode a contribuit la elucidarea naturii juridice, a temeiurilor, condițiilor și efectelor acestor instituții, precum și la determinarea raportului dintre acestea și răspunderea constituțională;
- metoda istorică – utilizată pentru examinarea genezei și evoluției reglementărilor privind suspendarea și încetarea mandatului șefului statului, precum și a mecanismelor răspunderii constituționale. Aplicarea acesteia a permis evidențierea transformărilor cadrului normativ și instituțional în raport cu evoluția constituțională a instituției șefului statului;
- metoda analitico-sintetică – utilizată pentru examinarea multiaspectuală a instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului. Dimensiunea sintetică a cercetării constă în integrarea aspectelor constituționale, legislației conexe, jurisprudenței constituționale și doctrinei relevante într-o abordare complexă menită să fundamenteze propunerile de perfecționare a cadrului constituțional în vederea asigurării stabilității funcției prezidențiale.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute constă în abordarea complexă și multidimensională a instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului din perspectiva dreptului constituțional contemporan. Noutatea și originalitatea științifică a cercetării se exprimă prin elaborarea unei concepții unitare și fundamentarea unor criterii juridico-constituționale asupra

suspendării și încetării mandatului șefului statului, prin delimitarea naturii juridice a temeiurilor, condițiilor, procedurii, finalităților și efectelor acestor instituții în raport cu vacanța funcției, interimatul, demiterea și imposibilitatea temporară de exercitare a atribuțiilor prezidențiale, concretizate în propuneri de *lege ferenda*.

Astfel, în premieră pentru doctrina constituțională națională, cercetarea de față fundamentează un model juridico-constituțional adaptat particularităților Republicii Moldova, care cuprinde, în esență, clasificarea formelor suspendării, sistematizarea condițiilor și procedurilor constituționale aplicabile suspendării și încetării mandatului șefului statului, reglementarea criteriilor obiective pentru calificarea „faptelor grave” și aplicarea unui test constituțional al necesității și proporționalității măsurii, precum și instituirea unui sistem de garanții procedurale destinat prevenirii instrumentalizării politice a răspunderii prezidențiale. Originalitatea studiului constă, de asemenea, în analiza integrată a fundamentelor doctrinare privind cadrul normativ, a practicii jurisdicționale și a experienței comparate privind mecanismele constituționale de suspendare și încetare a exercitării mandatului șefului statului, precum și formele răspunderii acestuia, dar și identifică dificultățile de interpretare și aplicare a normelor existente și formulează propuneri orientate spre perfecționarea cadrului constituțional și legislativ în materie.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării este determinată de dezvoltarea și consolidarea cadrului conceptual și doctrinar privind instituțiile suspendării și încetării mandatului șefului statului în dreptul constituțional contemporan. Studiul contribuie la clarificarea naturii juridice, a fundamentelor constituționale și a particularităților mecanismelor juridice aplicabile întreruperii exercitării mandatului șefului statului, completând și consolidând literatura de specialitate. Totodată, cercetarea oferă o abordare sistemică a problematicii analizate prin valorificarea doctrinei, a jurisprudenței și a experienței constituționale comparate.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în posibilitatea utilizării rezultatelor cercetării în perfecționarea cadrului normativ și a mecanismelor juridico-constituționale privind suspendarea și încetarea mandatului șefului statului. Concluziile și recomandările formulate pot servi drept suport pentru activitatea legislativă, pentru interpretarea și aplicarea normelor constituționale de către autoritățile competente, precum și pentru dezvoltarea cercetărilor ulterioare în domeniul dreptului constituțional. La fel, rezultatele studiului pot avea utilitate în procesul didactic și în activitatea practicienilor din domeniul juridic.

În plan teoretic, lucrarea contribuie la dezvoltarea doctrinei juridice prin analiza interdisciplinară a instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului, oferind o bază conceptuală solidă pentru cercetările ulterioare în domeniu.

Din perspectivă practică, cercetarea formulează soluții orientate spre armonizarea legislației naționale cu standardele europene relevante, eficientizarea mecanismului de suspendare din funcție a șefului statului și consolidarea garanțiilor privind exercitarea legală și responsabilă a puterii de stat.

Aprobarea rezultatelor. Teza de doctorat a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale de Științe Juridice și Economice a Universității de Stat din Moldova (USM), fiind examinată atât în ședința Comisiei de îndrumare, cât și în ședința Comisiei de evaluare extinsă. Principalele rezultate științifice au fost publicate în reviste științifice de profil și aprobate în cadrul unor importante manifestări științifice naționale și internaționale. Aceste contribuții au fost consolidate prin participarea la cinci conferințe științifice internaționale și naționale, desfășurate în Republica Moldova, precum și prin elaborarea a nouă publicații științifice, dintre care patru au apărut în reviste de categoria B, recunoscute pentru standardele lor academice riguroase, iar cinci reprezintă comunicări susținute în cadrul conferințelor internaționale. Aceste activități evidențiază relevanța tematicii abordate și impactul științific substanțial al demersului doctoral.

Sumarul compartimentelor tezei. Teza de doctorat este structurată în trei capitole, concepute într-o succesiune logică și metodologică, în concordanță cu scopul și obiectivele cercetării. Arhitectura lucrării permite examinarea graduală a problematicii investigate, de la fundamentarea conceptuală și doctrinară a instituției analizate, evaluarea cadrului normativ și a practicii de aplicare până la formularea direcțiilor de perfecționare a reglementărilor existente, fără a anticipa concluziile cercetării.

Fiecare capitol reprezintă o anumită etapă a demersului științific și contribuie la realizarea unei analize sistemice și integrate a obiectului cercetării, prin valorificarea metodelor specifice științelor juridice și a unei abordări comparate. Structura tezei facilitează evidențierea evoluției instituției juridice analizate, identificarea particularităților sale conceptuale și normative, precum și examinarea mecanismelor juridice de aplicare în contextul transformărilor constituționale și al tendințelor contemporane de dezvoltare a dreptului public.

Capitolul 1, intitulat Studiul actual al cercetării instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului, are drept obiectiv fundamentarea teoretică a cercetării prin examinarea critică a stadiului actual al doctrinei și a cadrului juridic privind instituțiile suspendării și încetării mandatului șefului statului. În cadrul acestui capitol, am realizat o sinteză a literaturii de specialitate publicate în Republica Moldova, România și în alte state, cu accent pe lucrările științifice consacrate naturii juridice a mandatului șefului statului, funcțiilor și atribuțiilor, naturii instituției suspendării și încetării mandatului șefului statului. În cadrul cercetării am evidențiat o sistematizare încă insuficientă a instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului atât în plan doctrinar, cât și normativ. Deși aceste instituții sunt examinate în lucrările generale de drept

constituțional, abordarea lor este, de regulă, fragmentară, fiind realizată în conexiune cu statutul Președintelui, răspunderea constituțională, imunitatea sau raporturile dintre autoritățile publice. În consecință, nu s-a conturat încă o concepție unitară privind natura juridică, temeiurile, procedurile și efectele suspendării și încetării mandatului prezidențial.

În același context, remarcăm faptul că doctrina consacrată instituției șefului statului abordează, în principal, natura juridică a mandatului prezidențial, locul și rolul șefului statului în sistemul autorităților publice, funcțiile prezidențiale și atribuțiile aferente acestora, precum și raporturile instituției prezidențiale cu Parlamentul, Guvernul și Curtea Constituțională. O atenție distinctă a fost acordată de către autori răspunderii constituționale a șefului statului regimului imunității și inviolabilității acestuia, temeiurilor suspendării și încetării mandatului, procedurii demiterii, precum și instituțiilor vacanței funcției și interimatului.

De asemenea, s-a acordat atenție delimitării conceptuale a instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului. Studiile publicate în Republica Moldova evidențiază existența mai multor orientări doctrinare privind natura juridică a suspendării. Potrivit unor opinii, aceasta reprezintă o formă a răspunderii constituționale, în timp ce, potrivit altor abordări, suspendarea constituie o măsură temporară și preventivă, accesorie procedurii de demitere. Totodată, literatura de specialitate reliefează necesitatea delimitării suspendării cu caracter sancționator-procedural de imposibilitatea temporară și neimputabilă de exercitare a atribuțiilor, precum și a suspendării de încetarea definitivă a mandatului.

În același timp, s-a reținut existența unor discursuri științifice argumentate privind necesitatea instituției prezidențiale, legitimitatea democratică a șefului statului și rolul său în garantarea continuității statale și a echilibrului dintre autoritățile publice. S-a constatat că, deși există numeroase contribuții referitoare la instituția prezidențială și la răspunderea șefului statului, problematica suspendării și încetării mandatului este abordată preponderent fragmentar, în cadrul unor lucrări generale de drept constituțional. Lipsa unei cercetări unitare și sistematice a acestor instituții a determinat aprofundarea naturii lor juridice, a temeiurilor, condițiilor, procedurilor și efectelor pe care le produc, influențând, în mod direct, structurarea capitolelor următoare ale prezentei lucrări.

Analiza literaturii de specialitate a permis identificarea unor polemici doctrinare referitoare la natura juridică a suspendării, raportul acesteia cu demiterea și răspunderea constituțională, determinarea conținutului sintagmei „fapte grave”, întinderea imunității prezidențiale, rolul Parlamentului, al Curții Constituționale și al corpului electoral, precum și delimitarea suspendării de imposibilitatea temporară, vacanța funcției și interimat.

În **Capitolul 2**, intitulat Funcțiile și particularitățile mandatului șefului statului în Republica Moldova, am analizat configurația juridico-constituțională a instituției șefului statului în

Republica Moldova. O atenție deosebită a fost acordată rolului și locului Președintelui în sistemul autorităților publice, raporturilor sale cu Parlamentul, Guvernul și Curtea Constituțională, precum și poziției sale în cadrul principiului separației și echilibrului puterilor.

În cadrul capitolului, am analizat funcțiile de reprezentare, garantare, mediere, legitimare democratică și asigurare a continuității statale, fiind evidențiată contribuția acestora la menținerea echilibrului constituțional. Cu referire la atribuțiile Președintelui Republicii Moldova, am reținut, în special, teza potrivit căreia exercitarea unor atribuții evidențiază raportul de colaborare și interdependență constituțională dintre șeful statului și Parlament. În domeniul apărării, calitatea Președintelui Republicii Moldova de Comandant Suprem al Forțelor Armate nu îi conferă prerogative nelimitate, deoarece îndeplinirea competențelor pe acest palier presupune un raport de colaborare între Președinte și Parlament. De asemenea, în privința funcțiilor șefului statului, s-a conturat teza potrivit căreia acesta, în calitate de reprezentant al întregului popor, trebuie să își exercite mandatul cu imparțialitate și independență, menținându-se în afara oricărei afiliere politice. Respectarea acestor exigențe, în coroborare cu exercitarea celorlalte funcții constituționale, conferă legalitate și legitimitate actelor emise de șeful statului, valori indispensabile consolidării statului democratic și de drept.

Totodată, am cercetat conținutul și particularitățile mandatului prezidențial, precum și garanțiile constituționale destinate să asigure exercitarea sa independentă, continuă și conformă Constituției. Analiza a evidențiat necesitatea corelării legitimității democratice a șefului statului cu limitele competențelor sale și cu răspunderea pentru modul de exercitare a mandatului.

La **Capitolul 3**, consacrat temei fundamentale constituționale și regimul juridic al suspendării și încetării mandatului șefului statului, au fost examinate fundamentele constituționale și regimul juridic al instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului, mecanisme esențiale pentru garantarea echilibrului constituțional și a responsabilității autorității prezidențiale într-un stat de drept. O atenție sporită s-a acordat determinării naturii juridice, esenței și trăsăturilor suspendării, înțeleasă ca măsură temporară care poate avea caracter sancționator sau nesancționator, precum și delimitării acesteia de interimat, vacanței funcției și imposibilității temporare a exercitării atribuțiilor. Prin urmare, suspendarea prevăzută la art. 89 din Constituție reprezintă o măsură constituțională imputabilă Președintelui, integrată în procedura răspunderii sale pentru încălcarea gravă a Constituției. În schimb, imposibilitatea temporară prevăzută la art. 91 din Constituție reprezintă o stare de fapt obiectivă, care nu exprimă o culpă și nu urmărește sancționarea titularului, ci garantarea continuității funcției prezidențiale prin instituirea interimatului.

Totodată, au fost examinate temeiurile, condițiile, procedurile și efectele încetării mandatului, fiind evidențiat caracterul definitiv al acestei instituții și raportul său cu răspunderea

constituțională a șefului statului. Cercetarea de la acest capitol a fost orientată spre clarificarea naturii juridice suspendării mandatului, precum și spre identificarea temeiurilor constituționale și a condițiilor juridice care determină încetarea exercitării funcției prezidențiale.

De asemenea, au fost analizate soluțiile consacrate în jurisprudența constituțională și în dreptul comparat în vederea evidențierii convergențelor și diferențelor dintre modelele de reglementare aplicabile în statele cu regim politic similar celui al Republicii Moldova. Valorificarea practicii jurisdicționale constituționale și a reglementărilor din alte state a permis identificarea unor soluții normative și garanții procedurale relevante pentru ordinea constituțională națională, precum și evaluarea cadrului normativ existent.

În acest context, au fost constatate lacunele și dificultățile de interpretare ale cadrului normativ existent și a fost evidențiată necesitatea configurării unui mecanism coerent, previzibil și proporțional, capabil să protejeze atât stabilitatea mandatului prezidențial, cât și supremația Constituției și echilibrul dintre autoritățile publice. Aceste constatări au stat la baza formulării unor propuneri de perfecționare a legislației constituționale naționale, în concordanță cu exigențele statului de drept, cu principiul separației puterilor și cel al responsabilității constituționale.

Compartimentul final, Concluzii generale și recomandări, cuprinde concluziile formulate în urma cercetării, precum și propunerile de soluționare a problemelor constatate cu privire la suspendarea și încetarea mandatului șefului statului și de îmbunătățire a cadrului normativ în domeniu în Republica Moldova.

1. STUDIUL ACTUAL AL CERCETĂRII INSTITUȚIEI SUSPENDĂRII ȘI ÎNCETĂRII MANDATULUI ȘEFULUI STATULUI

1.1. Repere doctrinare privind instituția suspendării și încetării mandatului șefului statului

În doctrina constituțională contemporană se menționează că instituția șefului statului ocupă un loc important în configurația constituțională, datorită faptului că Președintele se bucură de legitimitate, determinată de modul de desemnare, care, în linii generale, are loc prin vot universal, egal, direct și liber exprimat de către colectivitatea națională.

De asemenea, în literatura de specialitate se subliniază că titlul juridic în baza căruia națiunea încredințează șefului de stat puterea de a guverna și de a lua decizii în numele său poartă denumirea de *mandat*. Totodată, este necesar să menționăm ideea că, odată delegată puterea reprezentantului, trebuie stabilite și limite în conținutul mandatului. În același timp, demnitarul de stat căruia i-a fost delegată exercitarea puterii în stat prin mandat poate fi supus suspendării, revocării sau altor forme de răspundere pe durata mandatului, doar în cazurile prevăzute de lege.

În mod evident, instituția suspendării și încetării mandatului șefului statului a beneficiat de o atenție doctrinară redusă, fiind analizată preponderent fragmentar de autori din Republica Moldova, România și din alte state. Totuși, contribuțiile științifice formulate în acest domeniu vizează, în mare parte, natura juridică a suspendării, temeiurile și efectele încetării mandatului, raportul dintre răspunderea constituțională și legitimitatea democratică a șefului statului, precum și rolul jurisdicției constituționale în soluționarea conflictelor dintre autoritățile publice. Analiza comparativă a permis identificarea elementelor comune, a particularităților naționale, a principalelor controverse doctrinare privind limitele exercitării mandatului prezidențial și a mecanismelor constituționale aplicabile în cazul imposibilității sau refuzului șefului statului de a-și îndeplini atribuțiile.

Cercetând literatura de specialitate, remarcăm faptul că instituția suspendării și încetării mandatului șefului statului constituie un subiect de interes pentru doctrina dreptului constituțional, fiind examinată în special în contextul poziției constituționale a șefului statului și al mecanismelor răspunderii constituționale. Totuși, cercetările existente sunt, în cea mai mare parte, cuprinse în lucrările generale de drept constituțional, iar studiile dedicate exclusiv acestei instituții rămân relativ puține. Examinarea surselor doctrinare confirmă existența unor lucrări științifice relevante atât pe plan național, cât și internațional.

Instituția șefului statului reprezintă una dintre cele mai intense provocări din sfera dreptului constituțional. Aceasta se întemeiază, pe de o parte, pe necesitatea de a personifica statul și de a asigura activitatea continuă a autorității, iar pe de altă parte, pe obligația de a împiedica

transformarea prestigiului funcției într-o zonă de impunitate. Într-un stat de drept, bazat pe principiul supremației Constituției, mandatul prezidențial nu poate fi conceput ca un titlu personal, ci ca o competență constituțională temporară, finalizată în condițiile și prin procedurile stabilite de Legea Fundamentală. Din această perspectivă, potrivit doctrinarilor Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu, *suspendarea și încetarea mandatului reprezintă garanții ale ordinii constituționale, nu simple incidente în exercitarea unei funcții publice*¹.

Analizând doctrina constituțională din Republica Moldova, constatăm că statutul șefului statului a fost examinat în cadrul cercetărilor consacrate formei de guvernământ, organizării puterii executive, jurisdicției constituționale și răspunderii autorităților publice. Acest aspect îl remarcăm în lucrările științifice ale profesorilor Ion Guceac, Alexandru Arseni, Victor Popa, Svetlana Slusarenco, Victor Guțuleac și Teodor Cârnaț, care oferă repere pentru înțelegerea locului Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice, a raporturilor acestuia cu Parlamentul și Guvernul, precum și a rolului Curții Constituționale în menținerea supremației Legii Fundamentale. Într-o abordare critică, profesorul Victor Popa a evidențiat existența unor formulări insuficient de clare și a unor lacune constituționale care pot genera conflicte între autoritățile publice și dificultăți în determinarea unui echilibru funcțional.

Ținem să remarcăm că, în doctrină, instituția șefului statului este analizată și conturată ca element al principiului separației și echilibrului puterilor în stat. Totodată, răspunderea acestuia este plasată în categoria formelor de răspundere constituțională, astfel cum se desprinde din doctrina română². Această încadrare permite evitarea unei confuzii în viziunea doctrinarilor Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu, care susțin că „suspendarea nu este, prin ea însăși, o sancțiune definitivă și nici nu se confundă cu încetarea mandatului. Ea poate avea natura unei măsuri provizorii, instrumentale, destinată fie pregătirii unei proceduri de demitere, fie acoperirii unei imposibilități temporare, în funcție de modelul constituțional analizat”³. De asemenea, autorii evidențiază că suspendarea din funcție reprezintă un mecanism excepțional de control constituțional asupra exercitării mandatului prezidențial, justificat de necesitatea protejării ordinii constituționale și a echilibrului dintre autoritățile publice. În acest sens, doctrina subliniază că răspunderea Președintelui nu poate fi analizată exclusiv din perspectiva răspunderii politice sau juridice, ci presupune o îmbinare a acestora, specifică funcției constituționale exercitate⁴.

¹ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 15-a. București: C.H. Beck, 2017, p. 245.

² DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și în dreptul comparat*. București: C.H. Beck, 2006, p. 724.

³ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 15-a. București: C.H. Beck, 2017, p. 245.

⁴ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 15-a. București: C.H. Beck, 2017, 245 p.

În contextul cercetării doctrinare a subiectului în discuție, considerăm întemeiată opinia potrivit căreia instituția suspendării nu trebuie confundată cu cea a demiterii. Astfel, suspendarea determină o întrerupere temporară a exercitării atribuțiilor prezidențiale și instituirea interimatului, fără a stinge mandatul. Demiterea, dimpotrivă, are ca efect încetarea înainte de termen a raportului constituțional dintre titularul funcției și stat. Prin urmare, suspendarea are un caracter instrumental și preventiv, pregătind desfășurarea procedurii prin care se va decide menținerea sau încetarea mandatului. Totuși, remarcăm faptul că această distincție nu înlătură caracterul sancționator al suspendării. Chiar dacă nu reprezintă sancțiunea definitivă, îndepărtarea temporară a Președintelui de la exercitarea atribuțiilor sale este consecința imputării unor fapte de o gravitate constituțională deosebită. Din acest motiv, suspendarea poate fi calificată drept o măsură constituțională provizorie, îndeplinind atât o funcție de protecție a ordinii constituționale, cât și una de facilitare a răspunderii șefului statului. Din perspectivele invocate, suspendarea și demiterea șefului statului trebuie privite ca mecanisme constituționale de ultimă instanță, care nu trebuie transformate în instrumente curente de soluționare a neînțelegerilor politice dintre Președinte și majoritatea parlamentară. Aplicarea lor frecventă sau recurgerea la ele pentru încălcări lipsite de gravitate ar putea afecta stabilitatea instituțională și ar permite majorității parlamentare să exercite o influență excesivă asupra unei autorități învestite cu propria legitimitate democratică.

Referitor la subiectul cercetat, menționăm că acesta a fost abordat și analizat, în linii generale, în lucrări științifice semnate de cercetători din Republica Moldova și România, în special: Arseni, A. *Legitimitatea puterii de stat – principiu edificator al statului de drept și democratic contemporan*, Chișinău, 2014⁵; 9; Arseni, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. 2, Ediția a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022, 281 p. ISBN 978-9975-149-39-6, pag. 177 ; COSTACHI Gh., HLIPCĂ, P. „*Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*.” Academia de științe a Moldovei. Institutul de istorie, stat și drept. Ediția a II –a revăzută și completată. Ch.:S.n., ÎS FE-P „Tipografia centrală”, 2011. 664, p. ISBN- 978-9975-78-941-7; CRISTIAN I., „*Drept constituțional și instituții politice*.” Vol. II. București: Tipografia „Lumino TIPO”. 2010. 399 p. P. 285; CÂRNAȚ, T. „*Drept constituțional și instituții politice*.” Vol. II. Chișinău: Tipografia Printo-Caro, 2020, 288 p. ISBN: 978-9975-56-713-8; DELEANU I. „*Drept constituțional și instituții politice*”. Tratat. București: Editura Eu-ropa Nova, 1996, 320 p; Drăganu T. „*Drept constituțional și instituții politice*”. Tratat elementar, vol. I, Ed. Lu-mina Lex, București, 1998, p. 233; DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat elementar. Vol. II. București: Lumina Lex, 2000. 380 p. ISBN 895676757; Guceac I. *Tratat elementar de drept constituțional*. Vol. I. Chișinău, ÎS FEP „Tipografia Centrală”, 2020, 472 p.

⁵ ARSENI, A. *Legitimitatea puterii de stat – principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan*. Chișinău: CEP USM, 2015. ISBN 978-9975-71-604-8, 281 p.

ISBN 978-9975-151-78-8; I. Guceac, *Curs elementar de drept constituțional*, vol. 1, Chișinău, 2001; vol. 2, Chișinău, 2004; 166; IANCU, Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2014. 624 p. ISBN 978-606-18-0403-0. IORGOVAN A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. 2, București: 1996, 354 p; 182; MORARU I., TĂNĂSESCU S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a IX. București: Editura „Lumina Lex”. 2001, 703 p; MURARU, I., TĂNĂSESCU E. S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a IX. București: Editura „Lumina Lex”. 2001, 703 p.; Avornic Gh. și alții. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 2004; Baltag D., Guțu A. *Teoria generală a dreptului*, Chișinău, 2003; Negru B., Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*, Chișinău, 2006; Costachi Gh. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*, Chișinău, 2009; Ceterchi I., Craiovan I. *Introducere în teoria generală a dreptului*, București, 1998; Popa, Nicolae. *Teoria generală a dreptului*. București: Editura Actami, 1996. 334 p. ISBN 973-97016-9-8; Muraru, I., Tănăsescu, E. *Drept constituțional și instituții politice*, București, vol. 1, 2011, vol. II, 2013; T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat elementar, București, 2000, Constantin Stere, *Curs de drept constituțional*.

În cadrul cercetării efectuate s-a constatat că, în doctrina română, preocupările privind răspunderea constituțională a șefului statului s-au dezvoltat în contextul reglementărilor constituționale adoptate după 1991. În lucrările de specialitate se evidențiază faptul că suspendarea din funcție reprezintă un mecanism excepțional de control constituțional asupra exercitării mandatului prezidențial, justificat de necesitatea protejării ordinii constituționale și a echilibrului dintre autoritățile publice. În acest sens, doctrina subliniază că răspunderea Președintelui nu poate fi analizată exclusiv din perspectiva răspunderii politice sau juridice, ci presupune o îmbinare a acestora, specifică funcției constituționale exercitate.

Totodată, analizând doctrina română, constatăm că problema suspendării Președintelui este examinată în strânsă legătură cu răspunderea constituțională a șefului statului. Lucrările elaborate de Ioan Muraru și Elena Simina Tănăsescu, Antonie Iorgovan, Ion Deleanu, Cristian Ionescu și alți reprezentanți ai dreptului public românesc au contribuit la conturarea naturii juridice complexe a instituției. Constatăm că literatura de specialitate nu este unitară în privința calificării suspendării. Potrivit unei orientări doctrinare, *suspendarea constituie o formă de răspundere politică sau constituțională a Președintelui*⁶. În acord cu o altă opinie, suspendarea nu reprezintă sancțiunea definitivă, ci numai o măsură temporară și o etapă obligatorie care precedă eventuala demitere prin referendum. În această ultimă interpretare, răspunderea politică propriu-zisă se realizează în fața corpului electoral, deoarece electoratul este autoritatea care i-a conferit mandatul și care poate decide menținerea sau încetarea acestuia. Astfel, în lucrările analizate, autorii redau esența

⁶ APOSTOL TOFAN, D. *Drept administrativ*. Vol. I. Ediția a II-a. București: Editura C.H. Beck, 2008.

instituției șefului statului, regimul juridic privind instituția suspendării și încetării mandatului șefului statului, precum și semnificația răspunderii și a responsabilității.

Totodată, în literatura constituțională comparată, analiza mecanismelor de răspundere prezidențială este legată de particularitățile regimurilor prezidențiale și semiprezidențiale. Maurice Duverger, Robert Elgie, Matthew Shugart, John Carey și Giovanni Sartori⁷ au demonstrat că funcționarea regimurilor cu un președinte ales direct depinde de distribuirea competențelor între șeful statului, Guvern și Parlament. Existența unor surse concurente de legitimitate democratică poate genera conflicte între Președinte și Legislativ, mai ales în situațiile în care competențele nu sunt delimitate cu suficientă claritate. Totodată, cercetările comparative arată că nu forma de guvernământ în sine determină instabilitatea, ci modalitatea concretă în care sunt configurate puterile prezidențiale și mecanismele. Din această perspectivă, suspendarea și demiterea șefului statului constituie mecanisme de ultimă instanță. Ele nu trebuie transformate în instrumente curențe de soluționare a neînțelegerilor politice dintre Președinte și majoritatea parlamentară. Aplicarea lor frecventă sau recurgerea la ele pentru încălcări lipsite de gravitate ar putea afecta stabilitatea instituțională și ar permite majorității parlamentare să exercite o influență excesivă asupra unei autorități care beneficiază de propria legitimitate democratică.

În același timp, excluderea sau limitarea excesivă a posibilității de tragere la răspundere a Președintelui ar contraveni principiului statului de drept. Imunitatea funcțională nu poate fi interpretată ca o formă de impunitate constituțională. Ea urmărește protejarea independenței funcției, iar nu înlăturarea răspunderii pentru încălcările grave ale Constituției. Sub acest aspect, Comisia de la Veneția a atras atenția că o imunitate prezidențială excesiv de largă, asociată cu o procedură practic imposibil de aplicat pentru demiterea Președintelui, poate afecta principiul egalității în fața legii.

În doctrina constituțională, observăm că noțiunea de *mandat* este utilizată într-un sens diferit de mandatul civil. Titularul funcției supreme nu acționează în numele unui mandant individual și nu poate primi instrucțiuni juridic obligatorii de la corpul electoral. Deși alegerea îi conferă legitimitate, conținutul competențelor sale este determinat de Legea Supremă. Constituționalistul Ion Deleanu, în lucrarea sa *Instituții și proceduri constituționale*, a invocat că „mandatul prezidențial poate fi definit, așadar, drept situația juridică obiectivă în temeiul căreia persoana investită exercită, pentru o perioadă determinată, atribuțiile șefului statului, în limitele competenței și sub rezerva formelor de răspundere prevăzute de ordinea constituțională”⁸. Din definiția citată se desprind trei elemente: 1) caracterul determinat în timp – durata mandatului asigură stabilitatea

⁷ DUVERGER, Ma. „*A New Political System Model: Semi-Presidential Government*”. European Journal of Political Research. 1980, vol. 8, nr. 2, pp. 165–187.

⁸ DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și în dreptul comparat*. București: C.H. Beck, 2006, 718 p.

funcției, precum și alternanța democratică la putere; 2) caracterul funcțional – prerogativele aparțin instituției șefului statului, nu persoanei fizice ce deține mandatul; 3) caracterul condiționat - legitimitatea exercitării puterii este direct dependentă de respectarea legalității constituționale și a răspunderii ce decurge din aceasta.

În ceea ce privește încetarea mandatului, observăm că doctrina distinge între cauzele obiective sau naturale și cauzele determinate de voința titularului ori de aplicarea răspunderii juridice. Expirarea termenului mandatului și decesul constituie cauze obiective; demisia reprezintă o manifestare unilaterală de voință; imposibilitatea definitivă de exercitare a atribuțiilor are la bază o situație de fapt confirmată potrivit procedurii constituționale; iar demiterea și condamnarea definitivă constituie forme de încetare a mandatului cu caracter sancționator.

Clasificarea acestor temeuri este importantă, deoarece nu toate formele de încetare a mandatului denotă o răspundere a titularului funcției. Expirarea mandatului și imposibilitatea definitivă nu implică formularea unui reproș juridic. Demiterea presupune însă existența unei încălcări grave a Constituției, iar încetarea de drept ca urmare a condamnării definitive are la bază răspunderea penală. În consecință, natura juridică a încetării mandatului trebuie determinată distinct în funcție de cauza concretă care a produs vacanța funcției.

Totodată, în cadrul cercetării s-a conturat concepția doctrinară potrivit căreia responsabilitatea și răspunderea șefului statului se află într-o legătură directă și indisolubilă cu modul de exercitare a mandatului prezidențial, precum și cu instituțiile suspendării și încetării acestuia. Referitor la răspunderea șefului de stat, un accent deosebit au pus pe această problemă doctrinarii Gheorghe Costachi și Petru Hlipca în monografia *Organizarea și funcționarea puterii în stat*. Doctrinarii au punctat că „problema privind responsabilitatea șefului de stat prin esență este de natură să contribuie la echilibrarea puterilor.”⁹

Cercetările mai recente din Republica Moldova au constatat că instituția răspunderii Președintelui a fost analizată, de regulă, prin raportare la imunitate, competențe și relațiile dintre autorități, în timp ce suspendarea temporară a șefului statului a beneficiat de o atenție doctrinară mai redusă. În acest sens, cercetătorul Radu Moldovanu califică suspendarea temporară drept o instituție controversată a dreptului constituțional, iar cercetările privind demiterea Președintelui evidențiază caracterul acesteia de măsură prin care este valorificată răspunderea constituțională a șefului de stat.

În același context doctrinar, profesorul Victor Guțuleac examinează Președintele Republicii Moldova atât ca subiect al administrării publice, cât și ca subiect al dreptului administrativ, punând accentul pe rolul său în mecanismul puterii statale, pe atribuțiile exercitate, dar și pe

⁹ COSTACHI, G., HLIPCA, P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ediția a II-a, revăzută și completată. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept, Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2011. 664 p. ISBN 978-9975-78-941-7

responsabilitatea și răspunderea titularului funcției prezidențiale. O asemenea perspectivă este relevantă pentru tema suspendării și încetării mandatului, deoarece demonstrează că prerogativele prezidențiale nu pot fi desprinse de obligația respectării limitelor constituționale. Cu cât funcția beneficiază de o autonomie și de o legitimitate mai pronunțate, cu atât devine mai necesară existența unor mecanisme juridice capabile să prevină exercitarea abuzivă sau contrară Constituției¹⁰.

Academicianul Ion Guceac, în monografia sa *Curs elementar de drept constituțional*, referindu-se la fapta de „întălnire trădare”, comisă de șeful de stat, susține că „în literatura de specialitate se discută despre faptul dacă „întălnire trădare”, care se regăsește în unele constituții, nu se confundă cu infracțiunea de „întălnire trădare”, prevăzută în codurile penale”. Autorul consideră că fapta de „trădare”, prevăzută de constituții, este o noțiune mai complexă, aceasta fiind o încălcare a jurământului depus de Președinte în fața poporului.¹¹

Problema răspunderii șefului de stat este abordată cu interes și de doctrinarii Ioan Muraru și Simina Tănăsescu în tratatul *Drept constituțional și instituții politice*, în care susțin că „șeful statului nu poate fi în afara răspunderii. Astfel, dacă în sistemele monarhice lucrurile se pun altfel datorită modului de succesiune la tron, în sistemele republicane răspunderea trebuie să existe. Întinderea răspunderii și modalitățile de realizare depinde de modalitatea de desemnare a șefului de stat. Atunci când șeful de stat este ales de Parlament, răspunde măcar aparent în fața acestuia. Parlamentul poate chiar controla activitatea șefului de stat și îl poate revoca. Dacă șeful de stat este ales direct prin sufragiu universal, Parlamentul are un rol foarte scăzut în antrenarea răspunderii șefului de stat”¹².

De asemenea, prezintă interes lucrarea *Drept constituțional comparat*, vol. I, scrisă de constituționaliștii Victor Duculesu, Georgeta Duculesu și Constanța Călinoiu¹³. Autorii au descris în detaliu rolul șefului de stat și esența responsabilității acestuia în diverse state. Cu referire la instituția Președintelui Statelor Unite ale Americii, autorii au redat o spicuire a politicienilor americani, care menționează că „președintele trebuie să fie mai mare decât oricare altul, dar nu mai bun decât altcineva. Noi îi dăm președintelui mai mult de lucru decât ar putea face, mai multă responsabilitate decât ar putea să-și asume, mai multe presiuni decât ar putea suporta. Noi abuzăm de el și rar îl laudăm. Noi îl epuizăm, îl folosim și îl devorăm”¹⁴. Totodată, doctrinarul român

¹⁰ GUȚULEAC, V. *Drept administrativ*. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013, 391 p.

¹¹ GUCEAC, Ion. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. II. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2004. 496 p. ISBN 9975-70-399-2.

¹² MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ed. a IX-a. București: Lumina Lex, 2001, 561 p.

¹³ DUCULESCU, V., DUCULESCU, G., CĂLINOIU, C. *Drept constituțional comparat*. Vol. I. București: Lumina Lex, 1999. ISBN 973-588-093-8, p. 77.

¹⁴ *Ibidem*, p. 77

Tudor Drăganu analizează instituția șefului statului prin prisma principiului separației puterilor, evidențiind că „răspunderea constituțională a Președintelui trebuie să fie conciliată cu necesitatea asigurării stabilității instituționale”. Autorul atrage atenția asupra faptului că „mecanismele de suspendare nu trebuie transformate în instrumente de confruntare politică, ci trebuie aplicate exclusiv în limitele și condițiile prevăzute de Constituție.”

De asemenea, doctrinarii A. Arseni, V. Ivanov și L. Suholitco în tratatul *Drept constituțional contemporan*, Chișinău, 2003, analizând răspunderea președintelui american, au menționat că în privința șefului statului „poate fi aplicată procedura *impeachmentului*”. Autorul subliniază că cea mai reprezentativă procedură în acest sens este stabilită de Constituția americană, potrivit căreia Președintele SUA poate fi supus *impeachmentului*, dacă va săvârși fapte precum trădare de patrie, luare de mită sau altă crimă.

În consecință, având în vedere cele invocate, apreciem că, indiferent de modul în care sunt îndeplinite prerogativele funcției deținute, este important ca demnitarul de stat să fie trași la răspundere în modul prin mecanisme eficiente de care îi pot protejate drepturile, libertățile și interesele cetățenilor, precum și ordinea de drept în cadrul statului. O altă poziție referitoare la răspunderea șefului de stat se regăsește în lucrarea *Răspunderea șefului de stat: concept și forme*, semnată de Gheorghe Tataru. Cercetătorul pune în discuție și examinează formele răspunderii șefului de stat prevăzute de Constituția Republicii Moldova. Potrivit autorului, șeful statului este pasibil de răspundere constituțională și penală, iar argumentele în acest sens pornesc de la natura faptelor comise de către șeful de stat. Astfel, răspunderea penală intervine în cazul comiterii unei infracțiuni. De asemenea, autorul remarcă faptul că, spre deosebire de legislația altor state, precum România, Președintele Republicii Moldova răspunde penal pentru comiterea oricărei infracțiuni (nu doar pentru trădarea de patrie) prevăzute de legea penală. În schimb, legislatorul nu a reglementat și nu a dezvoltat modul de aplicare, procedura acestei forme de răspundere (cu excepția desemnării instanței competente – Curtea Supremă de Justiție), un rol deosebit în elucidarea acestui aspect revenindu-i doctrinei juridice¹⁵.

O contribuție relevantă la abordarea acestui subiect aparține doctrinarului Sergiu Țurcan, care, în lucrarea *Reglementarea constituțională a demiterii șefului statului* (analiză comparativă), susține că Legea Fundamentală nu definește noțiunea de „faptă gravă”, revenind Curții Constituționale competența de a stabili gravitatea faptelor șefului statului în cadrul constatării circumstanțelor care justifică suspendarea Președintelui Republicii Moldova din funcție. În același context, constituționalistul subliniază că, în conformitate cu art. 135 alin. (1) lit. f) din Constituție,

¹⁵ TATARU, Gh. *Răspunderea șefului de stat: concept și forme*. În: *Supremația dreptului*, 2016, nr. 3, pp. 23–28. [online]. [cit. 27.06.2026]. Disponibil: <http://sd-vp.info/2016/raspunderea-sefului-de-stat-concept-si-administra-forme/>.

Curtea Constituțională constată circumstanțele care justifică demiterea Președintelui Republicii Moldova. Totodată, doctrinarul remarcă inexactitatea normei constituționale, deoarece Curtea Constituțională constată circumstanțele privind suspendarea, dar nu decide asupra demiterii șefului statului. De asemenea, autorul a remarcat faptul că sesizarea privind constatarea circumstanțelor care justifică suspendarea din funcție a Președintelui Republicii Moldova poate fi făcută doar în temeiul unei hotărâri a Parlamentului, semnată de Președintele Parlamentului. În acest mod, Curtea Constituțională, în calitate sa de unică autoritate de jurisdicție constituțională și garant al supremației Constituției, este justificată ca, prin avizul prezentat Parlamentului, să aprecieze și să determine gravitatea faptelor comise de șeful statului care ar argumenta suspendarea sa din funcție.¹⁶

Astfel, în România și Austria, accentul este pus pe simetria democratică dintre alegerea directă și demiterea prin referendum. În Germania, rolul central revine jurisdicției constituționale, instanța având competența de a constata încălcarea Constituției și de a dispune pierderea funcției. În Italia, răspunderea prezidențială este limitată la ipoteze excepționale, precum înalta trădare și atentatul asupra Constituției, soluție corelată cu alegerea indirectă a șefului statului, atribuțiile predominant neutre și contrasemnarea ministerială. Aceste diferențe confirmă că mecanismele de întrerupere a mandatului trebuie analizate funcțional, în legătură cu întreaga arhitectură constituțională¹⁷.

Potrivit abordărilor doctrinare, *modelul românesc* este cel mai apropiat de cel moldovenesc, având în vedere alegerea directă a Președintelui, executivul dual și intervenția referendumului. Experiența României confirmă utilitatea dezvoltării jurisprudențiale a noțiunii de „fapte grave”, dar arată și riscul politizării procedurii și al transformării referendumului într-o confruntare generală între majorități.¹⁸ La rândul său, modelul *austriac* adaugă ideea responsabilizării inițiatorilor procedurii, deoarece respingerea destituirii de către electorat produce consecințe politice pentru legislativ. Deși această soluție nu trebuie preluată mecanic, ea susține necesitatea unor costuri politice și procedurale pentru inițierea vădit neîntemeiată a suspendării¹⁹.

Modelele german și italian evidențiază faptul că, în sistemele în care șeful statului este ales indirect și exercită preponderent funcții de reprezentare, garantare și echilibru instituțional, temeiurile răspunderii prezidențiale sunt stabilite restrictiv, iar jurisdicției constituționale îi revine un rol determinant. Modelul german demonstrează că protecția mandatului poate fi conciliată cu

¹⁶ ȚURCAN, S., GHERLAN, M.-G. *Reglementarea constituțională a demiterii șefului statului (analiză comparativă)*. În: Studii Juridice Universitare, 2017, nr. 1–2(37–38), pp. 39–51. [online]. [citat 27.06.2026]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/39-51.pdf.

¹⁷ Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, art. 89 alin. (1). Arc, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.

¹⁸ Curtea Constituțională a României. Avizul consultativ nr. 1 din 5 aprilie 2007 privind propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României.

¹⁹ Legea fundamentală pentru Republica Federală Germania, art. 54, 58 și 61; Constituția Republicii Italiene, art. 83, 89, 90, 134 și 135;

răspunderea titularului prin instituirea condiției încălcării intenționate a Legii fundamentale sau a unei alte legi federale și prin atribuirea deciziei Curții Constituționale Federale. O asemenea soluție limitează riscul instrumentalizării politice a procedurii, dar presupune acordarea unor competențe decizionale extinse jurisdicției constituționale. În Republica Moldova, unde demiterea definitivă este decisă de corpul electoral, Curtea Constituțională trebuie să asigure calificarea juridică a faptelor și respectarea procedurii, fără a substitui voința exprimată prin referendum.

În contextul particularităților constituționale ale Republicii Moldova, alegerea directă justifică participarea corpului electoral la demiterea definitivă, dar nu exclude un control riguros al Curții Constituționale asupra existenței temeiului, respectării procedurii și calificării juridice a faptelor. Controlul Curții nu diminuează legitimitatea democratică, ci împiedică majoritatea parlamentară să monopolizeze interpretarea Constituției²⁰.

Modelul austriac combină alegerea directă a Președintelui federal cu un regim parlamentar în care practica politică îi temperează prerogativele. Constituția federală permite destituirea șefului statului prin referendum, la cererea Adunării Federale convocate în urma unei hotărâri a Consiliului Național²¹. Convocarea Adunării Federale determină suspendarea Președintelui de la exercitarea funcției, iar respingerea propunerii de destituire prin referendum produce consecințe asupra legislativului²². Această soluție exprimă simetria democratică într-o formă accentuată. Parlamentul poate declanșa procedura, dar electoratul decide; dacă electoratul decide menținerea Președintelui, conflictul se soluționează în defavoarea camerei care a inițiat demiterea. Mecanismul descurajează utilizarea oportunistă a suspendării și recunoaște că alegerea directă generează o legitimitate ce nu poate fi anulată discreționar de majoritatea parlamentară²³.

Spre deosebire de modelul austriac, Republica Moldova preia doar prima dimensiune a simetriei democratice, prin referendumul de demitere, fără sancțiunea politică automată asupra Parlamentului în cazul eșecului. O eventuală reformă nu trebuie să preia soluția austriacă, dar poate valorifica principiul responsabilizării inițiatorilor prin instituirea unor cerințe mai riguroase de motivare, publicitatea probelor și termenele clare ar reduce riscul ca suspendarea să fie folosită pentru negocieri politice²⁴.

În baza abordărilor doctrinare și a rezultatelor cercetării, apreciem că regimul constituțional al Republicii Moldova este coerent sub aspectul elementelor sale esențiale, dar incomplet sub aspect procedural. Sunt necesare clarificări privind conținutul noțiunii de „faptă gravă”, ordinea sesizării Curții Constituționale, standardul probator, termenele etapelor, efectele exacte ale

²⁰Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Hotărârea nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000, în special pct. 112–125 și 202–211..

²¹ Austrian Federal Constitutional Law, art. 60 alin. (6) și art. 68.

²² *Ibidem*, art. 68.

²³ *Ibidem*. 68.

²⁴ *Ibidem*; art. 68.

suspendării, limitele atribuțiilor persoanei care asigură interimatul și procedura constatării imposibilității definitive. De asemenea, trebuie delimitată expres suspendarea reglementată la art. 89 din Legea Fundamentală de interimatul determinat de existența unei imposibilități temporare obiective. O asemenea intervenție normativă ar reduce riscul soluțiilor improvizate în perioade de criză constituțională²⁵. Analiza doctrinară și comparată ne permite formularea a șase criterii în acest sens: 1) legalitatea: cauzele și procedura trebuie prevăzute suficient de clar; 2) legitimitatea democratică: înlăturarea titularului ales direct reclamă participarea corpului electoral; 3) controlul juridic: o autoritate independentă trebuie să verifice temeiul constituțional²⁶; 4) proporționalitatea: suspendarea și demiterea sunt rezervate încălcărilor grave sau situațiilor ce fac imposibilă exercitarea funcției; 5) continuitatea: orice întrerupere trebuie însoțită de reguli pentru interimat și alegeri; 6) responsabilitatea procedurală: inițiatorii trebuie să motiveze acuzațiile și să suporte consecințe politice pentru utilizarea vădit abuzivă a procedurii²⁷.

Aplicarea criteriilor invocate în cazul Republicii Moldova indică o arhitectură constituțională, în linii generale, coerentă, dar cu aspecte ce necesită precizare, și anume: semnificația și efectele suspendării, raportul dintre refuzul exercitării atribuțiilor și imposibilitate, întinderea atribuțiilor interimarului, procedura constatării imposibilității definitive și efectele exacte ale hotărârilor Curții. Aceste clarificări pot fi realizate prin interpretare constituțională prudentă și, unde este necesar, prin dezvoltare normativă²⁸.

Modelul constituțional al Republicii Moldova aparține familiei regimurilor parlamentare cu Președinte ales direct și cu mecanism complex de demitere. Comparația cu modelele României și Austriei evidențiază simetria electorală, iar comparația cu modelele Italiei și Germaniei evidențiază importanța pragului ridicat de răspundere și a controlului jurisdicțional. Totodată, experiența comparată demonstrează că niciun model nu poate fi preluat mecanic, deoarece regulile sunt legate de modalitatea alegerii, competențele funcției și cultura constituțională²⁹.

În plan normativ, soluția optimă nu constă în facilitarea demiterii și nici în instituirea unei imunități excesive. Este necesară o procedură exigentă, transparentă și suficient de rapidă, în care faptele să fie individualizate, Curtea Constituțională să verifice temeiul juridic, Parlamentul să își asume inițierea, iar corpul electoral să decidă atunci când titularul își derivă mandatul direct din

²⁵ Constituția României, Republicată, art. 95; Legea Constituțională Federală a Austriei, art. 60 alin. (6).

²⁶ Constituția Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Arc, 2012, p. 329.

²⁷ Ibidem, p. 329

²⁸ Constituția Republicii Moldova. NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*. Coordonator de proiect: Klaus Sollfrank. Chișinău: Editura Arc, 2012, p. 329. ISBN 978-9975-61-700-0..

²⁹ International IDEA. *Non-Executive Presidents in Parliamentary Democracies*. Stockholm: International IDEA, 2017, p. 5.

vot. În această configurație, răspunderea nu slăbește instituția prezidențială, ci îi confirmă integrarea în statul de drept³⁰.

Evoluția doctrinei demonstrează totodată că răspunderea șefului statului nu poate fi redusă la răspunderea penală. Răspunderea constituțională are un obiect propriu: protejarea Constituției, a funcționării autorităților și a echilibrului instituțional. Aceasta poate fi angajată pentru conduite care, fără a întruni neapărat elementele constitutive ale unei infracțiuni, afectează grav valorile și obligațiile constituționale atașate funcției. Prin urmare, distincția dintre răspunderea penală și cea constituțională trebuie menținută atât sub aspectul temeiului, cât și sub aspectul scopului și procedurii. Procesul penal urmărește stabilirea vinovăției și aplicarea unei pedepse, în timp ce procedura constituțională urmărește înlăturarea unei situații devenite incompatibile cu exercitarea mandatului³¹.

Instituția suspendării șefului statului rezultă din necesitatea de a proteja ordinea constituțională în intervalul dintre formularea acuzațiilor și hotărârea definitivă a corpului electoral, demiterea fiind cea care produce efectul sancționator al încetării anticipate a mandatului³².

Această concluzie impune delimitarea suspendării sancționator-procedurale de imposibilitatea temporară de exercitare a funcției. În prima ipostază, există o conduită imputată titularului, care activează mecanismul răspunderii constituționale. În cea de-a doua ipostază, există o împrejurare obiectivă, de regulă independentă de voința titularului, care justifică interimatul pentru asigurarea continuității. Refuzul deliberat de îndeplinire a unei obligații constituționale nu este, în sens propriu, o imposibilitate de exercitare a funcției. Practica constituțională moldovenească din perioada 2017–2020 a demonstrat riscul transformării interimatului dintr-un mecanism de continuitate într-un mijloc de substituire punctuală a Președintelui. Reorientarea jurisprudenței către mecanismul art. 89 confirmă necesitatea ca refuzul imputabil să fie încadrat în sfera răspunderii constituționale, iar nu prin extinderea noțiunii de imposibilitate temporară³³.

Analiza în doctrină a regimului constituțional din Republica Moldova a permis identificarea unei naturi mixte a răspunderii prezidențiale. Temeiul și standardul de gravitate sunt de natură juridică; inițiativa și votul Parlamentului au inevitabil o dimensiune politică; controlul Curții Constituționale este de ordin jurisdicțional; iar referendumul exprimă decizia democratică suverană. Niciuna dintre aceste componente nu trebuie absolutizată. Parlamentul nu poate transforma procedura într-un vot de neîncredere, Curtea nu poate substitui opțiunea rezervată

³⁰ *Ibidem*, p.5.

³¹ Hotărârea Curtea Constituțională nr. 23 din 6 august 2020. În: Monitorul Oficial, 28-08-2020, nr. 221-225, în art. 122, pct. 52.

³² Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. Chișinău: Arc, 2012, p. 329.

³³ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 15-a. București: C.H. Beck, 2017, p. 270.

electoratului, iar referendumul nu trebuie redus la un plebiscit asupra popularității Președintelui. Legitimitatea mecanismului rezultă tocmai din distribuirea competențelor și din controlul reciproc dintre autorități³⁴. Sintagma „fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției” rămâne punctul central și, în același timp, cel mai vulnerabil al mecanismului moldovenesc. Caracterul deschis al acestei noțiuni permite adaptarea la diversitatea conduitelor ce pot afecta ordinea constituțională, însă lasă loc unei utilizări conjuncturale.

Considerăm că gravitatea trebuie apreciată prin criterii verificabile: importanța valorii constituționale lezate, caracterul deliberat sau repetat al conduitei, amploarea efectelor asupra funcționării autorităților publice, imposibilitatea remedierii prin mijloace mai puțin intruzive și legătura directă dintre faptă și norma încălcată. O simplă nelegalitate, o interpretare juridică diferită sau un conflict politic obișnuit nu pot justifica întreruperea unui mandat legitimat electoral³⁵.

Totuși, soluția întocmirii unei liste absolut exhaustive a faptelor grave trebuie privită cu prudență. O enumerare rigidă ar putea crea lacune și ar permite evitarea răspunderii pentru conduite grave care nu au putut fi anticipate de legiuitorul constituant. Mai adecvată apare consacrarea legislativă sau jurisprudențială a unor categorii și criterii de gravitate, însoțite de obligația individualizării acuzațiilor. În acest sens, propunerea de suspendare trebuie să indice faptele, actele sau omisiunile, datele relevante, dispozițiile constituționale încălcate și efectele produse. Numai în așa mod titularul își poate exercita efectiv dreptul la apărare, Curtea poate realiza un control juridic real, iar electoratul poate decide în cunoștință de cauză³⁶.

În lumina celor analizate, rezultă că garanțiile procedurale trebuie să fie proporționale cu gravitatea consecințelor. Deși procedura demiterii nu este de natură penală, titularul trebuie informat exact cu privire la faptele imputate, să dispună de timp rezonabil pentru pregătirea apărării, să poată prezenta explicații și probe, iar hotărârile autorităților implicate să fie motivate. În acest context, majoritatea calificată nu poate suplini lipsa probelor și a argumentelor. Totodată, întrebarea supusă referendumului trebuie să fie clară și să privească demiterea pentru faptele individualizate, nu încrederea politică generală în persoana Președintelui³⁷.

În concluzie, rezultatele cercetării în cadrul capitolului confirmă că protecția mandatului și posibilitatea încetării sale anticipate nu sunt principii incompatibile. Prima împiedică revocarea arbitrară și protejează continuitatea funcției, iar cea de-a doua garantează că legitimitatea electorală nu poate fi invocată pentru a justifica încălcarea gravă a Constituției. Echilibrul dintre stabilitate

³⁴ Curtea Constituțională a României. Avizul consultativ nr. 1 din 5 aprilie 2007 privind propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 18 aprilie 2007, nr. 258

³⁵ Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, art. 90 alin. (1). Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, art. 1, art. 90 alin. (1).

³⁶ *Ibidem*, p. 25

³⁷ Legea Fundamentală a Republicii Federale Germania, art. 61; Constituția Republicii Italiene, art. 90.

și răspundere se realizează prin temeuri restrictive, proceduri clare, control jurisdicțional efectiv și participarea corpului electoral în situațiile în care mandatul provine din vot.

1.2 Abordări juridice privind suspendarea și încetarea mandatului șefului statului

Actualmente, în condițiile edificării unui stat de drept, responsabilitatea și răspunderea puterii publice derivă din însăși natura juridică a acestuia, care presupune recunoașterea unui șir de principii fundamentale pentru organizarea și funcționarea sistemului statal. Astfel, se poate susține că atât răspunderea, cât și responsabilitatea implică și își au fundamentul în rațiunea existenței sale, în scopul său general și în raporturile cu societatea pe care o organizează și o conduce³⁸. Referitor la responsabilitatea statului, considerăm necesar de a clarifica că aceasta poate fi atribuită în virtutea faptului că statul, prin esență, este reprezentat de guvernanți, adică de persoanele cărora le este inerentă responsabilitatea. Mai mult ca atât, activitatea pe care o desfășoară aceste persoane implică un nivel sporit de responsabilitate. În acest context, este important de subliniat că funcția fundamentală a statului este de a exprima și de a realiza voința poporului prin instituțiile sale. Această premisă constituie punctul de plecare în teoretizarea organizării statale și a puterii poporului.

În perioada contemporană, reconfigurarea statului de drept impune un interes sporit față de cercetarea problemelor legate de responsabilitatea și răspunderea persoanelor cu funcții de demnitate publică, iar șeful statului ocupă un rol esențial în acest ansamblu în exercitarea puterii publice.

Din această perspectivă, menționăm că instituțiile suspendării și încetării mandatului șefului statului pot fi examinate din unghiuri juridice diferite, fiecare punând în lumină o anumită dimensiune a instituției: protecția ordinii constituționale, răspunderea titularului, continuitatea autorității publice ori soluționarea conflictelor dintre puteri. O abordare exclusiv textuală este insuficientă, deoarece aceeași noțiune poate îndeplini funcții diferite de la un sistem constituțional la altul. Astfel, în unele state, suspendarea pregătește demiterea, în altele, constituie o măsură jurisdicțională provizorie, iar în situația incapacității temporare reprezintă premisa interimatului³⁹.

Din punct de vedere metodologic, *abordarea juridică presupune identificarea naturii normei, a faptului juridic care activează mecanismul, a autorității competente și a efectelor produse. Ea trebuie completată prin interpretare sistemică și teleologică. Norma privind suspendarea nu poate fi separată de modul de alegere a Președintelui, durata mandatului,*

³⁸ COSTACHI, Gh., HLIPCĂ, P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ed. a II-a, revăzută și completată. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2011, p. 331. ISBN 978-9975-78-941-7.

³⁹ DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și în dreptul comparat*. București: C.H. Beck, 2006, p. 724.

*competențele funcției, imunitate și rolul jurisdicției constituționale. Numai această lectură integrată permite distingerea unei garanții constituționale de un instrument de luptă politică*⁴⁰.

În Republica Moldova, punctul de plecare în această analiză îl constituie art. 77–91 și art. 135 alin. (1) lit. f) din Constituție. Dispozițiile date plasează instituția prezidențială într-o rețea de competențe și controale, iar suspendarea este admisă în cadrul mecanismului de demitere pentru încălcări grave ale Constituției. Încetarea mandatului are, în schimb, o sferă mai largă, cuprinzând atât expirarea termenului, cât și cauzele extraordinare de vacanță⁴¹.

Abordarea instituțională privește mandatul nu ca pe un drept subiectiv al persoanei alese, ci ca pe o componentă a organizării statului. Titularul exercită atribuții care aparțin instituției, în limitele competenței stabilite de Constituție. Din această perspectivă, suspendarea nu urmărește, mai întâi de toate, persoana ce ocupă funcția, ci protejarea funcționării normale a autorităților atunci când conduita titularului ori o împrejurare obiectivă afectează exercitarea mandatului⁴².

Stabilitatea funcției prezidențiale este o valoare constituțională, deoarece durata determinată a mandatului împiedică majoritatea parlamentară să înlăture șeful statului pentru simple divergențe de oportunitate. Într-un regim parlamentar, Guvernul răspunde politic în fața Parlamentului, pe când Președintele nu poate fi asimilat unui membru al executivului dependent de încrederea legislativului. De aceea, suspendarea trebuie legată de un temei constituțional calificat, nu de pierderea sprijinului politic⁴³. Această abordare instituțională explică și necesitatea asigurării continuității la apariția vacanței funcției. Încetarea raportului de investire nu poate determina dispariția competenței statale. În sensul dat, Constituția instituie mecanismul desemnării unui titular interimar și stabilește obligația organizării alegerilor, astfel încât funcția să continue independent de soarta juridică a persoanei. Interimatul confirmă autonomia instituției față de titular⁴⁴. Teoria mandatului constituțional evidențiază caracterul reprezentativ, temporar și obiectiv al investirii. Spre deosebire de mandatul civil, mandatul prezidențial nu se întemeiază pe instrucțiuni obligatorii din partea alegătorilor și nu poate fi revocat discreționar. Corpul electoral conferă legitimitate, însă Constituția stabilește atribuțiile, durata și cauzele de încetare. Astfel, titularul nu este proprietarul funcției, dar beneficiază de garanțiile necesare exercitării independente⁴⁵.

⁴⁰ International IDEA. *Non-Executive Presidents in Parliamentary Democracies*. Stockholm: International IDEA, 2017, p. 5.

⁴¹ Constituția Republicii Moldova, art. 77–91 și art. 135 alin. (1) lit. f). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, art. 1, art. 90 alin. (1).

⁴² MURARU, I., TÂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 15-a. București: C.H. Beck, 2017, p. 245.

⁴³ DUVERGER, M. *Institutions politiques et droit constitutionnel*. Paris: PUF, 1970, p. 197.

⁴⁴ Constituția Republicii Moldova, art. 90–91. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, , nr. 1, 1994, art. 1, art. 90 alin. (1).

⁴⁵ DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și în dreptul comparat*. București: C.H. Beck, 2006, p. 718.

În această concepție, reținem că expirarea termenului reprezintă modalitatea de finalizare a raportului constituțional. Demisia este încetarea voluntară; decesul și imposibilitatea definitivă sunt cauze obiective; demiterea este o cauză sancționatorie. Deși toate aceste situații produc efectul comun al încetării mandatului, ele nu justifică uniformizarea regimurilor juridice, deoarece fiecare fapt juridic necesită o procedură adecvată naturii sale și un moment determinabil al producerii efectelor⁴⁶. Suspendarea operează în interiorul mandatului, fără a-l stinge imediat. Titlul constituțional al funcției subzistă, dar exercitarea competențelor este temporar oprită. Această distincție explică revenirea titularului atunci când procedura de demitere nu este finalizată ori când dispăre incapacitatea temporară. Dacă norma ar produce direct pierderea calității de titular al funcției, nu ar mai exista suspendare, ci încetare anticipată⁴⁷.

O parte importantă a doctrinei califică suspendarea asociată procedurii de demitere drept element al răspunderii constituționale. Această formă de răspundere are ca obiect protejarea Constituției și a funcționării autorităților publice. Ea nu se confundă cu răspunderea penală: fapta poate fi gravă din punct de vedere constituțional fără a întruni elementele unei infracțiuni, iar scopul principal al procedurii este încetarea exercitării nelegitime a mandatului⁴⁸. Răspunderea constituțională are o structură mixtă: temeiul și standardul sunt juridice; inițierea și votul parlamentar au o dimensiune politică; controlul Curții Constituționale este jurisdicțional; referendumul exprimă decizia democratică a corpului electoral. Totuși, prezența elementului politic nu transformă procedura într-o competență discreționară. Parlamentul este obligat să acționeze în conformitate cu condițiile și finalitatea normei constituționale⁴⁹.

În cazul Republicii Moldova, sintagma „fapte grave prin care se încalcă prevederile Constituției” constituie elementul central al răspunderii prezidențiale. Gravitatea trebuie demonstrată prin raportare la valoarea protejată, intensitatea conduitei, efectele asupra autorităților, caracterul repetat sau deliberat și imposibilitatea remedierii prin mijloace mai puțin intruzive. Simpla nelegalitate ori divergența de interpretare nu sunt suficiente⁵⁰.

Abordarea sancționatorie pune accent pe consecința negativă aplicată titularului pentru încălcarea obligațiilor constituționale. Demiterea este, fără îndoială, o sancțiune instituțională, deoarece îl privează pe titular de posibilitatea continuării mandatului. În schimb, suspendarea poate avea doar caracter preventiv și procedural: ea conservă eficacitatea mecanismului până la

⁴⁶ Constituția Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Arc, 2012, p. 336.

⁴⁷ Constituția Republicii Moldova, art. 80 și art. 90. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1, 1994, art. 1, art. 90 alin. (1).

⁴⁸ IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. I. București: All Beck, 2005, p. 311.

⁴⁹ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 15-a. București: C.H. Beck, 2017, p. 270.

⁵⁰ Constituția Republicii Moldova, art. 89.

adoptarea deciziei definitive⁵¹. Calificarea suspendării ca sancțiune anticipată ar crea probleme în raport cu prezumția de exercitare legitimă a mandatului și cu dreptul la apărare. La momentul suspendării, *corpul electoral încă nu și-a exprimat încă voința cu privire la demitere*. Astfel, suspendarea trebuie justificată prin necesitatea de a proteja ordinea constituțională și de a evita continuarea conduitei imputate, nu prin constatarea definitivă a vinovăției constituționale⁵². În consecință, concepția sancționatorie trebuie nuanțată. Demiterea are natură sancționatorie, suspendarea este accesorie și provizorie, iar interimatul este o consecință funcțională. Separarea acestor calificări permite stabilirea garanțiilor corespunzătoare fiecărei etape și împiedică folosirea suspendării ca formă autonomă de pedepsire politică⁵³.

Potrivit *abordării preventive*, suspendarea are rolul de a împiedica agravarea unui conflict constituțional în perioada necesară finalizării procedurii. Aceasta nu repară faptele deja produse, dar limitează posibilitatea repetării lor și protejează autoritățile de decizii care ar putea compromite rezultatul procedurii. Caracterul preventiv justifică, astfel, temporaritatea și proporționalitatea măsurii⁵⁴. Totodată, menționăm că pentru a fi justificată și aplicată în mod legitim, suspendarea – ca măsură conservatorie – trebuie să întrunească cumulativ trei condiții esențiale: 1) existența unei aparențe serioase de încălcare a Constituției; 2) producerea unui risc real pentru ordinea constituțională în cazul continuării exercitării funcției; 3) durata și întinderea suspendării nu pot depăși ceea ce este necesar pentru adoptarea deciziei finale⁵⁵.

O asemenea abordare este mai evidentă în sistemele în care instanța constituțională poate dispune provizoriu neexercitarea funcției, modelul german fiind un exemplu în acest sens.

În Republica Moldova, suspendarea șefului statutului este legată direct de votul Parlamentului și de referendumul de demitere. Chiar și aici, rațiunea preventivă explică de ce suspendarea operează înainte ca electoratul să hotărască definitiv⁵⁶. Remarcăm faptul că abordarea funcțională nu pornește de la culpa titularului, dar de la imposibilitatea exercitării atribuțiilor. Boala, absența în condiții excepționale ori un impediment juridic pot face necesar interimatul fără ca Președintele să fi încălcat Constituția, instituția urmărind continuitatea, iar nu sancționarea⁵⁷. În acest context, este necesar de delimitat *imposibilitatea temporară* de cea *definitivă*: - prima *suspendă exercițiul mandatului și justifică interimatul*; - cea de-a doua produce *vacanța funcției*

⁵¹ ABEBE, A.K. *Removal of Presidents. Constitution-Building Primer 23*. Stockholm: International IDEA, 2022, p. 12.

⁵² *Ibidem*, p. 18.

⁵³ DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și în dreptul comparat*. București: C.H. Beck, 2006, p. 724.

⁵⁴ ABEBE, A.K. *Removal of Presidents. Constitution-Building Primer 23*. Stockholm: International IDEA, 2022, p. 15.

⁵⁵ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission). *Rule of Law Checklist*. CDL-AD(2016)007. Strasbourg, 2016, pct. 53–65.

⁵⁶ Basic Law For The Federal Republic Of Germany, art. 61.

⁵⁷ Constituția Republicii Moldova, art. 90–91. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, art. 1, art. 90 alin. (1).

*și obligă la declanșarea procedurii de alegere a unui nou titular. Criteriile relevante în această calificare sunt durata, prognosticul obiectiv, caracterul reversibil și efectul asupra ansamblului atribuțiilor*⁵⁸.

Totodată, este esențial de evidențiat că refuzul șefului statului cu privire la onorarea obligațiilor constituționale poate angaja răspunderea constituțională, în timp ce imposibilitatea descrie incapacitatea de a acționa. Jurisprudența statului nostru din perioada 2017–2019 a utilizat temporar această asimilare pentru depășirea blocajelor, însă prin Hotărârea nr. 23 din 2020 Curtea Constituțională a reafirmat că refuzul prezidențial relevant trebuie soluționat prin mecanismul prevăzut la art. 89⁵⁹. Abordarea antiblocaj urmărește asigurarea eficienței Constituției atunci când o autoritate refuză să îndeplinească o obligație indispensabilă formării ori funcționării alteia, având la bază ideea potrivit căreia nicio competență nu poate fi exercitată astfel încât să paralizeze ansamblul sistemului constituțional. Totuși, remediul trebuie să rezulte din Constituție și să respecte repartizarea competențelor⁶⁰.

În Republica Moldova, situațiile care au condus la suspendarea șefului de stat au rezultat din conflictele privind numirea miniștrilor și desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru, circumstanțe care au pus problema substituirii temporare a Președintelui. În toate aceste situații, Curtea Constituțională a urmărit evitarea blocajului, dar a realizat ulterior o delimitare între atribuțiile punctuale și refuzurile care activează răspunderea prevăzută de art. 89 din Constituție. Evoluția jurisprudenței constituționale demonstrează dificultatea construirii unui remediu fără suspendare nenumită⁶¹. Abordarea antiblocaj este legitimă numai dacă păstrează caracterul subsidiar, deoarece ea nu poate crea o procedură paralelă de înlăturare temporară a șefului statului și nu poate permite majorității să eludeze pragul de două treimi ori referendumul. Principiul efectivității Constituției trebuie conciliat cu principiul legalității competenței și cu necesitatea protejării stabilității mandatului⁶².

Abordarea democratică a demiterii se raportează la sursa legitimității mandatului. Atunci când Președintele este ales direct de cetățeni, participarea corpului electoral la încetarea sancționatorie exprimă o simetrie a investiției și reînvestirii. Parlamentul are competența de a formula acuzațiile și de a declanșa procedura, dar decizia definitivă revine cetățenilor⁶³. În context, menționăm că referendumul nu trebuie redus la un sondaj de popularitate, ci trebuie să aibă ca

⁵⁸ Constituția Republicii Moldova. *Comentariu*. Chișinău: Arc, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.

⁵⁹ Hotărârea Curții Constituționale, nr. 23 din 6 august 2020, pct. 45–58. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 221–225, 2020, , art. 122.

⁶⁰ Hotărârea Curții Constituționale, nr. 28 din 17 octombrie 2017, pct. 71–100. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 18–26, 2018, , art. 1.

⁶¹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020, pct. 45–58. în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 221–225, art. 122.

⁶² *Ibidem*

⁶³ International IDEA. *Electing Presidents in Presidential and Semi-Presidential Democracies*. Stockholm: International IDEA, 2019, p. 6.

obiect demiterea pentru fapte constituționale determinate. Alegătorii trebuie să cunoască acuzațiile, norma încălcată, poziția Președintelui și concluziile autorității de jurisdicție constituțională. Întrebarea trebuie să fie clară, neutră și să permită un răspuns neechivoc⁶⁴.

Într-o republică parlamentară cu Președinte ales direct, legitimitatea duală poate genera conflicte interinstituționale. Mecanismul referendumului nu conferă superioritate permanentă Președintelui asupra Parlamentului, dar soluționează o situație excepțională. După desfășurarea referendumului, toate autoritățile sunt obligate să respecte rezultatul și să restabilească funcționarea normală a autorităților⁶⁵.

Din perspectiva statului de drept, menționăm că orice *suspendare ori încetare anticipată* trebuie să fie prevăzută de o normă accesibilă și previzibilă, aplicată de autorități competente și supusă controlului. Gravitatea politică a conflictului nu justifică derogarea de la procedură. Dimpotrivă, cu cât miza instituțională este mai mare, cu atât respectarea formelor constituționale devine mai importantă⁶⁶.

Reiterăm că, în asemenea situații, principiul legalității impune reglementarea subiecților cu drept de inițiativă, a majorității necesare pentru adoptarea hotărârii, a termenelor, a rolului Curții și a efectelor votului. Totodată, principiul securității juridice cere stabilirea momentului de la care suspendarea ori vacanța funcției produce efecte, iar principiul interdicției arbitrarului impune motivarea și legătura verificabilă dintre fapte și temeiul constituțional⁶⁷. În cadrul respectiv, Curtea Constituțională are rolul de gardian al respectării limitelor procedurii, dar competența sa trebuie definită cu precizie. Instanța nu poate transforma controlul juridic într-o apreciere politică generală și nici nu poate refuza examinarea elementelor juridice sub pretextul caracterului politic⁶⁸.

Abordarea procedurală pornește de la premisa că legitimitatea rezultatului depinde, în mare măsură, de calitatea procesului decizional. Propunerea de suspendare trebuie să individualizeze faptele, datele, actele și normele pretins încălcate. Invocarea formulelor generale nu permite apărarea și nici controlul Curții Constituționale⁶⁹. Titularului trebuie să i se ofere posibilitatea efectivă de a prezenta explicații, probe și argumente juridice. Deși procedura nu este penală, consecințele sale grave justifică aplicarea unor garanții de contradictorialitate, imparțialitate instituțională și termen rezonabil. În acest context, dreptul la apărare protejează nu doar persoana,

⁶⁴ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission). Revised Code of Good Practice on Referendums. CDL-AD(2022)015. Strasbourg, 2022, secțiunile I.3 și III.5.

⁶⁵ Constituția Republicii Moldova, art. 89. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, art. 1, art. 90 alin. (1).

⁶⁶ European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission). Rule of Law Checklist. CDL-AD(2016)007. Strasbourg, 2016, pct. 44–51.

⁶⁷ *Ibidem*, pct. 58–65.

⁶⁸ Constituția Republicii Moldova, art. 135 alin. (1) lit. f).

⁶⁹ ABEBE, A.K. Removal of Presidents. Constitution-Building Primer 23. Stockholm: International IDEA, 2022, p. 22.

dar și credibilitatea deciziei constituționale⁷⁰. Iar motivarea votului parlamentar capătă o importanță substanțială. Învăstirea printr-o majoritate calificată nu remediază absența argumentelor. Hotărârea Parlamentului trebuie să demonstreze de ce faptele sunt dovedite, de ce sunt grave și de ce alte remedii nu sunt suficiente. Această motivare oferă corpului electoral o bază informativă și permite controlul de constituționalitate⁷¹.

În context, menționăm că în această procedură, principiului proporționalității îi este rezervat un loc aparte. Proporționalitatea este criteriul prin care se verifică dacă reacția instituțională corespunde gravității încălcării comise. Remarcăm faptul că suspendarea și demiterea sunt cele mai intruzive măsuri aplicabile mandatului prezidențial, astfel că acestea pot fi justificate numai atunci când protejarea Constituției nu poate fi realizată prin dialog instituțional, prin controlul actului ori prin alte remedii mai puțin severe⁷².

Testul proporționalității poate fi structurat pe baza a patru elemente constitutive: legitimitatea scopului, adecvarea măsurii, caracterul de necesitate și echilibrul dintre avantajul constituțional și prejudiciul adus stabilității. O faptă izolată și remediabilă nu are aceeași pondere ca refuzul deliberat și repetat de a executa obligații esențiale, efectul asupra drepturilor și funcționării autorităților având o importanță decisivă⁷³. În context, reținem că pragul de „fapte grave”, prevăzut de art. 89 din Constituția Republicii Moldova poate fi concretizat prin aplicarea principiului discutat. Proporționalitatea nu înlocuiește textul, ci oferă criterii pentru aplicarea lui coerentă. Ea reduce riscul ca noțiunea deschisă de gravitate să fie umplută exclusiv prin interesele majorității conjuncturale⁷⁴.

Totodată, susținem că suspendarea se situează la intersecția dintre separația puterilor și mecanismele de control reciproc. În acest cadru, Parlamentul exercită controlul asupra respectării Constituției de către șeful statului, Curtea verifică temeinicia juridică a procedurii, iar corpul electoral decide asupra demiterii. Prin urmare, nicio autoritate nu deține singură întreaga competență decizională în cadrul procedurii⁷⁵. Distribuirea competențelor previne două extreme: impunitatea prezidențială și dominația legislativului. Dacă Președintele ar fi inamovibil, indiferent de conduită, supremația Constituției ar deveni iluzorie. În schimb, dacă Parlamentul l-ar putea

⁷⁰ *Ibidem*

⁷¹ Avizul consultativ a Curții Constituționale a României nr. 1 din 5 aprilie 2007.

⁷² European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission). Rule of Law Checklist. CDL-AD(2016)007. Strasbourg, 2016, pct. 64.

⁷³ ABEBE, A.K. *Removal of Presidents. Constitution-Building Primer 23*. Stockholm: International IDEA, 2022, p. 15.

⁷⁴ Constituția Republicii Moldova, art. 89 alin. (1).

⁷⁵ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. vol. ii. ed. a 15-a. București: C.H. Beck, 2017, p. 270.

revoca prin majoritate obișnuită pentru dezacord politic, mandatul cu durată determinată și legitimitatea câpătate ca urmare a alegerii directe și-ar pierde sensul⁷⁶.

În această perspectivă, considerăm că pragul constituțional de două treimi nu este o simplă cerință de ordin aritmetic, dar impune realizarea unui consens care depășește majoritatea parlamentară obișnuită. Referendumul adaugă controlul popular, iar Curtea adaugă filtrul juridic. Împreună, aceste elemente mențin echilibrul instituțional⁷⁷. În același timp, principiul loialității constituționale completează normele exprese prin obligația autorităților de a coopera și de a nu-și exercita competențele în scopul paralizării altor instituții. Principiul nu presupune renunțarea la atribuții și nu exclude conflictul. În ceea ce privește Președintele, *loialitatea* presupune îndeplinirea obligațiilor constituționale și utilizarea prerogativelor de rezervă cu moderație. Pentru Parlament, aceasta presupune abținerea de la suspendare atunci când obiectul real al conflictului este un dezacord politic. Pentru Curtea Constituțională, presupune argumentare juridică și respectarea marjei de decizie rezervate Parlamentului și electoratului⁷⁸. În acest context, subliniem că invocarea loialității nu poate constitui singurul temei pentru demitere, fiind necesară identificarea normelor și faptelor concrete. Principiul loialității are o funcție preponderent interpretativă: ajută la stabilirea gravității și la evaluarea conduitei în contextul relațiilor dintre autorități. Astfel se evită transformarea unei noțiuni generale într-o clauză sancționatorie nelimitată⁷⁹.

Un exemplu elocvent pentru această cercetare îl constituie modelul constituțional din România, caracterizat prin alegerea directă a Președintelui, executivul dual și procedura suspendării urmată de referendum. Articolul 95 din Constituția României utilizează formula „fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției” și solicită consultarea Curții Constituționale înaintea votului Parlamentului⁸⁰. Menționăm că jurisprudența românească a concretizat „gravitatea” prin acte sau omisiuni care împiedică funcționarea autorităților, suprimă ori restrâng drepturi, tulbură ordinea constituțională sau urmăresc schimbarea acesteia. Această enumerare nu este exhaustivă, dar oferă repere verificabile și separă încălcarea gravă de disputa politică obișnuită⁸¹.

Pentru Republica Moldova, experiența românească confirmă utilitatea unei jurisprudențe care dezvoltă standardul constituțional fără a închide complet noțiunea. Diferența esențială

⁷⁶ International IDEA. *Non-executive presidents in parliamentary democracies*. stockholm: International IDEA, 2017, p. 22.

⁷⁷ Constituția Republicii Moldova, art. 89 și art. 135 alin. (1) lit. f). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, art. 1, art. 90 alin. (1)

⁷⁸ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 23 din 6 august 2020, pct. 45–58. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 221–225, art. 122.

⁷⁹ *Ibidem*, pct. 45–58

⁸⁰ Constituția României, republicată, art. 95–98.

⁸¹ Curtea Constituțională a României. Avizul consultativ nr. 1 din 5 aprilie 2007.

privește rolul Curții și pragurile de vot parlamentar. Aceste soluții trebuie comparate funcțional, nu preluate mecanic, deoarece fiecare procedură reflectă propriul echilibru dintre autorități⁸².

În schimb, în Germania, răspunderea Președintelui Federal se construiește în jurul Curții Constituționale Federale. Bundestagul ori Bundesratul poate formula acuzația pentru încălcarea intenționată a Legii Fundamentale sau a unei legi federale, iar Curtea poate constata pierderea funcției și poate dispune provizoriu neexercitarea atribuțiilor. Acest modelul accentuează natura juridică a răspunderii⁸³.

Distinct de cele două modele, Italia limitează răspunderea Președintelui la înalta trădare și atentatul la Constituție. Pragul foarte ridicat corespunde poziției sale de garant și arbitru, alegerii indirecte și rolului contrasemnării ministeriale. Procedura nu funcționează ca un vot politic de neîncredere, ci ca reacție la atacuri extreme împotriva ordinii constituționale⁸⁴. Modelele german și italian arată că alegerea indirectă și atribuțiile predominant neutre favorizează mecanisme juridictionale și temeuri restrânse. Republica Moldova nu poate prelua integral aceste soluții, deoarece Președintele este ales direct. Totuși, ele susțin necesitatea controlului juridic riguros și a unui prag substanțial ridicat⁸⁵.

Din această perspectivă, Austria prezintă interes prin combinarea regimului parlamentar cu alegerea directă a Președintelui Federal. Constituția permite destituirea prin referendum, declanșată de Adunarea Federală în urma unei hotărâri a Consiliului Național. Convocarea Adunării produce neexercitarea temporară a atribuțiilor⁸⁶. Respingerea destituirii de către electorat produce consecințe politice pentru Legislativ, ceea ce responsabilizează inițiatorii. Mecanismul exprimă simetria legitimității și reduce tentația folosirii referendumului ca instrument tactic. În același timp, practica parlamentară austriacă menține caracterul excepțional al procedurii⁸⁷.

Așadar, considerăm că modelul austriac nu trebuie preluat automat în sistemul național, însă oferă o lecție valoroasă pentru Republicii Moldova: inițierea neîntemeiată a suspendării trebuie să comporte costuri politice și să fie descurajată prin procedură. Publicitatea motivelor, standardul probator și asumarea explicită a răspunderii de către inițiatori pot produce un efect similar fără dizolvarea automată a Parlamentului⁸⁸.

Totodată, în contextul prezentei analize, menționăm că abordarea sistematică permite delimitarea încetării ordinare a mandatului, prin expirarea termenului, de încetarea extraordinară

⁸² Curtea Constituțională a României. Avizul consultativ nr. 1 din 6 iulie 2012.

⁸³ Basic Law For the Federal Republic of Germany, art. 54, 58 și 61.

⁸⁴ Constitution of the Italian Republic, art. 83–91.

⁸⁵ International IDEA. Non-Executive Presidents in Parliamentary Democracies. Stockholm: International IDEA, 2017, p. 17.

⁸⁶ Austrian Federal Constitutional Law, art. 60 alin. (6) și art. 68.

⁸⁷ International IDEA. Non-Executive Presidents in Parliamentary Democracies. Stockholm: International IDEA, 2017, p. 24.

International IDEA. Non-Executive Presidents in Parliamentary Democracies. Stockholm: International IDEA, 2017.

înainte de termen. Prima modalitate reprezintă expresia principiului periodicității alegerilor. Cea de-a doua intervine din motive voluntare, obiective sau sancționatorii și presupune o procedură care să prevină atât vidul de putere, cât și prelungirea nejustificată a mandatului⁸⁹. Demisia reprezintă manifestarea unilaterală de voință a titularului; decesul produce imposibilitatea naturală și definitivă de exercitare a mandatului. Imposibilitatea definitivă trebuie constatată pe baza unor criterii obiective. În schimb, demiterea presupune conduită imputabilă și parcurgerea procedurii constituționale. Deși toate aceste situații generează vacanța funcției, ele se deosebesc prin momentul și autoritatea de constatare⁹⁰.

În Republica Moldova, art. 90 din Constituție enumeră expres cauzele vacanței funcției și stabilește termenul pentru alegerea unui nou Președinte, iar Curtea Constituțională constată circumstanțele relevante. Reținem că claritatea acestor etape este esențială, deoarece orice incertitudine privind momentul vacanței afectează legitimitatea interimatului și validitatea actelor adoptate⁹¹. Remarcăm totodată faptul că regimul juridic al încetării mandatului trebuie să echilibreze garanțiile titularului cu interesul public. Stabilitatea mandatului, dreptul la apărare și controlul jurisdicțional protejează funcția împotriva presiunii majorității. În același timp, procedura efectivă de demitere împiedică transformarea imunității funcției într-o impunitate incompatibilă cu exigențele statului de drept⁹².

În continuare vom examina principalele abordări juridice referitoare la responsabilitatea și răspunderea demnitarilor de stat, întrucât aceste instituții se află într-o strânsă interconexiune conceptuală și funcțională cu suspendarea și încetarea mandatului. Din perspectivă istorică, în doctrină a fost consacrată teza iresponsabilității statului potrivit căreia răspunderea statului și a celor care sunt în fruntea guvernării nu răspund pentru exercitarea funcțiilor. Potrivit acestei concepții, dominante la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în special în Anglia, statul era o putere superioară, ce stă deasupra tuturor, o putere ce nu poate să greșească și deci să fie răspunzătoare, considerându-se că regele (identificat cu statul) nu poate greși, nefiind răspunzător față de particulari.

Analizând literatura de specialitate, observăm apariția primelor semnale ale reglementării răspunderii funcționarilor: acestea vizau răspunderea personală a funcționarilor de rang inferior ai puterii regale și ai celei executive, în special în sistemul englez. Practica engleză a consacrat regula potrivit căreia voința regelui producea efecte juridice și avea obligativitate doar dacă era consfințită în acte juridice autentificate cu diverse ștampile. Fiecare dintre aceste ștampile era încredințată miniștrilor sau înalților funcționari, care aveau dreptul exclusiv de a o aplica. Prin aplicarea

⁸⁹ Constituția Republicii Moldova, art. 80 și art. 90.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 336.

⁹¹ *Ibidem*, art. 90–91

⁹² ABEBE, A.K. *Removal of Presidents. Constitution-Building Primer* 23. Stockholm: International IDEA, 2022, p. 22.

ștampilei, demnitarul respectiv săvârșea un act personal, asumându-și astfel răspunderea personală.

Așa cum am menționat anterior, în statele europene, în special în Franța, până la sfârșitul secolului al XIX-lea a predominat concepția conform căreia „*le roi ne peut mal faire*” („regele nu poate greși”). În virtutea acestei teorii, statul (în accepțiunea sa de putere publică) și funcționarii săi erau exonați de răspundere pentru consecințele legilor sau actelor administrative de autoritate, apreciindu-se că eventualele pagube ce se produceau în activitatea de realizare a interesului general reprezentau un risc pe care cetățenii erau datori să îl suporte. Această paradigmă explică de ce constituțiile și legile de până la perioada revoluționară franceză nu cuprindeau niciun text care să consacre responsabilitatea demnitarilor. O excepție o constituia răspunderea funcționarilor publici, dar numai pentru faptele personale, și nu pentru cele de serviciu, cu autorizarea prealabilă a Consiliului de Stat. Totodată, pe fondul mișcărilor politice din Franța, în anul 1830, monarhia acceptă principiul „*regele domnește, dar nu guvernează*”. Astfel, în acel moment se încerca o trecere de la regimul absolutist spre un regim democratic, dar bazat pe recunoașterea censului ce fusese deja stabilit ca principiu de vot în anul 1814.

Filosoful J. Locke afirma la vremea sa, că „a depăși limitele puterii nu au dreptul nici persoanele cu funcții înalte, nici cei subordonați acestora, fapt ce în egală măsură este de neiertat atât împăratului, cât și supușilor acestuia.”⁹³ Astfel, observăm că imperativele limitării puterii și subordonării acesteia față de lege au fost dezvoltate de numeroși filosofi, precum Ch.-L. Montesquieu, Im. Kant, J.-J. Rousseau etc. În doctrină se consideră că ideea răspunderii statului a fost fundamentată de marele filosof german Im. Kant, potrivit căruia aceasta este „un mijloc de limitare a puterii politice”⁹⁴.

Aceste idei au fost profund inovatoare pentru perioada în care au fost formulate, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, fiind ulterior preluate în practica statelor democratice dezvoltate. Sub influența acestora, în secolul al XX-lea, în teoria relațiilor dintre putere și persoană a devenit dominantă „concepția necesității: subordonării față de lege a tuturor funcționarilor de stat; separației puterilor în vederea prevenirii și combaterii abuzurilor de putere, a concentrării acesteia în mâinile unei persoane; protecției judiciare a cetățenilor față de abuzurile puterii.” Analizând acest subiect în plan comparat, observăm că și în Germania a predominat regula iresponsabilității statului, acceptându-se totuși răspunderea acestuia în situații limitative. În ceea ce privește guvernanții, răspunderea lor era, de asemenea, limitată, pentru a nu afecta capacitatea de acțiune a

⁹³ LOCKE, John. *Two Treatises of Government*. London: Awnsham Churchill, 1689 [1690], Second Treatise, Chapter XVIII, § 202.

⁹⁴ DUCULESCU, V., DUCULESCU, G., CĂLINOIU, C. *Drept constituțional comparat*. Vol. I. București: Lumina Lex, 1999. ISBN 973-588-093-8, p. 154.

lor, de teama unei răspunderi prea riguroase. La începutul secolului al XX-lea, sunt formulate teorii inovatoare care au început să critice lipsa de răspundere a statului față de cetățenii săi. Aceste orientări și-au găsit reflectarea în art. 131 din Constituția de la Weimar (1919) prin care s-a statuat, cu titlu de principiu, răspunderea statului, recunoscând totodată dreptul de regres împotriva funcționarului vinovat.

În același context, merită remarcată și contribuția filosofului Constantin Stere, care susținea că „iresponsabilitatea statului și a guvernanților săi (în special a regelui) se datora faptului că toată puterea aparținea regelui”. Odată cu revoluțiile de la începutul secolului al XIX-lea, constituțiile statelor au introdus norme care limitau puterea regilor și introduceau responsabilități pentru domnitori. Relevantă este analiza realizată de Constantin Stere în care făcea referință la Statele Unite ale Americii.⁹⁵ În prelegerile sale, autorul a menționat că „în Statele Unite puterea executivă e concentrată în mâna președintelui republicii. Dar nu există un monarh în Europa care să aibă atâta putere în mâna lui câtă se recunoaște președintelui Statelor Unite ale Americii. *Pe de altă parte e un stat care duce la extrem doctrina lui Montesquieu, care a trecut oceanul și a fost adoptată în statele americane. Nu admite controlul puterii legislative asupra acțiunilor puterii executive, nu există regim parlamentar și atunci președintele timp de 4 ani de zile are o putere groaznică în mina lui. Și în Statele Unite, cu această putere groaznică, el se mișcă în cadrul legilor.*”⁹⁶ Treptat, principiul iresponsabilității statului și a guvernanților a cunoscut o restrângere semnificativă, în sensul că s-a recunoscut răspunderea șefilor de stat și a altor demnitari de stat pentru acțiunile sale în exercitarea atribuțiilor.

Cu privire la spațiul actual al Republicii Moldova, remarcăm ideea că lupta pentru o putere responsabilă a cunoscut, de-a lungul timpului, mai multe forme de manifestare: înlăturarea domnitorilor, alegerea domnitorilor de către sfatul boierilor, substituirea domnitorilor prin revoluții, răscoale etc. Totuși, evoluția acestor forme nu a fost lipsită de eșecuri.

Referindu-ne la etapa de tranziție, inclusiv constituțională, a Republicii Moldova, menționăm că amploarea reformelor inițiate la începutul anilor '90 ai secolului trecut a determinat transformări fundamentale în ceea ce privește natura, organizarea și conținutul puterii de stat, conturându-se în mod evident tendința edificării unui sistem de guvernare democratic, orientat spre exprimarea, reprezentarea și protejarea intereselor poporului. În acest context, prin Legea Republicii Sovietice socialiste Moldovenești nr. 250-XII din 3 septembrie 1990⁹⁷ s-a instituit funcția de Președinte al

⁹⁵ STERE, Constantin. *Curs de drept constituțional*. Chișinău: Cartier, Tipografia „Bons Offices”, 2016. ISBN 978-9975-86-088-8.

⁹⁶ DUCULESCU, V., DUCULESCU, G., CĂLINOIU, C. *Drept constituțional comparat*. Vol. I. București: Lumina Lex, 1999. ISBN 973-588-093-8, p. 21.

⁹⁷ Legea R.S.S. Moldova nr. 250-XII din 3 septembrie 1990 cu privire la instituirea funcției de Președinte al Republicii Sovietice Socialiste Moldova și la introducerea unor modificări și completări în Constituția R.S.S. Moldova. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldova*, 1990, nr. 9.

Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești și s-au introdus modificări și completări în Constituția R.S.S. Moldova. Prin aceste reglementări, s-a stabilit că șeful statului este Președintele Republicii Moldova a cărei alegere se efectuează direct de cetățenii țării pe baza dreptului electoral universal, egal și direct în condițiile votării libere și secrete. Totodată, în temeiul articolului III din Legea nr. 250-XII, primul președinte al republicii a fost ales de organul legislativ suprem la 3 septembrie 1990, pe un termen de cinci ani, prin majoritatea simplă a voturilor deputaților. Ulterior, la data de 8 decembrie 1991, Președintele Republicii Moldova a fost ales pe un termen de cinci ani prin scrutin universal, egal, liber și secret, conform prevederilor Legii cu privire la alegerea Președintelui Republicii Moldova din 18 septembrie 1991. Totodată, analizând dispozițiile Legii nr. 250-XII din 3 septembrie 1990 și modificările la Constituția R.S.S. Moldova din acea perioadă, constatăm că acestea nu conțineau reglementări cu privire la răspunderea șefului statului.

Potrivit cercetărilor efectuate, observăm că răspunderea șefului statului în Republica Moldova a fost introdusă odată cu adoptarea Constituției Republicii Moldova la 29 iulie 1994. Astfel, prin art. 81 alin. (3) din Constituție se instituie răspunderea Președintelui Republicii Moldova, stabilindu-se că Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a șefului statului, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul săvârșirii unei infracțiuni. Potrivit aceleiași norme, competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii, iar Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare.

Dispozițiile art. 89 din Constituție, consacră răspunderea șefului statului și stabilesc: „(1) În cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați. (2) Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută. (3) Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.” Din analiza acestor rigori normative, observăm că Președintele putea fi demis prin vot popular.

Analizând în ordine cronologică evoluția legislației cu privire la șeful de stat, constatăm că, la data de 2 august 1999, un grup de 38 de deputați din Parlamentul Republicii Moldova au depus la Curtea Constituțională proiectul unei legi de revizuire a Constituției.⁹⁸ Proiectul propunea modificări și completări la o serie de articole, unele fiind expuse în redacție nouă, în special cele referitoare la instituția prezidențială: articolul 78 („Alegerea Președintelui”), articolul 80

⁹⁸ Avizul Curții Constituționale nr. 6 din 16 noiembrie 1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2 decembrie 1999, nr. 133–134, art. 73.

(„Mandatul Președintelui”), articolul 85 („Dizolvarea Parlamentului”), articolul 86 („Atribuții în domeniul politicii externe”), articolul 89 („Demiterea Președintelui”), articolul 90 („Vacanța funcției”), articolul 91 („Interimatul funcției”). Potrivit notei explicative la acest proiect de lege, scopul inițiativei era de a institui forma parlamentară de guvernământ, inclusiv prin schimbarea procedurii de alegere a Președintelui Republicii Moldova, înlocuind votul popular cu votul Parlamentului.

Astfel, proiectul de revizuire propunea o redacție nouă pentru art. 89 referitor la demiterea Președintelui. Potrivit textului propus: „(1) În cazul săvârșirii unor fapte prin care încălcă prevederile Constituției Președintele Republicii Moldova poate fi demis din funcție de Parlament cu votul a două treimi din deputați. (2) Propunerea de demitere poate fi inițiată de cel puțin o treime de deputați și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută. (3) Hotărârea Parlamentului de demitere din funcție a Președintelui se confirmă de Curtea Constituțională.”

În cadrul examinării proiectelor de legi, la ședința Parlamentului din 5 iulie 2000 [(potrivit stenograme ședinței Parlamentului din 5 iulie 2000, pag. 41(40)–45(46) 122 (proiectul nr. 4098)]⁹⁹, s-au propus modificări la art. 89 din Constituție, care se refereau la demiterea Președintelui, textul urmând a fi expus într-o nouă redacție. La Comisia specială au fost înaintate amendamente de către un grup de deputați, printre care s-a propus substituirea textului „se confirmă de Curtea Constituțională” cu textul „poate fi adoptată doar cu avizul prealabil al Curții Constituționale”. Ca urmare a acestor solicitări, Comisia specială a recomandat acceptarea art. 89 din proiect cu excluderea alineatului (3), propunând ca aceste prevederi să fie incluse în art. 135 din Constituție, care reglementează atribuțiile Curții Constituționale. Totodată, Comisia specială a propus modificarea alineatului (1) al art.89 din proiectul nr. 4098 prin substituirea cuvintelor „din deputat” cu cuvintele „din numărul deputaților aleși”. Prin urmare, remarcăm faptul că, prin Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (în vigoare din 28 iulie 2000), s-a introdus articolul 89 – „Demiterea” – în privința răspunderii șefului de stat, cu următorul cuprins: „(1) În cazul săvârșirii unor fapte prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi demis de către Parlament cu votul a două treimi din numărul deputaților aleși. (2) Propunerea de demitere poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce neîntârziat la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate da Parlamentului și Curții Constituționale explicații cu privire la faptele ce i se impută.”

⁹⁹ Stenograma ședinței Parlamentului Republicii Moldova din 5 iulie 2000, pp. 41(40)–45(46).În: Hotărârea nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova, sesizarea nr. 48b/2015, §§ 112–125, în special §§ 121–122, în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 59–67 .

În urma acestor modificări constituționale, reglementarea art. 89 a rămas în această redactare până la pronunțarea Hotărârii Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016, prin care art. 89 din Constituție a fost revigorat, reintrând în fondul activ al dreptului în redactarea de până la data adoptării Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției.¹⁰⁰ Referitor la acest aspect, apreciem ca fiind întemeiată poziția Curții, având în vedere constatările sale de la pct. 208 și 209 din hotărâre. Astfel, Curtea a constatat că la modificarea alineatelor (1), (3), (4) și (5) ale art. 78 din Constituție nu s-a respectat modalitatea de adoptare a acestora, iar efectele produse asupra echilibrului materiei constituționale sunt în contradicție cu art. 142 alin. (2) din Constituție. În continuare, la pct. 209, Curtea a reținut că sunt lovite de neconstituționalitate și prevederile corelative ce au modificat art. 85 și 89 din Constituție, precum și cadrul legal subsecvent referitor la procedura de alegere a Președintelui.

În aceste condiții, remarcăm că art. 89 din Constituție, în varianta actuală, intitulat „Suspendarea din funcție”, prevede răspunderea șefului statului în cazul comiterii unor „*fapte grave*”, prin care încalcă prevederile Constituției. Cu toate acestea, susținem necesitatea ca faptele imputate șefului de stat să se regăsească într-o listă exhaustivă pentru a exclude incertitudinile cu privire la motivele de tragere la răspundere a șefului de stat conținută într-o lege organică.

Privite în dinamica lor constituțională, constatăm că instituțiile suspendării și încetării mandatului sunt direct proporționale cu instituția răspunderii șefului statului, or, ambele derivă din răspunderea specifică pe care o poartă șeful statului. Chiar dacă în literatura de specialitate se discută amplu despre răspunderea șefului de stat, totuși nu s-a cristalizat o teorie unitară a răspunderii, fapt ce se reflectă în legislația în vigoare, care nu conține o reglementare sistemică în materie. Suntem de părerea că această lipsă „ar compromite” ideea și eforturile țării în parcursul ei spre statul de drept, în cadrul căruia, pe lângă imunitatea acordată înalților demnitari de stat, trebuie să fie stabilească concret și mecanismul de tragere la răspundere a acestora.

În prezent, doctrina militează pentru ideea că principiul răspunderii șefului de stat reprezintă unul dintre criteriile specifice regimului democratic – poziție la care ne raliem. Sub acest aspect, în statele cu regim politico-juridic autoritar, instituția răspunderii șefului statului fie lipsește, fie are un caracter fictiv. În acest sens, doctrina de drept constituțional și practica constituțională a statelor moderne au stabilit două mari direcții¹⁰¹ în ceea ce privește răspunderea. Astfel, în formele de guvernământ monarhice, șeful statului este „iresponsabil” pentru actele pe care le-ar îndeplini în exercitarea funcției. Responsabilitatea pentru aceste acte revine miniștrilor sau prim-ministrului, care au atribuția de a le contrasemna. Totodată, în doctrină s-a arătat că termenul „iresponsabil” cu privire la atribuțiile monarhului nu este utilizat pe deplin adecvat. Ne alăturăm acestei păreri,

¹⁰⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016, a se vedea și §§ 209–213.

¹⁰¹ IONESCU, C. *Drept constituțional și instituții politice*. Sistemul constituțional românesc. Vol. II. București: Lumina Tipo, 1997, p. 325. ISBN 973-588-003-2.

deoarece responsabilitatea, în acest caz, este asumată de miniștri sau prim-ministru prin atribuția de a consemna actele monarhului. Această exonerare de răspundere are la bază principiul „*regele nu poate face nimic rău*”.

Spre deosebire de monarhie, în statele contemporane democratice, răspunderea șefului de stat este un element important și fundamental ale statului de drept. Existența unor mecanisme constituționale confirmă punerea în aplicare. În opinia noastră, șeful statului trebuie să răspundă în fața poporului pentru modul în care își exercită atribuțiile. În acest sens, în numeroase state, președintele răspunde în fața de ce nu simplu: în fața Parlamentului – ca organ reprezentativ suprem al poporului.

Totodată, reținem că în formele de guvernământ republicane se consideră că răspunderea șefului statului trebuie să existe, deoarece acesta nu poate fi în afara răspunderii politice a guvernanților. Prin urmare, șeful statului îi revine o responsabilitate directă pentru modul în care își exercită mandatul. Cu toate acestea, constituțiile unor state prevăd că Președintele nu răspunde pentru actele îndeplinite în timpul exercitării mandatului. În context, invocăm Constituția Greciei care, la art. 49, stabilește că „Președintele Republicii nu răspunde pentru actele comise în exercițiul funcției, exceptând cazul trădării sau a violării deliberate de Constituție”. Reglementări similare se regăsesc și în Constituția Italiei, al căreia art. 90 prevede că Președintele Republicii nu este responsabil de actele comise în exercițiul funcției decât în cazurile de trădare de stat sau de violare a Constituției.

Sub aspectul celor invocate, considerăm că aceste reglementări se referă la conceptul de iresponsabilitate constituțională a șefului de stat – una dintre instituțiile dreptului constituțional, având rolul de a proteja funcția supremă în stat și de a asigura echilibrul între puterile publice. În acest sens, *iresponsabilitatea constituțională* poate fi înțeleasă ca regula potrivit căreia șeful de stat nu răspunde juridic sau politic pentru actele îndeplinite în exercitarea funcției, acestea fiind, de regulă, asumate de alte autorități. Totuși, această iresponsabilitate nu echivalează cu lipsa totală de răspundere, ci este, mai degrabă, *o limitare a răspunderii directe și o transferare a responsabilității către alte organe*.

Prin urmare, este important ca limitele și mecanismul răspunderii șefului de stat să corespundă cerințelor generale privind răspunderea, să garanteze stabilitatea și continuitatea puterii de stat în general și a puterii șefului de stat în special, să contribuie la depășirea crizelor constituționale ale puterii, a eventualelor conflicte politico-statale. Totodată, reiterăm concluzia formulată în partea consacrată genezei răspunderii șefului de stat, potrivit căreia, în statele monarhice nu se recunoaște răspunderea șefului de stat, întrucât personalitatea monarhului se

consideră inviolabilă, iar puterea acestuia este concepută ca având proveniență divină¹⁰². Dispoziții în acest sens se conțin în constituțiile majorității statelor monarhice, de exemplu, în Constituția Danemarcei (art. 13), care stabilește că „regele este liber de răspundere, persoana lui este sacră. Miniștrii sunt responsabili de actul guvernării, responsabilitatea lor fiind reglementată de lege”¹⁰³.

Potrivit cercetării efectuate asupra reglementărilor privind răspunderea șefului de stat în unele state europene, constatăm că, în Franța, Președintele învinuit de *înantă trădare* este judecat de Înalta Curte de Justiție. În opinia noastră, această procedură este una riguroasă, deoarece presupune mai multe etape: inițial, este nevoie ca o zecime din numărul de deputați și senatori să ceară punerea sub acuzare a Președintelui în fața Înaltei Curți. După ce biroul adunării respective a admis inițiativa, dosarul este încredințat unei comisii parlamentare, care activează în condiții de confidențialitate maximă și care se pronunță asupra oportunității trimiterii șefului de stat în fața Înaltei Curți. După Ulterior, cele două Camere decid, prin vot deschis și cu majoritatea de voturi a membrilor lor, dacă aprobă sau nu trimiterea dosarului de acuzare. Cu toate că procedura privind tragerea la răspundere a Președintelui francez este una extrem de rigidă, aceasta a fost totuși aplicată în practica franceză.

Relevant în acest sens este exemplul foștilor președinți ai Franței Jacques Chirac și Nicolas Sarkozy. În privința fostului președinte francez Nicolas Sarkozy (aflat în funcție în perioada 2007–2012), un tribunal francez a decis, în anul 2021, condamnarea acestuia la trei ani de închisoare, dintre care doi ani cu suspendare, pentru corupție și trafic de influență. Cauza, cunoscută drept „afacerea interceptărilor” sau „afacerea Bismuth”, a vizat încercarea fostului președinte și a avocatului său de a obține informații confidențiale de la un magistrat al Curții de Casație, în schimbul sprijinului pentru ocuparea unei funcții în Monaco. Hotărârea a fost confirmată în apel la 17 mai 2023, iar la 18 decembrie 2024 Curtea de Casație a respins recursul, condamnarea devenind definitivă. Pedepsa stabilită a fost de trei ani de închisoare, dintre care doi ani cu suspendare și un an executat sub supraveghere electronică, fiind însoțită de interdicția exercitării drepturilor civice pentru trei ani.¹⁰⁴ De asemenea, și fostul președinte Jacques Chirac a fost judecat și condamnat, în anul 2011, la doi ani de închisoare cu suspendare pentru deturnare de fonduri publice.

Evoluția doctrinei demonstrează totodată că răspunderea șefului statului nu poate fi redusă la răspunderea penală. Răspunderea constituțională are un obiect propriu: protejarea Constituției,

¹⁰² TATARU, Gh. Răspunderea șefului de stat: concept și forme. În: Supremația dreptului, 2016, nr. 3, pp. 23–28. [online]. [citat 27.06.2026]. Disponibil: <http://sd-vp.info/2016/raspunderea-sefului-de-stat-concept-si-administrare-forme/>.

¹⁰³ Constituția Danemarcei, art. 13. The Constitutional Act of Denmark of 5 June 1953, Part III, § 13. Disponibil pe pagina oficială a Parlamentului Danemarcei. [Sursa oficială – Parlamentul Danemarcei, The Constitutional Act of Denmark](#)

¹⁰⁴ Cour de cassation, Chambre criminelle, 18 décembre 2024, pourvoi nr. 23-83.178; Reuters, „France’s highest court upholds Sarkozy’s corruption conviction”, 18 decembrie 2024.

a funcționării autorităților și a echilibrului instituțional. Ea poate fi angajată pentru conduite care, fără a întruni neapărat elementele constitutive ale unei infracțiuni, afectează grav valorile și obligațiile constituționale atașate funcției. De aceea, distincția dintre răspunderea penală și cea constituțională trebuie menținută atât sub aspectul temeiului, cât și al scopului și procedurii. Procesul penal urmărește stabilirea vinovăției și aplicarea unei pedepse, în timp ce procedura constituțională urmărește înlăturarea unei situații devenite incompatibile cu exercitarea mandatului¹⁰⁵.

Analiza regimului Republicii Moldova a permis identificarea caracterului mixt al răspunderii prezidențiale. Astfel, temeiul și standardul de gravitate sunt de natură juridică; inițiativa și votul Parlamentului au inevitabil o dimensiune politică; verificarea Curții Constituționale este jurisdicțională; iar referendumul exprimă decizia democratică finală a corpului electoral. Niciuna dintre aceste componente nu trebuie absolutizată. Parlamentul nu poate transforma procedura într-un instrument similar votului de neîncredere, Curtea nu poate substitui opțiunea rezervată electoratului, iar referendumul nu trebuie redus la un plebiscit asupra popularității Președintelui. Legitimitatea mecanismului rezultă tocmai din distribuirea competențelor și din controlul reciproc între autorități¹⁰⁶.

În acest context, sintagma „fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției” rămâne elementul central, dar și o vulnerabilitate a mecanismului moldovenesc. Caracterul deschis al acestei noțiuni permite adaptarea răspunderii la diversitatea conduitelor care pot afecta ordinea constituțională, însă lasă loc unei utilizări conjuncturale. În opinia noastră, gravitatea faptelor trebuie apreciată în baza unor criterii verificabile, precum importanța valorii constituționale lezate, caracterul deliberat sau repetat al conduitei, amploarea efectelor asupra funcționării autorităților, imposibilitatea remedierii prin mijloace mai puțin intruzive și legătura directă dintre faptă și norma încălcată. Prin urmare, o simplă nelegalitate, o interpretare juridică diferită sau un conflict politic obișnuit nu poate justifica întreruperea unui mandat legitimat electoral¹⁰⁷.

Totodată, analiza comparativă a constituțiilor altor state demonstrează că unele conțin în mod expres categoria acțiunilor comise de Președinte care pot constitui fapte grave. În acest sens, art. 85 din Constituția Braziliei prevede că faptele Președintelui Republicii care constituie atentate împotriva Constituției Federale sunt infracțiuni susceptibile de punere sub acuzare, fiind vizate în special *cele împotriva exercitării libere a atribuțiilor Legislativului, Justiției, Ministerului Public și ale atribuțiilor constituționale ale unităților Federației; exercitarea drepturilor politice, individuale și sociale; securitatea internă a Țării; probitate în administrare; legea bugetului*. În

¹⁰⁵ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr. 23 din 6 august 2020, pct. 52.

¹⁰⁶ Avizul Curții Constituționale a României, nr. 1 din 5 aprilie 2007 privind propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României.

¹⁰⁷ Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, art. 90 alin. (1).

consecință, susținem că reglementarea expresă a faptelor imputabile șefului de stat exclude incertitudinea referitoare la constatarea acestora. O asemenea abordare prezintă relevanță, deoarece, în majoritatea constituțiilor, faptele care sunt incriminate șefilor de stat urmează a fi deduse prin coroborarea mai multor norme constituționale, nefiind prevăzute în mod exhaustiv.

Totodată, examinând dispozițiile art. 81 din Constituția Republicii Moldova, intitulat „Incompatibilități și imunități”, constatăm că alin. (1) stabilește că *„calitatea de Președinte al Republicii Moldova este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite”*. Această normă reflectă necesitatea asigurării independenței funcției, prin evitarea cumulării mandatului cu alte funcții care ar putea afecta exercitarea imparțială a mandatului prezidențial.

În contextul situațiilor de incompatibilitate, reținem că în doctrină s-a analizat situația în care președintele ocupă concomitent și funcția de președinte al unui partid, susținând că această calitate nu este conformă exigențelor constituționale. Totodată, în literatura de specialitate se conțin idei potrivit cărora această incompatibilitate este pur formală, deoarece părăsirea partidului care i-a susținut candidatura nu presupune independența sa de ideologia și influența formațiunii politice. În viziunea doctrinarului T. Drăganu, dispoziția constituțională respectivă „a fost și este să rămână „litera moartă”, deoarece Președintele va fi în continuare îndrumătorul nevăzut al partidului din care provine. Similar se pronunță și doctrinarul A. Arseni: „acest fapt conține o parte de adevăr, pentru că se face o confuzie. Această problema trebuie pusă în direcția ca șeful statului să realizeze funcțiile în strictă concordanță cu prevederile constituționale, și nu cu dispozițiile partidului care l-a promovat. Totodată, nefiind membru de partid, Președintele va fi sub controlul tuturor partidelor și va fi chemat să fie nepărtinitor. Prin urmare, considerăm că scopul instituției incompatibilităților nu constă doar în relevarea eventualelor situații contradictorii între diferite funcții exercitate, dar de a garanta independența și probitatea Președintelui în funcție¹⁰⁸.

Totodată, printr-o interpretare sistematică a dispozițiilor constituționale, considerăm că Președintele Republicii Moldova se bucură de aceeași imunitate ca deputații, ceea ce implică lipsa răspunderii pentru voturile sau opiniile publice exprimate în exercitarea mandatului, precum și instituirea garanției inviolabilității persoanei Președintelui. Cu toate acestea, reținem că statutul Președintelui Republicii nu se limitează la sfera unui simplu demnitar public, el reprezintă un simbol al națiunii și trebuie să servească drept exemplu pentru toți membrii societății. De asemenea, reținem că deseori în doctrină este abordată problema imunității absolute a șefului statului. Analiza literaturii de specialitate conduce la ideea că imunitatea absolută nu este specifică unui regim democratic, de aceea este necesar să existe instituția răspunderii șefului statului.

¹⁰⁸ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 161.

Din aceste considerente, legiuitorul constituant nu a acceptat tolerarea unor eventuale acțiuni comise de Președintele Republicii Moldova, instituind posibilitatea tragerii la răspundere prin mecanismul prevăzut la art. 81 alin. (3) din Constituție. Astfel, Parlamentului îi revine competența de a ridica imunitatea pentru punerea sub acuzare a șefului statului. Procedura în cauză, denumită în doctrină „demiterea Președintelui”, corespunde, în terminologia universală, procedurii de „impeachment”. Acest termen, preluat din engleză, desemnează „punerea sub acuzare” sau „aducerea în fața tribunalului”. În viziunea noastră, „impeachmentul” presupune declanșarea înaintării acuzării și recunoașterea vinovăției demnitarului public (Președintelui țării) de către Parlament.

Potrivit doctrinarului V. Zaporojan, pentru ca Președintele să nu fie hărțuit politic, fiind amenințat cu declanșarea procedurii, punerea sub acuzare se decide de Parlament. Totodată, Constituția nu a prevăzut alte rigori speciale pentru procedura de ridicare a imunității decât cea de adoptare a deciziei cu votul a două treimi din numărul deputaților aleși. Totodată, se menționează că legiuitorul constituant al Republicii Moldova a reglementat posibilitatea demiterii Președintelui (*impeachmentului*) în baza a două proceduri, care se deosebesc atât prin gravitatea faptelor imputate, cât și prin organul desemnat să adopte decizia finală.

1.3 Concluzii la capitolul 1

Potrivit opiniilor din doctrină, mandatul șefului statului nu constituie un drept subiectiv al titularului, dar o funcție constituțională exercitată în limitele competențelor stabilite de Legea fundamentală. Stabilitatea mandatului prezidențial constituie o garanție a echilibrului instituțional, însă nu poate fi interpretată ca o formă de impunitate. Analiza literaturii de specialitate demonstrează că instituția suspendării și încetării mandatului șefului statului nu constituie simple incidente în exercitarea funcției prezidențiale, dar mecanisme juridico-constituționale indispensabile protejării supremației Constituției, continuității puterii de stat și a echilibrului dintre autoritățile publice. În consecință, sunt rezumate mai multe idei ale doctrinarilor și abordări juridice, care conturează esența aceluia capitol:

1. Potrivit opiniilor doctrinale, instituția suspendării are caracter temporar, excepțional și instrumental, întrerupând exercitarea atribuțiilor prezidențiale fără stingerea mandatului, în timp ce încetarea produce definitiv vacanța funcției. Iar pentru încălcarea gravă a Constituției de către șeful statului, aplicarea suspendării din funcție constituie o măsură provizorie cu funcție protectivă și sancționatorie, care poate preceda demiterea șefului statului. Suspendarea și încetarea mandatului constituie mecanisme autonome de protecție a ordinii constituționale. Suspendarea întrerupe temporar exercițiul atribuțiilor, fără a stinge mandatul, în timp ce încetarea produce pierderea definitivă a calității de titular al funcției.

2. Din confruntarea abordărilor doctrinare rezultă că instituția suspendării are o natură juridică complexă: aceasta nu constituie o sancțiune definitivă, dar produce consecințe juridice nefavorabile și creează premisele angajării răspunderii constituționale a șefului statului. Potrivit abordărilor doctrinarilor, instituția suspendării întrerupe temporar numai exercițiul atribuțiilor prezidențiale, fără a stinge raportul de investire, în timp ce încetarea determină pierderea definitivă a calității de titular și apariția vacanței funcției. În cadrul mecanismului prevăzut la art. 89 din Constituția Republicii Moldova, suspendarea are caracter provizoriu, accesoriu, preventiv și conservator. În consecință, aceasta nu reprezintă o sancțiune constituțională autonomă, deoarece decizia definitivă privind demiterea aparține corpului electoral.

3. Totodată, în doctrină se menționează că legitimitatea procedurii în cazul suspendării șefului statului, depinde de respectarea unor garanții procesuale efective: individualizarea faptelor imputate, indicarea normelor constituționale încălcate, administrarea probelor, audierea Președintelui, motivarea hotărârii Parlamentului și desfășurarea procedurii într-un termen rezonabil. Gravitatea încălcării constituționale de către șeful de stat trebuie apreciată prin raportare la valoarea constituțională lezată, caracterul deliberat ori repetat al conduitei, intensitatea și amploarea consecințelor, afectarea funcționării autorităților publice, legătura directă dintre faptă și norma încălcată, precum și imposibilitatea utilizării unor remedii mai puțin intruzive. Iar Avizul Curții Constituționale trebuie să asigure verificarea juridică efectivă a temeiurilor și a regularității procedurii, fără a substitui competența Parlamentului sau decizia corpului electoral.

4. Cu privire la încetarea mandatului șefului statului, doctrinariii punctează că nu reprezintă, în toate situațiile o formă de răspundere. Numai demiterea și încetarea determinată de condamnarea definitivă au caracter sancționator, în timp ce expirarea mandatului, demisia, decesul și imposibilitatea definitivă constituie temeiuri nesanționatorii. De asemenea, doctrinariii opinează că cauzele încetării mandatului au un caracter eterogen și reclamă regimuri procedurale diferențiate. Pentru fiecare cauză trebuie stabilite distinct autoritatea competentă, modalitatea de constatare, momentul producerii efectelor, posibilitatea contestării și măsurile necesare instituirii interimatului.

5. În ceea ce privește rolul responsabilității șefului statului în menținerea echilibrului puterilor, în tezele doctrinarilor se menționează că, răspunderea prezidențială constituie o garanție împotriva exercitării nelimitate a puterii. Iar potrivit altei concluzii din literatura de specialitate, răspunderea șefului statului reprezintă o consecință firească a exercitării puterii constituționale. Răspunderea prezidențială are un caracter mixt: temeiul și criteriile sale sunt juridice, inițierea și votul Parlamentului prezintă o dimensiune politică, controlul Curții Constituționale este jurisdicțional, iar referendumul exprimă decizia democratică finală. Un factor important punctat este că, referendumul de demitere nu poate fi redus la o evaluare generală a popularității

Președintelui. Corpul electoral trebuie să se pronunțe asupra unor fapte constituționale determinate, prezentate printr-o întrebare clară și neutră, pe baza unei informări complete asupra acuzațiilor, apărării titularului și constatărilor Curții Constituționale.

6. De asemenea, în literatura de specialitate se menționează că, răspunderea șefului statului are o natură constituțională autonomă și nu poate fi redusă la răspunderea politică sau penală. Aceasta urmărește protejarea ordinii constituționale și înlăturarea unei situații incompatibile cu exercitarea funcției, inclusiv atunci când conduita titularului nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni. În consecință, potrivit literaturii de specialitate mecanismul răspunderii prezidențiale în Republica Moldova are o structură mixtă: temeiul răspunderii este juridic, inițierea și votul Parlamentului comportă o dimensiune politică, controlul Curții Constituționale are caracter jurisdicțional, iar referendumul exprimă decizia corpului electoral.

7. Proportionalitatea constituie garanția împotriva instrumentalizării politice a suspendării: măsura trebuie să urmărească un scop legitim, să fie adecvată, necesară și echilibrată în raport cu gravitatea faptei.

8. Analiza comparată demonstrează că nu există un model universal al răspunderii prezidențiale. Alegerea directă justifică participarea corpului electoral la demitere, în timp ce protejarea mandatului reclamă un control jurisdicțional efectiv, praguri decizionale ridicate și garanții procedurale adecvate.

9. Cadrul constituțional al Republicii Moldova este coerent în elementele sale esențiale, dar insuficient dezvoltat procedural. Se impune precizarea criteriilor de calificare a faptelor grave, a standardului probator, a termenelor procedurale, a efectelor suspendării, a limitelor interimatului și a modalității de constatare a imposibilității definitive.

În ansamblu, opiniile doctrinare în cadrul cercetării fundamentează necesitatea elaborării unei concepții unitare asupra instituției suspendării, încetării mandatului și a răspunderii șefului statului, fundamentată pe legalitate, proportionalitate, securitate juridică și echilibru instituțional, cu scopul protejării mandatului împotriva revocării arbitrare.

2. FUNCȚIILE ȘI PARTICULARITĂȚILE MANDATULUI ȘEFULUI STATULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

2.1 Rolul și locul instituției șefului de stat în sistemul autorităților publice.

Cercetarea desfășurată în prezenta lucrare pune în lumină faptul că instituția șefului statului a apărut concomitent cu statul însuși, evoluând permanent în strânsă corelație cu instituțiile din stat. Considerăm relevante constatările din doctrină potrivit cărora șeful de stat ocupă un loc important în mecanismul interacțiunii dintre ramurile puterii, având obligația de a asigura funcționarea neîntreruptă a autorităților statale. În literatura de specialitate se subliniază că șefului de stat îi este atribuită funcția de mediere, ceea ce presupune că „Președintele nu este „un magistrat suprem”, ci „o simplă magistratură de influență”, un factor al „bunelor oficii”, iar atunci când se impune, el este un „factor reglator” în mecanismul statal, precum și în raporturile dintre stat și societate”¹⁰⁹.

Prin urmare, în conformitate cu funcțiile sale, Președintele veghează în mod echidistant la buna funcționare a autorităților publice, sprijinind totodată colaborarea dintre acestea și aplanând sau prevenind relațiile tensionate dintre puteri ori dintre ele și societate. Așa cum se consacră în doctrină, Președintele este simbolul națiunii în ansamblul său datorită alegerii lui directe de către popor. Prin exercițiul atribuțiilor ce-i revin, el asigură echilibrul și buna desfășurare a activității autorităților publice, în acord cu principiul separației puterilor în stat, garantând aplicarea valorilor democratice și respectarea libertății umane, pentru a nu se aduce nicio atingere drepturilor și libertăților pentru care oamenii au luptat de-a lungul istoriei.¹¹⁰

Instituția șefului de stat reprezintă unul dintre pilonii fundamentali ai oricărui sistem constituțional democratic, fiind chemată să asigure stabilitatea instituțională, continuitatea puterii de stat și respectarea valorilor fundamentale ale ordinii constituționale. În Republica Moldova, stat cu regim semiprezidențial, Președintele ocupă un loc central în arhitectura puterii, exercitând atât atribuții de reprezentare, cât și competențe concrete în domenii precum politica externă, apărarea națională și numirea Guvernului. Din această perspectivă, suspendarea sau încetarea mandatului depășește sfera unei chestiuni tehnice de drept constituțional, constituind un veritabil test pentru maturitatea democrației constituționale și pentru capacitatea autorităților publice de a gestiona crize fără a afecta funcționarea statului.

În procesul de edificare a societăților democratice, instituția șefului de stat atrage o atenție deosebită, fiind creată în scopul consolidării ordinii constituționale și îmbunătățirii interacțiunii autorităților publice. În mod tradițional, rolul acestei instituții constă în personificarea continuității

¹⁰⁹ DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale*, citat după: HLIPCĂ, P. Președintele Republicii Moldova – mediator între organele puterii de stat. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 6, pp. 66–69, p. 66. ISSN 1811-0770.

¹¹⁰ CONSTANTINESCU, M., IORGOVAN A., MURARU, I.; TĂNĂSESCU, E.S. *Constituția României revizuită (comentarii și explicații)*. București: Editura ALL Beck, 2004, p. 194.

și legitimității statului, precum și în exercitarea puterilor politice, a funcțiilor și obligațiilor oferite șefului de stat potrivit Constituției și legislației în vigoare¹¹¹. Totodată, reținem că evoluția instituției șefului statului a fost strâns legată de instituțiile din stat. În statul contemporan, șeful statului are rolul de arbitru, a cărui obligație constă în asigurarea funcționării autorităților statului. Tocmai din aceste considerente, instituția șefului de stat a devenit un element indispensabil în stat. În diverse etape ale evoluției statului, instituția șefului stat s-a afirmat ca o necesitate obiectivă. În acest sens, doctrinarul A. Monchablon aprecia că șeful statului este „un arbitru național însărcinat cu asigurarea funcționării normale a instituțiilor care să aibă dreptul să recurgă la judecata poporului suveran, care să răspundă în caz de pericol major, de independența, de onoarea de integritatea statului”¹¹².

În doctrină regăsim, de asemenea, opinii referitoare la „funcția de arbitru” a șefului de stat, concept promovat de generalul francez Charles de Gaulle. Astfel, Charles de Gaulle, ales prim-ministru al Franței în anul 1945 și, ulterior, președinte în anul 1958, susținea că „șefului de stat îi revine funcția de arbitru deasupra evenimentelor politice fie, în mod normal, printr-o îndrumare, fie, în momentele de mare confuzie, stimulând țara să-i facă cunoscută prin alegeri hotărârea sa suverană.” Principiile enunțate de Charles de Gaulle la conferința de la Bayeux din 16 iunie 1946 evidențiază adeziunea sa la principiul separației puterilor și la ideea unui șef de stat investit cu funcția de arbitru. În viziunea sa, șeful de stat era conceput ca un organism constituțional puternic, dispunând de puteri întinse, deasupra celor trei puteri ale statului pe care urma să le țină într-un permanent echilibru.

În această concepție, observăm că atât doctrina, cât și practica au punctat ipoteza potrivit căreia „statul nu poate fi conceput fără un șef de stat, oricât de simbolic ar fi rolul acestuia în unele sisteme politice”¹¹³. Având în vedere pozițiile cercetătorilor, apreciem că statul, ca formă superioară de organizare a societății, a integrat în sistemul organelor sale instituția șefului de stat. Din punct de vedere constituțional, instituția șefului de stat reprezintă statul și exprimă relația dintre popor și putere instituționalizată prin reglementări constituționale. În consecință, în dreptul public există o teză potrivit căreia statul nu poate fi conceput fără un șef, oricât de simbolic ar fi rolul acestuia în cadrul diferitelor sisteme politice.

În ceea ce privește definirea noțiunii de *șef al statului*, remarcăm faptul că doctrina nu oferă o definiție unitară. Totodată, constituțiile statelor, de regulă, nu definesc această instituție, conceptul fiind rezultatul creației doctrinare, și nu constituționale. În accepțiune generală, șeful

¹¹¹ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 124.

¹¹² Ibidem, 6, p. 161.

¹¹³ IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. Ed. a II-a, revăzută și adăugită. București: Nemira, 1996, p. 283.

statului este autoritatea reprezentativă a poporului, indiferent dacă statul este organizat ca monarhie, republică, federație, grup de state sau altă formă. În sens restrâns, „șeful statului este persoana oficială sau organul plasat în vârful instituțiilor politico-juridice din stat”. În sens larg, șeful statului reprezintă un demnitar aflat în vârful ierarhiei instituțiilor politice, reprezentând statul atât în relațiile politice interne, cât și în relațiile cu alte state și se consideră simbolul unității națiunii statului. În literatura de specialitate, „denumirea de șef al statului” a fost consacrată pentru a desemna persoana care este chemată să reprezinte la nivelul cel mai înalt statul ca entitate colectivă, să îl angajeze în condițiile Constituției și ale legilor și să participe în numele statului la diverse festivități oficiale¹¹⁴.

Rolul instituției șefului statului este strâns legat de forma de guvernământ și de regimul politic al statului. În doctrina Teoriei generale a dreptului, noțiunea de „forma de guvernământ” este definită atât în sens restrâns, cât și în sens larg. Astfel, într-o primă accepțiune, „forma de guvernământ” privește „formarea, organizarea și competența organelor supreme ale puterii de stat, raportul lor cu celelalte organe din sistemul statal”. Într-o accepțiune mai largă, aceasta caracterizează modalitatea de organizare a statului, caracteristicile și principiile ce stat la baza raporturilor dintre autoritățile publice și, în special, relațiile dintre organul legiuitor și autoritatea executivă, inclusiv șeful statului. În doctrina constituțională sunt formulate numeroase definiții ale sintagmei „formă de guvernământ”, de la abordări generale până la concepții mai elaborate. Astfel, într-o opinie, „forma de guvernământ în calitate de criteriu de clasificare a statelor” reprezintă „modul în care se exercită puterea”.¹¹⁵ Potrivit altei opinii, prin formă de guvernământ se înțelege „modul în care sunt constituite și funcționează organele supreme, fiind raportată la trăsăturile definitorii ale șefului de stat și la raporturile acestuia cu puterea legiuitoare”¹¹⁶.

Ca rezultat al evoluției relațiilor sociale și politice, conceptul clasic de formă de guvernământ s-a divizat și conturat în două instituții distincte: a) forma de guvernământ, în accepțiunea contemporană, și b) regimul politic. Pornind de la criteriul considerat unic și autentic, potrivit căruia prin forma de guvernământ înțelegem modul de desemnare a unui singur organ de stat și, anume, a celui ce exercită atribuțiile de șef al statului, distingem două categorii fundamentale de state: monarhii și republici¹¹⁷. Ca formă de guvernământ, *monarhia* se caracterizează prin împrejurarea că „șeful statului este un monarh (rege, domn, împărat, țar, prinț, emir) absolut sau nu, ereditar sau desemnat după proceduri specifice în funcție de tradițiile regimului constituțional.

¹¹⁴ Constituția Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Arc, 2012, p. 298.

¹¹⁵ Victor POPA, *Drept public*, Chișinău, Academia de Administrare Publică, 1998, p. 82.

¹¹⁶ ARSENI, A. *Forma de guvernământ – organizare instituțională a puterii de stat*. [online]. [citat 26.06.2026]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/10751/forma-de-guvernament-organizare-institutionala-a-puterii-de-stat.html>.

¹¹⁷ *Ibidem*

În evoluția sa istorică, monarhia ca formă de guvernământ a cunoscut următoarele tipuri: – monarhia absolută, caracterizată prin puterea discreționară în stat a monarhului; – monarhia limitată (constituțională), caracterizată prin limitarea puterilor monarhului prin constituție; – monarhia parlamentară dualistă, în care atât monarhul, cât și parlamentul se află, din punct de vedere legal, pe o poziție legală; – monarhia parlamentară contemporană, doar ca o expresie similară a tradiției și istoriei acestor țări.

Monarhiile actuale, denumite „constituționale”, nu corespund „monarhiei”, deoarece puterile șefului statului nu sunt nelimitate, ci „sunt restrânse prin constituție în temeiul cărora acestuia i se opune o adunare reprezentativă cu caracter mai mult sau mai puțin popular și o justiție mai mult sau mai puțin independentă”¹¹⁸. La monarhi, poporul – deținătorul suveranității – nu este antrenat în desemnarea șefului de stat, iar reprezentanța națională – parlamentul – intervine doar când se pune problema succesiunii la tron. În continuare, analiza va fi orientată asupra republicii ca formă de guvernământ și asupra particularităților sale definitorii. Este de menționat, că formă de guvernământ, republica constituie deopotrivă obiectul de studiu atât al Teoriei generale a dreptului, cât și al dreptului constituțional, definițiile conturate în literatura de specialitate fiind similare. Prin republică se înțelege acea formă de guvernământ „în care șef al statului (și poartă denumirea de președinte) este ales pe termen determinat fie de popor prin vot direct sau indirect, de parlament”¹¹⁹. În funcție de acest criteriu, distingem două tipologii: a) republica prezidențială și b) republica parlamentară.

În cadrul formei de guvernământ de tip „*republică prezidențială*”, suveranul, adică poporul, prin „vot universal, egal, secret, liber și direct alege”¹²⁰ președintele de republică (așa cum se întâmplă în Franța, România, Republica Moldova, Ucraina etc. În alte state, precum Statele Unite ale Americii, alegerea Președintelui se realizează prin intermediul colegiilor electorale (electori) – sistem consacrat istoric de această țară. În schimb, în forma de guvernământ „*republică parlamentară*” reprezentanța națională – Parlamentul alege președintele de republică, cum este în Germania, Italia, India.

Evoluția formelor de guvernământ a determinat diversificarea instituției șefului statului atât în privința denumirii și a modalității de desemnare, cât și sub aspectul statutului juridic, al rolului și al funcțiilor exercitate în cadrul sistemului constituțional. Aceste diferențe au justificat analiza subiectului, în vederea evidențierii particularităților instituției și a poziției sale în arhitectura autorităților publice. Observăm că în sistemele constituționale moderne, marcate de rolul crescând al Parlamentului, instituția șefului de stat a trebuit să-și găsească echilibrul în raport cu legislativul,

¹¹⁸ Victor POPA, *Drept public*, Chișinău, Academia de Administrare Publică, 1998, p. 82.

¹¹⁹ DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat elementar, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 233.

¹²⁰ DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat. Editura Europa Nova. – București, 1996, vol.2, p. 65.

în contextul în care, în doctrină, se menționează despre o „slăbire” a instituției șefului de stat în majoritatea democrațiilor europene contemporane.

Cu referire la instituția șefului statului în Republica Moldova, apreciem că aceasta are o istorie relativ recentă. Reglementările privind exercitarea atribuțiilor șefului statului se regăsesc înscrise atât în Constituție, cât și în primele legi speciale, inclusiv în Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din 3 septembrie 1990 privind introducerea unor modificări și completări în Constituția RSS Moldovenești, Legea nr. 1111/1997 privind asigurarea activității Președintelui Republicii Moldova, Legea nr. 1073/1996 cu privire la învestitura Președintelui Republicii Moldova. Funcția de Președinte al Republicii Moldova a fost instituită la 3 septembrie 1990 prin modificările aduse la Constituția RSS Moldovenești din 1978. Astfel, instituția șefului statului a fost introdusă în contextul transformărilor politice din perioada sovietică, inițiativă preluată și de fostele republici sovietice din componența URSS.

În prezent, având în vedere forma de guvernământ și regimul politic al Republicii Moldova, reținem că Președintelui îi revine un statut constituțional limitat, principalele pârghii ale guvernării fiind deținute de Parlament și Guvern. Privind retrospectiv evoluția instituției prezidențiale, constatăm că, de la proclamarea independenței Republicii Moldova și până în prezent, Republica Moldova a avut opt șefi de stat, atât în calitate de președinți titulari, cât și de președinți interimari. Primul președinte al Republicii Moldova, Mircea Snegur (23 septembrie 1990 – 15 ianuarie 1997), urmat de Petru Lucinschi (15 ianuarie 1997 – 7 aprilie 2001) ambii aleși de popor. În perioada în care alegerea șefului statului revenea Parlamentului, funcția a fost exercitată de Vladimir Voronin (7 aprilie 2001 – septembrie 2009) și Nicolae Timofte (23 martie 2012 – 23 decembrie 2016). În intervalele de blocaj, interimatul funcției era exercitat de Mihai Ghimpu (septembrie 2009 – 28 decembrie 2010), Vladimir Filat (28–30 decembrie 2010) și Marian Lupu (30 decembrie 2010 – 23 martie 2012). După revenirea la alegerea directă a Președintelui, mandatul șefului statului a fost preluat (23 decembrie 2016 – 24 martie 2020), iar în prezent de Maia Sandu, pentru al doilea mandat, ca urmare a alegerilor prezidențiale din 3 noiembrie 2024. Analizând modalitatea de alegere a Președintelui de către Parlament, instituită prin reforma constituțională din anul 2000, apreciem, în acord cu o parte dintre doctrinari, că prin această reformă s-au creat un șir de blocaje constituționale și, în consecință, funcția prezidențială a fost de un șef de stat interimar perioade îndelungate, situație care nu a corespuns cu arhitectura constituțională.

Totodată, pentru analiza subiectului abordat în acest capitol, ne-am propus parcurgerea unei cronologii a evenimentelor legate de alegerea instituției șefului de stat în Republica Moldova. Sub acest aspect, reținem că instituția prezidențială a fost instituită în septembrie 1990. Un moment important în dinamica acesteia l-a marcat adoptarea Legii cu privire la perfecționarea puterii executive și la unele modificări și completări în Constituție (din 5 martie 1991). Analizând

prevederile legii în cauză, se creează impresia că toate prevederile cuprinse în acest act normativ aveau ca scop o subminare vădită a rolului Guvernului și asigurarea supremației instituției prezidențiale. Conform noilor reglementări, Președintele devenea puterea supremă executivă și de dispoziție în RSSM, iar Guvernul îi era subordonat, fiind responsabil atât în fața șefului statului, cât și în fața legislativului. Într-un asemenea cadru al executivului dualist, supremația instituției prezidențiale asupra Guvernului a fost pe deplin consacrată.

În urma analizei efectuate am remarcat că, la 10 septembrie 1991, Președintele Mircea Snegur a solicitat, în plenul Parlamentului, alegerea șefului statului de către popor, „după cum se proceda în țările cu vechi și recunoscute tradiții democratice”. Deși cererea înaintată de către Mircea Snegur nu a întrunit aprobarea unanimă a deputaților, Legislativul a adoptat, la 18 septembrie 1991, Legea Republicii Moldova cu privire la alegerea Președintelui Republicii Moldova.¹²¹ Atribuirea mandatului de Președinte prin vot popular a consolidat și mai mult instituția prezidențială, conferindu-i o legitimitate democratică directă. Totodată, șeful statului a dobândit un grad de independență față de Parlament, deoarece Legislativul nu mai avea prerogative de a-l numi în funcție. Fiind ales de popor, Președintele devenea, cel puțin teoretic, responsabil în fața corpului electoral.

Considerăm că un moment decisiv în evoluția instituției prezidențiale l-a constituit adoptarea Legii Fundamentale la 29 iulie 1994, în vigoare de la 27 august 1994. Constituția Republicii Moldova consacră instituției prezidențiale Capitolul V (articolele 77–95), reglementări care se mențin și în prezent. Potrivit Constituției, șeful de stat a fost investit cu atribuții mai largi în domeniul politicii externe, al apărării și al securității naționale, iar Guvernul a fost investit cu atribuții mai largi în domeniul politicii economice și sociale.

Ulterior, prin modificările operate la textul Constituției la data de 5 iulie 2000, statutul juridic al instituției prezidențiale a cunoscut o modificare semnificativă. În urma acestei reforme, s-a trecut la regimul parlamentar, în care Președintele Republicii Moldova urma să fie ales de Parlament prin vot secret. Totodată, atribuțiile șefului statului au fost restrânse. Astfel, observăm că, într-un interval relativ scurt, Republica Moldova a cunoscut mai multe regimuri de guvernare: regimul prezidențial (3 septembrie 1990 – 27 august 1994); regimul semiprezidențial (27 august 1994 – 5 iulie 2000); regimul parlamentar (5 iulie 2000 – 2016); regimul actual continuă să fie discutat, fiind calificat ca regim de guvernare parlamentar, iar în viziunea altora sfiind apreciat ca regim de guvernare semiprezidențial (2016 – prezent).

În consecință, suntem de părerea că reforma constituțională din 5 iulie 2000 a avut o influență decisivă asupra funcționării sistemului politic din Republica Moldova. Potrivit autorilor inițiativei

¹²¹ Legea Republicii Moldova nr. 720-XII din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Președintelui Republicii Moldova. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Moldova*, 1991, nr. 7–8.

de revizuire a Constituției, modificarea a avut ca obiectiv racordarea sistemului politic național la modelele țărilor europene avansate. Cu toate acestea, prima încercare de a alege președintele țării în conformitate cu noile prevederi constituționale a eșuat. La sfârșitul lunii decembrie 2000, Președintele Petru Lucinschi semnează Decretul cu privire la dizolvarea Parlamentului, iar alegerile parlamentare anticipate din 25 februarie 2001 s-au desfășurat deja într-un nou regim politic – parlamentar.¹²² Analizând implicațiile Președintelui Republicii Moldova asupra configurației regimului constituțional actual, observăm că în doctrină există opinii divergente privind calificarea acestuia.

Astfel, unii doctrinari califică regimul constituțional existent drept unul parlamentar, în timp ce alții susțin caracterul semiprezidențial. Lipsa unui consens doctrinar este determinată de incertitudinea privind statutul juridic al președintelui, de dificultatea determinării locului acestuia în sistemul autorităților publice. Această incertitudine fiind cauzată de discrepanța dintre modul de alegere a președintelui și funcțiile acestuia, realizate prin atribuții considerabil restrânse prin reforma constituțională din anul 2000. În acest context, apreciem că, pentru a evita posibilele conflicte dintre Președinte și Parlament, Președinte și Guvern, se impune *redefinirea rolului și locului Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice*, prin reconsiderarea cadrului constituțional în vederea instaurării unui regim politic după modelul României sau al Franței.

În evoluția constituțională ulterioară, un moment de referință la constituit adoptarea Hotărârii Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016, prin care s-a revenit la alegerea Președintelui Republicii Moldova prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat de către cetățeni, în cadrul unui regim parlamentar. Intervenția Curții, în viziunea noastră și a unor doctrinari, a fost determinată de necesitatea de a evita dizolvările repetate ale Parlamentului. Remarcăm faptul că competențele șefului de stat, modificate prin Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000, nu au fost revigorate în totalitate. În consecință, ca urmare a revigorării normelor constituționale, considerăm că Președintele a rămas lipsit de anumite prerogative, în special ca urmare a excluderii prevederilor art. 83 din Constituție, care reglementau raporturile dintre Președinte și Guvern. Astfel, șeful statului a fost lipsit de dreptul de participa la ședințele Guvernului și de a le prezida; de a consulta Guvernul în probleme urgente și de importanță deosebită; de a desemna un candidat la funcția de Prim-ministru fără consultarea fracțiunilor parlamentare (art. 98 alin. (1) din Constituție); de a iniția revizuirea Constituției (art. 141 alin. (1) lit. c)), precum și de dreptul de a înainta doi judecători la Curtea Constituțională. Pornind de la cele invocate, suntem de părerea că revenirea la alegerea directă a șefului de stat nu a modificat regimul parlamentar de guvernare. Deși

¹²² Legea Republicii Moldova nr. 720-XII din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Președintelui Republicii Moldova. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Moldova*, 1991, nr. 7–8.

modalitatea de alegere a Președintelui ține de dimensiunea regimului semiprezidențial, sistemul constituțional continuă să funcționeze după regulile specifice regimului parlamentar.

Totodată, remarcăm faptul că, prin Hotărârea nr. 7 din 4 martie 2016, Curtea Constituțională a evidențiat faptul că, în majoritatea țărilor europene, președinții sunt aleși de către popor. Țările în care președintele este ales de către Parlament sunt considerabil mai puține (Albania, Estonia, Grecia, Ungaria, Italia și Letonia). Totuși, Curtea a constatat că actualmente statele manifestă tendința de a trece de la alegerea parlamentară la modalitatea de alegere a Președintelui țării prin votul popular, păstrând în același timp forma parlamentară de republică (Cehia, Turcia) (HCC nr. 7 din 4 martie 2016, pct. 172-185)¹²³.

În aceeași hotărâre, Curtea Constituțională a reținut că reforma constituțională din 2000 a generat în realitate un sistem de guvernare imperfect, cu un potențial de conflict între autoritățile statului. (HCC nr. 7 din 4 martie 2016, pct. 207). În opinia noastră, alegerea Președintelui de către Parlament și responsabilitatea acestuia în fața legislativului creează o legătură predominant formală cu cetățenii, deoarece aceștia nu dețin niciun mijloc de control asupra președintelui astfel ales. În schimb, un președinte ales direct de popor beneficiază de o susținere largă, cu condiția participării efective la vot a corpului electoral. În aceeași ordine de idei, în doctrină s-a susținut că alegerea Președintelui de către Parlament are ca rezultat plasarea lui în câmpul confruntărilor dintre partidele politice și, bineînțeles, dependența lui de raporturile de forță dintre acestea. Astfel, s-a apreciat că Președintele desemnat de autoritatea legiuitoare ar fi „un Președinte al Națiunii, fără ca Națiunea să-l fi dorit”. Spre deosebire de situația descrisă, alegerea Președintelui prin sufragiu universal îl situează în afara partidelor politice și „îi conferă legitimitate originală democratică, temeiuri de autoritate și de imparțialitate”¹²⁴.

În același timp, analizând doctrina referitoare la locul șefului de stat în arhitectura constituțională, în viziunea doctrinarului Guțuleac V. „nici Președintele Republicii Moldova și nici Curtea Constituțională nu se atribuie la vreuna din cele trei verigi ale puterii de stat”.¹²⁵ În viziunea autorului, are dreptul la existență și divizarea puterii de stat în cinci verigi, oferindu-i Președintelui Republicii Moldova și Curții Constituționale un loc separat. Această abordare este fundamentată pe faptul că, având în vedere natura atribuțiilor exercitate, instituțiile respective nu pot fi parte componentă a niciuneia dintre verigile puterii de stat, consacrate de Constituția Republicii Moldova – legislativă, executivă și judecătorească. Totodată, Președintelui țării îi revine un rol

¹²³. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui), pct. 172–185.

¹²⁴ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 172.

¹²⁵ Victor GUȚULEAC, *Drept administrativ*, Chișinău, ULIM, 2004, p. 57.

extrem de important în ceea ce privește organizarea și funcționarea întregului sistem al organelor ce exercită activitate executiv-creativă și controlul acestei activități. În același timp, Curtea Constituțională exercită controlul constituțional al activității legislativ-creative.

Raportând această opinie la arhitectura constituțională actuală, considerăm că Președintele Republicii Moldova nu poate fi atribuit niciuneia din cele trei puteri ale statului. Această concluzie rezultă din atribuirea rolului de mediator (arbitru) dintre puterile statului, având sarcina de a asigura echilibrul dintre cele trei puteri și colaborarea dintre autoritățile publice.

În vederea clarificării locului pe care îl ocupă instituția șefului statului în cadrul mecanismului statal, se impune, în principal, analiza raporturilor dintre popor, națiune, structura executivului și organizarea statală a puterii.¹²⁶ Sub acest aspect, prezintă relevanță opinia doctrinarilor B. Negru și Gh. Avornic, potrivit căreia „republica parlamentară se caracterizează prin faptul că ea are șef de stat sau fie că el este ales de către Parlament, fiind responsabil în fața acestuia”¹²⁷.

Pornind de la această concepție, cercetătorii apreciază că, în republica parlamentară, șeful statului ar avea un caracter formal. Totuși, nu împărtășim pe deplin această poziție, deoarece chiar și în republica parlamentară unde șeful statului este o figură simbolică, el totuși îndeplinește anumite funcții și atribuții constituționale, în special de reprezentare a statului, de promulgare a legilor, de numire a persoanelor oficiale în funcții publice, de prezentare a mesajelor Parlamentului, precum și deținerea calității de comandant suprem.

În continuare, invocăm un exemplu că atribuțiile șefului statului nu au un caracter pur simbolic, dar implică exercitarea unui rol constituțional efectiv. Totuși, acestea trebuie realizate în limitele stabilite de Constituție, cu respectarea competențelor Parlamentului și a principiului colaborării loiale dintre autoritățile publice. Astfel, prezintă relevanță Hotărârea Curții Constituționale din 23 februarie 2021, pronunțată în cadrul controlului constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 32-IX din 11 februarie 2021, prin care doamna Natalia Gavrilița a fost desemnată în mod repetat în calitate de candidat la funcția de prim-ministru.¹²⁸ În această hotărâre sunt evidențiate competențele constituționale ale șefului statului în procedura desemnării candidatului la funcția de prim-ministru, precum și limitele exercitării acestora în raport cu voința majorității parlamentare. Curtea a subliniat astfel că rolul Președintelui nu este unul pur simbolic, dar unul constituțional activ, exercitat cu respectarea principiului

¹²⁶ B. NEGRU, Gh. AVORNIC. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004, p. 134.

Ibidem, p. 161.

¹²⁷ Victor GUȚULEAC, *Drept administrativ*, Chișinău, ULIM, 2004, p. 161.

¹²⁸ Hotărârii Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015. Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 23 februarie 2021 pentru controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 32-IX din 11 februarie 2021 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru (sesizarea nr. 30a/2021). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 66–72, art. 33.

colaborării loiale dintre autoritățile publice. La examinarea cauzei, Curtea Constituțională a avut în vedere opinia prezentată de profesorii Alexandru Arseni și academicianul Ion Guceac, precum și opinia Institutului de Politici și Reforme Europene, prin care au fost înaintate argumente pertinente în susținerea caracterului constituțional al decretului contestat. Împărtășind opiniile constituționaliștilor menționați, și considerăm necesară consolidarea poziției privind caracterul constituțional al Decretului Președintelui Republicii Moldova; – în primul rând, ne raliem opiniei despre necesitatea imperioasă a unui reviriment jurisprudențial prin reconsiderarea jurisprudenței anterioare, și anume a Hotărârii Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015¹²⁹. Această necesitate este determinată de modificarea circumstanțelor constituționale: actualmente, Președintele are aceeași legitimitate electorală ca și Parlamentul; – în al doilea rând, Președintele nu este ținut să urmeze majoritatea parlamentară în desemnarea candidatului, ci are obligația constituțională de a consulta fracțiunile parlamentare, urmând ca Parlamentul să examineze programul de guvernare și să voteze sau nu Guvernul propus. Acest mecanism reflectă principiul prin care autoritățile publice se controlează și limitează reciproc.

În opinia noastră, interpretarea Curții Constituționale potrivit căreia că rolul Parlamentului este unul decisiv, iar Președintele este pus în inferioritate față de Parlament, duce la diminuarea statutului șefului statului, mai ales după revigorarea alegerii Președintelui prin votul direct al cetățenilor. Astfel, trebuie delimitate două realități distincte: perioada de până în 2016, când Președintele era ales de Parlament și reprezenta voința reprezentanților poporului și perioada de după revigorarea alegerilor directe ale Președintelui, în care Președintele beneficiază de legitimitate conferită direct de popor – deținător al suveranității naționale¹³⁰.

De asemenea, reținem că referitor la raporturile dintre Președinte și Parlament, prezintă relevanță competența șefului statului privind dizolvarea Parlamentului, reglementată de art. 85 din Constituție și dezvoltată prin jurisprudența Curții Constituționale. Și în această materie, atribuțiile Președintelui nu au un caracter pur simbolic, dar exprimă un rol constituțional efectiv în depășirea blocajelor instituționale și restabilirea funcționării normale a autorităților publice. Exercitarea acestei competențe este însă condiționată de întrunirea strictă a circumstanțelor prevăzute de Constituție și supusă controlului Curții Constituționale. Referitor la raporturile dintre Președinte și Parlament, vom explica următoarele particularități. Dizolvarea Parlamentului este reglementată de art. 85 din Constituție și interpretată prin jurisprudența Curții Constituționale. Astfel, termenul de 45 de zile prevăzut la art. 85 alin. (2) din Constituție se include în termenul de trei luni prevăzut la art. 85 alin. (1) din Constituție. În sensul art. 85 alin. (1) și (2) din Constituție, dreptul

¹³⁰ ARAMĂ, E. *Independență fără responsabilitate este incompatibilă cu democrația constituțională*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”. Științe juridice și economice (10-11 noiembrie 2021, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 121–124. ISBN 978-9975-62-472-5.

Președintelui Republicii Moldova de a dizolva Parlamentul în cazul neacceptării votului de încredere pentru formarea Guvernului intervine după expirarea a 45 de zile de la prima solicitare și după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură până la expirarea termenului de trei luni. Totodată, după expirarea termenului de trei luni, în cazul eșuării formării Guvernului, inclusiv prin neacordarea votului de încredere pentru formarea Guvernului, Președintele Republicii Moldova este obligat să dizolve Parlamentul. În acest sens, reținem că, potrivit art. 85 din Constituție, dreptul de a sesiza Curtea Constituțională privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului aparține exclusiv Președintelui Republicii Moldova.¹³¹

În continuare, reținem că potrivit doctrinei Svetlana Slusarenco, pentru a determina locul șefului statului în cadrul autorităților publice, trebuie să se pornească de la cercetarea formei de guvernământ și a regimului politic din Republica Moldova, deoarece statutul juridic al conducătorului de stat și rolul său în procesul exercitării puterii sunt condiționate de forma de guvernământ și de caracterul regimului politic¹³². Totodată, menționăm că, potrivit unor specialiști în domeniu, Președintele Republicii Moldova ar turma să fie atribuit puterii executive, având în vedere faptul că majoritatea atribuțiilor sunt cu caracter executiv, iar poziția sa constituțională îl plasează în fruntea acestei puteri și, prin urmare, în fruntea sistemului administrației publice.

Analizând literatura de specialitate, observăm că nu se regăsește o tratare științifică bine determinată a locului și rolului Președintelui în sistemul autorităților publice. În viziunea noastră, explicarea rolului și locului șefului de stat, *în calitate de instituție etatică*, poate fi efectuată prin raportare la funcțiile pe care acesta le îndeplinește. Astfel, trebuie să se țină cont de implicarea șefului statului în procesul de constituire a Parlamentului, Guvernului și altor autorități publice, în procesul legislativ, în domeniul politicii externe, al apărării naționale, precum și în garantarea independenței justiției. Prin urmare, reținem că, potrivit Constituției Republicii Moldova, Președintelui îi este atribuit un loc aparte în cadrul sistemului autorităților publice, chiar dacă la îndeplinirea unor funcții ale sale este necesară implicarea unei alte autorități publice.¹³³

Totodată, considerăm necesar să evidențiem faptul că persoana aleasă în funcție de Președinte al Republicii Moldova își exercită mandatul până la depunerea jurământului de către noul Președinte ales. În acest context, jurământul depus de șeful de stat reprezintă semnificația fidelității față de popor, garantând respectarea Constituției, a legilor și a valorilor statului, precum și apărarea suveranității, independenței, democrației, a drepturilor și a libertăților și fundamentale

¹³¹ ARSENI, A. *Supremația Constituției și raporturile dintre ramurile puterii [online]* [cit. 26.06.2026]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/11117/suprematia-constitutiei-siraporturile-dintre-ramurile-puterii.html>.

¹³² SLUSARENCO, S. *Particularitățile prelungirii mandatului unor funcții de demnitate publică*. În: Statul, securitatea și drepturile omului în societatea informațională. Chișinău: Art Poligraf, 2020, pp. 220–228, p. 221. ISBN 978-9975-3462-2-1.

¹³³ ARSENI, A., SUHOLITCO M., *Drept constituțional și instituții politice*, Vol. II, Chișinău, Tipografia Centrală, 2015, p. 114.

ale cetățenilor. Din analiza dispozițiilor art. 79 din Constituție rezultă că depunerea jurământului are loc cel târziu la 45 de zile după alegeri, în fața Parlamentului și a Curții Constituționale, de către candidatul a cărui alegere a fost validată. Norma dată poartă un caracter imperativ de drept public, stabilind o regulă comportamentală obligatorie pentru investirea în funcție a Președintelui ales. Spre deosebire de majoritatea celorlalte norme constituționale cu caracter pur declarativ, normele cuprinse în art. 79 și 80 din Constituție conțin elemente de natură tehnico-procesuală. Această calificare este confirmată și de experiența recentă a statului român, în care depunerea jurământului de către șeful statului nu poartă un caracter declarativ, ci este o condiție de validitate.

În acest context, este elocventă jurisprudența Curții Constituționale a României. Astfel, prin Hotărârea nr. 32 din 6 decembrie 2024,¹³⁴ Curtea a anulat procesul electoral din 1 decembrie 2024 cu privire la alegerea Președintelui României (desfășurat în baza Hotărârii Guvernului nr. 756/2024 privind stabilirea datei alegerilor pentru Președintele României din anul 2024 și a Hotărârii Guvernului nr. 106¹/2024 privind aprobarea Programului calendaristic pentru realizarea acțiunilor necesare pentru alegerea Președintelui României în anul 2024). Având în vedere situația creată, unii specialiști în domeniul dreptului constituțional din România au pledat pentru prelungirea mandatului președintelui. Însă dispozițiile Constituției României precizează clar situațiile în care mandatul Președintelui poate fi prelungit. Ținem să reliefăm că dispozițiile art. 83 alin. (2) din Constituția României precizează cu claritate că, Președintele României își exercită mandatul până *la depunerea jurământului de Președintele nou-ales*. Prin intermediul acestor dispoziții constituționale, în caz de incertitudine, se stabilește o regulă comportamentală obligatorie în materie de drept constituțional, care exclude orice interpretare declarativă. De asemenea, subliniem că jurământul depus în ședința comună a Camerelor Parlamentului nu îmbracă doar o semnificație solemnă, ci este constitutiv de efecte juridice, conferind efectivitate mandatului șefului de stat. *În consecință*, confirmăm teza potrivit căreia depunerea jurământului de către șeful de stat marchează momentul exercitării noului mandat și al încetării definitive a mandatului precedent.

În concluzie, instituția șefului statului ocupă un loc distinct în arhitectura constituțională, fiind situată la intersecția raporturilor dintre puterile statului. Rolul său nu este pur simbolic, ci unul constituțional efectiv, exprimat prin reprezentarea statului, garantarea ordinii constituționale, medierea între autoritățile publice și asigurarea continuității puterii. Totodată, exercitarea atribuțiilor prezidențiale trebuie să se realizeze în limitele Constituției, cu respectarea separației puterilor, a colaborării loiale și a echilibrului instituțional.

¹³⁴ Hotărârea Curții Constituționale a României nr. 32 din 6 decembrie 2024 privind anularea procesului electoral cu privire la alegerea Președintelui României din anul 2024. În Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1231 din 6 decembrie 2024.

2.2 Funcțiile șefului de stat în arhitectura constituțională a statului contemporan

În contextul prezentei cercetări consacrate suspendării și încetării mandatului șefului statului, analiza funcțiilor exercitate de Președintele Republicii prezintă o importanță deosebită, întrucât permite identificarea fundamentului constituțional al instituției prezidențiale și înțelegerea rațiunilor care justifică instituirea mecanismelor de suspendare și de încetare a mandatului. Totodată, examinarea funcțiilor șefului statului contribuie la delimitarea rolului constituțional al Președintelui în sistemul autorităților publice, la evaluarea întinderii responsabilităților ce îi revin în exercitarea mandatului și la explicarea raportului dintre amploarea atribuțiilor prezidențiale și necesitatea instituirii unor mecanisme constituționale de răspundere, menite să garanteze respectarea principiului supremației Constituției și a echilibrului între puterile statului.

Analizând literatura de specialitate, observăm că doctrina acordă o atenție substanțială problematicei împuternicirilor șefului statului, acestea constituind unul dintre cele mai frecvent abordate subiecte în studiile consacrate instituției prezidențiale.¹³⁵ Astfel, interesul doctrinar pentru această tematică se justifică prin rolul determinant al competențelor constituționale ale șefului statului în definirea statutului său juridic, în configurarea raporturilor cu celelalte autorități publice și în delimitarea poziției sale în cadrul mecanismului de exercitare a puterii de stat.

În doctrină se menționează că exercitarea funcțiilor șefului de stat depinde de mai mulți factori, precum structura, raporturile dintre puterile publice, durata mandatului organelor reprezentative, modul de desemnare a șefului de stat, precum și nivelul de responsabilitate al acestuia. În ceea ce privește conținutul funcțiilor șefului de stat, doctrina reflectă numeroase dispute, opiniile fiind variate și oscilând de la atribuirea unui rol pur decorativ, reprezentativ, până la acordarea unor extinse prerogative executive și legislative. Referindu-ne la Constituția Republicii Moldova, constatăm că Președintele exercită funcții importante, care justifică statutul său de garant al suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.

Cu titlu de remarcă, pentru a nu crea confuzii terminologice privind utilizarea noțiunilor de „funcții” și „atribuții” ale șefului de stat, considerăm necesară delimitarea conținutului lor juridic. Astfel, în timp ce unii autori utilizează distinct noțiunile „funcții” și „atribuții”, alții operează cu noțiunea de „atribuții”. În acest sens, doctrinarii I. Deleanu și V. Popa utilizează „funcții” și „atribuții” în raport de interdependență, iar doctrinarii I. Guceac și T. Cârnaț utilizează cu precădere noțiunea de „atribuții”, reflectând prin intermediul lor și funcțiile¹³⁶. În lumina acestui subiect, susținem poziția doctrinarului A. Arseni, potrivit căruia noțiunea de „funcție” este

¹³⁵ SLUSARENCO, Svetlana; VLĂDICEANU-STARȘII, Lina. *Funcțiile și atribuțiile Președintelui Republicii Moldova prin prisma jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova*. În: Intellectus, 2023, nr. 1, pp. 68–78, în special pp. 69–70. DOI: 10.56329/1810-7087.23.1.07. Text integral

¹³⁶ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 167.

distinctă de noțiunea de „atribuție”, chiar dacă între ele există o legătură organică, *deoarece funcțiile vor rămâne simple declarații dacă nu vor fi asigurate prin atribuții clar determinate constituțional*¹³⁷. Astfel, funcția exprimă rolul general și finalitatea constituțională atribuită unei autorități, în timp ce atribuția desemnează competența concretă prin care respectiva funcție este realizată. Prin urmare, reprezentarea statului constituie o funcție, iar încheierea tratatelor internaționale, acreditarea reprezentanților diplomatici sau primirea scrisorilor de acreditare sunt atribuții prin care aceasta se materializează. De asemenea, garantarea ordinii constituționale reprezintă o funcție generală, realizată prin atribuțiile de promulgare a legilor, sesizarea Curții Constituționale, exercitarea competențelor în domeniul apărării sau prin alte mijloace prevăzute de Constituție. Totodată, menționăm că se atestă lipsa delimitării clare dintre funcții și atribuții. Astfel, Constituția reglementează predominant atribuțiile concrete, fără să stabilească legătura lor cu funcțiile generale ale instituției. Ca urmare, aceeași competență poate fi încadrată diferit în funcția de reprezentare, garantare, mediere sau legitimare instituțională.

Din analiza efectuată rezultă că cele mai largi atribuții ale șefului statului au existat în perioada regimului prezidențial: 3 septembrie 1990 – 27 august 1994. Odată cu adoptarea și intrarea în vigoare a Constituției (27 august 1994) și trecerea la regimul semiprezidențial, atribuțiile șefului de stat au fost reduse, iar o parte dintre prerogativele au fost transferate Parlamentului și Guvernului. Cea din urmă reducere a împuternicirilor instituției prezidențiale a putut fi consemnată la 5 iulie 2000, când s-a produs trecerea la regimul parlamentar. Ulterior, chiar dacă s-a revenit la alegerea șefului statului de către popor în 2016 și la regimul de guvernare semiprezidențial, această modificare după cum am remarcat pe parcursul cercetării nu a fost însoțită de o extindere a competențelor, dimpotrivă, potrivit unor doctrinari, dar și în viziunea noastră, instituția prezidențială continuă să exercite atribuții reduse.

Din analiza dispozițiilor constituționale, deducem conținutul funcțiilor exclusive ale șefului de stat: a) *de reprezentare*; b) *de garant*; c) *de mediere*; și d) *de legitimare*. Cu privire la funcția de legitimare, susținem că aceasta a început să fie analizată relativ recent. În acest context, considerăm că *funcția de reprezentare*, asemenea *funcției de mediere*, se sprijină pe principiul legitimării Președintelui, conferită prin alegerea sa prin sufragiu universal și direct, precum și pe principiul neapartenenței Președintelui la niciun partid politic. În virtutea acestor premise, Președintele, pe de o parte, veghează la buna funcționare a autorităților publice, iar pe de altă parte, înlesnește colaborarea dintre acestea, precum și aplanează sau previne relațiile tensionate dintre autoritățile publice ori dintre acestea și societate.

¹³⁷ ARSENI, A. Drept constituțional și instituții politice. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 166.

Așadar, fiind expres consacrată în dispozițiile art. 77 din Constituție, *funcția de reprezentare* ocupă un loc central. Astfel, potrivit alin. (1), Președintele Republicii Moldova este șeful statului, iar alin. (2) stabilește că acesta *reprezintă statul* și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării. În literatura de specialitate se menționează că „reprezentând statul șeful statului reprezintă întreg popor și el trebuie să planeze deasupra luptelor de partid”. În același sens, profesorul Boris Negru susține că „Președintele Republicii reprezintă statul pe plan intern, cât și pe plan internațional și nici o altă autoritate publică nu-și poate aroga această funcție”¹³⁸. Împărtășim această opinie, deoarece funcția de reprezentare a statului poate fi atribuită doar șefului de stat. Împuternicit de stat (popor) să-l reprezinte și să acționeze în numele lui în baza unui mandat constituțional al cărui conținut este prestabilit de Constituție, Președintele îndeplinește funcția de reprezentare.

În viziunea profesorului A. Arseni, *funcția de reprezentare* are suport constituțional în art. 10 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, potrivit căreia „statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova. Republica Moldova este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi.” De asemenea, profesorul A. Arseni menționează că Președintele Republicii Moldova, în calitatea sa de șef al statului, reprezintă întregul popor, și nu doar o parte al lui, stabilită în funcție de anumite criterii, (fie etnice, de orientare politică sau religioasă).

În ceea ce privește *funcția de reprezentare* a șefului de stat, susținem că aceasta se materializează prin exercitarea unui ansamblu de atribuții constituționale și legale, care conferă titularului funcției posibilitatea de a acționa în numele statului atât în plan intern, cât și în raporturile internaționale. Constatăm că *funcția de reprezentare* nu are un caracter abstract, ci se concretizează prin competențe expres prevăzute de Constituție, care permit Președintelui să exprime voința statului în relațiile cu celelalte autorități publice, cu cetățenii, precum și cu alte state și organizații internaționale. Prin exercitarea acestor atribuții, șeful statului întruchipează unitatea, continuitatea și suveranitatea statului, fiind garantul identității constituționale și al reprezentării oficiale a acestuia. Totodată, funcția de reprezentare presupune exercitarea unor competențe cu caracter protocolar, diplomatic și constituțional, precum acreditarea și primirea reprezentanților diplomatici, încheierea tratatelor internaționale în condițiile legii, participarea la reuniuni internaționale la cel mai înalt nivel, adresarea de mesaje autorităților publice și societății, precum și conferirea unor distincții și titluri de stat.

În plan extern, Președintele Republicii Moldova reprezintă statul prin îndeplinirea atribuțiilor prevăzute de art. 86 din Constituție, respectiv încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova, acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova, primește

¹³⁸ NEGRU B., NEGRU A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006.

scrisori de acreditare și de rechemare ale reprezentanților altor state în Republica Moldova și aprobă înființarea și desființarea sau schimbarea regimului misiunilor diplomatice.

Totodată, reținem că, în exercitarea atribuțiilor sale în domeniul politicii externe, Președintele colaborează cu Parlamentul și cu Guvernul. Jurisprudența Curții Constituționale statuează că „atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii externe sunt statuate expres și limitativ în articolul 86 din Constituție” (a se vedea HCC nr. 17 din 12 iulie 2010, § 10). Din conținutul acestor dispoziții rezultă că Constituția nu îi permite Președintelui să întreprindă orice acțiuni în domeniul politicii externe, în mod independent, fără a ține cont de voința Parlamentului, ci doar acele acțiuni care au fost avizate pozitiv de Parlament.¹³⁹ De asemenea, Curtea a reținut că distribuirea atribuțiilor în domeniul politicii externe între Parlament, Guvern și Președinte are la bază exigența constituțională că autoritățile trebuie să „vorbească cu o singură voce”. Considerăm întemeiate aceste argumente, deoarece Parlamentul, în calitate de organ reprezentativ suprem al poporului, stabilește direcțiile principale ale politicii externe a statului și, în consecință, nici Guvernul, nici Președintele nu pot promova politici externe proprii, care să difere de cele aprobate de Parlament. În plan intern, *funcția de reprezentare* a Președintelui se concretizează prin exercitarea unor atribuții, precum dreptul de a numi în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege; de a conferi decorații și titluri de onoare; de a acorda grade militare supreme prevăzute de lege; de a soluționa problemele cetățeniei Republicii Moldova și de a acorda azil politic; de a acorda grațiere individuală; precum și de a acorda ranguri diplomatice.

Cu privire la *funcția de garant*, considerăm că aceasta își are fundamentul constituțional în dispozițiile art. 77 alin. (2), potrivit cărora „Președinte Republicii Moldova este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.” Din interpretarea acestor prevederi rezultă că funcția de garant se realizează printr-o dublă direcție: *garant al statului* și *garant al Constituției*¹⁴⁰. În calitate de garant al statului, Președintele își asumă răspunderea pentru independența, unitatea și integritatea teritorială a țării. Pentru realizarea acestei funcții, Constituția îi conferă atribuții specifice șefului de stat, prevăzute, în special, de art. 87, potrivit căruia Președintele: 1) *este comandantul forțelor armate*; 2) *poate declara mobilizarea parțială sau generală* și 3) *în caz de agresiune armată împotriva țării, ia măsuri de respingere a agresiunii*. Este de remarcat că exercitarea acestor atribuții de către Președinte este condiționată de aprobarea prealabilă a Parlamentului, aspect evidențiat în cadrul prezentei cercetări. Sub aspectul calității de garant al Constituției, reținem că Președintele veghează la respectarea Legii Supreme. În acest scop, Constituția îi pune la dispoziție mecanisme juridice potrivit cărora Președintele poate: 1)

¹³⁹ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 17 din 12 iulie 2010 privind interpretarea articolului 86 din Constituție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 124–125, art. 26.

¹⁴⁰ DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat, vol. II, p. 334.

refuza promulgarea legii dacă aceasta contravine prevederilor și principiilor constituționale și 2) sesiza Curtea Constituțională în privința exercitării controlului de constituționalitate asupra legii.

141

Referitor la funcția de mediere a Președintelui, menționăm de la bun început că aceasta nu este expres prevăzută în dispozițiile Constituției Republicii Moldova, spre deosebire de modul în care este formulată la art. 80 alin. (2) din Constituția României: „Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice”. Prin urmare, Președintele „*exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate.*” Cu toate acestea, analiza de ansamblu a funcției respective ne permite să deducem în mod sistemic existența acesteia într-un șir de prevederi constituționale ale statului nostru. În acest context teoretic, vom face trimitere la tezele formulate de Constantin Stere, care sublinia că, în procesul exercitării puterii de stat, „conflictele de drepturi și interese apărute între organele statului trebuie să fie rezolvate după normele de drept și nu pot fi lăsate la aprecierea discreționară a organelor administrative intrate în conflict”¹⁴². În prelungirea acestei viziuni, șeful de stat este cel chemat să identifice soluția juridică în situația creată, profilându-se astfel în fața poporului suveran ca factor efectiv al puterii de stat.

Totodată, își păstrează relevanța deplină constatările doctrinarului I. Deleanu, potrivit căruia „funcția de mediere” presupune că Președintele nu este „un magistrat suprem”, ci o *simplă magistratură de influență, un factor al „bunelor oficii”*, iar atunci când se impune, pe baza prerogativelor conferite prin Constituție și în limitele ei, el este un factor reglator în mecanismul statal, precum și în raporturile dintre stat și societate. În acest scop, pe de o parte, Președintele veghează la buna funcționare a autorităților publice, iar pe de altă parte, el înlesnește colaborarea autorităților publice, aplanează sau previne relațiile tensionate dintre acestea, ori dintre ele și societate¹⁴³.

În context, apreciem că *funcția de mediere*, ca și cea de reprezentare, se sprijină pe principiul legitimității Președintelui: alegerea sa prin sufragiu universal și direct, precum și pe principiul neapartenenței Președintelui la niciun partid politic. Sub acest aspect, pe de o parte, Președintele veghează la buna funcționare a autorităților publice, iar pe de altă parte, el înlesnește colaborarea autorităților publice, aplanează sau previne relațiile tensionate dintre acestea ori dintre acestea și societate. Totodată, în privința medierii între puterile statului, susținem teza potrivit căreia această funcție trebuie concepută ca o activitate permanentă a șefului de stat. Astfel, Președintele trebuie să mențină în mod continuu un echilibru al puterilor și un dialog neîntrerupt cu societatea, rolul

¹⁴¹ A. ARSENI. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat. Vol. II. Ed. a 2-a rev. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 112.

¹⁴² STERE, C. *Curs de drept constituțional*. Chișinău: Cartier, 2016. ISBN 978-9975-79-951-5, p. 284.

¹⁴³ DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat, vol. II, p. 334.

său fiind cu precădere unul de anticipare, de prevenire a situațiilor de conflict, decât să fie în așteptarea unui conflict pentru medierea lui.

În același spirit, sunt relevante considerentele dezvoltate de jurisprudența Curții Constituționale, potrivit cărora: „Președintele Republicii trebuie să reprezinte un factor unificator pentru instituțiile statului, societate și partidele politice. Șeful statului nu poate fi, în sine, un factor de blocaj politic sau instituțional. El nu trebuie să genereze conflicte. Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului. Soluționarea divergențelor apărute între puterile statului, precum și între partidele politice pot fi realizate doar atunci când președintele Republicii este un arbitru care se identifică cu interesul național, însă nu cu un partid politic. Președintele Republicii Moldova este obligat să acționeze în interesele întregii societăți, și nu ale unei părți a acesteia, ale unui grup sau ale unui partid politic. În cadrul sistemelor parlamentare, șeful statului joacă rolul unui arbitru sau al unei puteri neutre, fiind detașat de partidele politice. Chiar dacă nimeni nu poate împiedica șeful statului să aibă opiniile și simpatiile sale politice, mandatul pe care îl exercită este limitat. Președintele țării este un element important al sistemului politic, dar acesta nu este un partizan al politicului. Neutralitatea politică a Președintelui Republicii produce un impact asupra încrederii populației în respectiva funcții”¹⁴⁴.

Totodată, în jurisprudența sa, Curtea a subliniat rolul Președintelui în cadrul procedurii de remaniere guvernamentală sau de vacanță a funcției de membru al Guvernului. Curtea a reținut că, în regimul parlamentar al Republicii Moldova, competențele Președintelui Republicii Moldova sunt expres stabilite de Constituție. Deoarece Președintele nu poartă nicio responsabilitate politică pentru activitatea Guvernului, rolul acestuia în configurarea competenței Guvernului este unul limitat. La fel, Curtea a notat că Președintele Republicii trebuie să coopereze cu Prim-ministrul și să acționeze în comun în vederea îndeplinirii misiunii de revocare sau numire a miniștrilor. Dacă Președintele țării consideră că persoana propusă nu corespunde cerințelor legale pentru exercitarea funcției de membru al Guvernului, el poate refuza, o singură dată, motivat, propunerea Prim-ministrului de numire a unei persoane în funcția vacantă de ministru (a se vedea § 35-36, 39) și punctul 1 din dispozitivul Hotărârii citate).¹⁴⁵

Deși *funcția de mediere* nu este expres formulată în textul Constituției, aceasta poate fi dedusă din interpretarea sistemică a normelor constituționale. În acest sens, funcția de mediere se materializează într-o serie de prerogative, bazate în special pe dreptul: de a adresa mesaje Parlamentului (art. 67 alin. (2) din Constituție); de a desemna candidatura la funcția de prim-ministru și de a numi Guvernul (art. 98 din Constituție); și de a dizolva Parlamentul (art. 78 alin. (5) și art. 85 din Constituție). În aceeași ordine de idei, susținem că funcția de mediere se manifestă

¹⁴⁴ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 35 din 12 decembrie 2017 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 18–26, art. 3.

¹⁴⁵ *Ibidem*, § 35-36, 39

în mod deosebit în caz de criză funcțională a Parlamentului și de conflict cu Guvernul. Astfel, art. 85 alin. (1) din Constituție stabilește că, în cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de trei luni, Președintele Republicii Moldova, *după consultarea fracțiunilor parlamentare*, poate să dizolve Parlamentul. Considerăm că această obligație constituțională de a „consulta fracțiunile parlamentare” constituie o veritabilă acțiune de mediere exercitată de șeful statului.

De asemenea, putem deduce funcția de mediere a șefului de stat și din dispozițiile art. 98 alin. (1) din Constituție, potrivit cărora, după consultarea fracțiunilor parlamentare, Președintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru. În susținerea acestei interpretări prezintă relevanță și jurisprudența Curții Constituționale din România. Astfel, prin Decizia nr. 284/2014, Curtea a reținut că „funcția de mediere între puterile statului, prevăzută de art. 80 alin. (2) teza a II din Constituție, impune imparțialitate din partea Președintelui României, dar nu exclude posibilitatea exprimării opiniei sale privind modul optim de soluționare a divergențelor apărute și nu îi conferă calitatea de competitor politic”¹⁴⁶. În același sens, prin Avizul nr. 1/2007, Curtea a remarcat faptul că Președintele României poate, în virtutea prerogativelor și legitimității sale, să exprime opinii și opțiuni politice, să formuleze observații și critici cu privire la funcționarea autorităților publice, să propună reforme sau măsuri pe care le apreciază dezirabile. Din această perspectivă, Președintele României își exercită funcția de mediere și rămâne responsabil din punct de vedere politic în fața electoratului.

Pornind de la aceste considerente și apreciind importanța funcției de mediere, considerăm necesară consacrarea în Constituția Republicii Moldova a normelor care să reglementeze funcția de mediere pentru a asigura o mai bună funcționare a autorităților în cadrul puterilor statului.

În consecință, funcția de mediere trebuie privită prin prisma atribuțiilor constituționale ale Președintelui și a raporturilor stabilite cu Parlamentul, Guvernul și autoritatea judecătorească. Totodată, menționăm că Președintele nu poate exercita funcția de mediator în situațiile de conflict interinstituțional, atribuție oferită exclusiv Curții Constituționale. De asemenea, Președintele nu poate fi mediator în propria cauză, având în vedere ca o bună parte din situațiile conflictuale apărute la nivel instituțional îl au ca parte și pe Președinte.

Cu privire la *funcția de legitimize*, abordată mai recent în literatura de specialitate, constatăm că fundamentarea ei teoretică se rezumă la premisa potrivit căreia instituțiile politico-etatice nu își pot autolegitima propriile acte în exercitarea funcțiilor, pentru că este nevoie de intervenția unei instituții politico-etatice independente, cu valoare constituțională, pentru a le legitima și a le pune în mișcare constituțională. Ansamblul acestor atribuții configurează *funcția*

¹⁴⁶ Curtea Constituțională a României. Decizia nr. 284 din 21 mai 2014. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 2014. [online]. [cit. 27.06.2026]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/>.

de legitimare – o funcție imanentă statului de drept și democratic, care se încadrează plenar în principiul legitimității puterii de stat¹⁴⁷.

Raportat la dispozițiile constituționale și la reperele doctrinare, ne vom referi la *atribuțiile de legitimare*, manifestate cu precădere în raportul cu Parlamentul. Sub acest aspect, ținem să evidențiem că, după alegerile parlamentare, deputații intră în exercițiul mandatului numai după validarea acestora, conform art. 69 alin. (1) din Constituție. În urma acestui act al Curții Constituționale, Președintele Republicii Moldova convoacă, prin decret, Parlamentul nou-ales în ședința de constituire. Pe această cale juridică, șeful statului legitimează atât voința corpului elector, cât și declanșarea activității unicii autorități legislative (art. 63 alin. (2) din Constituție). Totodată, în perioadele în care Parlamentul se află în vacanță, iar problemele apărute în societate necesită gestionare urgentă, șeful de stat, în conformitate cu art. 67 alin. (2) din Constituție, poate solicita convocarea Parlamentului în sesiuni extraordinare sau speciale.

Funcția de legitimare în cazul numirii Guvernului. În ceea ce privește atribuțiile de legitimare exercitate de Președinte în procedura de investire a Guvernului, menționăm că, potrivit art. 98 alin. (3) din Constituție, Parlamentul dezbate în ședință Programul de activitate și lista Guvernului, prezentate de candidatul desemnat prin decret rezidențial la funcția de Prim-ministru. În urma dezbaterilor, Parlamentul acordă vot de încredere Guvernului și aprobă Programul de activitate cu votul majorității deputaților aleși. Pentru ca hotărârea Parlamentului de acordare a votului de încredere să producă efecte juridice este nevoie ca ea să fie legitimă. Tocmai din aceste raționamente juridice, art. 98 alin. (4) din Constituție stabilește că *în baza votului de încredere acordat de Parlament, Președintele Republicii Moldova numește Guvernul*. Prin urmare, prin acest mecanism constituțional, Președintele pune în mișcare activitatea Guvernului, care începe din momentul depunerii jurământului de către membrii acestuia în fața Președintelui Republicii Moldova, astfel cum este prevăzut în art. 98 alin. (5) din Constituție.

Atribuțiile de legitimare în procedura de promulgare a legilor. O altă atribuție care se încadrează în funcția de legitimare este promulgarea legilor. Potrivit art. 93 alin. (2) din Constituție, Președintele este în drept, în cazul în care are obiecții asupra unei legi, să o trimită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare, Parlamentului. În cazul în care Parlamentul își menține hotărârea adoptată anterior, Președintele promulgă legea. Rezultă, așadar, din dispozițiile art. 93 din Constituție, că șeful statului este în drept să solicite Parlamentului reexaminarea doar o singură dată – argument confirmat în jurisprudența Curții Constituționale prin

¹⁴⁷ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 169.

Hotărârea nr. 9 din 26 februarie 1998.¹⁴⁸ În același timp, potrivit dispozițiilor art. 93 alin. (2) din Legea Fundamentală, Președintele este obligat să promulge legea în termen de două săptămâni de la înregistrarea ei la Președinție – atât în cazul în care nu are obiecții asupra legii, cât și în cazul în care o trimite spre reexaminare, iar Parlamentul își menține hotărârea adoptată anterior. În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a reținut că nerespectarea acestei proceduri și a termenului constituțional de promulgare constituie o încălcare a art. 93 alin. (2) din Constituție¹⁴⁹.

De asemenea, obligația Președintelui Republicii de a respecta Constituția și legile rezultă, mai întâi de toate, din art. 1 alin. (3) din Constituție, potrivit căruia Republica Moldova este un stat de drept. În acest sens, remarcăm raționamentele doctrinei privind atribuția de promulgare a legilor, ca prerogativă a funcției de legitimare, explicate de Constantin Stere, care susținea că „promulgarea legilor este etapa finală a procesului legislativ, necesară ca legea să poată fi impusă tuturor și mulțumită acestui principiu că nimeni nu e în drept să invoce ignorarea legii, iar pentru ca o normă să fie lege, obligatorie pentru toți membrii statului, ea trebuie să fie adusă la cunoștință generală prin anumite forme solemne, și aceasta este promulgarea.”¹⁵⁰

Cu privire la atribuțiile șefului de stat în raport cu Guvernul, susținem că autoritatea executivă, odată investită, își exercită atribuțiile conform prevederilor constituționale pentru realizarea Programului de activitate acceptat de Parlament. Cu toate acestea, realitatea demonstrează că în cadrul Guvernului, ca instituție politico-etatică autonomă în cadrul puterii executive, au loc modificări în componența nominală. Pornind de la structura Guvernului și de la rolul Prim-ministrului, care, în baza dispozițiilor art. 101 alin. (1) din Constituție, conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia, Prim-ministrului îi revine și prerogativa de a iniția procesul de remanieri. În acest context procedural, în conformitate cu art. 98 alin. (6) din Constituție, în caz de remanieră guvernamentală sau de vacanța funcției, Președinte Republicii Moldova revocă și numește, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului. Prin urmare, reținem că prin exercitarea acestor atribuții, șeful de stat legitimează „propunerea Prim-ministrului”.

În ceea ce privește atribuțiile Președintelui Republicii Moldova în raport cu autoritatea judecătorească, reținem că și sub acest aspect este inerentă participarea șefului de stat. Astfel, Consiliul Superior al Magistraturii, potrivit dispozițiilor de la art. 123 alin. (1) din Constituție, asigură numirea judecătorilor, iar Președintele participă la această procedură prin emiterea decretului de numire în funcție a judecătorilor, precum și a președinților și vicepreședinților instanțelor judecătorești.

¹⁴⁸ Hotărârea Curții Constituționale . 9 din 26.02.98 Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 26-27/15 din 26.03.1998

¹⁴⁹ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 23 din 9 iulie 1998 privind interpretarea articolului 93 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr. 70, art. 33.

¹⁵⁰ STERE, C. *Curs de drept constituțional*. Chișinău: Cartier, 2016. ISBN 978-9975-79-951-5, p. 285.

Cu privire la aceste atribuții ale șefului statului, în urma analizei efectuate, menționăm că, prin Legea nr. 120/2021, Parlamentul a amendat art. 116 alin. (2) din Constituție, stabilind următorul cuprins: „(2) Judecătorii instanțelor judecătorești se numesc în funcție, în condițiile legii, până la atingerea plafonului de vârstă, *de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Președintele Republicii Moldova poate respinge o singură dată candidatura propusă de către Consiliul Superior al Magistraturii.*” La acest subiect, prezintă relevanță jurisprudența Curții Constituționale, care stabilește că atât Consiliul Superior al Magistraturii, cât și Parlamentul și Președintele Republicii Moldova au un rol comun în cadrul procedurii de numire în funcția de judecător. Curtea a menționat că rolul Președintelui Republicii în procesul de numire a judecătorilor nu reprezintă un fapt neobișnuit. Limitarea posibilității Președintelui Republicii de a respinge candidatura propusă la o singură intervenție constituie o expresie a echilibrului corect dintre Consiliul Superior al Magistraturii și Președinte și presupune influența decisivă a Consiliului (a se vedea Avizul nr. 1 din 22 septembrie 2020, § 43).¹⁵¹

Cu privire la *funcțiile șefului de stat în alte state europene*, considerăm că un exemplu relevant pentru evidențierea particularităților funcțiilor și prerogativelor prezidențiale îl constituie Franța. Statutul deosebit al Președintelui Republicii Franceze rezultă din faptul că acesta este considerat un simbol al statului și al unității naționale – o instituție care, alături de Camerele legislative, este învestită cu putere supremă. Analizând Constituția Franței, observăm că aceasta nu prevede expres că puterea executivă aparține Președintelui Republicii. Cu toate acestea, textul constituțional enumeră prerogativele prezidențiale formal-juridice, care pot fi divizate în împuterniciri executate personal de șeful statului și împuterniciri secundate de contrasemnătura Prim-ministrului, iar, în caz de necesitate, și a miniștrilor responsabili. În realitate însă Președintele francez deține puterea executivă, fapt care se reflectă clar în procedura de desemnare a Prim-ministrului și a miniștrilor. Astfel, Președintele îi numește fără a fi necesar concursul sau aprobarea Parlamentului.

În ceea ce privește relațiile cu Guvernul, menționăm că atribuțiile președintelui francez se referă la numirea Prim-ministrului și a membrilor Guvernului, precum și la prezidarea ședințelor Consiliului de miniștri, competență exercitată destul de des în practica franceză. Totodată, potrivit tradiției politicii franceze, la aproximativ o lună după alegerile prezidențiale, *se confirmă, de obicei, o majoritate în Adunarea Națională de partea Președintelui*. Acest interval scurt dintre alegerile prezidențiale și parlamentare „la termen” este un *privilegiu* pe care Constituția l-a acordat Președintelui (în timpul guvernării lui Charles de Gaulle, acordându-le sie însuși) pentru a-și

¹⁵¹ Avizul Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr. 1 din 22 septembrie 2020, https://constcourt.md/ccdocview.php?docid=68&l=ro&tip=avize&utm_source=chatgpt.com

asigura o majoritate parlamentară confortabilă și pentru a-l face pe Președintele Republicii șeful de facto al Executivului Franței. În acest sens, politologul Maurice Duverger caracteriza poziția premierului Franței prin formula „grădinarul grădinii președintelui”.¹⁵² Astfel, Președintele se ocupa de problemele strategice, de direcțiile politice majore ale țării, în timp ce Prim-ministrul este responsabil de chestiunile economico-sociale concrete, de administrarea țării, de problemele tehnice. În situația în care Prim-ministrul și Președintele sunt de aceeași culoare politică, premierul este informal subordonat președintelui, deși formal guvernul răspunde în fața Parlamentului. În perioada de coabitare politică, relația dintre președinte și premier nu mai este una de subordonare, nici chiar informală, ci se bazează pe respectarea strictă a atribuțiilor constituționale ce revin fiecărei funcții. Deși Președintele numește direct Prim-ministrul, fără să fie necesară aprobarea Parlamentului, acesta nu dispune de competența de a-l demite. Doar Parlamentul o poate face, prin adoptarea unei moțiuni de cenzură.

De asemenea, Președintele francez deține anumite atribuții de intervenție în procedura legislativă. Astfel, acesta poate interveni inclusiv în ce privește retragerea de pe ordinea de zi a unui proiect adoptat de Consiliul de Miniștri. Cu titlu de exemplu, menționăm că Președintele François Mitterrand (1988–1993) a exercitat o formă de inițiativă legislativă indirectă, dar intervențiile acestuia în procesul de legiferare nu au avut o bază juridică, atribuția sa de bază fiind promulgarea legilor. La fel, în ceea ce privește relațiile Președintelui Republicii Franceze cu puterea legislativă, poate fi evidențiat dreptul acestuia de a cere o a doua dezbatere asupra unei legi, mecanism cunoscut sub denumirea de „drept de veto suspensiv”¹⁵³. În aceeași ordine de idei, cu privire la rolul și funcțiile Președintelui Republicii Franceze, Legea Supremă a Franței prevede că acesta este garantul Constituției, veghează la respectarea ei și asigură funcționarea autorităților publice. Având în vedere particularitățile funcțiilor pe care le deține Președintele Republicii Franceze, constatăm că, de-a lungul timpului, șeful statului a dobândit un rol esențial în viața politică franceză¹⁵⁴.

Cu referire la analiza efectuată privind funcțiile șefului statului, reținem că *Președintele Republicii Italiene* este ales de către cele două Camere ale Parlamentului, pentru un mandat de 7 ani. O condiție de bază pentru persoana care dorește să candideze la această funcție este prevăzută de Legea Supremă, și anume împlinirea vârstei de 50 de ani. Considerăm că acest cens de vârstă

¹⁵² DUVERGER, Maurice. La Ve République: primauté présidentielle ou fait majoritaire? În: Pouvoirs, 1978, nr. 4, pp. 123–131. Disponibil: Revue Pouvoirs.

¹⁵³ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 222.

¹⁵⁴ DUCULESCU, V., DUCULESCU, G., CĂLINOIU, C. *Drept constituțional comparat*. Vol. I. București: Lumina Lex, 1999. ISBN 973-588-093-8, p. 201.

este unul argumentat și potrivit, pentru că persoana care pretinde la funcția de președinte, pe lângă standardele de profesionalism și integritate, trebuie să dispună și de o experiență de viață.

Potrivit Constituției Italiei, Președintele este șeful statului și reprezintă unitatea națională¹⁵⁵. În exercitarea atribuțiilor constituționale, acesta convoacă alegerile și stabilește prima întrunire a Parlamentului. Analizând Constituția, observăm că Președintele autorizează prezentarea în Parlament a proiectelor de lege și a regulamentelor inițiate de Guvern; promulgă legile și emite decrete cu valoare de lege; numește, în cazurile prevăzute de lege, funcționarii de stat; ratifică tratatele internaționale. Totodată, printre atribuțiile șefului statului se regăsește declararea stării de război, după deliberarea Camerelor. La fel, Președintele italian prezidează Consiliul Superior la Magistraturii, are competența de a comuta pedepsele și exercită dreptul de grațiere. La prima vedere, șeful statului italian dispune de largi împuterniciri, de natură să îi asigure un rol important în cadrul instituțiilor statale. Cu toate acestea, analiza mecanismului constituțional denotă faptul că actele prezidențiale intră în vigoare numai după contrasemnarea acestora de către Prim-ministru și, în anumite cazuri, de ministrul responsabil. Cu titlu de concluzie, procedura contrasemnării este specifică în majoritatea statelor europene. Actele Președintelui capătă putere de lege numai în baza unei hotărâri adoptate de Guvern sau de Parlament. Miniștrii nu se află în raport de subordonare față de șeful statului și nu răspund în fața acestuia. De fapt, nu există nicio activitate pe care Președintele Italiei ar putea să o desfășoare fără implicarea Parlamentului sau a Guvernului. În practica politică italiană, această „colaborare” ia forma unei vădite subordonări a șefului statului, în special, în fața Guvernului.

În continuarea analizei privind funcțiile și atribuțiile șefului statului, reținem rolul și mai nesemnificativ al *Președintelui în Republica Federală Germania*. Spre deosebire de omologul său italian, Președintele Republicii Federale dispune de atribuții și mai limitate sau practic neînsemnate. Potrivit art. 59 din Legea Fundamentală, șeful statului „reprezintă Federația pe plan internațional, încheie tratate cu alte state, în numele Federației, acreditează și primește reprezentanții diplomației”. De asemenea, Președintele german numește și revocă judecătorii și funcționarii federali, exercită, în numele Federației, dreptul de grațiere sau delegă aceste prerogative altor autorități, în baza dispozițiilor constituționale. Cu toate acestea, analiza competențelor Președintelui Republicii Federale evidențiază faptul că pentru a fi valabile, ordonanțele și decretele sunt supuse contrasemnării de Cancelarul Federal sau de ministrul federal competent.

Cu privire la funcțiile *Președintelui Statelor Unite ale Americii*, se impune *ab initio* stabilirea unor precizări privind sistemul politic american, ale cărui particularități, deseori greu de

¹⁵⁵ ITALIA. Costituzione della Repubblica Italiana, adoptată la 22 decembrie 1947, https://www.senato.it/istituzione/la-costituzione/parte-ii/titolo-ii/articolo-87?utm_source=chatgpt.com

înțeles, oferă un model relevant pentru studiul comparativ. În acest cadru, elocventă devine importanța textelor constituționale, invocate de personalități americane. Astfel, John Marshall, Președintele Curții Supreme a SUA reținea în anul 1819 că „Constituția a fost menită să dureze în secolele care urmează, pentru secolele din viitor și în consecință, să fie adaptată variantelor crize ale problemelor umane¹⁵⁶. În acest sens, se desprinde concluzia potrivit căreia evoluția organizării politice a Statelor Unite ale Americii se datorează în bună parte Constituției, care rezistă în timp datorită faptului că normele sale sunt adaptate de-a rândul anilor la situațiile existente, iar Președintele Statelor Unite are un loc bine conturat în sistemul politic.

În aceeași ordine de idei, menționăm că sistemul american consacră atribuții din cele mai largi Președintelui, chiar dacă în unele cazuri sunt condiționate de aprobarea Congresului¹⁵⁷. Totuși, deși puterea prezidențială în sistemul american este extrem de extinsă, Legea Fundamentală instituie garanții de limitare a acestora; astfel, cazurile în care au existat suspiciuni asupra conduitei anumitor președinți au stârnit reacția poporului american. În acest context, menționăm că, chiar dacă puterea prezidențială este nelimitată, constituțiile prevăd pârgii și mecanisme pentru a limita acțiunile șefului de stat. Cu privire la promulgarea legilor, menționăm că participarea Președintelui Statelor Unite în procesul legislativ se conturează mai distinct prin dreptul lui de a semna și de a promulga proiectul de lege adoptat de Parlament, care, în consecință, devine lege. Totodată, constatăm că dreptul constituțional în țările democratice cunoaște instituția dreptului „*de veto*” al șefului de stat, mecanism prin care acesta dispune de posibilitatea de a se opune legilor adoptate. În Statele Unite ale Americii, președinții au aplicat destul de des această instituție, vetoul putând fi înlăturat în cazul în care fiecare dintre cele două Camere ale Congresului votează din nou proiectul în cauză cu o majoritate de două treimi.

Totodată, menționăm că, în urma analizei literaturii de specialitate, am constatat că problematica tipurilor de *veto* exercitate de șeful statului este abordată într-o măsură mai redusă, această instituție fiind aplicată mai des în sistemul constituțional al Statelor Unite ale Americii.

În viziunea noastră, *dreptul la veto* al șefului de stat are o conotație deosebită, motiv pentru care analiza tipurilor de *veto* și caracteristicile acestora, abordate insuficient în literatura de specialitate, prezintă o relevanță sporită. Astfel:– *vetoul absolut* este o instituție care, în doctrină, este caracterizată drept pur feudală, care figurează în arsenalul de prerogative ale monarhului. Deși vetoul absolut există din punct de vedere juridic, în realitatea politică contemporană acesta nu mai este utilizat; – *vetoul suspensiv*, care reprezintă o prohibiție aplicată de conducătorul statului asupra unui proiect de lege, care poate fi prelungită de către parlament sau poate avea un caracter

¹⁵⁶ DUCULESCU, V., DUCULESCU, G., CĂLINOIU, C. *Drept constituțional comparat*. Vol. I. București: Lumina Lex, 1999. ISBN 973-588-093-8, p. 95.

¹⁵⁷ *Ibidem*, p. 95

provizoriu. Actul de aplicare a unui veto constă în faptul că șeful statului formulează un mesaj în care își expune obiecțiile împotriva proiectului de lege. Ulterior, proiectul contestat, împreună cu mesajul șefului statului, este remis Parlamentului, care poate fie aproba obiecțiile șefului de stat, operând modificările corespunzătoare și transmițându-l spre aprobare; fie respinge obiecțiile formulate, situație pentru care este necesară aprobarea repetată a proiectului de lege prin majoritatea calificată de voturi. Prin urmare, din analiza efectuată rezultă că dreptul la *veto suspensiv*, în special în cazul republicilor prezidențiale, este un instrument puternic și eficient prin intermediul căruia șeful puterii executive se implică activ în procesul legislativ; – *vetoul tacit*, numit în literatura de specialitate și „*de buzunar*”, reprezintă o formă particulară de respingere a unui proiect de lege prin inacțiunea șefului statului. Astfel, Președintelui i se acordă un termen de 10 zile pentru a aproba un proiect de lege. Dacă, în acest interval, el nu semnează proiectul de lege, actul intră în vigoare în mod automat. Totodată, în sistemul constituțional al SUA, dacă în termen de 10 zile se încheie sesiunea Congresului, iar Președintele nu a semnat proiectul de lege, acesta nu mai intră în vigoare și se va considera respins. O asemenea formă de respingere a proiectului de lege este numită „veto de buzunar” și a fost aplicată în perioada 1932–1976 de președinții Statelor Unite ale Americi de circa 500 de ori¹⁵⁸.

În consecință, având în vedere cele invocate, susținem că prin aplicarea *dreptului de veto*, procedeul prin care șeful statului se opune intrării în vigoare a unei legi votate de parlament, îl situează pe o înaltă poziție constituțională într-un stat suveran. În continuare, analizând dispozițiile Constituției Finlandei la titlul „Guvernământul și Administrația”, constatăm că aceasta cuprinde o serie de prevederi legate de instituția prezidențială. Astfel, *Președintele Republicii Finlanda* este ales pentru un mandat de 6 ani, de către 301 electori, condiția de bază pentru candidat fiind deținerea cetățeniei finlandeze prin naștere. Potrivit prevederilor constituționale, în situația în care Președintele este împiedicat să își exercite prerogativele, acestea sunt îndeplinite de Prim-ministru.

Analizând dispozițiile constituționale, observăm că principalele atribuții ale Președintelui constau în: calitatea de comandat suprem al forțelor armate, dispunerea desfășurării alegerilor; participarea la deschiderea și închiderea lucrărilor parlamentare; convocarea în sesiuni extraordinare a Camerei reprezentanților; grațierea și reducerea pedepselor cu avizul Curții Supreme; supravegherea administrației de stat. Prin urmare, observăm că Președintele Finlandei dispune de competențe referitoare la alegeri, la activitatea Parlamentului, atribuții care nu se regăsesc în cazul altor șefi de stat.

¹⁵⁸ DUCULESCU, V., DUCULESCU, G., CĂLINOIU, C. *Drept constituțional comparat*. Vol. I. București: Lumina Lex, 1999. ISBN 973-588-093-8, p. 132.

În concluzie, constatăm că funcțiile exercitate de șeful statului diferă de la un sistem constituțional la altul, fiind determinate de forma de guvernământ, modelul de organizare a puterii de stat și particularitățile tradiției constituționale specifice fiecărui stat. Cu toate acestea, cercetarea comparativă evidențiază existența unui nucleu comun de atribuții și funcții consacrate în majoritatea constituțiilor, indiferent de specificul regimului constituțional. Acestea vizează, în principal, reprezentarea statului, garantarea respectării Constituției, exercitarea unor competențe în domeniul politicii externe și al apărării, precum și asigurarea continuității funcționării autorităților publice.

Prin urmare, analiza comparativă a reglementărilor constituționale referitoare la instituția șefului statului demonstrează că diferențele existente între sistemele constituționale nu afectează rolul fundamental al acestei autorități în mecanismul organizării și exercitării puterii de stat. Dimpotrivă, raporturile constituționale pe care șeful statului le stabilește cu celelalte autorități publice, natura competențelor conferite și funcțiile pe care le exercită confirmă poziția sa de autoritate constituțională distinctă, cu un rol determinant în asigurarea echilibrului instituțional, a continuității statului și a funcționării eficiente a sistemului constituțional. În acest sens, șeful statului reprezintă un element esențial al arhitecturii constituționale, a cărui poziție juridică și funcțională contribuie la realizarea principiilor fundamentale ale statului de drept, ale separației și colaborării puterilor în stat și ale stabilității ordinii constituționale.¹⁵⁹

Totodată, în contextul cercetării comparate efectuate putem concluziona că analiza funcțiilor constituționale ale șefului statului nu poate fi realizată în mod izolat de instituțiile răspunderii constituționale, suspendării și încetării mandatului, deoarece acestea formează un ansamblu unitar de norme care definesc statutul juridic al acestei autorități publice. Dacă funcțiile și atribuțiile conferite șefului statului determină întinderea prerogativelor sale constituționale, mecanismele răspunderii constituționale reprezintă *garanția juridică a exercitării acestora în conformitate cu prevederile Constituției* și cu principiile statului de drept. În acest context, suspendarea și încetarea mandatului constituie principalele instrumente juridico-constituționale prin care poate fi angajată răspunderea șefului statului sau prin care poate înceta exercitarea funcției în cazurile expres prevăzute de Constituție.

Rezultatele cercetării efectuate evidențiază că, în statele contemporane democratice, răspunderea șefului de stat este considerată a fi un element al sistemului contemporan de „*frâne și contrabalanțe*”, ca fundament al statului de drept. În sensul teoriei separării puterilor, se prezumă un echilibru al puterilor și o independență relativă a acestora, un sistem „*de frâne, de balanțe și de contrabalanțe*”, care ar influența reciproc autoritățile, nepermițându-le depășirea limitelor

¹⁵⁹ ARSENI, Alexandru. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. 2. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017, p. 112.

stabilite de Constituție în exercitarea atribuțiilor. Principiul echilibrului instituțional, cunoscut astăzi sub denumirea „*checks and balances*”, însemnând „sistemul de frâne și contrabalante”, stă la baza democrației și presupune echilibrul puterilor și controlul lor reciproc, astfel încât puterile statale să aibă aproximativ aceeași pondere, adică să fie echilibrate, pentru a se putea limita reciproc, evitând astfel ca puterea statală să fie folosită în mod abuziv. Cu alte cuvinte, esența oricărei guvernări democratice este echilibrul în repartizarea funcțiilor publice inerente oricărei autorități implicate în actul de guvernare. Prin urmare, reținem că și în cazul procedurii cu privire la răspunderea șefului de stat, puterile statale trebuie să fie echilibrate cu scopul de a se putea limita reciproc pentru a evita astfel puterea statală să fie folosită în mod abuziv.

Așa cum am evidențiat în prezenta cercetare, pe lângă exercitarea atribuțiilor, șeful statului nu poate fi în afara răspunderii. Această teză este confirmată și prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020¹⁶⁰. După cum am relatat *supra*, potrivit dispozițiilor Constituției Republicii Moldova, distingem următoarele forme de răspundere ale Președintelui: *răspunderea constituțională*, în doctrină invocată și ca *politică*, și *răspunderea juridică (penală)*. Totuși, din analiza efectuată, desprindem ideea că instituția răspunderii șefului de stat nu este clar exprimată în Constituție, dar rezultă indirect din reglementarea expresă a situațiilor în care acesta poate fi obligat să răspundă. Referitor la formele răspunderii șefului de stat reglementate de Constituție, în literatura de specialitate sunt atestate diverse păreri. Pe de o parte, unii cercetători susțin că Legea Supremă se referă la două forme de răspundere: penală (cea care intervine pentru comiterea de infracțiuni) și civilă (care intervine pentru încălcarea Constituției). Pe de altă parte, cercetătorii români opinează că răspunderea șefului de stat (reglementată de Constituție) este una de natură politică și cuprinde, practic, două faze distincte *răspunderea politică* propriu-zisă, pe care șeful statului și-o asumă, în condițiile art. 95 alin. (1) din Constituția României, față de Camera Deputaților și Senat și o răspundere față de popor concretizată în referendumul organizat pentru demiterea Președintelui. O altă formă de răspundere a Președintelui este *cea juridică (penală)*, care, de asemenea, este inițiată de către Parlament (Camera Deputaților și Senat), prin punerea sub acuzare pentru *înantă trădare* și este finalizată de Înalta Curte de Casație și Justiție a României (art. 96 din Constituția României)¹⁶¹.

Totuși, în literatura de specialitate se menționează natura juridică sau politică a răspunderii Președintelui Republicii Moldova, prevăzută de Constituție, continuă să fie un subiect controversat. Dificultatea constă în faptul că o parte a doctrinei califică răspunderea prevăzută de art. 89 din Constituție drept răspundere politică. O asemenea opinie pornește de la premisa că majoritatea raporturilor constituționale sunt politice, astfel încât nu poate fi negat faptul respectiv.

¹⁶⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 221–225.

¹⁶¹ TATARU, Gh. *Răspunderea șefului de stat: concept și forme*. În: Supremația dreptului, 2016, nr. 3, pp. 23–28.

Cu toate acestea, suntem de părerea că instituția demiterii Președintelui Republicii Moldova, reglementată în art. 89 din Constituție, este o răspundere constituțională, cel puțin din următoarele considerente: temeiurile intervenirii răspunderii sunt prevăzute în Legea Supremă; instanțele competente –Parlamentul, inclusiv Curtea Constituțională prin emiterea avizului consultativ, care realizează procedura; sediul materiei, care îl constituie însăși Constituția¹⁶².

În ceea ce privește *răspunderea politică*, doctrina subliniază că aceasta trebuie distinsă de răspunderea juridică (penală). Din punctul de vedere al interacțiunii politicii cu dreptul, se susține că răspunderea politică nu presupune existența temeiurilor ca atare, aceasta fiind, mai degrabă, o formă de constrângere nejuridică, determinată de necorespunderea viziunilor ce țin de realizarea politicii de stat. Prin urmare, răspunderea politică poate fi aplicată ca mijloc de soluționare a conflictelor politice sau de atingere a consensului între simpatizanții diferitelor forțe politice¹⁶³.

Cu toate acestea, în opinia noastră, răspunderea Președintelui Republicii Moldova reglementată de art. 89 din Constituție constituie o răspundere constituțională. Această concluzie se întemeiază pe următoarele considerente: se declanșează pentru fapte care conduc la încălcarea Constituției, instanța competentă este Parlamentul, inclusiv Curtea Constituțională prin intermediul avizului său consultativ și sediul materiei reprezintă Constituția¹⁶⁴. Cu privire la *răspunderea constituțională*, reținem că aceasta intervine ca urmare a săvârșirii de către subiectul raporturilor juridice constituționale a unei fapte ce nu corespunde normelor constituționale și care este sancționată prin mecanisme constituționale. Totodată, remarcăm faptul că, în literatura de specialitate, o asemenea faptă este denumită *delict constituțional*, definită ca o abatere negativă în comportamentul subiecților raporturilor juridice constituționale de la cerințele normelor dreptului constituțional și care atrage aplicarea măsurilor de răspundere constituțională. În acest sens, *delictul constituțional* implică executarea necorespunzătoare sau neexecutarea obligațiilor prevăzute de normele dreptului constituțional de către organele statului, demnitarii de stat, inclusiv șeful statului, și de către funcționarii publici prin depășirea competențelor, lezarea drepturilor și intereselor legale ale participanților la raporturile juridice constituționale¹⁶⁵.

Înainte de a analiza esența delictului constituțional, considerăm necesar să precizăm că, în literatura de specialitate, există opinii potrivit cărora răspunderea constituțională este o răspundere specifică în virtutea faptului că nu presupune schema clasică „fapta ilegală – răspundere”. Cu titlu

¹⁶² TATARU, Gh. Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a șefului de stat. În: Supremația dreptului, 2017, nr. 2, pp. 72–78, p. 77.

¹⁶³ BALABAN, M. *Reflecții conceptuale privind răspunderea șefului de stat: formele răspunderii*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internațională „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”: Vol. II (8-9 decembrie 2022, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2023, pp. 29–37. ISBN 978-9975-62-531-9.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 30.

¹⁶⁵ COSTACHI, Gh., MURUIANU, I. *Delictul constituțional ca temei al răspunderii constituționale*. În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2014, nr. 4, p. 56, ISSN 2345-1130.

de exemplu, menționăm cazul în care Parlamentul nu reușește să formeze Guvernul. Asemenea situație care implică neîndeplinirea unei obligații constituționale este calificată drept *delict constituțional*, comis prin acțiune, însă care nu s-a soldat cu rezultatul scontat¹⁶⁶.

Nu împărtășim această opinie. Concluzia care se impune este că răspunderea constituțională nu poate exista în lipsa faptei ilegale. Prin urmare, pentru a identifica cazurile în care se aplică răspunderea constituțională e necesar de a constata existența delictului constituțional ca temei al acesteia¹⁶⁷. Revenind la dispozițiile art. 89 din Constituția Republicii Moldova, care reglementează suspendarea Președintelui, considerăm că textul are un caracter tehnic, care descrie procedura de suspendare a șefului statului, fără a defini conținutul sintagmei „fapte grave”. În acest context, prezintă interes Avizul Consultativ al Curții Constituționale din România nr. 1 din 5 aprilie 2007 privind propunerea de suspendare a Președintelui¹⁶⁸, citat anterior. Astfel, Curtea Constituțională a României a reținut că pot fi considerate „fapte grave de încălcare a prevederilor *Constituției, actele de decizie sau sustragerea de la îndeplinirea unor acte de decizie obligatorii, prin care Președintele României ar împiedica funcționarea autorităților publice, ar suprima sau ar restrânge drepturile și libertățile cetățenilor, ar tulbura ordinea constituțională ori ar urmări schimbarea ordinii constituționale sau alte fapte de aceeași natură care ar avea sau ar putea avea efecte similare.*”

Pe lângă situațiile descrise *supra* care ar constitui „fapte grave” comise de șeful de stat, apreciem că această categorie poate include și alte conduite, printre care enumerăm: instigarea împotriva ordinii publice și a ordinii constituționale; nerespectarea jurământului depus de către Președinte; ignorarea votului cetățenilor; încălcarea legilor; un comportament neadecvat funcției și poziției; încercarea de favorizare a unor grupuri de interese; suprimarea funcției de mediator între puteri; fapte ce au ca rezultat încetinirea evoluției țării; neluarea la timp a unor măsuri în limitele constituționale; derapaje instituționale printr-un comportament arbitrar și discriminator. Prin urmare, deoarece ne-am propus ca obiectiv invocarea propunerilor *de legea ferenda*, recomandăm că astfel de fapte să fie integrate în cadrul constituțional și lega,

Totodată, în doctrină se susține că răspunderea constituțională survine numai în cazul în care în acțiunile subiectului sunt întrunite elementele constitutive ale delictului constituțional. În această concepție, răspunderea intervine ca urmare a încălcării directe a interdicțiilor constituționale sau a neîndeplinirii funcțiilor, sarcinilor, obligațiilor constituționale care revin organelor de stat și obștești, persoanelor cu funcții de răspundere din cadrul acestora sau

¹⁶⁶Ibidem, p. 56.

¹⁶⁷ COSTACHI, Gh., MURUIANU, I. *Delictul constituțional ca temei al răspunderii constituționale*. În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2014, nr. 4, p. 57.

¹⁶⁸ Avizul Curții Constituționale a României nr. 1 din 5 aprilie 2007 privind propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României, domnul Traian Băsescu [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/81245>.

cetățenilor. Considerăm că această poziție merită a fi susținută mai ales datorită recunoașterii neîndeplinirii obligațiilor constituționale drept temei al răspunderii constituționale. O asemenea abordare a problemei oferă o viziune complexă asupra delictului constituțional, reunind formele și modalitățile de comitere a faptei (încălcarea interdicției) și conținutul material al laturii obiective (neîndeplinirea funcțiilor și a sarcinilor)¹⁶⁹.

Totodată, apreciem că încălcarea prevederilor Constituției, dar și nerespectarea hotărârilor Curții Constituționale, în măsura în care acestea au caracter general obligatoriu și garantează supremația Constituției, trebuie calificată drept o încălcare a jurământului constituțional depus de șeful statului la investirea în funcție. Considerăm că o asemenea interpretare își găsește fundamentul în faptul că jurământul constituțional reprezintă nu doar un act solemn cu valoare simbolică, dar instituie o obligație juridico-constituțională de respectare și apărare a Constituției, precum și de executare cu bună-credință a exigențelor ordinii constituționale. În consecință, conduita șefului statului contrară normelor constituționale sau hotărârilor Curții Constituționale poate constitui o manifestare a nerespectării obligațiilor asumate prin jurământ, în măsura în care aceasta afectează valorile și principiile fundamentale consacrate de Legea Supremă.

Aceste constatări prezintă importanță, deoarece, prin depunerea jurământului, Președintele Republicii Moldova își asumă obligația de a acționa în spiritul Constituției și de a manifesta respect față de hotărârile Curții Constituționale¹⁷⁰. Prin depunerea acestuia, Președintele Republicii Moldova își asumă necondiționat, în mod public și solemn, obligația de a acționa „în interesele poporului”, în spiritul loialității față de Constituție și de a nu încălca jurământul în nicio împrejurare. În context, este relevantă afirmația fostului Președinte francez Charles de Gaulle, care, în timp ce a dezvoltat Constituția Franței din anul 1958, a declarat că șeful statului ar trebui să întruchipeze „*l'esprit de la nation*” (spiritul națiunii). În același sens, Régis Passerieux, în lucrarea „Charles De Gaulle, Națiunea și Suveranitatea: Lecții pentru timpul nostru”¹⁷¹ explică teoriile nuanțate de către Charles de Gaulle referitor la personalitatea conducătorului statului în raport cu cerințele și așteptările rezonabile ale cetățenilor. În consecință, considerăm că, prin depunerea jurământului, șeful de stat își asumă responsabilitatea față de popor și obligația de a respecta Constituția. Astfel, prin sfidarea prevederilor Constituției, șeful de stat nu doar că nesocotește poporul, dar și prin acțiunile sale aduce atingere ordinii constituționale a statului.

Este de menționat că sunt relevante și constatările lui Aristotel din perioada sa, potrivit cărora „între un rege care conduce discreționar și un rege care se lasă condus de lege, ultima este varianta

¹⁶⁹ COSTACHI, Gh., MURUIANU, I. *Delictul constituțional ca temei al răspunderii constituționale*. În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2014, nr. 4, p. 56, ISSN 2345-1130.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 60.

¹⁷¹ PASSERIEUX, R. *Charles de Gaulle, la Nation et la Souveraineté: leçons pour nos jours*. 22 iulie 2020. [online]. [cit. 27.06.2026]. Disponibil: <https://www.revuepolitique.fr/charles-de-gaulle-la-nation-et-la-souverainete-lecons-pour-nos-jours/>.

care se dovedea a fi net superioară primei”¹⁷². De asemenea, în viziunea lui Aristotel, „un rege condus de lege merită mai multă încredere decât un conducător care se poartă discreționar”¹⁷³. În consecință, susținem că dacă șeful de stat neagă Constituția și legile, aceasta ar însemna că neagă existența statului și a poporului, precum și regulile de funcționare a statului care constituie baza existenței sale.

Totodată, reținem că obligația de loialitate constituțională a Președintelui Republicii Moldova ia naștere în momentul depunerii jurământului. Astfel, în lipsa depunerii jurământului, Președintele Republicii nu poate începe exercitarea mandatului, fiind necesară convocarea noilor alegeri prezidențiale. Prin urmare, în viziunea noastră, jurământul depus de Președinte Republicii Moldova nu este un act formal sau simbolic, reprezintă nu doar rostirea solemnă și semnarea textului jurământului. Jurământul depus de Președintele are valoarea unui act juridic constituțional, producând efecte juridice constituționale.

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a reiterat că „încălcarea jurământului de către Președintele statului este, pe de o parte, o încălcare gravă a Constituției, iar o încălcare gravă a Constituției este, pe de altă parte, o încălcare a jurământului. Gravitatea acestei încălcări poate ridica o problemă de incompatibilitate a Președintelui cu funcția exercitată.”¹⁷⁴ Totodată, în cadrul subiectului analizat, prezintă interes cazul demiterii fostului Președinte a Lituaniei Rolandas Paksas, în anul 2004, *pentru încălcarea jurământului*. Astfel, Președintele Rolandas Paksas a fost demis din funcție în 2004 printr-o procedură parlamentară care permite demiterea șefului statului în cazul în care acesta încalcă Constituția țării. Asupra acestui caz s-a pronunțat Curtea Constituțională a Lituaniei, având competența de a examina circumstanțele privind demiterea Președintelui Republicii Lituania. Potrivit constatărilor Curții, președintele lituanian Paksas a acordat ilegal cetățenia unui persoane de afaceri străin în semn de recompensă pentru susținerea acordată în campania electorală prezidențială. De asemenea, Președintele a divulgat aceleași persoane informații ce constituiau secret de stat, avertizând-o că se află în vizorul autorităților. La 31 martie 2004, Curtea Constituțională a Lituaniei, prin hotărârea adoptată, a concluzionat că șeful de stat a *comis încălcări grave ale Constituției, în special încălcarea jurământului*¹⁷⁵. La 6 aprilie 2004, Seimasul (Parlamentul Lituaniei) a decis revocarea lui Rolandas Paksas din funcția de Președinte, în temeiul constatărilor Curții Constituționale privind încălcările grave ale Constituției. După demiterea sa, Paksas a decis să candideze la noile alegeri prezidențiale convocate pentru 13 iunie 2004. Anterior organizării acestor alegeri, Parlamentul lituanian, la 4

¹⁷² ARISTOTEL. Politica. București: Paideia, 2001, Cartea a III-a.

¹⁷³ *Ibidem*

¹⁷⁴ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 2 din 24 ianuarie 2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 356–359.

¹⁷⁵ Curtea Constituțională a Republicii Lituania. Ruling of 31 March 2004 on the impeachment of the President of the Republic. [online]. [citat 27.06.2026]. Disponibil: <https://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1263/content>.

mai 2004, a modificat legislația electorală pentru a interzice oricărui funcționar care a fost demis dintr-o funcție de rang înalt să fie ales Președinte până la trecerea a cel puțin cinci ani de la demitere. Astfel, au fost introduse următoarele dispoziții: „O persoană care a fost revocată din funcție parlamentară sau de altă natură de către Seimas în cadrul procedurii de demitere nu poate fi aleasă Președinte al Republicii dacă au trecut mai puțin de cinci ani de la revocarea sa din funcție.”

Ulterior, la 25 mai 2004, Curtea Constituțională a Lituaniei s-a pronunțat și a constatat că „În cazul în care o persoană a fost înlăturată din funcția de președinte [...] pentru o încălcare gravă a Constituției sau pentru o încălcare a jurământului nu poate fi niciodată aleasă din nou Președinte al Republicii sau membru al Seimas; el nu poate ocupa niciodată o funcție ca membru al Guvernului, sau Ofițerul Național de Audit, adică el nu poate ocupa o funcție prevăzută de Constituție pentru care este necesar să depună jurământ în conformitate cu Constituția.” De asemenea, Curtea Constituțională a Lituaniei a reținut că Constituția nu prevede posibilitatea ca, după un anumit timp, un președinte ale cărui acțiuni au fost recunoscute de Curtea Constituțională ca încălcări grave ale Constituției, în special încălcarea jurământului, și a fost revocat din funcție de către Seimas, ulterior să fie tratat ca și cum nu ar fi încălcat jurământul sau ca și cum nu ar fi comis o încălcare gravă a Constituției. Curtea a constatat că „[...] o persoană, care a fost demisă din funcție de Seimas, organul care reprezintă poporul, va rămâne întotdeauna cineva care și-a încălcat jurământul față de națiune și a încălcat grav Constituția și care a fost demis din funcția de președinte din aceste motive”¹⁷⁶.

Analizând hotărârea Curții Constituționale a Lituaniei, menționăm că interdicția stabilită este consecința demiterii șefului de stat din funcție în urma procedurii de demitere, al cărei scop, potrivit statutului Seimasului, este de a aplica răspunderea constituțională în privința funcționarilor de stat de rang înalt pentru actele comise de încălcare a Constituției.

Totuși, fostul Președinte al Lituaniei, Rolandas Paksas, s-a adresat Curții Europene a Drepturilor Omului, invocând că i-au fost afectate drepturile electorale prin faptul că *niciodată nu va mai putea să candideze la alegerile parlamentare sau prezidențiale*. Astfel, la 6 ianuarie 2011, Curtea Europeană a adoptat o hotărâre¹⁷⁷ asupra acestei cauze și a decis că Lituania a încălcat drepturile lui Rolandas Paksas din cauza naturii „*permanente și ireversibile*” a interdicției sale de a candida la alegerile parlamentare și că această restricție este disproporționată. Curtea a concluzionat că a existat o încălcare a articolului 3 din Protocolul nr. 1 la CEDO. Ulterior, în aprilie

¹⁷⁶ Curtea Constituțională a Republicii Lituania. Ruling of 25 May 2004 on the conformity of provisions of the Law on Presidential Elections with the Constitution. [online]. [citat 27.06.2026]. Disponibil: <https://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1269/content>.

¹⁷⁷ Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Paksas c. Lituaniei [MC], cererea nr. 34932/04, Hotărârea din 6 ianuarie 2011.

2022, Parlamentul Lituaniei a adoptat un amendament constituțional prin care s-a asigurat că orice persoană revocată din funcție de stat de rang înalt nu se va confrunta cu o interdicție „*permanentă și ireversibilă*” de a candida atât la alegerile parlamentare, cât și la alegerile prezidențiale, ci va putea candida după o perioadă de „cel puțin zece ani”¹⁷⁸.

În acest context, menționăm că acest caz denotă tendința de reafirmare a principiului răspunderii constituționale a șefilor de stat. Astfel, reținem că încălcarea prevederilor constituționale, precum și exercitarea abuzivă a îndatoririlor au condus la demiterea Președintelui Rolandas Paksas de către Seimas. Totodată, în opinia noastră, decizia Curții Constituționale a Lituaniei în această speță a fost una politică și considerăm că, în cazul constării comiterii „faptelor grave”, inclusiv *încălcarea jurământului*, președintele Lituaniei urma să fie demis. În privința *interdicției de a candida la alegerile parlamentare sau prezidențiale*, în viziunea noastră, asemenea interdicție *ar fi trebuit să fie una temporară, iar durata acesteia să fie stabilită de către Parlament*.

Revenind la faptele pentru care poate interveni răspunderea constituțională, menționăm că, în literatura de specialitate, drept temei pentru survenirea răspunderii constituționale a șefului statului este recunoscută a fi și neîndeplinirea obligațiilor constituționale sau abuzul de drepturile constituționale (denumite în literatura de specialitate *delicte constituționale*). Drept ilegală în acest caz se consideră, de exemplu, înaintarea în Parlament de trei ori consecutiv a uneia și aceleiași candidaturi la funcția de Prim-ministru. Prin esență, neîncălcând norma constituțională concretă, șeful statului face abuz de dreptul său constituțional (consacrat în alin. (1) al art. 98 din Constituție), deoarece admite în mod conștient survenirea consecințelor nefavorabile. În acest sens, „neîndeplinirea obligațiilor constituționale sau abuzul de drepturile constituționale”, într-un șir de cazuri, poate fi elucidat doar prin înțelegerea sistemică a normelor și principiilor constituționale¹⁷⁹.

Prin urmare, în viziunea noastră, ar fi oportun ca legislatorul să *precizeze cercul faptelor ce pot fi comise de șeful statului. În special este necesar de a prevedea și răspunderea pentru încălcarea jurământului și a Constituției* în vederea evitării arbitrariului în cazul tragerii la răspundere constituțională a șefului de stat. Totodată, menționăm că răspunderea constituțională a șefului de stat este determinată de forma de guvernământ și de tipul de regim politic. Astfel, în cazul monarhiei, șeful de stat nu poate fi demis și nici suspendat, el poate doar să „*abdice*”. În schimb, în regimurile politice parlamentare și semiprezidențiale, Președintele Republicii poate, după caz, demis din funcție (în republică parlamentară) sau suspendat din funcție (republică

¹⁷⁸ Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Paksas c. Lituaniei [MC], cererea nr. 34932/04, Hotărârea din 6 ianuarie 2011.

¹⁷⁹ TATARU, Gh. *Răspunderea șefului de stat: concept și forme*. În: Supremația dreptului, 2016, nr. 3, pp. 23–28.

semiprezidențială)¹⁸⁰. În SUA, Președintele nu poate fi nici demis, nici suspendat, pentru că răspunderea lui va surveni la următorul scrutin¹⁸¹. De asemenea, în regimurile politice parlamentare și semiprezidențiale, șeful de stat nu poartă răspundere politică pentru actele sale, deoarece actele ce țin de domeniul executiv sunt supuse contrasemnării de către Prim-ministru sau ministrul responsabil, conform art. 94 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova¹⁸².

remarcăm faptul că, în anumite situații în care șeful de stat refuză să își onoreze obligațiile constituționale, autoritățile statale trebuie să reacționeze cu promptitudine în vederea soluționării conflictelor constituționale. În acest context, este necesar de menționat că, la reglementarea mecanismelor de răspundere a Președintelui Republicii, legiuitorul constituant nu a prevăzut existența unor soluții imediate ce pot fi aplicate în cazul în care Președintele refuză în mod deliberat să își exercite obligațiile constituționale. Dimpotrivă, legiuitorul constituant a stabilit că, pentru declanșarea procedurii de suspendare din funcție și de demitere a Președintelui Republicii, este necesară respectarea unei proceduri riguroase, tocmai pentru a asigura echilibrul puterilor în stat. Astfel, un mecanism eficient de răspundere a Președintelui Republicii Moldova, în cazul în care acesta refuză să își onoreze obligațiile, după cum am invocat pe parcursul lucrării, este prevăzut de art. 89 din Constituție, în special prin *instituția suspendării din funcție*.

Subliniem că instituția suspendării și încetării mandatului a Președintelui Republicii Moldova este reglementată în Constituție ca remediu juridic împotriva situațiilor de *sfidare gravă a prevederilor Legii Supreme de către șeful statului*. În reglementarea acestei instituții, legiuitorul constituant a avut în vedere posibilitatea ca Președintele țării să facă uz de imunitatea care îi este garantată de Constituție și, în același timp, să încalce prevederile Legii Supreme. În acest sens, pentru a asigura o pondere echilibrată a independenței Președintelui, legiuitorul constituant a prevăzut posibilitatea suspendării din funcție de către Parlament doar în cazul comiterii unor *fapte grave* contrare Constituției, după cum am menționat *supra*.

Totodată, având în vedere că legislatorul constituant s-a referit exclusiv la „fapte grave”, considerăm că nu orice încălcare a normelor constituționale, care nu produce efecte juridice majore și care nu modifică decisiv echilibrul constituțional între autoritățile statului, poate constitui element declanșator al procedurii de suspendare. Pentru identificarea naturii juridice a răspunderii șefului de stat, reglementată de Constituție, considerăm că este important să pornim de la analiza naturii faptelor pentru care aceasta poate interveni. În acest sens, este relevant art. 89 alin. (1), care

¹⁸⁰ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 174.

¹⁸¹ BALABAN, M. *Reflecții conceptuale privind răspunderea șefului de stat: formele răspunderii*. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”*: Vol. II (8-9 decembrie 2022, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2023, pp. 29–37. ISBN 978-9975-62-531-9.

¹⁸² ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 174.

prevede expres că „săvârșirea unor fapte prin care se încalcă prevederile Constituției” constituie temei pentru demiterea Președintelui.

După cum am menționat *supra*, în categoria acestor fapte pot fi incluse încălcarea jurământului depus de Președinte la investire, încălcarea regimului incompatibilităților etc. Această dispoziție, după cum susține I. Muruianu, poziție pe care o împărtășim, denotă natura juridico-constituțională a răspunderii. Caracterul constituțional este confirmat și de procedura aplicării sale, stabilită la alin. (2) al aceluiași articol: „Propunerea de demitere poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce neîntârziat la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate da Parlamentului și Curții Constituționale explicații cu privire la faptele ce i se impută.”¹⁸³

Totodată, ținem să reiterăm faptul că, în căutarea soluției pentru neîndeplinirea obligațiilor constituționale de către șeful statului, Curtea Constituțională a interpretat Constituția și a reținut că textul „imposibilitate temporară [a Președintelui Republicii] de a-și exercita atribuțiile” de la art. 91 include și situația în care Președintele țării refuză deliberat, din considerente subiective, să își exercite atribuțiile constituționale. Astfel, în jurisprudența sa, Curtea a constatat că, prin refuzul deliberat de a executa una sau mai multe obligații constituționale, Președintele Republicii Moldova se înlătură de la exercitarea acestora. În acest sens, Curtea a reținut că imposibilitatea temporară a *Președintelui țării de a-și exercita atribuțiile constituționale justifică instituirea interimatului funcției, care se asigură, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Prim-ministru*¹⁸⁴.

În contextul dat, unii cercetători susțin că prin neîndeplinirea obligațiilor constituționale sau abuzul de drepturile constituționale comis de șeful de stat în anumite situații, după cum am menționat pe parcursul lucrării, poate fi elucidat doar prin înțelegerea sistemică a normelor și principiilor constituționale. Totodată, împărtășim opinia unor doctrinari potrivit căreia, în cazul în care șeful de stat nu își onorează obligațiile, acesta ar urma să fie demis, dar nu suspendat. Astfel, menționăm că, pe lângă aplicarea răspunderii constituționale față de șeful de stat, aceasta nu exonerează subiectul de răspundere juridică de altă natură.

Cu privire la *răspunderea juridică (penală)* a Președintelui țării, menționăm că aceasta este reglementată în art. 81 din Constituție, care prevede că „Președintele Republicii Moldova se bucură de imunitate. El nu poate fi tras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.” Astfel, după cum am menționat pe parcursul lucrării, imunitatea acordată șefului de stat reprezintă un mijloc de protecție împotriva eventualelor presiuni și abuzuri ce pot

¹⁸³ MURUIANU, I. *Reflecții asupra răspunderii constituționale a Guvernului și a Președintelui Republicii Moldova*. In: Teoria și practica administrării publice, 20 mai 2013, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Academia de Administrare Publică, 2013, pp. 281–284. ISBN 978-9975-4241-5-8.

¹⁸⁴ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 43 din 14 decembrie 2000 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr. 163–165.

interveni asupra sa în exercitarea mandatului, fiind o garanție constituțională a libertății de exprimare. Imunitatea prevăzută la art. 81 din Constituție cuprinde două dimensiuni: *iresponsabilitatea* și *inviolabilitatea*. *Iresponsabilitatea* presupune că Președintele nu răspunde juridic pentru opiniile exprimate în exercitarea atribuțiilor sale, iar *inviolabilitatea* asigură faptul că șeful statului nu poate fi percheziționat, reținut sau arestat pentru fapte care nu au legătură cu opiniile politice exprimate.

De asemenea, susținem că imunitatea Președintelui asigură independența și demnitatea reprezentantului statului, având caracter imperativ și nefiind un drept la care titularul funcției poate renunța. În acest sens, imunitatea Președintelui poate fi ridicată de Parlament prin suspendare sau punere sub acuzare pentru comiterea unei infracțiuni. Totodată, menționăm că, în timp ce inviolabilitatea poate fi ridicată prin punerea sub acuzare pentru comiterea unei infracțiuni, iresponsabilitatea Președintelui pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului se menține și după încetarea mandatului. Astfel, fostul Președinte nu răspunde juridic pentru opiniile în perioada exercitării funcției prezidențiale. Totuși, analizând conținutul alin. (2) al art. 81 din Constituție, se impune concluzia că aceasta nu este pe deplin completă, deoarece dispozițiile actuale nu fac referință la „inviolabilitatea șefului de stat”. Prin urmare, apreciem a fi necesară completarea aliniatului respectiv cu cuvântul „inviolabilitate”, prin care se înțelege protecția persoanei împotriva oricărei forme de urmărire, atingere, încălcare sau pedepsire. Analizând dispozițiile art. 81 alin. (3) din Constituție, observăm că Parlamentul *poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova*, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care săvârșește o infracțiune. Competența de judecată îi aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare. Raportându-ne la dispozițiile constituționale invocate, reținem că *punerea sub acuzare a Președintelui este un atribut al Parlamentului*. La acest subiect, prezintă interes și opiniile exprimate în doctrină cu privire la actul *punerii sub acuzare a Președintelui*, precum și la problema *autorității competente cu întocmirea rechizitoriului de trimitere în judecată sau dacă trimiterea se realizează prin actul de acuzare adoptat de Parlament*. În acest context, în *literatura de specialitate din România* se menționează că „punerea sub acuzare nu are valoarea unui act de acuzare, cu atât mai mult, a unei hotărâri de condamnare”. Împotriva unei asemenea interpretări este principiul separației puterilor în stat, potrivit căruia, în temeiul art. 126 din Constituția României, justiția se realizează numai prin instanțele judecătorești.

În consecință, *semnificația punerii sub acuzare constă în ridicarea imunității prezidențiale* și, după cum prevede Regulamentul ședințelor comune, Parlamentul, sub semnătura președinților celor două Camere, solicită de îndată Procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte

de Casație și Justiție să sesizeze, potrivit legii, Înalta Curte de Casație și Justiție¹⁸⁵. Prin urmare, având în vedere că textul art. 83 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova prezintă, sub unele aspecte, similitudini cu textul art. 96 din Constituția României, apreciem că punerea sub acuzare este un act emanent al Parlamentului, care are în componența sa comisii specializate care să analizeze dacă anumite acțiuni săvârșite de Președinte pot intra sub incidența unei răspunderi penale. Totodată, literatura de specialitate nu este unitară cu privire la actul prin care Președintele este trimis în judecată. Potrivit unei opinii, Președintele este trimis în judecată printr-un rechizitoriu al Procurorului General, conform altor opinii, actul de acuzare al Parlamentului este însuși rechizitoriul.

În contextul celor expuse, susținem poziția doctrinară potrivit căreia *decizia Parlamentului de a pune sub acuzare Președintele Republicii Moldova presupune o procedură de ridicare a imunității acestuia – procedură recunoscută în doctrină ca fiind o veritabilă măsură de răspundere constituțională*¹⁸⁶. În consecință, analiza cadrului constituțional și normativ indică că, în ipoteza săvârșirii unei infracțiuni de către șeful statului, pot interveni două forme distincte, dar complementare, de răspundere juridică. Prima este răspunderea constituțională, concretizată prin declanșarea procedurii de ridicare a imunității prezidențiale, condiție prealabilă pentru tragerea la răspundere penală. Cea de-a doua este răspunderea penală propriu-zisă, care se realizează prin judecarea cauzei de către instanța competentă și, după caz, prin pronunțarea unei hotărâri de condamnare de către Curtea Supremă de Justiție. Astfel, răspunderea constituțională și răspunderea penală nu se exclud reciproc, ci se află într-un raport de complementaritate, prima având rolul de a înlătura impedimentul constituțional reprezentat de imunitatea prezidențială, iar cea de-a doua fiind destinată stabilirii existenței răspunderii penale și aplicării sancțiunilor prevăzute de lege.

Totodată, se impune a fi remarcat faptul că, spre deosebire de Constituția României, Constituția Republicii Moldova nu reglementează tragerea la răspundere penală a șefului de stat pentru infracțiunea de „întăită trădare”, dar se face referire doar la infracțiunea „trădarea de Patrie”. Mai mult, menționăm că până în anul 2023 nici Codul penal al Republicii Moldova nu prevedea posibilitatea tragerii la răspundere penală a demnitarilor de stat, inclusiv a șefului de stat, pentru comiterea infracțiunii de „trădare de Patrie”. Cu toate acestea, apreciem evoluția legislației naționale în această materie. Astfel, din analiza Codului penal rezultă că legislatorul,

¹⁸⁵ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Constituția României*. Comentariu pe articole. Ed. a 2-a, revăzută. București: C.H. Beck, 2019, p. 826. ISBN 978-606-18-0847-2.

¹⁸⁶ TATARU, Gh. *Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a șefului de stat*. În: *Supremația dreptului*, 2017, nr. 2, pp. 72–78, p. 74.

prin Legile nr. 9/2023¹⁸⁷ și nr. 136/2024,¹⁸⁸ a modificat art. 337, intitulat „Trădarea de Patrie”, introducând la alin. (2) prevederea următoare: „Faptele prevăzute la alin. (1) săvârșite din interes material sau de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, *de o persoană cu funcție de demnitate publică* se pedepsesc cu închisoare de la 15 la 20 de ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani”.

Astfel, având în vedere că șeful statului se atribuie la categoria persoanelor cu funcție de demnitate publică, acesta poate avea și calitatea de subiect al infracțiunii de „*trădare de patrie*”. În context, ținând seama de faptul că această infracțiune este prevăzută de legislația penală națională, considerăm oportun ca răspunderea șefului statului pentru asemenea faptă să fie reglementată prin completarea dispozițiilor art. 81 din Constituția Republicii Moldova.

În consecință, considerăm că în statele în care lipsesc mecanisme clare de tragere la răspundere a șefului de stat, iar exercitarea atribuțiilor de către șeful statului riscă să capete un caracter discreționar, nu poate fi vorba despre un stat de drept. Or, un stat de drept nu poate avea alt scop decât să organizeze viața națiunii în așa fel încât fiecare membru al comunității să fie sprijinit în direcția exercitării cât mai libere și depline a tuturor capacităților sale, libertatea cetățeanului fiind principiul suprem al statului.

2.3 Mandatul șefului de stat: conținut, particularități și garanții constituționale

În contextul analizei efectuate, constatăm că mandatul șefului statului prezintă particularități juridico-constituționale care îl diferențiază în mod esențial de celelalte forme de mandat public. Specificitatea acestuia rezultă din îmbinarea caracterului reprezentativ al funcției cu stabilitatea exercitării mandatului, reflectată în durata constituțional determinată și în garanțiile instituite pentru asigurarea independenței titularului funcției, precum imunitatea și inviolabilitatea. Totodată, analiza realizată evidențiază faptul că aceste garanții nu conferă șefului statului o poziție deasupra ordinii constituționale, ci sunt însoțite de mecanisme constituționale complexe și eficiente de control, responsabilizare și, după caz, de suspendare sau încetare anticipată a mandatului. Prin urmare, regimul juridic al mandatului prezidențial este edificat pe un echilibru între necesitatea asigurării stabilității exercitării funcției și imperativele respectării principiului supremației Constituției, al legalității și al răspunderii constituționale.

Dintr-o altă perspectivă, reiterăm că mandatul șefului de stat reprezintă instituția juridică prin care o persoană este investită, pe o perioadă determinată, cu exercitarea funcției de șef al statului, împreună cu totalitatea drepturilor, atribuțiilor și obligațiilor care decurg din această funcție. Analiza doctrinei reliefează faptul că mandatul șefului de stat este conceput atât ca o funcție

¹⁸⁷ Legea nr. 9 din 2 februarie 2023 pentru modificarea unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17 februarie 2023, nr. 53–56, art. 98. Monitorul Oficial nr. 53–56/2023.

¹⁸⁸ Legea nr. 136 din 6 iunie 2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional). În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 7 iunie 2024, nr. 245–246.

publică, cât și ca *un statut constituțional*, ceea ce explică imposibilitatea titularului de a negocia sau modifica, prin voința sa, conținutul drepturilor și obligațiilor funcției. Astfel, doctrina abordează natura juridică a mandatului prezidențial din câteva perspective principale:

1) *teoria funcției publice* – șeful de stat exercită o funcție instituită de Constituție, iar mandatul este cadrul temporal și juridic al exercitării acestei funcții¹⁸⁹;

2) *teoria reprezentării naționale* – mandatul are caracter reprezentativ, titularul acționând, cel puțin simbolic, în numele națiunii sau al poporului, concepție specifică în special regimurilor semiprezidențiale, precum cele din Franța, România sau Republica Moldova¹⁹⁰;

3) *teoria contractului constituțional* – în accepțiunea sa implicită, pornește de la ideea că mandatul presupune un angajament reciproc între titular și corpul electoral sau, după caz, Parlament, angajament care justifică mecanismele de tragere la răspundere (suspendare, demitere, punere sub acuzare)¹⁹¹.

Un element definitoriu al regimului juridic al funcției prezidențiale îl constituie caracterul distinct al mandatului șefului de stat în raport cu celelalte forme de mandat public. Particularitatea respectivă derivă din specificul atribuțiilor constituționale exercitate, din garanțiile de independență conferite titularului funcției, precum imunitatea și inviolabilitatea, combinația specifică dintre caracterul său reprezentativ, rigiditatea duratei (durata determinată), dar și existența unor mecanisme constituționale specifice de control, răspundere, suspendare și, după caz, încetare a mandatului.

Această dublă dimensiune juridico-constituțională constituie fundamentul teoretic pe care se sprijină analiza suspendării și încetării mandatului, realizată în capitolul următor al tezei.

În doctrină, un aspect important îl constituie analiza conținutului mandatului șefului de stat, fiind invocat că acesta este constituit din patru componente:

1) *investitura* – actul prin care persoana aleasă dobândește calitatea de șef de stat (validarea alegerilor, depunerea jurământului). După cum am evidențiat în cadrul analizelor dezvoltate în secțiunile precedente ale lucrării, depunerea jurământului marchează, în majoritatea sistemelor analizate, momentul de la care începe curgerea efectivă a mandatului¹⁹²;

2) *durata mandatului* – perioada fixă, predeterminată de Constituție, pe parcursul căreia titularul exercită funcția prezidențială. Durata mandatului este un element de ordine publică constituțională, care nu poate fi prelungită sau scurtată decât prin mecanismele expres reglementate (suspendare, demitere, deces, demisie, incapacitate).

¹⁸⁹ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat, vol. I–II, ed. a 2-a/a 4-a. Chișinău: CEP USM, 2019.

¹⁹⁰ MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I–II, ed. 16-a. București: Ed. C.H. Beck, 2023–2024.

¹⁹¹ CÂRNAȚ, T. *Drept constituțional și instituții politice*. Chișinău: Tipografia „Print Caro”, 2020.

¹⁹² MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 16-a. București: C.H. Beck, 2024.

Referitor la durata mandatului șefului de stat, analiza doctrinei reliefează că, în sistemele monarhice, mandatul este pe viață. În celelalte sisteme constituționale, șeful de stat își exercită atribuțiile în interiorul unui mandat prevăzut de Legea Supremă. În ceea ce privește mandatul de președinte, susținem că, de regulă, în sistemele constituționale moderne, șefii de stat nu pot să ocupe această funcție mai mult de două mandate consecutive. Totodată, mandatul șefului de stat diferă de la un stat la altul.

Potrivit unei analize comparative a legislației constituționale, observăm că, în *Franța*, până în anul 2000, Constituția prevedea mandatul șefului de stat de șapte ani. Ca urmare a unui referendum din anul 2000, durata mandatului a fost redusă de la șapte la cinci ani, iar primele alegeri pentru un mandat prezidențial de cinci ani au avut loc în anul 2002. În context, fostul Președinte francez, Jacques Chirac, a exercitat atât un mandat de șapte ani, în urma alegerilor din 1995, cât și un mandat de cinci ani, în urma alegerilor din 2002. În *Elveția*, Constituția consacră cea mai scurtă durată a mandatului Președintelui – un an de zile. Totodată, remarcăm faptul că Elveția nu are un președinte ales, în sensul consacrat. Funcția de șef al statului este exercitată, pentru o perioadă de un an, de fiecare membru dintre cei șapte ai Consiliului Federal. În *Republica Cehă*, Președintele are un rol important în viața politică, deoarece multe dintre atribuțiile sale pot fi exercitate atât cu semnătura proprie, cât și cu contrasemnătura Prim-ministrului. Totodată, remarcăm faptul că, până în anul 2012, funcția de Președinte al Republicii Cehe a fost realizată în urma unei alegeri indirecte de către Parlament. În luna februarie a anului 2012, Constituția s-a modificat în sensul instituirii alegerii directe a Președintelui, fiind stabilită totodată durata mandatului Președintelui de cinci ani.

În *România*, durata mandatului șefului statului este de cinci ani și se exercită de la data depunerii jurământului în fața Parlamentului până la depunerea jurământului de către Președintele nou-ales. În caz de război sau de catastrofă, mandatul poate fi prelungit, dar numai prin lege organică. De asemenea, aceeași persoană poate îndeplini funcția de Președinte al României cel mult două mandate, care pot fi succesive. În caz de vacanță a funcției prezidențiale, intervenită ca urmare a decesului, demiterii sau imposibilității definitive de exercitare a atribuțiilor, precum și în cazul suspendării din funcție sau al imposibilității temporare de exercitare a atribuțiilor, interimatul este asigurat, în această ordine, de Președintele Senatului sau Președintele Camerei Deputaților.

Așa cum am evidențiat în cadrul secțiunilor anterioare, în conformitate cu art. 80 din Constituția Republicii Moldova, mandatul Președintelui Republicii Moldova durează patru ani și se exercită de la data depunerii jurământului, șeful statului exercitându-și mandatul până la depunerea jurământului de către președintele nou-ales. Totodată, menționăm că mandatul Președintelui Republicii Moldova poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă, însă nicio persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte decât cel mult două mandate

consecutive. Raportat la această regulă, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 2010, Curtea și-a concretizat poziția și a reținut că „persoana care a deținut funcția de Președinte al Republicii Moldova două termene succesiv nu poate exercita această funcție pentru un nou termen, în cazul în care după încheierea celui de-a doilea mandat consecutiv, a intervenit vacanța funcției de Președinte”.¹⁹³ Interimatul trebuie să fie asigurat conform art. 91 din Constituție, iar încetarea *de jure* a funcției Președintelui Republicii Moldova intervine odată cu expirarea mandatului.

Termenul se scurge din momentul depunerii jurământului prevăzut de art. 79 alin. (2) și se exercită până la depunerea jurământului de către Președintele Republicii Moldova nou-ales. Totodată, menționăm că depunerea jurământului poate să difere de la un caz la altul; un astfel de decalaj rămâne totuși în albia Constituției, pentru că la expirarea mandatului Președintelui Republicii Moldova în exercițiu și în ipoteza nealegerii unui nou președinte, survine vacanța funcției. În acest context, se impune o retrospectivă referitoare la modificările constituționale, care au influențat durata mandatului șefului de stat în Republica Moldova.

Astfel, amintim că, la 23 mai 1999, în cadrul referendumului republican consultativ, la care au participat 58,33% dintre alegători, dintre care 55,33% au răspuns pozitiv la întrebarea, „*sunteți pentru modificarea Constituției în scopul instituirii sistemului prezidențial de guvernare în Republica Moldova, în cadrul căruia Președintele Republicii ar fi responsabil de formarea și conducerea Guvernului, precum și de rezultatele guvernării țării?*”. La aceeași întrebare, 30,85% dintre alegători au răspuns negativ. La 15 iunie 1999, prin Hotărârea nr. 32,¹⁹⁴ Curtea Constituțională a confirmat rezultatele referendumului republican consultativ, însă a decis că acesta „*poartă caracter consultativ și rezultatele lui nu produc efecte juridice*”. Ulterior, contrar opțiunii exprimate de participanții la referendumul republican consultativ, Parlamentul, prin Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000, a revizuit Constituția Republicii Moldova, modificând, *inter alia*, și articolul 78. Astfel, dacă până la acea dată Președintele era ales prin vot direct de către cetățeni, în urma revizuirii constituționale, Parlamentul a fost abilitat cu dreptul de a alege Președintele Republicii Moldova cu votul a 3/5 din numărul deputaților (61 de deputați).

După revizuirea constituțională, au fost inițiate alegerile Președintelui, însă Parlamentul nu a reușit să aleagă Președintele Republicii Moldova în două tururi de scrutin (4 și, respectiv, 6 decembrie 2000), deoarece niciunul dintre candidați nu a obținut numărul necesar de voturi. De asemenea, reținem că Parlamentul nu a reușit să aleagă Președintele Republicii Moldova nici în cadrul celei de-a doua tentative a alegerilor repetate (21 decembrie 2000), din cauza neprezentării numărului necesar de deputați. Ca rezultat, prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.

¹⁹³ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 18 din 2 noiembrie. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 223–225, art. 38.

¹⁹⁴ Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 15 iunie 1999 cu privire la confirmarea rezultatelor referendumului republican consultativ din 23 mai 1999, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1 iulie 1999, nr. 67–69, art. 43.

1843 din 31 decembrie 2000, Parlamentul a fost dizolvat, fiind organizate alegeri parlamentare anticipate. Ulterior, la 4 aprilie 2005, Parlamentul a ales Președintele Republicii Moldova, în conformitate cu art. 78 din Constituție, din primul tur de scrutin.

La 20 mai 2009 s-au desfășurat din nou alegeri pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, însă niciunul dintre candidați nu a întrunit numărul necesar de voturi. Parlamentul nu a reușit să aleagă Președintele Republicii nici în cadrul alegerilor repetate din 3 iunie 2009, din același motiv. În consecință, prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 2243 din 15 iunie 2009,¹⁹⁵ Parlamentul a fost dizolvat, fiind organizate alegeri parlamentare anticipate. După demisia Președintelui în exercițiu la 11 septembrie 2009, exercitarea interimatului funcției a fost preluată de Președintele Parlamentului. Ulterior, la 10 noiembrie 2009, la alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova a candidat o singură persoană, care însă nu a întrunit numărul necesar de voturi. În cadrul alegerilor repetate din 7 decembrie 2009, pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova a fost propusă aceeași candidatură, care, din nou nu a acumulat numărul necesar de 61 de voturi. Totodată, menționăm că la 5 septembrie 2010, prin intermediul unui referendum s-a încercat modificarea Constituției în sensul revenirii la alegerea directă a Președintelui de către cetățeni, însă acesta nu a fost validat din cauza prezenței scăzute la vot. În consecință, prin Decretul Președintelui interimar nr. 563 din 28 septembrie 2010, Parlamentul a fost iarăși dizolvat, iar interimatul funcției de Președinte a fost asigurat de către Președintele Parlamentului, numit în această calitate la 30 decembrie 2010 prin Hotărârea Parlamentului nr. 6.

La 16 martie 2012, în cadrul alegerilor repetate, Parlamentul a ales Președintele Republicii Moldova, în conformitate cu art. 78 din Constituție, punând astfel capăt unei perioade de aproape trei ani de interimat. Prin urmare, considerăm că, în această perioadă, Republica Moldova nu a avut un președinte cu un mandat constituțional deplin. La 12 noiembrie 2015, un grup de deputați s-a adresat Curții Constituționale cu o sesizare prin care a solicitat controlul constituționalității punctului 2 integral și a sintagmei „cu excepția cazului prevăzut la art. 78 alin. (5),” de la punctul 5 din articolul I al Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 pentru modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova, prin care fusese schimbată modalitatea de alegere a Președintelui Republicii Moldova. Astfel, potrivit pct. 8 din dispozitivul Hotărârii, prevederile alin. (1), (3) și (4) de la art. 78 și ale art. 89 din Constituție, în vigoare până la data adoptării Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției, au fost revigorate.¹⁹⁶

În consecință, Curtea Constituțională a revigorat dispozițiile art. 78 din Constituție, însă, așa cum am evidențiat anterior, în doctrină, părerile sunt împărțite referitor la posibilitatea revigorării

¹⁹⁵ Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 2243-IV din 15 iunie 2009 privind dizolvarea Parlamentului, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16 iunie 2009, nr. 103, art. 269.

¹⁹⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 59–67, art. 10.

dispozițiilor constituționale de către Curtea Constituțională. Astfel, o parte dintre doctrinari, consideră că Curtea, prin actul său, nu își poate atribui competențe de a revigora dispozițiile constituționale, iar alți autori opinează că modificarea Constituției ține de prerogativa Parlamentului și, în acest caz, Curtea a abuzat și și-a asumat atribuțiile de legiferare ale Parlamentului. Cu toate acestea, având în vedere rolul Curții Constituționale și competența sa de a interpreta normele constituționale și de a soluționa conflictele între autorități, considerăm că implicarea acesteia este inevitabilă în situațiile în care se creează blocaje constituționale care ar pune în pericol funcționarea statului de drept.

Totodată, susținem că prin studiul efectuat am urmărit scopul să prezentăm și să evidențiem cazurile de blocaj constituțional, create de-a lungul unei perioade mai îndelungate din cauza nealegerii șefului de stat pe un mandat deplin. Astfel, reținem că prezența instabilității constituționale și blocajele constituționale au avut ca efect dizolvarea Parlamentului, căderi frecvente de guverne, precum și majorități instabile și de conjunctură. De asemenea, menționăm că blocajul constituțional, poate interveni și în situația în care Președintele intră într-o confruntare cu o majoritate parlamentară ostilă. În acest sens, reținem că, prin respectarea cutumelor democratice și constituționale și pentru a evita blocajele constituționale, trebuie să funcționeze cultura dialogului, să se conștientizeze necesitatea identificării unui compromis politic – o coabitare politică în interesul tuturor cetățenilor.

Cu toate acestea, realitățile politice și constituționale din Republica Moldova sunt mult mai complexe, fiind marcate de o confruntare politică permanentă. În loc să funcționeze un sistem de separație și de colaborare loială a puterilor în stat în exercitarea prerogativelor ce le revin, realitatea arată existența unui sistem de confruntare continuă între ramurile puterii. În acest context, în viziunea noastră este foarte important să subliniem faptul că, în cele mai multe cazuri, motivul acestor blocaje nu a survenit din cauza imperfecțiunii sau incertitudinii unor norme constituționale, ci din motivul forțelor politice perindate la guvernare

Cu privire la *garanțiile constituționale ale șefului de stat*, menționăm că, astfel cum am remarcat pe parcursul lucrării, acesta se bucură de imunitate. Referitor la conținutul noțiunii de imunitate, literatura de specialitate reține că prin *imunitate* se înțelege „*ansamblul de drepturi sau de privilegii de care se bucură unele categorii de persoane*”. Dintr-o altă perspectivă, doctrina juridică apreciază că imunitatea șefului de stat vizează actele sau faptele săvârșite în exercițiul mandatului,¹⁹⁷ ca „forme de manifestare compatibile cu funcția sa sau, altfel spus, făcând parte din prerogativele pe care i le conferă funcția”. Având în vedere cele invocate *supra* și analizând dispozițiile art. 81 alin. (2) din Constituție, constatăm că norma constituțională stabilește expres

¹⁹⁷ Ion DELEANU, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, Iași, Editura Fundației „Chemarea”, 1996

că „Președintele Republicii Moldova se bucură de imunitate. El nu poate fi tras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercițiul mandatului”.

În doctrină, cu privire la această prevedere constituțională se menționează că aceasta „institue un regim juridic de ocrotire a funcției prezidențiale, în măsură să o pună la adăpost de eventuale șicane, de găsirea unor pretexte – pentru a împiedica exercitarea ei normală”¹⁹⁸. Cu toate acestea, considerăm că formula prevăzută la alin. (2) al art. 81 este incompletă, pentru că nu reglementează inviolabilitatea șefului de stat. În opinia noastră, se impune completarea acestei dispoziții cu sintagma „inviolabilitate”, prin care să se înțeleagă că persoana se află în mod legal la adăpost de orice urmărire sau încălcare.

În ceea ce privește garanțiile de asigurarea materială și de protecție socială, susținem că acestea sunt prevăzute de Legea nr. 1111/1997 cu privire la asigurarea activității Președintelui Republicii Moldova, care stabilește condițiile necesare exercitării funcției de Președinte. Potrivit legii în cauză, în exercițiul mandatului, Președintele Republicii Moldova este asigurat cu locuință de serviciu în municipiul Chișinău, dotată și amenajată corespunzător, precum și cu mijloace de transport auto cu destinație specială. De asemenea, securitatea Președintelui Republicii Moldova și a membrilor familiei sale este asigurată de stat prin serviciile specializate. Atât șeful statului, cât și membrii familiei sale beneficiază de asistență medicală specială gratuită, inclusiv de serviciile unui medic personal, precum și de dreptul la tratament balneosanatorial gratuit în instituțiile specializate ale țării. În ceea ce privește concediul de odihnă, Președintele beneficiază anual de concediu cu durata de 36 de zile lucrătoare.

De asemenea, menționăm că, în caz de suspendare din funcție pentru săvârșirea unor fapte grave prin care a încălcat prevederile Constituției până la hotărârea demiterii din funcție, Președintele Republicii Moldova dispune de următoarele garanții: salariu lunar, locuință de serviciu, automobil, asistență medicală specială, asigurare a securității. În caz de expirare a mandatului, de demisie sau de imposibilitate definitivă de exercitare a atribuțiilor, persoana care a ocupat funcția de Președinte al Republicii Moldova beneficiază de: a) pensie; b) asistență medicală gratuită și, o dată pe an, tratament balneo-sanatorial gratuit; c) automobil, conform limitei stabilite de Guvern; d) imunitate diplomatică; e) asigurarea securității; f) birou și asistent personal. În caz de încetare a mandatului în condițiile art. 90 alin. (1) din Constituție, locuința, reședința și vila de serviciu vor fi eliberate. Totuși, în caz de demitere în condițiile art. 89 din Constituție, persoana care a ocupat funcția de Președinte nu va beneficia de garanțiile prevăzute mai sus.

¹⁹⁸ ARSENI, A. *Șeful de stat – garanții de realizare a mandatului: concept teoretico-practic*. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr. 3(90), pp. 13–16, p. 15. ISSN 1811-0770.

2.4 Concluzii la capitolul 2

În urma examinării capitolului privind funcțiile și particularitățile mandatului șefului statului, pot fi formulate următoarele obiecții și observații critice:

1. Poziția constituțională a șefului statului nu trebuie confundată cu superioritatea instituțională. Deși Președintele reprezintă statul la cel mai înalt nivel, acesta nu se situează deasupra celorlalte autorități, ci în interiorul sistemului separației și echilibrului puterilor. Alegerea directă nu transformă automat regimul parlamentar într-unul semiprezidențial.

2. Calificarea regimului trebuie realizată în funcție de competențele efective ale Președintelui și de raporturile sale cu Guvernul și Parlamentul, nu exclusiv după modalitatea de desemnare. Totodată, menționăm că în prezentul capitol, s-a evidențiat necesitatea unei teorii a „mandatului prezidențial responsabil”. Astfel, mandatul șefului statului, trebuie conceput simultan ca o garanție a continuității statului și ca un raport juridic supus limitelor, obligațiilor și formelor de răspundere constituțională.

3. Totodată, menționăm că există o asimetrie între legitimitatea democratică și competențele prezidențiale. Astfel, Președintele ales direct beneficiază de o legitimitate populară considerabilă, însă dispune de atribuții relativ limitate. Această neconcordanță poate alimenta conflicte între instituția prezidențială și majoritatea parlamentară. Cu privire la funcția de mediere notăm că nu presupune neutralitate absolută, dar imparțialitate constituțională. Astfel, Președintele poate exprima poziții asupra problemelor de interes public, dar nu trebuie să transforme funcția de mediere într-un instrument de susținere a unei formațiuni politice sau de confruntare cu celelalte autorități. Noțiunea de „arbitru” trebuie utilizată cu precauție.

4. Președintele Republicii Moldova nu dispune de o putere generală de arbitraj și nici de competența de a impune soluții juridice celorlalte autorități. Rolul său este unul de mediere, avertizare și facilitare a dialogului constituțional. În consecință deducem că reprezentarea întregului popor presupune o obligație sporită de echidistanță. Legitimitatea obținută prin alegeri nu justifică reprezentarea exclusivă a electoratului care a susținut candidatul, ci impune exercitarea mandatului în interesul întregii colectivități politice. Funcțiile prezidențiale trebuie delimitate de atribuțiile concrete. Funcția exprimă finalitatea generală a activității Președintelui, în timp ce atribuția reprezintă instrumentul juridic prin care aceasta se realizează. Confundarea lor poate conduce la extinderea nejustificată a competențelor prezidențiale.

5. De asemenea, se conturează opinia că funcția de garant al Constituției nu îi conferă Președintelui monopolul interpretării constituționale. Interpretarea general obligatorie a Constituției aparține Curții Constituționale, iar Președintele trebuie să își exercite rolul de garant în limitele stabilite de jurisprudența constituțională. Independența funcției prezidențiale nu trebuie

înțeleasă ca autonomie față de Constituție. Președintele este independent față de ingerințele politice nelegitime, dar rămâne supus Constituției, legilor și hotărârilor Curții Constituționale.

6. Potrivit cercetării concluzionăm că, mandatul prezidențial este protejat, dar nu intangibil. Iar stabilitatea funcției justifică existența unor garanții împotriva revocării arbitrare, însă acestea nu pot deveni mijloace de evitare a răspunderii pentru încălcarea gravă a Constituției. Din cercetarea efectuată, deducem că răspunderea constituțională trebuie corelată cu întinderea competențelor. Astfel, Președintele nu poate fi tras la răspundere pentru rezultate politice aflate în competența Guvernului sau a Parlamentului, ci numai pentru propriile acțiuni ori omisiuni imputabile. Totodată, Președintele nu poate fi tras la răspundere pentru rezultate politice aflate în competența Guvernului, doar în cazul comiterii delictului constituțional. Un aspect important, cu privire la „faptele grave” comise de șeful statului prevăzute de Constituție, nu pot fi identificate prin enumerări excesiv de generale. Formulări precum „comportament neadecvat”, „ignorarea votului cetățenilor” sau „încetinirea evoluției țării” sunt susceptibile de interpretări politice și nu satisfac exigențele de claritate și previzibilitate juridică. Iar gravitatea încălcării trebuie apreciată după criterii obiective și chiar propunem aplicarea unui test de proporționalitate.

7. Astfel, trebuie avute în vedere dacă sunt relevante valoarea constituțională lezată, caracterul intenționat sau repetat al conduitei, consecințele produse, afectarea funcționării autorităților și imposibilitatea înlăturării efectelor prin remedii mai puțin restrictive. În acest context, menționăm că se recomandă elaborarea cadru juridic unitar, care să prevadă toate particularitățile cu privire la mandatului șefului de stat. De asemenea, concluzionăm că nu orice încălcare a Constituției justifică suspendarea. Aplicarea art. 89 trebuie rezervată conduitelor care afectează substanțial ordinea constituțională; în caz contrar, suspendarea riscă să devină un instrument obișnuit al conflictului politic. De asemenea, susținem că nerespectarea jurământului nu trebuie tratată ca un temei complet autonom și nelimitat. Astfel, pentru angajarea răspunderii a șefului statului încălcarea jurământului trebuie concretizată într-o acțiune sau omisiune contrară unei obligații constituționale determinate și suficient de grave.

8. Totodată, nerespectarea unei hotărâri a Curții Constituționale poate constitui o încălcare gravă numai în urma unei evaluări contextualizate. Trebuie analizate caracterul obligatoriu al hotărârii, claritatea obligației impuse, conduita intenționată și efectele refuzului asupra ordinii constituționale. Potrivit cercetării am constatat că răspunderea reglementată de art. 89 din Constituție are o natură mixtă. Temeiul său este juridico-constituțional, Parlamentul realizează o apreciere politico-instituțională, iar corpul electoral pronunță decizia definitivă prin referendum.

9. În consecință, analiza cadrului constituțional și normativ indică că, în ipoteza săvârșirii unei infracțiuni de către șeful statului, pot interveni două forme distincte, dar complementare, de răspundere juridică. Prima este răspunderea constituțională, concretizată prin declanșarea

procedurii de ridicare a imunității prezidențiale, condiție prealabilă pentru tragerea la răspundere penală. Cea de-a doua este răspunderea penală propriu-zisă, care se realizează prin judecarea cauzei de către instanța competentă și, după caz, prin pronunțarea unei hotărâri de condamnare de către Curtea Supremă de Justiție. Astfel, răspunderea constituțională și răspunderea penală nu se exclud reciproc, ci se află într-un raport de complementaritate, prima având rolul de a înlătura impedimentul constituțional reprezentat de imunitatea prezidențială, iar cea de-a doua fiind destinată stabilirii existenței răspunderii penale și aplicării sancțiunilor prevăzute de lege

10. De asemenea, potrivit cercetărilor conchidem că, Avizul Curții Constituționale nu ar trebui să aibă un rol pur formal, în procesul în care planează dubii asupra șefului cu privire la comiterea faptelor grave statului. În acest sens menționăm că Curtea trebuie să privească existența faptelor, legătura lor cu obligațiile constituționale și aptitudinea acestora de a atinge pragul de gravitate impus de Constituție. Problema centrală nu este dacă Președintele trebuie să fie puternic sau slab, ci dacă puterea sa este clar delimitată și controlabilă. Funcționalitatea instituției prezidențiale depinde mai ales de precizia competențelor, loialitatea constituțională și eficiența mecanismelor de soluționare a conflictelor dintre autorități.

3. FUNDAMENTELE CONSTITUȚIONALE ȘI REGIMUL JURIDIC AL SUSPENDĂRII ȘI ÎNCETĂRII MANDATULUI ȘEFULUI STATULUI

3.1 Esența și trăsăturile instituției suspendării mandatului șefului statului

Este foarte cunoscută teza potrivit căreia îndeplinirea funcțiilor statului într-un stat democratic și exercitarea puterii în stat depinde în mare măsură de profesionalismul și integritatea demnitarilor de stat. Pe lângă rolul însemnat pe care îl îndeplinesc persoanele cu funcții de demnitate publică, trăsătura lor definitorie constă în *exercitarea atribuțiilor în cadrul mandatului* obținut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire în condițiile legii. O altă particularitate a acestei categorii de funcții este durata exercitării lor, care este strict determinată de durata mandatului.

Totodată, se constată că, pe parcursul exercitării mandatului unei persoane cu funcție de demnitate publică, pot interveni împrejurări juridice care determină suspendarea sau încetarea acestuia, în condițiile și pentru motivele expres prevăzute de Constituție și de lege. Aceste instituții juridice reprezintă mecanisme distincte, cu natură și efecte juridice diferite, fiind instituite în vederea asigurării legalității exercitării funcției publice, a continuității activității autorităților publice și a protejării ordinii constituționale.

În vederea *analizei instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului*, considerăm oportună examinarea conceptului de „organ al statului”, întrucât exercitarea funcțiilor de demnitate publică se realizează în cadrul autorităților publice investite cu competențe constituționale și legale specifice. O asemenea abordare metodologică este justificată de faptul că mandatul reprezintă temeiul juridic în baza căruia titularii funcțiilor de demnitate publică exercită atribuțiile conferite de Constituție și de lege în cadrul organelor statului.¹⁹⁹ Din această perspectivă, reiterăm că *funcția de șef al statului constituie o funcție de demnitate publică de rang constituțional*, al cărei titular exercită prerogative fundamentale în numele statului, în limitele competențelor stabilite de Legea Supremă. În consecință, analiza naturii juridice a organului statului și a mandatului de demnitate publică reprezintă premisa teoretică necesară pentru înțelegerea regimului juridic aplicabil suspendării și încetării mandatului șefului statului.

Examinarea izvoarelor doctrinare reliefează poziția profesorului B. Negru,²⁰⁰ potrivit căreia „*organul de stat este instituția unipersonală sau colectivă, constituită prin voința statului în baza prevederilor legale, posedând o structură proprie și ocupând un loc și un rol important în ierarhia aparatului de stat, în baza interrelațiilor dintre propriile elemente ale structurii, precum și cu celelalte organe de stat, funcțiile și atribuțiile cărora având caracterul puterii de stat, în special*

¹⁹⁹ AVORNIC, Gh., GRECU, R., HUMĂ, Ioan. ș.a. *Tratat de teoria generală a statului și dreptului*. Vol. I–II. Iași: Vasiliana 1998, 2015–2016. ISBN 978-973-116-441-0.

²⁰⁰ NEGRU, Boris, NEGRU, Alina. *Teoria generală a dreptului și statului: curs universitar*. Chișinău: Bons Offices, 2006, p. 154. ISBN 978-9975-928-90-8.

legislative, executive și judecătorești”. În opinia constituționalistului T. Drăganu, organele statului sunt „structuri instituționalizate constituite în vederea exercitării unor atribuții în cadrul funcțiilor statului și integrate într-un sistem cu forță publică de constrângere”²⁰¹. Potrivit doctrinarului A. Iorgovan, prin organ de stat se înțelege „un colectiv organizat de oameni investiți prin lege cu anumite competențe în realizarea puterii de stat”²⁰². Constituționalistul V. Ivanov definește organul de stat ca „parte componentă a mecanismului de stat, abilitat cu competențe, care activează în numele statului suveran și realizează puterea de stat în formele specifice organizațional-juridice”²⁰³. Totodată, unii teoreticieni pun semnul egalității între sintagmele „organe ale puteri de stat”, „aparat de stat” și „autoritate publică.” Astfel, constituționalistul T. Cârnaț, utilizând sintagma de „autoritate publică” (și nu de organ de stat) o definește drept o „instituție care exercită funcțiile guvernării asupra unei colectivități sau asupra unui teritoriu în virtutea deținerii unei legitimități statale și a mijloacelor necesare de constrângere proprii puterii publice. La rândul său, constituționalista Genoveva Vrabie susține că „autoritatea publică” este sinonimă cu cea de „organ de stat”. În concepția autorului, organele de stat sunt „forme organizaționale care exercită funcțiile guvernării, fiecare potrivit competenței stabilite de Constituție, ceea ce le conferă legitimitate și durabilitate, și sunt integrate unui sistem înzestrat cu forță publică de constrângere. Natura lor este diferită, putând fi determinată după funcția pe care o realizează prioritar sau cu titlu de principal”²⁰⁴.

Totodată, în contextul analizei efectuate, menționăm că, în doctrină și chiar în limbajul juridic curent, deseori se confundă noțiunile „organ de stat” și „aparat de stat”. În opinia noastră, această confuzie este nejustificată, pentru că ambele noțiuni au conținut diferit. Astfel, „organul de stat” reprezintă o instituție publică, iar „aparatură de stat” reprezintă totalitatea persoanelor care au un statut juridic special și dețin o funcție distinctă: fie de deputat, fie de șef de stat, fie de membru al Guvernului, fie sunt magistrați sau funcționari publici. Potrivit unor autori din doctrina de specialitate, aparatul de stat reprezintă un sistem de organe prin intermediul cărora se realizează puterea de stat²⁰⁵. În aceeași ordine de idei, doctrinarul Gheorghe Avornic apreciază că, aparatul de stat este considerat ca o parte a mecanismului de stat, acesta din urmă fiind definit ca „sistemul organelor puterii de stat, inclusiv toate celelalte organe și organizații statale, care exercită diferite funcții ale statului întru realizarea scopurilor și sarcinilor ce stau în fața lor”.

²⁰¹ DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. 2. București: Lumina Lex, 1998, p. 11.

²⁰² IORGOVAN A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. București: Editura ALL Beck, 2002, p. 354.

²⁰³ ARSENI, A. *Legitimitatea puterii de stat – principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan*. Chișinău: CEP USM, 2015. ISBN 978-9975-71-604-8, p. 254.

²⁰⁴ ȚURCAN, S., GHERLAN, M.-G. *Reglementarea constituțională a demiterii șefului statului (analiză comparativă)*. În: Studii Juridice Universitare, 2017, nr. 1–2(37–38), pp. 39–51.

²⁰⁵ NEGRU, B., NEGRU A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006, p. 150.

Ținând seama de opiniile exprimate în doctrină cu privire la *definiția organului de stat*, apreciem că acesta poate fi definit ca o *instituție politică constituită după procedurile prevăzute de legislație în cadrul căreia activează subiecți de drept speciali, cum ar fi demnitarii de stat, funcționarii clasificați după principiul nivelului de funcționare a organului de stat și magistrații antrenați în procesul de realizare a puterii de stat*²⁰⁶.

Analizând literatura de specialitate, observăm că autorii utilizează și noțiunea de „instituții politico-etactice”. Astfel, „instituțiile sunt forme organizatoric create de oameni în vederea realizării unor interese, atingerea unor scopuri”²⁰⁷. În viziunea doctrinei franceze, „orice instituție presupune trei elemente: 1) ideea de organizare; 2) o putere organizată pentru realizarea ideii; și 3) un grup de indivizi beneficiari ai organizării; iar ideea de organizare presupune stabilirea unui scop precis al creării unei structuri.” Prin urmare, aceste instituții nu pot fi privite în afara scopului pentru care au fost create. Așadar, se impune concluzia că instituțiile au fost create în scopuri bine determinate pentru toate domeniile: social-economic, cultural, științific, politic, ideologic. Potrivit unei alte opinii, instituțiile politice „în sens larg, se referă la organisme de guvernare – parlament, președinte, guvern și prim-ministru, precum și autoritățile prin care se realizează puterea judecătorească – instanțele judecătorești, partidele politice”²⁰⁸. În același timp, doctrina evidențiază o serie de trăsături ale instituțiilor politice: a) *sunt formate dintr-un colectiv de indivizi*; b) *acționează în mod permanent pentru realizarea unui interes public*; c) *au un caracter stabil*; d) *modul de constituire și atribuțiile politice sunt prevăzute într-un act cu valoare constituțională*; e) *dispun de autoritate, pe care o exercită în mod legitim și egal asupra unei colectivități umane, care nu are, în principiu, o alternativă decât a se supune voinței instituției respective*²⁰⁹.

În doctrina constituțională contemporană, analizând instituțiile care asigură democrația într-un stat de drept, se au în vedere următoarele organe: Parlamentul – organ reprezentativ suprem și autoritate legislativă; Executivul – reprezentat de șeful statului și de Guvern; precum și puterea judecătorească. Generalizând, se desprinde concluzia că elementul de bază al mecanismului statal îl constituie organul de stat, fiind definit ca o parte componentă a aparatului de stat, investit cu competență și putere, caracterizat prin faptul că este compus din persoane ce dețin calități specifice și exercită o funcție de demnitate publică (*șefi de stat, deputați, funcționari publici ori magistrați*).

În acest context, așa cum am remarcat *supra*, funcțiile statului în cadrul organelor de stat sunt realizate de *persoanele care dețin funcții de demnitate publică*. Prin urmare, factorul

²⁰⁶ ARSENI, A. *Legitimitatea puterii de stat – principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan*. Chișinău: CEP USM, 2015. ISBN 978-9975-71-604-8, p. 255.

²⁰⁷ VRABIE, G. *Organizarea politico-etactică. Drept constituțional și instituții politice*. Vol. 2. Iași: Cugetarea, p. 41.

²⁰⁸ *Ibidem*, p. 42.

²⁰⁹ *Ibidem*, p. 43.

determinant este că funcția de demnitate publică se realizează *prin intermediul unui mandat în scopul exercitării atribuțiilor de interes public*.

Totodată, remarcăm faptul că statutul demnitarului public în legislația națională este reglementat de Constituție și conturat normativ în Legea nr. 199/2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică,²¹⁰ care, la art. 1 alin. (1), stabilește că „reglementează regimul general al funcției de demnitate publică, statutul juridic al persoanei care ocupă această funcție, precum și alte raporturi ce decurg din exercitarea funcției de demnitate publică”. Astfel, în vederea examinării naturii juridice a mandatului persoanei care exercită o funcție de demnitate publică și, în mod particular, a instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului, se impune, cu titlu preliminar, *analiza noțiunii de funcție de demnitate publică*. O asemenea abordare este justificată de faptul că regimul juridic al mandatului prezidențial nu poate fi înțeles în mod exhaustiv în afara cadrului general al funcțiilor de demnitate publică, acestea reprezentând fundamentul juridic al exercitării autorității publice și al instituirii mecanismelor specifice de responsabilitate constituțională.

Analizând cadrul normativ incident, constatăm lipsa unei definiții legale explicite a noțiunii de „*demnitate publică*”; totuși, legislația autohtonă consacră noțiunea de „*funcție publică*” prin Legea nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Potrivit acesteia, *funcția publică reprezintă ansamblul atribuțiilor și responsabilităților stabilite de instituția publică, în temeiul legii, în scopul realizării competențelor sale, investirea în funcție făcându-se în urma câștigării concursului sau promovării examenului organizat pentru ocuparea funcției publice*.

În doctrina de specialitate, noțiunea de „demnitate publică” beneficiază de abordări conceptuale variate, determinate de perspectivele diferiților autori și de particularitățile sistemelor juridice analizate. Cu toate acestea, literatura de specialitate indică existența unor elemente definitorii comune, în raport cu care conceptul de demnitate publică este definit ca reprezentând „complexul de atribuții și responsabilități stabilite prin Constituție, legi și alte acte normative, pe care și le asumă o persoană fizică prin investirea sa ca urmare a rezultatului procesului electoral direct, prin alegere, sau indirect, prin numire, potrivit legii”²¹¹. Pornind de la specificul funcției de demnitate publică, împărtășim această definiție și susținem necesitatea reglementării noțiunii în legislație. Referindu-ne la demnitarii de stat și, în special, la șeful de stat, reiterăm că locul pe care îl ocupă aceștia în societatea este foarte important și se datorează legitimității conferite. Totodată, responsabilitatea care le revine în virtutea funcției este orientată spre realizarea interesului general.

²¹⁰ Legea nr. 199/2010, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 194–196/637 din 5 octombrie 2010.

²¹¹ ALEXANDRU, I. *Tratat de administrație publică*. București: Universul Juridic, 2008, p. 510. ISBN 978-973-127-080-7.

De asemenea, apreciem că înțelegerea modului de funcționare și exercitare a atribuțiilor persoanelor cu funcții de demnitate publică implică analiza *instituției mandatului*, precum și a suspendării și încetării mandatului.

În continuarea demersului științific, cu privire la analiza *instituției suspendării mandatului șefului* statului, apreciem ca fiind oportună examinarea considerentelor generale privind instituția suspendării mandatului persoanelor care exercită funcții de demnitate publică. O asemenea abordare este necesară pentru înțelegerea fundamentelor juridice, a naturii constituționale și a finalității acestei instituții, precum și pentru identificarea particularităților pe care suspendarea mandatului le prezintă în cazul șefului statului. Analiza cadrului general al suspendării mandatului persoanelor cu funcții de demnitate publică reprezintă, astfel, premisa teoretică indispensabilă pentru cercetarea regimului juridic aplicabil suspendării mandatului prezidențial și pentru evidențierea elementelor care diferențiază această instituție de mecanismele aplicabile altor categorii de demnitari publici.

Din analiza realizată rezultă că suspendarea mandatului are un caracter necesar în acele situații cu caracter temporar care împiedică exercitarea atribuțiilor specifice funcției. Instituirea acestei măsuri urmărește asigurarea continuității activității autorității publice și protejarea interesului public, fără a produce, în principiu, încetarea raportului juridic care stă la baza exercitării funcției. Prin urmare, suspendarea constituie un mecanism juridic cu caracter provizoriu, aplicabil exclusiv pe durata existenței împrejurărilor care fac imposibilă sau incompatibilă exercitarea atribuțiilor de către titularul funcției. Totodată, în anumite ipoteze, suspendarea din funcție ar putea fi dictată de nevoia de a asigura protecția instituției publice față de pericolul continuării activității ilicite și al extinderii consecințelor periculoase ale faptei penale.

212

Totodată, remarcăm faptul că legislația națională consacră noțiunea de *suspendare a mandatului*, stabilind că „încetarea îndeplinirii pentru o anumită perioadă a atribuțiilor de către persoana cu funcție de demnitate publică și încetarea plății drepturilor salariale de către autoritatea publică în care activează această persoană, dacă legea specială ce reglementează activitatea demnitarului nu prevede altfel” (art. 21 alin. (1) din Legea nr. 199/2010). De asemenea, dispozițiile alin. (2) al aceluiași articol stabilesc că exercitarea mandatului se suspendă în temeiul prevederilor legislației muncii, reglementărilor de drept comun civile, administrative sau penale, al legilor speciale ce reglementează activitatea demnitarului, precum și în temeiul participării demnitarului în campania electorală sau al desfășurării anchetei de serviciu în legătură cu săvârșirea de către demnitar a faptelor imputabile acestuia.

²¹² Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 32 din 23 ianuarie 2018, §§ 38, 45 și 54–55, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 157 din 20 februarie 2018.

În prezent, se pune tot mai frecvent în discuție aplicarea instituției suspendării din funcție a demnitarilor de stat, fiind justificată de necesitatea prevenirii situațiilor care constituie conflicte de interese în domeniul public și în legătură cu cazurile în care persistă o bănuială rezonabilă în privința demnitarului că ar fi comis ilegalități. În completarea argumentelor invocate, considerăm oportună valorificarea unor repere desprinse din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, întrucât aceasta oferă standarde relevante privind interpretarea și aplicarea principiilor referitoare la exercitarea funcțiilor publice, la suspendarea din funcție și la garanțiile procedurale care trebuie respectate în cazul adoptării unor asemenea măsuri.

Jurisprudența Curții Europene, contribuie la conturarea exigențelor statului de drept, subliniind că măsurile de suspendare trebuie să fie prevăzute de lege, să urmărească un scop legitim, să respecte principiul proporționalității și să fie însoțite de garanții procesuale efective pentru prevenirea arbitrariului din partea autorităților publice. Prin Decizia din 22 noiembrie 2011, pronunțată în Cauza *Țehanciuc vs România*,²¹³ Curtea a statuat că „autoritatea publică ce dispune măsura suspendării din funcție nu pretinde că reclamantul a comis vreun act ilegal și nimic din decizia sa nu indică vreo apreciere sau antepronunțare a vinovăției reclamantului cu privire la acuzațiile penale aduse împotriva acestuia. Într-adevăr, suspendarea sa este obligatorie și automată (...) însă nimic din această lege nu arată că scopul măsurii de suspendare este punitiv, ci mai degrabă de precauție și provizoriu, în măsura în care privește apărarea interesului public, prin suspendarea din funcție a unei persoane acuzate de comiterea unei infracțiuni de serviciu și astfel de prevenire a altor posibile acte similare sau consecințe ale unor asemenea acte.”²¹⁴

Prin urmare, din analiza efectuată cu privire la suspendarea mandatelor, susținem că mandatul demnitarului de stat se suspendă în temeiul prevederilor Constituției și al legilor speciale care reglementează activitatea acestuia, iar unele cazuri de suspendare au ca finalitate protejarea autorității sau a instituției publice față de pericolul continuării activității ilicite și al extinderii consecințelor periculoase ale unei eventuale fapte penale comise de către demnitar, precum și protejarea înseși a persoanei cu funcție de demnitate publică. Totodată, avansăm opinia potrivit căreia suspendarea mandatului persoanei cu funcție de demnitate publică poate fi utilizată, în unele situații, în scopuri politice sau în vederea înlăturării din funcție și a inițierii procedurii de încetare a mandatului. Într-o asemenea situație, considerăm că etapa suspendării mandatului ar avea scopul instituirii unei frâne juridice contra abuzului de drept în exercitarea mandatului persoanei cu funcție de demnitate publică și asigurarea bunei funcționări a instituțiilor statului.

²¹³ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a III-a, cauza Marcel Țehanciuc împotriva României, cererea nr. 20286/08, Decizia din 22 noiembrie 2011, §§ 17–19. Textul deciziei poate fi consultat în baza oficială HUDOC – Țehanciuc v. Romania

²¹⁴ Ibidem, §§ 17–19

În anumite situații, îndepărtarea temporară din funcție urmărește protejarea imaginii autorității publice. Totuși, susținem că, în cazurile legate de începerea urmăririi penale în privința unui demnitar de stat, suspendarea din funcție nu ar trebui să intervină în mod automat. În acest sens, menționăm că autoritatea publică competentă, înainte de a suspenda mandatul demnitarului în cazul începerii urmăririi penale sau al dobândirii unei alte calități procesuale, trebuie să aibă competența de a constata dacă acțiunile demnitarului sunt de natură să prejudicieze interesele legale, prestigiul sau imaginea autorității publice ori dacă acestea au legătură cu exercitarea atribuțiilor funcției deținute de demnitar. În opinia noastră, aceste condiții trebuie prevăzute în legile speciale care reglementează activitatea diferitelor categorii de persoane cu funcții de demnitate publică. În acest context, apreciem că, *în unele cazuri, suspendarea mandatului persoanei cu funcție de demnitate publică este o etapă imanentă în cadrul procedurii de încetare a mandatului.*²¹⁵

Prin urmare, reținem că instituirea măsurii *suspendării din funcție* a persoanei cu funcție de demnitate publică *este justificată de imperativul asigurării îndeplinirii cu obiectivitate, imparțialitate, integritate și transparență a atribuțiilor ce revin titularului funcției potrivit Constituției.*²¹⁶ Pornind de la considerentele expuse *supra*, ne vom concentra asupra particularităților instituției *suspendării mandatului șefului statului*, care reprezintă una dintre instituțiile complexe ale dreptului constituțional, deoarece se situează la intersecția dintre principiul legitimității democratice a autorității prezidențiale și exigența respectării supremației Constituției. Complexitatea acestei instituții rezultă din necesitatea realizării unui echilibru între stabilitatea exercitării funcției prezidențiale, conferită prin voința electoratului, și imperativele răspunderii constituționale, menite să garanteze exercitarea atribuțiilor prezidențiale în conformitate cu ordinea constituțională și valorile statului de drept.

Totodată, complexitatea acesteia derivă din faptul că suspendarea mandatului șefului de stat nu constituie o sancțiune propriu-zisă în sensul dreptului penal sau disciplinar, ci un mecanism constituțional de protecție a ordinii constituționale, destinat prevenirii exercitării abuzive a prerogativelor prezidențiale și asigurării funcționării echilibrate a autorităților publice.

Din această perspectivă, considerăm că suspendarea mandatului șefului statului nu poate fi calificată drept o sancțiune juridică în accepțiunea specifică dreptului penal, disciplinar sau administrativ. *Aceasta reprezintă o instituție juridico-constituțională cu un regim autonom*, având rolul de a asigura protecția ordinii constituționale și respectarea principiului legalității în exercitarea funcției prezidențiale. Prin urmare, scopul suspendării nu constă în reprimarea unei

²¹⁵ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, art. 89 alin. (1)–(3), În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, art. 1.

²¹⁶ Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 396 din 1 octombrie 2013. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 708 din 19 noiembrie 2013.

conduite ilicite, ci în instituirea unui mecanism constituțional de intervenție destinat prevenirii sau înlăturării situațiilor care pot afecta funcționarea normală a autorităților publice, echilibrul constituțional, precum și valorile fundamentale consacrate de Constituție.²¹⁷

Prin urmare, suspendarea mandatului șefului statului trebuie *analizată ca o garanție constituțională a statului de drept*, menită să asigure un echilibru între independența necesară exercitării funcției prezidențiale și responsabilitatea constituțională care însoțește exercitarea prerogativelor conferite de Legea Supremă. Astfel, considerăm că tocmai această dublă dimensiune – de garant al stabilității instituționale și de mecanism al controlului constituțional – conferă instituției suspendării mandatului un loc distinct în sistemul instituțiilor dreptului constituțional. Dacă analizăm suspendarea ca pe o modalitate care ar avea, în consecință, scopul de a sancționa șeful statului, constatăm că aceasta este, mai degrabă, o stare intermediară, dar nu una definitivă în materia sancțiunilor, deoarece, în cele mai multe cazuri, după etapa suspendării urmează procedura de demitere a șefului de stat.

Potrivit doctrinei dreptului constituțional, suspendarea mandatului șefului statului trebuie analizată prin prisma *principiului separației și echilibrului puterilor în stat*. Deși președintele dispune de o legitimitate democratică rezultată din modalitatea sa de desemnare, exercitarea atribuțiilor sale nu poate fi concepută în afara limitelor impuse de Constituție. În consecință, suspendarea mandatului constituie expresia controlului constituțional exercitat asupra titularului celei mai înalte funcții publice, fără ca acest mecanism să afecteze, prin el însuși, legitimitatea democratică a mandatului prezidențial.²¹⁸

Referitor la natura juridică a suspendării mandatului șefului de stat, constatăm că doctrina constituțională formulează mai multe opinii. O primă orientare califică suspendarea drept o măsură de *răspundere constituțională*, argumentând că aceasta intervine exclusiv în cazul încălcării unor obligații constituționale și reprezintă premisa angajării unor forme ulterioare de răspundere politică sau constituțională. O altă orientare apreciază că suspendarea are caracterul unei măsuri preventive și provizorii, al cărei scop constă în înlăturarea temporară a titularului funcției din exercițiul atribuțiilor sale până la clarificarea existenței și gravității încălcărilor imputate. În același timp, se conturează și o a treia orientare, care se referă la caracterul mixt al instituției, evidențiind că aceasta îmbină *elemente de răspundere constituțională, control parlamentar și garanție instituțională pentru protejarea ordinii constituționale*. În viziunea noastră, temeiul suspendării mandatului șefului de stat îl constituie existența unor împrejurări expres prevăzute de Legea

²¹⁷ MOLDOVANU, Radu. „Suspendarea temporară a Președintelui Republicii Moldova – o instituție controversată de drept constituțional”. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2024, vol. 17, nr. 4(71), pp. 40–45. DOI: 10.52277/1857-405.2024.4(71).06.

²¹⁸ Constituția Republicii Moldova, art. 6 și art. 89. Art. 6 consacră separația și colaborarea puterilor, iar art. 89 instituie mecanismul suspendării și al demiterii Președintelui pentru săvârșirea unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, art. 1.

Fundamentală, iar procedura de aplicare este guvernată de reguli constituționale speciale, diferite de cele specifice altor forme de răspundere juridică.²¹⁹

Analiza literatura de specialitate se evidențiază ideea că instituția suspendării mandatului prezidențial reflectă și principiul responsabilității constituționale a autorităților publice, deoarece nici chiar șeful statului, în virtutea poziției sale constituționale, nu poate beneficia de o imunitate absolută față de mecanismele de control instituțional. Legitimitatea democratică a mandatului nu exclude răspunderea constituțională, ci, dimpotrivă, presupune exercitarea atribuțiilor în conformitate cu valorile și principiile consacrate de Constituție.²²⁰

Suspendarea mandatului șefului statului urmează a fi privită ca o întrerupere temporară a exercitării atribuțiilor prezidențiale, dispusă de Parlament ca urmare a unor acte grave de încălcare a Constituției și prin implicarea actorilor instituționali investiți cu competențe distincte în derularea etapelor procedurii. Așa cum am evidențiat anterior, prin natura sa, *suspendarea mandatului șefului statului* nu este o sancțiune definitivă, ci funcționează ca un mecanism de protecție a ordinii constituționale, cu caracter provizoriu. În măsura în care suspendarea este privită ca o modalitate ce are scopul de a sancționa șeful statului, constatăm că aceasta este, mai degrabă, o stare intermediară în materia sancțiunilor, deoarece, în cele mai multe cazuri, după etapa suspendării urmează procedura de demitere a șefului de stat. În acest context, reținem că instituția suspendării mandatului șefului de stat se caracterizează prin următoarele particularități definitorii:

- *caracter temporar*, după cum am remarcat *supra*, suspendarea nu pune capăt mandatului, dar întrerupe exercitarea atribuțiilor până la pronunțarea poporului prin referendum. Dacă referendumul nu confirmă demiterea, Președintele este repus de drept în funcție;

- *caracter parlamentar*, decizia de suspendare aparține Parlamentului, fiind adoptată cu votul majorității deputaților aleși (art. 89 din Constituție) – proces ce implică totodată intervenția obligatorie a Curții Constituționale. Astfel, înainte de procedura de vot, Parlamentul este obligat să consulte Curtea Constituțională.²²¹ Totodată, în opinia noastră este de menționat că, suspendarea ar putea fi dispusă numai dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții ale testului de proporționalitate: - condiția constituționalității temeiului – fapta imputată trebuie să reprezinte încălcarea unei obligații sau interdicții prevăzute de Constituție; *condiția gravității calificate* – încălcarea trebuie să afecteze în mod substanțial ordinea constituțională, separația puterilor, drepturile fundamentale, independența statului sau funcționarea autorităților publice;

²¹⁹ MURARU, Ioan; TĂNĂSESCU, Elena Simina, coord. Constituția României. Comentariu pe articole. Ediția a III-a. București: C.H. Beck, 2022,

²²⁰ A se vedea art. 81 alin. (2)–(3) și art. 89 din Constituția Republicii Moldova; Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Hotărârea nr. 24 din 27 iulie 2017, §§ 68–69, și Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017, §§ 45 și urm.; Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 284 din 21 mai 2014, § 44, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 495 din 3 iulie 2014.

²²¹ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, art. 1.

condiția legăturii funcționale – fapta trebuie să fi fost săvârșită în exercitarea mandatului ori în legătură directă cu atribuțiile prezidențiale; *condiția riscului constituțional actual* – continuarea exercitării mandatului trebuie să prezinte un pericol real pentru funcționarea normală a autorităților sau pentru valorile constituționale protejate; - *condiția proporționalității* – suspendarea trebuie să fie necesară și adecvată scopului urmărit, fără să existe o măsură constituțională mai puțin restrictivă; *condiția controlului jurisdicțional prealabil* – existența temeiurilor suspendării trebuie verificată de Curtea Constituțională printr-un aviz obligatoriu, nu exclusiv consultativ; *condiția limitării temporale* – suspendarea trebuie să opereze pe o durată determinată și numai până la soluționarea procedurii constituționale care a justificat aplicarea ei. Astfel, reținem că aplicarea testului de proporționalitate în materia suspendării mandatului șefului statului presupune verificarea caracterului adecvat, necesar și proporțional al măsurii în raport cu gravitatea încălcării constituționale imputate. Suspendarea trebuie dispusă numai ca remediu constituțional de ultimă instanță, atunci când alte mijloace mai puțin restrictive nu pot asigura restabilirea ordinii constituționale și funcționarea normală a autorităților publice.

Totuși, instituția suspendării Președintelui trebuie interpretată restrictiv, deoarece aceasta constituie o excepție de la principiul stabilității mandatului conferit prin vot popular. Potrivit doctrinei, suspendarea nu poate reprezenta un instrument de soluționare a conflictelor politice dintre Președinte și Parlament, ci exclusiv un mecanism destinat protejării ordinii constituționale în cazul unor încălcări grave ale Legii Fundamentale. Aceasta reglementare ar reprezenta cea mai eficientă barieră împotriva instrumentalizării politice a procedurii de suspendare, fără a suprima rolul democratic al referendumului popular.²²²

În contextul respectiv, este necesar să evidențiem faptul că modelul constituțional românesc prezintă numeroase elemente comune cu cel al Republicii Moldova, în special în ceea ce privește suspendarea Președintelui în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care sunt încălcate dispozițiile Constituției. Din analiza efectuată rezultă că hotărârea Parlamentului este precedată de solicitarea unui *aviz consultativ* din partea Curții Constituționale, iar demiterea poate avea loc numai dacă este aprobată prin referendum național. În viziunea noastră, ar fi necesară modificarea art. 89 din Constituție în sensul conferirii unui *caracter obligatoriu* avizului Curții Constituționale. Astfel, suspendarea șefului de stat va fi votată dacă Curtea Constituțională constată că nu sunt îndeplinite condițiile constituționale. Profesorul A. Arseni argumentează că „un aviz consultativ al Curții Constituționale care poate fi ignorat de Parlament golește de conținut controlul constituționalității procedurii de suspendare, transformând Curtea într-un organ decorativ.”²²³ La acest subiect,

²²² Hotărârea Curții Constituționale, nr. 23 din 6 august 2020, §§ 54–55; Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, Opinion on the compatibility with constitutional principles and the rule of law of actions taken by the Government and Parliament of Romania, CDL-AD(2012)026, Veneția, 14–15 decembrie 2012

²²³ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*, Vol. II, Chișinău, CEP USM, 2014, p. 214.

experiența României, în special procedurile de suspendare desfășurate în anii 2007 și 2012, demonstrează că instituția suspendării șefului statului poate deveni un instrument al conflictului politic dintre autoritățile constituționale. Tocmai din acest motiv, doctrina română insistă asupra necesității delimitării clare dintre răspunderea juridică și răspunderea politică a Președintelui, subliniind că simpla existență a unor divergențe instituționale nu poate justifica suspendarea din funcție. Considerăm oportună raportarea la modelul german, în care Curtea Constituțională Federală are competență decisivă, nu consultativă, în procedura de demitere a Președintelui Federal²²⁴;

– *organizarea referendumului popular*, mecanism care intervine în termen de 30 de zile de la adoptarea hotărârii de suspendare, prin care poporul este chemat să se pronunțe asupra demiterii Președintelui. Această particularitate reflectă principiul suveranității populare, în sensul că autoritatea care a conferit mandatul are dreptul să decidă asupra retragerii acestuia;

– *caracter politic, nu penal*, deoarece suspendarea nu presupune săvârșirea unei infracțiuni de către șeful de stat, ci existența unor „fapte grave de încălcare a Constituției”. Astfel, reținem că *suspendarea nu echivalează cu o condamnare*, deoarece nu presupune săvârșirea unei infracțiuni, ci a unor „fapte grave de încălcare a Constituției”. Având în vedere că Constituția nu definește noțiunea de „fapte grave”, Curții Constituționale îi revine rolul de a stabili dacă faptele imputate șefului de stat întrunesc condiția gravității și constituie încălcări ale dispozițiilor constituționale.

Într-o cauză examinată de Curtea Constituțională a României, instanța a statuat că „este evident că o faptă, adică o acțiune sau inacțiune, prin care se încalcă prevederile Constituției, este gravă prin raportare chiar la obiectul încălcării. În reglementarea procedurii de suspendare din funcție a Președintelui României, Constituția nu se rezumă însă la acest înțeles căci, dacă ar fi așa, expresia „fapte grave” nu ar avea sens.”²²⁵ Analizând distincția cuprinsă în textul citat și luând în considerare caracterul normativ al Legii Fundamentale, Curtea Constituțională a României a reținut că nu orice încălcare a prevederilor Constituției poate justifica suspendarea din funcție a Președintelui României, ci numai „faptele grave”, în accepțiunea consacrată de știința și practica dreptului. Din punct de vedere juridic, gravitatea unei fapte se *apreciază în raport cu valoarea pe care o vatămă, precum și cu urmările sale dăunătoare, produse sau potențiale, cu mijloacele folosite, cu persoana autorului faptei și, nu în ultimul rând, cu poziția subiectivă a acestuia, cu scopul în care a săvârșit fapta*. Aplicând aceste criterii faptelor de încălcare a ordinii juridice constituționale prevăzute de art. 95 alin. (1) din Constituția României, Curtea a apreciat că pot fi

²²⁴ HESSE, K. Grundzüge des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland. 20., neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller, 1995. ISBN 3-8114-4595-2.

²²⁵ Avizul Curții Constituționale a României, nr. 1 din 5 aprilie 2007 privind propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 258 din 18 aprilie 2007, pct. 2.

considerate fapte grave de încălcare a prevederilor Constituției actele de decizie sau sustragerea de la îndeplinirea unor acte de decizie obligatorii, prin care *Președintele României ar împiedica funcționarea autorităților publice, ar suprima sau ar restrânge drepturile și libertățile cetățenilor, ar tulbura ordinea constituțională ori ar urmări schimbarea ordinii constituționale sau alte fapte de aceeași natură care ar avea sau ar putea avea efecte similare*²²⁶. Apreciem că această orientare este întemeiată, întrucât existența și gravitatea faptelor imputate urmează să fie evaluate de Curtea Constituțională, în exercitarea competențelor conferite de Constituție și de legislația în vigoare. O asemenea soluție contribuie la asigurarea obiectivității procedurii, la respectarea principiului supremației Constituției și la prevenirea utilizării arbitrare a mecanismului suspendării mandatului șefului statului.

Totodată, reținem că, mecanismul suspendării din funcție a Președintelui Republicii Moldova este prevăzută la art. 89 din Constituție, dispozițiile acestuia fac referință, în esență, la răspunderea politică a șefului de stat. Astfel, potrivit art. 89 alin. (1) din Constituție, în cazul săvârșirii unor *fapte grave* prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din deputați. În conformitate cu alin. (2) al aceluiași articol, propunerea de suspendare poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută. Potrivit alin. (3), dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.²²⁷

În viziunea noastră, dispozițiile constituționale cuprinse în art. 89 ridică problema determinării autorității competente să aprecieze dacă faptele imputate șefului statului constituie încălcări ale Constituției și dacă acestea întrunesc gradul de gravitate necesar pentru declanșarea procedurii de suspendare din funcție. Această problemă prezintă o importanță deosebită, întrucât suspendarea mandatului prezidențial poate interveni numai în măsura în care sunt întrunite cumulativ două condiții constituționale: *1) existența unor fapte care constituie încălcări ale Constituției; și 2) caracterul grav al acestor încălcări.*

Examinarea conținutului normativ al art. 89 din Constituție relevă că Parlamentului îi revine competența de a decide suspendarea din funcție a Președintelui Republicii Moldova. Totodată, potrivit art. 135 alin. (1) lit. f) din Constituție, Curtea Constituțională este competentă să constate circumstanțele care justifică demiterea șefului statului și să aprecieze, în fiecare caz concret, dacă acțiunea sau inacțiunea imputată constituie o faptă gravă de încălcare a Constituției. Astfel, decizia de suspendare este adoptată de Parlament, în timp ce evaluarea juridico-constituțională a

²²⁶*Ibidem*, pct.2

²²⁷, Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție, §§ 54–55.

circumstanțelor care justifică demiterea întră în competența Curții Constituționale.²²⁸ În această ordine de idei, în viziunea noastră, aprecierea existenței unei încălcări a Constituției și a gravității acesteia nu poate constitui exclusiv rezultatul unei evaluări politice, ci trebuie să se întemeieze pe o analiză juridico-constituțională obiectivă, realizată în conformitate cu principiile statului de drept, legalității și supremației Constituției. Numai o asemenea interpretare este de natură să asigure echilibrul dintre legitimitatea democratică a Parlamentului și rolul Curții Constituționale de garant al supremației Constituției, prevenind transformarea procedurii de suspendare într-un instrument de confruntare politică.

Potrivit opiniilor din literatura de specialitate, suspendările Președintelui intervenite ca urmare a refuzului exercitării atribuțiilor ridică semne de constituționalitate, pentru că promovează în societate nerespectarea principiului obligativității Constituției și a legii. Totodată, autorii subliniază că astfel de practici nu sunt consacrate în alte state. Astfel, potrivit cercetătorilor, după prima constatare de către Curtea Constituțională de neîndeplinire a obligațiilor constituționale de către Președinte, Parlamentul *urmează să aplice mecanismul prevăzut la art. 89 alin. (3) din Constituție*, care prevede *organizarea unui referendum pentru demiterea Președintelui în cel mult 30 de zile*.²²⁹

Din analiza efectuată rezultă că, sub aspect conceptual, elementele definitorii ale instituției suspendării mandatului pot fi sintetizate în: *caracterul său excepțional, natura temporară a măsurii, existența unor temeiuri constituționale expres prevăzute, desfășurarea unei proceduri complexe cu participarea mai multor autorități publice și finalitatea sa de garantare a supremației Constituției și a echilibrului constituțional*. Aceste particularități diferențiază suspendarea de alte mecanisme de încetare sau întrerupere a exercitării funcției prezidențiale și justifică reglementarea sa distinctă în dreptul constituțional. Totodată, lacunele identificate justifică elaborarea unui proiect unitar de lege organică privind suspendarea mandatului Președintelui Republicii Moldova, care să înglobeze într-un cadru normativ coerent toate condițiile materiale normativ coerent toate condițiile materiale și procedurale ale suspendării.²³⁰

Totuși, având în vedere că suspendarea șefului de stat este un drept discreționar al Parlamentului, considerăm că Legea Fundamentală ar trebui să prevadă și sancțiuni în cazul în care Parlamentul abuzează de acest drept. Așadar, în cazul în care, ca urmare a referendumului, Președintele nu este demis, rezultă că, prin votul său, corpul electoral a infirmat decizia reprezentanților săi. Susținem că, într-un asemenea caz, ar trebui organizate alegeri anticipate, deoarece legitimitatea electivă a Parlamentului a fost infirmată de cei care a acordat-o. Iar potrivit

²²⁸ *Ibidem*, §§ 52–55, text integral

²²⁹ Igor DOLEA, Alexandru ARSENI (coord.), *Proceduri constituționale de tragere la răspundere a oficialilor de rang înalt*, Chișinău, CEP USM, 2018, p. 112.

²³⁰ Anexa 1. *Proiect de Lege organică privind suspendarea, încetarea mandatului și răspunderea Președintelui Republicii Moldova*,

unor doctrinari, în această situație doar alegătorii ar putea „penaliza” persoanele la viitoarele alegeri.²³¹ În consecință, reținem că suspendarea mandatului șefului statului trebuie înțeleasă ca o instituție autonomă a dreptului constituțional, având o natură juridică complexă, situată la confluența dintre controlul constituțional, răspunderea constituțională și mecanismele de garantare a ordinii constituționale. Rațiunea existenței sale constă în menținerea echilibrului dintre legitimitatea democratică a autorității prezidențiale și imperativul respectării Constituției, astfel încât exercitarea funcției de șef al statului să rămână permanent subordonată principiului supremației Constituției și statului de drept.

3.2 Temeiurile constituționale și condițiile juridice de încetare a mandatului șefului statului

Cu referire la încetarea mandatului șefului statului, susținem ideea că aceasta reprezintă una dintre cele mai sensibile instituții ale dreptului constituțional, întrucât vizează direct echilibrul puterilor în stat și continuitatea exercitării autorității executive. În doctrina constituțională, încetarea mandatului este definită ca „stingerea raportului juridic dintre titularul funcției prezidențiale și stat, prin împlinirea unor condiții expres și limitativ prevăzute de Constituție”²³². Spre deosebire de suspendarea mandatului, care are caracter temporar, încetarea mandatului produce efecte definitive și irevocabile. Această distincție este esențială, deoarece, după cum menționează profesorul T. Drăganu, „încetarea mandatului prezidențial nu poate fi prezumată, ci trebuie să rezulte în mod neechivoc din producerea unuia dintre cazurile constituțional reglementate”²³³.

În ceea ce privește durata mandatului șefului statului, analiza comparativă evidențiază faptul că aceasta diferă de la un stat la altul. Astfel, dacă în sistemele monarhice șeful de stat își exercită atribuțiile pe viață, în sistemele alese, mandatul are o durată determinată, de regulă, de patru ani. Mai mult ca atât, istoria constituțională evidențiază cazuri în care durata exercitării mandatului prezidențial a fost extrem de scurtă. Spre exemplu, în Mexic, în anul 1913, potrivit ordinii constituționale existente la acel moment și în conformitate cu Constituția mexicană din 1857¹⁹¹, Pedro Lascorain a devenit Președinte, însă, în urma unei lovituri de stat, a fost înlăturat de la putere și întregul său mandat prezidențial a durat mai puțin de o oră. Analizând literatura de specialitate și practica constituțională comparată, observăm că, în prezent, cel mai scurt mandat de șef al statului este prevăzut în Constituția Elveției, unde Președintele confederației este ales pentru o perioadă de un an. De regulă, sistemele contemporane în care șeful de stat este ales prevăd

²³¹ SÎRBU, S. *Răspunderea constituțională a șefului de stat*: tz.de doctor în drept. Chișinău, 2024.

²³² MURARU, I., TÂNĂSESCU, E.S., *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, ed. a 16-a, Editura C.H. Beck, București, 2024.

²³³ DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat elementar. Vol. II. București: Lumina Lex, 2000, p. 248; ZALDEA, T.E. *Problematica responsabilității și răspunderii juridice în doctrina juridică contemporană*. În: *Revista Universul Juridic*, 2019, nr. 9, pp. 84–94.

deținerea acestei funcții de aceeași persoană pentru cel mult două mandate. O asemenea limitare s-a impus în timp. În acest context, este relevantă experiența constituțională a Statelor Unite ale Americii. Constituția americană din anul 1787 nu stabilea un anumit număr de mandate, dar George Washington, primul Președinte al Statelor Unite, care a exercitat funcția în perioada 1775–1783, a refuzat al treilea mandat, creând astfel o cutumă constituțională. Ulterior, această cutumă a fost abandonată, deoarece fostul președinte Franklin D. Roosevelt a obținut patru mandate consecutive. Situația respectivă a determinat adoptarea Amendamentului XXII la Constituția americană, adoptat în anul 1947 și aplicabil din anul 1951. Prin acest amendament a fost restabilită regula impusă de George Washington, interzicând ca un președinte să poată obține mai mult de două mandate²³⁴.

Totodată, susținem că atât Constituția, cât și cadrul legal subsecvent acesteia stabilesc, pentru fiecare categorie de funcție de demnitate publică, temeiurile de încetare a mandatului. În ceea ce privește încetarea mandatului persoanei cu funcție de demnitate publică, deducem că această instituție reprezintă o modalitate de încetare a raportului de serviciu, care intervine atât pentru motive neimputabile demnitarilor de stat, cât și pentru motive imputabile acestora. Academicianul I. Guceac remarcă în acest sens că „determinarea în timp a mandatului prezidențial constituie o garanție fundamentală împotriva confiscării puterii executive de către o singură persoană, fiind o expresie directă a principiului democratic”²³⁵. Analiza doctrinei evidențiază faptul că încetarea mandatului șefului de stat presupune întrunirea cumulativă a trei condiții esențiale: 1) *temeiul să fie expres prevăzut de Constituție* – profesorul Gheorghe Costachi subliniază că „nicio normă infraconstituțională nu poate adăuga cazuri noi de încetare a mandatului prezidențial, sub sancțiunea neconstituționalității”¹⁹⁴; 2) *respectarea procedurii constituționale* – fiecare temei de încetare a mandatului are propria procedură, iar nerespectarea acesteia atrage nulitatea actului de încetare a mandatului; 3) *intervenția instituțională competentă* – în funcție de temeiul invocat, aplicarea încetării mandatului revine fie Parlamentului, fie Curții Constituționale, fie poporului prin referendum, fiecare acționând în limitele atribuțiilor sale constituționale.

În aceeași ordine de idei, prezintă relevanță dispozițiile art. 22 alin. (1) din Legea nr. 199/2010, prin care legiuitorul stabilește că funcțiile de demnitate publică sunt instituite prin acte normative emise de Parlament, Guvern și Președintele Republicii Moldova. Totodată, același act normativ reglementează cazurile de încetare a mandatului persoanei cu funcție de demnitate publică, distingând între încetarea mandatului ca urmare a expirării duratei pentru care acesta a

²³⁴ MURARU, I.; TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ed. a IX-a. București: Lumina Lex, 2001, p. 559.

²³⁵ GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. II. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2004, p. 182; COSTACHI, Gh. *Statul de drept și societatea civilă: interferențe constituționale*. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, 2011, p. 144.

fost conferit și încetarea anticipată a mandatului în situațiile expres prevăzute de lege. Această reglementare evidențiază preocuparea legiuitorului pentru delimitarea clară a modalităților de finalizare a raportului juridic de exercitare a funcției de demnitate publică, asigurând astfel previzibilitatea și securitatea juridică a statutului persoanelor investite cu asemenea funcții.

Analiza cadrului normativ reliefează faptul că încetarea mandatului persoanei cu funcție de demnitate publică poate interveni atât *de drept*, ca efect al producerii unor împrejurări expres prevăzute de lege, cât și cu *caracter sancționator*, ca urmare a încălcării obligațiilor legale aferente exercitării funcției. În această ultimă categorie se înscriu situațiile de confiscare a averii speciale, exercitarea funcției fără a soluționa conflictul de interese, precum și nedepunerea declarației de avere și interese personale.

Analizând aceste cazuri de încetare a mandatului persoanelor cu funcție de demnitate, constatăm natura juridică incertă a măsurii aplicate. Din aceste considerente, apreciem că se impune o delimitare normativă clară între cazurile de încetare a mandatului aplicabile, în general, persoanelor cu funcții de demnitate publică și regimul juridic al încetării mandatului șefului statului. O asemenea diferențiere este justificată de statutul constituțional distinct al Președintelui Republicii Moldova și de necesitatea consacrării unor temeuri și proceduri specifice, conforme cu natura constituțională a funcției prezidențiale și cu exigențele principiului supremației Constituției. Examinarea acestor temeuri evidențiază însă existența unor incertitudini cu privire la natura juridică a măsurii încetării mandatului, întrucât legislația nu delimitează în mod expres dacă aceasta reprezintă o formă autonomă de răspundere juridică sau constituie exclusiv o consecință juridică derivată din angajarea unei alte forme de răspundere, precum cea disciplinară, contravențională, administrativă sau penală. Această lipsă de claritate poate genera dificultăți în interpretarea și aplicarea normelor legale, cu impact asupra principiilor securității juridice și previzibilității legii.

În ceea ce privește încetarea mandatului șefului statului, constatăm că art. 80 din Constituția Republicii Moldova stabilește cadrul general referitor la durata mandatului prezidențial și la limitele exercitării acestuia, oferind premisele necesare pentru determinarea cazurilor în care mandatul încetează de drept. Mandatul Președintelui Republicii Moldova durează 4 ani și se exercită de la data depunerii jurământului până la depunerea jurământului de către președintele nou-ales. Analizând în ansamblu prevederile constituționale referitoare la șeful de stat, observăm că majoritatea constituțiilor statelor nu utilizează sintagma „*încetarea mandatului*”, dar pe cea de „*vacanța funcției*”. Astfel, potrivit art. 90 alin. (1) din Constituție, *vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova intervine în caz de: expirare a mandatului, demisie, demitere, imposibilitate definitivă a exercitării atribuțiilor sau deces*.

În viziunea constituționalistului Al. Arseni, mandatul Președintelui, în conformitate cu art. 90 alin. (1) din Constituție, încetează *de drept*: a) la expirarea mandatului și b) la punerea sub acuzare; și *de fapt*: în cazul *demisiei, demiterii, imposibilității de a exercita atribuțiile sau a decesului*.²³⁶

Referitor la *demisie*, subliniem că această formă de încetare a mandatului presupune inițiativa unilaterală a Președintelui și se exprimă printr-o cerere în formă scrisă depusă în Parlament, prin care Președintele se retrage din funcția deținută. Deși nici Constituția și nici Regulamentul Parlamentului nu prevăd mecanismul de examinare, prin aplicarea analogiei dreptului, Parlamentul ia act de cerere și declară vacanța funcției. Prin urmare, demisia șefului statului se califică drept circumstanțe voluntare și subiective, apărute din proprie inițiativă. Doctrinara Genoveva Vrabie consideră că „demisia Președintelui este un act juridic solemn, care produce efecte din momentul înregistrării sale oficiale, neputând fi retrasă unilateral după acest moment.”²³⁷

Referitor la *instituția demisiei*, în sens general, menționăm că legislația Republicii Moldova reglementează efectele depunerii cererii de demisie în funcție de natura raporturilor juridice. Astfel, în unele situații, după depunerea cererii de demisie, angajatul este obligat să își îndeplinească obligațiile până la acceptarea demisiei de către angajator sau până la expirarea termenului prevăzut de lege. În alte cazuri, data încetării relațiilor contractuale de muncă se stabilește prin acordul părților, în baza unui compromis între angajator și angajat.

Spre deosebire de dreptul comun, *demisia Președintelui Republicii Moldova* reprezintă un caz special și implică raporturi triunghiulare: Președinte, Parlament și Curtea Constituțională. Această configurație este dictată de următoarele circumstanțe: a) conținutul cererii de demisie: cererea de demisie trebuie să asigure continuitatea exercitării atribuțiilor. Din acest motiv, în cerere se indică data încetării exercitării atribuțiilor și transmiterea acestora altei persoane oficiale prevăzute de Constituție; b) cererea de demisie este necesar să fie depusă într-un termen care să permită Curții Constituționale să pronunțe avizul până la declararea vacanței funcției, pentru că ar fi inacceptabil ca până la alegerea noului Președinte să nu existe nicio autoritate care să asigure exercitarea atribuțiilor șefului statului; c) pentru asigurarea continuității puterii.

Pentru elucidarea aceste aspecte, este important să reamintim că șeful statului exercită un ansamblu de funcții: de reprezentare, de garant al Constituției și de mediere, asupra cărora ne-am oprit în detaliu în capitolul anterior. Aceste funcții se realizează prin atribuții curente și extraordinare, cele din urmă vizând declararea mobilizării parțiale sau generale, instituirea stării de război etc.

²³⁶ Alexandru ARSENI, *Drept constituțional și instituții politice*, Vol. II, Chișinău, Tipografia Centrală, 2015, p. 115.

²³⁷ VRABIE, G. *Drept constituțional și instituții politice*, Vol. II, Iași, Editura Cugetarea, 1999, p. 178.

În calitate de comandant suprem al forțelor armate, Președintele își exercită atribuțiile în conformitate cu cadrul legal în materia apărării naționale, alcătuit din Constituția Republicii Moldova, Concepția securității naționale, Doctrina militară a Republicii Moldova și actele normative adoptate în acest domeniu. Activitatea de asigurare a securității statului este o activitate continuă, care nu admite întreruperi. Prin urmare, având în vedere complexitatea funcțiilor prezidențiale invocate *supra*, precum și principiul continuității exercitării puterii de stat, reținem că activitatea de conducere a statului are caracter neîntrerupt pe întreaga durată a mandatului, chiar dacă, în unele situații, atribuțiile șefului statului sunt preluate temporar de alte autorități, respectiv de Președintele Parlamentului sau de Prim-ministru în vederea asigurării funcționării normale a mecanismelor statului.

În continuare, subliniem că, în cazul încetării mandatului Președintelui Republicii Moldova, ca urmare a *imposibilității definitive a exercitării atribuțiilor*, se pronunță Curtea Constituțională. Astfel, în conformitate cu art. 135 lit. f) din Constituție, Curtea Constituțională constată circumstanțele care au condus la imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile. În temeiul acestei constatări, Parlamentul declară vacanța funcției. Totodată, reținem concluzia că, dacă funcția de Președinte al Republicii Moldova devine vacantă sau dacă Președintele este demis ori dacă se află în imposibilitatea temporară de a-și exercita atribuțiile, intervine interimatul funcției, care se asigură, după cum am menționat, în această ordine, de Președintele Parlamentului sau de Prim-ministru.

În altă ordine de idei, pe parcursul lucrării am evidențiat că încetarea mandatului Președintelui poate interveni și în alte cazuri, reglementate de art. 90 din Constituție, referitoare la vacanța funcției. Potrivit acestor dispoziții, funcția de șef de stat devine vacantă în caz de deces, demisie, demitere sau în alte situații prevăzute de lege. În termen de două luni de la data intervenirii vacanței, se organizează alegeri pentru funcția de Președinte. Această dispoziție asigură revenirea rapidă la normalitatea constituțională prin organizarea de alegeri libere și democratice, evitând perioade prelungite de interimat sau de vid de putere la nivelul șefului statului. Vacanța poate interveni și ca urmare a imposibilității de exercitare a atribuțiilor pe o perioadă mai mare de 60 de zile, situație în care Curtea Constituțională este chemată să constate circumstanțele justificative și să ofere soluții care să asigure continuitatea puterii executive.

Interimatul funcției de Președinte, reglementat de art. 91 din Constituție, constituie un mecanism destinat să garanteze continuitatea exercitării atribuțiilor prezidențiale, evitând vidul de putere care ar putea afecta funcționarea statului. Prin natura sa, interimatul este o soluție provizorie, menită să asigure exercitarea atribuțiilor până la încetarea cauzei care a determinat instituirea acestuia sau până la alegerea unui nou Președinte. Totodată, art. 92 din Constituție, stabilește că dacă persoana care asigură interimatul săvârșește fapte grave prin care încalcă

prevederile Constituției, se aplică art. 89 alin.(1) și art. 91, deci, aceleași reguli ca pentru Președintele titular, asigurând astfel simetria răspunderii și protejând ordinea constituțională și în situațiile de interimat.

Pentru a întări această poziție, invocăm jurisprudența Curții Constituționale, potrivit căreia: „Având în vedere faptul că funcția de președinte interimar al Republicii Moldova este o funcție provizorie, cerințele pentru alegerea Președintelui Republicii Moldova și asigurarea interimatului funcției de Președinte al Republicii Moldova sunt diferite. Afirmția este susținută și de faptul că funcția de președinte interimar poate fi deținută, în ordine, fie de Președintele Parlamentului, fie de Primul-ministru. În cazul săvârșirii unor fapte grave, prin care se încalcă prevederile Constituției, președintele interimar poate fi demis din funcție.”²³⁸

De asemenea, pentru asigurarea continuității puterii de stat, interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova survine din momentul declarării vacantei funcției și este exercitat de către președintele Parlamentului sau, în ordine, de către Primul-ministru. ” În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a reținut că funcția de președinte interimar al Republicii Moldova (exercitată de Președintele Parlamentului sau Prim-ministru) este o funcție provizorie și nu este necesar ca președintele interimar să corespundă cerințelor speciale prevăzute pentru candidatul la funcția de președinte al Republicii Moldova.”²³⁹

Totodată, reținem că sintagma „imposibilitate temporară de a-și exercita atribuțiile” prevăzută la art. 91 a constituit obiectul unor interpretări importante în practica constituțională, deoarece textul nu definește în mod exhaustiv situațiile care cad sub incidența sa. Imposibilitatea temporară poate rezulta atât din circumstanțe obiective, precum starea gravă de sănătate sau motive de securitate, cât și din refuzul deliberat de a acționa – interpretare care a fost confirmată de practica Curții Constituționale în cauzele concrete. În acest context, delimitarea dintre imposibilitatea temporară (art. 91) și faptele grave care justifică suspendarea (art. 89) este esențială pentru aplicarea corectă a mecanismelor constituționale, calificările oferite de jurisprudența relevantă contribuie la securitatea juridică a raporturilor constituționale.

Prin urmare, cazurile de imposibilitate temporară de exercitare a mandatului șefului statului pot fi grupate astfel: Imposibilitatea determinată de starea de sănătate – boală gravă, accident, intervenție medicală sau incapacitate fizică ori psihică temporară, confirmată potrivit unei proceduri oficiale; lipsirea temporară de libertate – reținerea, arestarea sau o altă măsură juridică ce împiedică în fapt exercitarea funcției, în măsura în care regimul constituțional permite aplicarea acesteia. izolarea sau imposibilitatea obiectivă de comunicare – situații generate de calamități naturale, conflicte armate, accidente, întreruperea comunicațiilor ori alte împrejurări excepționale.

²³⁸Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 27 octombrie 2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 160–161, art. 22. Textul integral al Hotărârii nr. 18/2009

²³⁹*Ibidem*, p. 32

În plan juridico-constituțional, menționăm că imposibilitatea temporară trebuie să îndeplinească cumulativ trei condiții: să fie obiectivă, să fie limitată în timp și să împiedice efectiv exercitarea atribuțiilor prezidențiale. În consecință, reținem că, *suspendarea din art. 89 din Constituție reprezintă o măsură constituțională imputabilă Președintelui, integrată în procedura răspunderii sale pentru încălcarea gravă a Constituției. În schimb, imposibilitatea temporară din art. 91 din Constituție reprezintă o stare de fapt obiectivă, care nu exprimă o culpă și nu urmărește sancționarea titularului, ci garantarea continuității funcției prezidențiale prin instituirea interimatului.*

În continuarea analizei, se impune examinarea unei alte constatări relevante a Curții Constituționale, potrivit căreia „funcția de Președinte al Republicii, în virtutea caracterului său, nu permite intermitențe și nu se întrerupe, iar instituirea interimatului funcției de președinte al Republicii urmărește asigurarea continuității exercitării funcției șefului statului, în cazul în care președintele nu își mai poate exercita atribuțiile din motivul demisiei, demiterii, imposibilității temporare sau definitive sau a decesului”.²⁴⁰ Subscriind acestor constatări, reținem că, potrivit art. 80 din Constituție, mandatul Președintelui poate fi prelungit prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă. Considerăm că această reglementare reprezintă o modalitate de control constituțional exercitată de Parlament asupra prelungirii mandatului prezidențial în situații excepționale. Astfel, alin. (3) al art. 80 din Constituție stabilește că „mandatul Președintelui Republicii Moldova poate fi prelungit prin lege organică în caz de război sau de catastrofă”. Potrivit constituționalistei Svetlana Slusarenco, prelungirea mandatului Președintelui nu se produce de la sine, ci numai în baza unei legi organice special adoptate de Parlament și doar fiind motivată de cazul de a) război sau b) de catastrofă. De menționat că până în prezent Republica Moldova nu a utilizat aceste prevederi și, deci, temeiuri pentru a prelungi mandatul Președintelui Republicii Moldova lipsesc²⁴¹. Totodată, autoarea susține că situațiile de război și de catastrofă, fiind situații deosebite, impun Președintelui obligația de a stabili un regim juridic special aplicabil tuturor persoanelor fizice și juridice. Prin urmare, este pe deplin justificată continuarea îndeplinirii atribuțiilor Președintelui, care este și comandantul suprem al forțelor armate, întrucât Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legiuitoare, iar reglementările constituționale stabilesc că prelungirea mandatului Președintelui face obiectul unei legi organice, precum și pentru a asigura controlul asupra acestor circumstanțe excepționale. Aprecierea

²⁴⁰ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr. 163–165, art. 43.

²⁴¹ SLUSARENCO, S. Drept constituțional. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014, pp. 195, 222.

oportunității prelungirii mandatului șefului statului ține de competența exclusivă a Parlamentului, evitându-se astfel posibilitatea ca Președintele să-și aroge împuterniciri suplimentare²⁴².

Așadar, având în vedere cele invocate, reținem că prelungirea mandatului Președintelui se produce numai în baza unei legi organice adoptate de Parlament și doar fiind motivată de circumstanțele prevăzute de Constituție.

Cu privire la încetarea *mandatului în cazul demiterii* șefului de stat, susținem că aceasta reprezintă o sancțiune aplicată în condițiile art. 89 și 81 din Constituție, care are drept consecință încetarea definitivă și înainte de termen a mandatului șefului statului. Analizând literatura de specialitate, observăm că instituția demiterii șefului de stat este asociată frecvent cu noțiunea de „*impeachment*”, termen de origine engleză, care desemnează procedura de „punere sub acuzare” sau „aducere în fața tribunalului”. În limbajul juridic universal, prin termenul dat este denumită procedura utilizată de legiuitor pentru a înlătura din funcție un demnitar de rang înalt, fiind considerată similară moțiunii de cenzură prin care se demite întreg Guvernul. În forma sa clasică, *impeachmentul* presupune înaintarea acuzării și recunoașterea vinovăției demnitarului public de către Parlament, cel din urmă acționând în calitate de instanță judecătorească²⁴³.

Având în vedere procedura de demitere a Președintelui Republicii Moldova în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției (art. 89) menționăm că aceasta este declanșată printr-un act de voință al Parlamentului, exprimat prin propunerea de suspendare din funcție și finalizată prin act de voință al poporului, exprimată prin referendum. Totodată, subliniem faptul că, în cazul inițierii și organizării procedurii de demitere, implicarea Curții Constituționale este obligatorie, aceasta fiind chemată să se pronunțe asupra circumstanțelor care justifică demiterea Președintelui, în conformitate cu art. 135 lit. f) din Constituție. Potrivit acestei dispoziții, Curtea „constată circumstanțele care justifică [...] *demiterea Președintelui Republicii Moldova* sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile.” În acest context, susținem că, în cazul emiterii de către Curtea Constituțională a unui aviz prin care constată că *circumstanțele examinate nu justifică demiterea Președintelui*, procedura inițiată de Parlament nu poate fi continuată.²⁴⁴ Totodată, literatura de specialitate evidențiază problema efectelor juridice ale situației în care *electoratul nu este de acord cu demiterea Președintelui* în cadrul referendumului. Analiza cadrului constituțional reliefează faptul că această situație nu a fost interpretată de Curtea Constituțională prin prisma art. 89 din Constituție. În opinia noastră, având în vedere că anume cetățenii sunt acei

²⁴² Ibidem, pp. 195, 222.

²⁴³ TATARU, Gh. *Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a șefului de stat*. în: *supremația dreptului*, 2017, nr. 2, pp. 72–78, p. 77.

²⁴⁴ Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Hotărârea nr. 23 din 6 august 2020 privind interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din constituție, §§ 47–49, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 205–211, art. 137.

care aleg Președintele Republicii Moldova prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, tot ei sunt și acei care sunt chemați să decidă asupra menținerii sau demiterii lui prin referendum.

Prin urmare, *în cazul în care la referendum cetățenii votează pentru menținerea în funcție a Președintelui, acesta își reia atribuțiile* de la data validării rezultatelor referendumului de către Curtea Constituțională. În acest sens, constituționalistul Teodor Cârnaț subliniază că „demiterea prin referendum reprezintă expresia cea mai pură a suveranității populare în materie constituțională, întrucât poporul – cel care a investit Președintele prin vot – este chemat să decidă și cu privire la retragerea acestei investiții.”²⁴⁵

În cadrul subiectului abordat, prezintă interes, în plan comparat, și dispozițiile Constituției României, care consacră punerea sub acuzare a șefului de stat pentru înaltă trădare. Această reglementare reflectă o procedură distinctă privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui României, caracterizată prin implicarea atât a Parlamentului, cât și a Curții Constituționale, precum și, după caz, a corpului electoral, prin organizarea referendumului de demitere. Astfel, potrivit art. 96 din Constituția României, Președintele poate fi pus sub acuzare pentru „*întă trădare*” cu votul a două treimi din numărul deputaților și senatorilor, iar competența de judecată revine Înaltei Curți de Casație și Justiție. O eventuală condamnare definitivă are ca efect *atât demiterea*, cât și interdicția de a mai exercita funcția. După cum remarcă constituționalistul Cristian Ionescu, „această procedură este distinctă de suspendare, atât ca temei – penal, nu constituțional –, cât și ca organ competent să judece, și ca efecte juridice”²⁴⁶.

În Republica Moldova nu este reglementată o procedură similară, răspunderea șefului statului urmând regulile generale ale legislației penale de drept comun, după încetarea mandatului. În urma examinării temeiurilor constituționale și legale de încetare a mandatului șefului statului, se impune analiza limitelor constituționale privind durata exercitării acestei funcții, deoarece expirarea termenului pentru care a fost încredințat mandatul constituie modalitatea firească de încetare a acestuia. În context, având în vedere considerentele expuse anterior, considerăm oportună prezentarea unor situații desprinse din practica constituțională, pe care le-am analizat în vederea evidențierii modalităților de încetare a mandatului șefului statului și a particularităților regimului juridic aplicabil acestora.

Prevederile art. 80 alin. (4) din Constituție instituie o limită privind durata exercitării funcției prezidențiale, stabilind că nicio persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova pentru mai mult de două mandate consecutive. Aplicarea acestei norme este ilustrată de cazul fostului președinte, Vladimir Voronin, care a exercitat două mandate succesive: în perioadele 2001–2005 și 2005–2009. Prin depunerea jurământului în aprilie 2005, acesta a intrat în exercițiul

²⁴⁵ Teodor CÂRNAȚ, *Drept constituțional și instituții politice*, Partea II, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, 2020, p. 118.

²⁴⁶ Cristian IONESCU, *Tratat de drept constituțional și instituții politice*, București, Editura Hamangiu, 2011, p. 584.

celui de-al doilea mandat, cu durata constituțională de patru ani, potrivit art. 80 alin. (1) din Constituție. Finalul mandatului s-a suprapus evenimentelor din 7 aprilie 2009 de la Chișinău, generate de contestarea rezultatelor alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009, în urma cărora Partidul Comuniștilor din Republica Moldova a obținut majoritatea mandatelor parlamentare. În acest context, expirarea mandatului prezidențial a ridicat problema delimitării dintre prelungirea exercițiului funcției până la depunerea jurământului de către noul Președinte, prevăzută de art. 80 alin. (2), și interdicția absolută a exercitării unui al treilea mandat consecutiv, consacrată de art. 80 alin. (4) din Constituție. Curtea Constituțională a explicat că art. 80 alin. (2) reglementează perioada dintre expirarea termenului de patru ani și depunerea jurământului de către noul Președinte. Prin urmare, această perioadă nu poate fi calificată drept un mandat distinct. Constituția Republicii Moldova.²⁴⁷

Prin urmare, la acel moment, mandatul șefului de stat expirase, fără să fi fost adoptată o lege organică pentru prelungirea acestuia. În acest caz, conform art. 90 alin. (1) din Constituție, intervine vacanța funcției de Președinte în legătură cu expirarea mandatului. Pentru a conferi legitimitate acestei stări, Curtea Constituțională, în conformitate cu art. 135 alin. (1) lit. f) din Constituție, printr-un aviz, urma să constate circumstanțele care justifică interimatul funcției. La expirarea duratei ordinare de patru ani a celui de-al doilea mandat, fostul președinte de la acea vreme a continuat să exercite funcția de Președinte al Republicii Moldova în temeiul art. 80 alin. (2) din Constituție, potrivit căruia șeful statului își exercită mandatul până la depunerea jurământului de către Președintele nou-ales. Această prelungire funcțională, întemeiată direct pe norma constituțională și destinată asigurării continuității autorității prezidențiale, nu determina vacanța funcției și nici instituirea interimatului. În consecință, Curtea Constituțională nu trebuia sesizată pentru constatarea circumstanțelor care justificau interimatul numai în considerarea expirării termenului de patru ani.

Din perspectiva dreptului constituțional, limitarea numărului de mandate prezidențiale exprimă opțiunea legiuitorului constituant pentru asigurarea caracterului temporar al exercitării puterii executive și pentru consolidarea principiilor statului de drept, pluralismului politic și competiției electorale. Prin urmare, această restricție nu reprezintă o limitare a dreptului fundamental de a fi ales, ci o condiție constituțională de eligibilitate, justificată de necesitatea protejării ordinii constituționale și a echilibrului instituțional.²⁴⁸

²⁴⁷ Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Hotărârea nr. 8 din 6 aprilie 2005 cu privire la confirmarea rezultatelor alegerii Președintelui Republicii Moldova, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 59–61, art. 8; OSCE/ODIHR, Republic of Moldova. Parliamentary Elections, 5 April 2009. Final Report, Varșovia, 16 iunie 2009, pp. 1–2, 24–25.

²⁴⁸ Comisia de la Veneția, Report on Term Limits – Part I: Presidents, CDL-AD(2018)010, adoptat la 16–17 martie 2018, în special §§ 66–71 și 120–128. Comisia arată că limitarea mandatelor prezidențiale urmărește prevenirea concentrării nelimitate a puterii și protejarea separației puterilor și a sistemului de control și echilibru instituțional. Raportul Comisiei de la Veneția

În interpretarea dispozițiilor art. 80 alin. (4) din Constituție, Curtea Constituțională a reținut că noțiunea de „mandat” trebuie înțeleasă în sensul strict al funcției prezidențiale dobândite în urma alegerii și a depunerii jurământului. În acest sens, exercitarea interimatului funcției de Președinte al Republicii Moldova nu echivalează cu exercitarea unui mandat prezidențial. În consecință, persoana care a exercitat două mandate consecutive nu poate candida pentru un al treilea mandat consecutiv, chiar dacă, între timp, funcția a devenit vacantă și atribuțiile acesteia au fost exercitate temporar de Președintele Parlamentului sau de Prim-ministru în condițiile art. 91 din Constituție²⁴⁹.

În opinia noastră, această interpretare confirmă faptul că limita de două mandate consecutive urmărește exclusiv exercitarea efectivă a mandatului constituțional de Președinte al Republicii Moldova, fără a include perioadele de interimat, care au un caracter temporar și sunt instituite exclusiv pentru asigurarea continuității funcționării autorității prezidențiale. Astfel, norma prevăzută la art. 80 alin. (4) trebuie interpretată sistematic, în coroborare cu dispozițiile art. 78, 79, 80 și 91 din Constituție, ceea ce permite delimitarea clară dintre mandatul prezidențial propriu-zis și exercitarea temporară a atribuțiilor șefului statului.

Totodată, considerăm că analiza instituției încetării mandatului șefului statului nu poate fi realizată în mod exhaustiv fără a fi examinate conceptele de „responsabilitate” și „răspundere juridică” aplicabile persoanelor care exercită funcții de demnitate publică. Pornind de la considerentele invocate *supra*, ne-am rezervat dreptul de a consacra o analiză distinctă acestor instituții juridice, raportându-le la statutul șefului statului, ca principal subiect al funcției de demnitate publică. Astfel, această abordare este justificată și de faptul că „*responsabilitatea*” și „*răspunderea*” constituie elemente indispensabile ale regimului juridic al mandatului prezidențial și reprezintă, în numeroase situații, premisele juridice care pot conduce la suspendarea sau încetarea mandatului.²⁵⁰ Prin urmare, cercetarea acestor concepte completează analiza regimului juridic al mandatului șefului statului și contribuie la înțelegerea mecanismelor constituționale prin care este asigurată legalitatea exercitării funcției prezidențiale și realizarea principiului responsabilității în exercitarea puterii publice.

Analizând literatura de specialitate, constatăm că doctrina constituțională evidențiază, în mod constant, că libertatea nu poate exista în absența responsabilității, după cum responsabilitatea nu își poate realiza pe deplin finalitatea în lipsa răspunderii juridice. Din această perspectivă, responsabilitatea și răspunderea juridică se află într-o relație de complementaritate, prima

²⁴⁹ Hotărârea Curții Constituționale privind interpretarea art. 80 alin.(4) din Constituția Republicii Moldova nr. 18 din 03.08.2010 (în vigoare 03.08.2010) Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010., nr. 141–144 art. 19.

²⁵⁰ Legea nr. 199 din 16 iulie 2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, în special art. 2 și art. 23, precum și anexa legii. Art. 23 stabilește că demnitarul își exercită mandatul cu bună-credință și răspunde pentru modul de exercitare a acestuia, iar anexa include funcția de Președinte al Republicii Moldova în categoria funcțiilor de demnitate publică. Textul Legii nr. 199/2010

exprimând obligația de a exercita atribuțiile în conformitate cu valorile și exigențele constituționale, iar cea de-a doua reprezentând mecanismul juridic prin care sunt sancționate abaterile de la aceste exigențe. Esența acestor noțiuni rezidă în faptul că responsabilitatea și răspunderea juridică sunt inerente existenței statului de drept, iar, în lipsa responsabilității și răspunderii, funcționarea statului de drept ar fi sortită dezechilibrelor și haosului.

Pentru a analiza particularitățile răspunderii, considerăm necesar, în prealabil, să clarificăm, la nivel general, abordările referitoare la esența noțiunilor de „*responsabilitate*” și „*răspundere*”. În acest context, menționăm că dispozițiile constituționale consacră, în mod constant, conceptele de garantare, ocrotire și asigurare a drepturilor. Or, acestea ar fi lipsite de conținut și de eficiență dacă guvernanții nu ar acționa în limitele responsabilității, răspunderii și constrângerii juridice. În literatura de specialitate se evidențiază faptul că nu există o teorie generală referitoare la conceptele de „*responsabilitate*” și „*răspundere*”, motiv pentru care autorii formulează diferite abordări teoretice privind semnificația și utilitatea acestora.

Studiind lucrările mai multor doctrinari, constatăm că aceștia deseori fac trimitere la dicționarul „*Larousse*”²⁵¹, care consemnează pentru noțiunea de „*responsabilitate*” mai multe accepțiuni, printre care: „*obligația de a repara daunele altuia cauzate de el însuși ori de către o persoană care depinde de el sau obligația de a suporta o pedeapsă prevăzută pentru infracțiunea comisă; capacitatea de a lua o decizie fără avizul prealabil al autorității superioare; necesitatea pentru un ministru de a-și abandona funcția atunci când parlamentul îi refuza încrederea; responsabilitatea colectivă – faptul de a considera pe toți membrii unui grup ca responsabili solidar pentru actul comis de către unul din membrii grupului*”²⁵². Pentru noțiunea de „*responsabil*”, același dicționar consemnează două accepțiuni: „*cel care trebuie să răspundă*” să garanteze propriile sale acțiuni sau ale altuia pe care le determină; persoana care are capacitatea de a lua decizii, dar care trebuie să dea socoteală unei autorități „*superioare sau celor care -au acordat mandatul*”.

Având în vedere aceste afirmații, se desprinde ideea că *responsabilitatea* constituie o obligație impusă sau recunoscută de lege persoanei private sau publice de a da socoteală pentru propriile fapte sau pentru ale altuia aflat în grija sa, constituind o garanție a responsabilității. În viziunea unor doctrinari, *responsabilitatea* este o formă a reacției sociale, a represiunii, din partea societății pentru unele acțiuni imputabile persoanei. Totodată, unii cercetători subliniază că „din

²⁵¹ LAROUSSE. Lexis: Larousse de la langue française. Paris: Larousse, 1979, p. 1692.

²⁵² BALTAG, D.; MORARU, E. *Responsabilitatea și răspunderea juridică – garanție a libertății individuale*, pp. 77–94. [online]. [citat 27.06.2026].

Disponibil:

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Responsabilitatea%20si%20raspunderea%20juridic%C4%83%20%E2%80%94p77-94.pdf.

multitudinea dimensiunilor proprii activității umane, cea mai importantă este considerată a fi responsabilitatea normativă, deoarece ea impune individului un anumit model de comportament (politic, etic, religios etc.) în conformitate cu anumite valori (sociale, morale, religioase etc.). Concomitent, deși distincte prin natură și conținut, răspunderea și responsabilitatea sunt legate între ele, ambele fenomene vizând raportul dintre individ și colectivitate, fiind forme de integrare a individului în societate.”²⁵³

Actualmente, în literatura de specialitate sunt avansate diverse idei și soluții orientate spre asigurarea responsabilității și răspunderii autorităților publice, în special a persoanelor cu funcții de demnitate publică. Interesul doctrinar pentru studierea subiectului respectiv se impune și din considerentul că puterea apare ca o necesitate de a asigura coexistența umană. În acest sens, puterea publică, prin reprezentanții săi, exprimă capacitatea statului de a forța pe cineva să îndeplinească un anumit act, fiind necesară pentru funcționarea grupurilor sociale care conviețuiesc în orice spațiu. În fiecare societate se formează grupuri care, într-un fel sau altul, creează un centru de putere care își radiază influența în diverse sfere ale vieții: religie, economie, cultură. Așa cum afirma sociologul Pierre Bourdieu, societatea este o adevărată „constelație de stat”²⁵⁴. Prin urmare, se impune instituirea unei ordini și stabilirea unor reguli care să permită exercitarea puterii și, respectiv, coexistența umană.

În context, menționăm că prezintă interes și astăzi constatările constituționalistului Constantin Stere, enunțate la vremea sa, în opinia căruia „astăzi statul, cu tot ce e în raport cu el, este, putem spune, un fel de proprietate a cetățenilor. Este necesar să înțelegem foarte clar, într-un sfârșit, că responsabilitatea pentru starea acestei proprietăți aparține în întregime proprietarilor săi, adică cetățenilor. Și, deoarece statul este, se poate spune, o proprietate comună a tuturor cetățenilor, cooperarea lor în cadrul administrării acestei proprietăți este absolut iminentă. Cooperarea este factorul fără de care succesul în procesul de reformare a societății și statului nu poate fi atins”²⁵⁵. Având în vedere cele invocate *supra*, se impune ideea că, pe de o parte, este responsabilitatea organelor statului în exercitarea puterii, iar pe de altă parte, este responsabilitatea cetățenilor care la fel participă la exercitarea puterii. Filosoful E. Kant considera „că orice cetățean trebuie să aibă aceeași posibilitate în raport cu guvernantul vizând îndeplinirea strictă și necondiționată a legii, ca și guvernantul în raport cu cetățeanul”²⁵⁶.

²⁵³ COSTACHI, Gh. *Responsabilitatea și răspunderea – forme de integrare a individului în societate*. În: Revista științifică „Univers Om”, 2009, nr. 3.

²⁵⁴ BOURDIEU, P. *On the State: Lectures at the Collège de France*, 1989–1992. Cambridge: Polity Press, 2014.

²⁵⁵ STERE, C. *Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept. Studiu sociologic și juridic*. Iași, 1897. Scrieri în cinci volume. Cartea a V-a. Chișinău: Hyperion, 1991, p. 58.

²⁵⁶ COSTACHI, Gh. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. sub red. Șt. Ion Guceac; Academia de Științe a Moldovei, Ins. de Istorie, Stat și Drept, Chișinău: Î.S.F.E.-P „Tipografia Centrală”, 2009, ISBN 978-9975-4078-1-6.

Analizând conceptul prin prisma evoluției constituționale a Franței, ne-a trezit interesul discursul generalului francez Charles de Gaulle, rostit la conferința Bayeux, la 16 iunie 1946, care susținea că „toate principiile și toate experiențele solicită ca puterile publice, legislativul, executivul și judiciarul, să fie net separate și puternic echilibrate, iar, pe deasupra evenimentelor politice, să fie stabilit un arbitraj național care să prevaleze continuitatea în mijlocul combinațiilor.”²⁵⁷ Astfel, din această opinie se impune concluzia că puterile trebuie să fie echilibrate și, totodată, trebuie să existe un organ care să monitorizeze și să scoată la iveală toate neregulile comise de guvernanți”²⁵⁸.

Totodată, remarcăm faptul că atât în studiile științifice, cât și în actele normative deseori conceptele de „responsabilitate” și de „răspundere” sunt utilizate ca sinonime, în timp ce dicționarele explicative le atribuie sensuri diferite. Acest moment justifică pe deplin realizarea unei cercetări întru elucidarea dintr-o perspectivă mai largă a esenței acestora, precum și a distincției dintre ele. Astfel, în doctrină se susține că *responsabilitatea* este „acea instituție socială care cuprinde complexul de atitudini ale omului în raport cu sistemul de valori, instituționalizat de societatea în care trăiește, în vederea conservării și promovării acestor valori, în scopul perfecționării ființei umane și conservării vieții în comun, pe calea menținerii și promovării ordinii sociale și publice”²⁵⁹.

Potrivit aceluiași autor, „responsabilitatea este o atitudine sufletească și morală a omului față de acțiunile lui”²⁶⁰ și că noțiunea de responsabilitate are un dublu aspect. Primul aspect privește caracterul obiectiv care se referă la responsabilitatea pe care o avem față de sancțiunile organizate ale legilor sau față de sancțiunile difuze pe care le exercită asupra noastră constrângerile opiniei publice. Cel de-al doilea aspect are caracter subiectiv; el privește responsabilitatea pe care o simțim față de sancțiunile propriei noastre conștiințe, acelea care se manifestă sub forma nemulțumirii intime de a nu fi îndeplinit ceea ce trebuie sau sub forma unor muștrări aspre, dureroase și neliniștitoare ale „eu-lui” propriu²⁶¹. Potrivit unui alt studiu, pentru existența responsabilității se

²⁵⁷ Charles de Gaulle, Discours de Bayeux, 16 iunie 1946, apud Cristian Ionescu, Tratat de drept constituțional și instituții politice, București, Editura Hamangiu, 2011, p. 342.

²⁵⁸ DE GAULLE, Ch. Discours de Bayeux, 16 iunie 1946. [online]. [cit. 27.06.2026]. Disponibil: <https://mjp.univ-perp.fr/textes/degaulle16061946.htm>.

²⁵⁹ ZALDEA, T.E. *Problematica responsabilității și răspunderii juridice în doctrina juridică contemporană*. În: Revista Universul Juridic, 2019, nr. 9, pp. 84–94. [online]. [cit. 27.06.2026]. Disponibil: https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2019/10/08_Revista_Universul_Juridic_nr_9-2019_PAGINAT_BT_T_Zaldea.pdf.

²⁶⁰ ZALDEA, T.E. *Problematica responsabilității și răspunderii juridice în doctrina juridică contemporană*. În: Revista Universul Juridic, 2019, nr. 9. [online]. [cit. 27.06.2026]. Disponibil: https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2019/10/08_Revista_Universul_Juridic_nr_9-2019_paginat_bt_T_Zaldea.pdf.

²⁶¹ COSTACHI, Gh.; DONOS, V. Responsabilitatea puterii publice în statul de drept. În: Scientific Collection «InterConf», nr. 67, Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (19–20 iulie 2021, Roma). Roma: Dana, 2021, pp. 221–235, p. 221. ISBN 978-88-32012-34-7. DOI 10.51582/interconf.19-20.07.2021.024.

consideră a fi prezente două condiții: *libertatea personalității* și *capacitatea ei de a decide*. Astfel, conștient de sine, individul alege, decide, se angajează, ceea ce presupune responsabilitate. Pe cale de consecință, responsabilitatea este un fenomen pe care omul și-l asumă; ea se instituie în raport cu o colectivitate sau cu întreaga societate și „constă în aderarea individului în mod conștient și liber la interesele și idealurile colectivității”²⁶².

Având în vedere cele invocate și sintetizând concepțiile cercetătorilor cu privire la categoria de „responsabilitate”, concluzionăm că aceasta presupune autodisciplinare asupra atitudinii conștiente și active într-un comportament adecvat necesităților sociale, atitudine exprimată printr-o hotărâre, act de conștiință și voință a individului²⁶³.

Cu privire la conceptul de „răspundere”, doctrina specifică ideea că aceasta desemnează, mai întâi de toate, o reacție de dezaprobare a societății față de o acțiune umană imputabilă individului. Sensul frecvent al acestei noțiuni, indiferent de forma sub care se manifestă (inclusiv juridică), este acela de a-și asuma consecințele încălcării regulilor de conduită socială, obligația ce revine autorului faptei contrare acestor reguli, care poartă întotdeauna amprenta dezaprobării sociale²⁶⁴. În viziunea constituționalistului N. Popa, „răspunderea reprezintă un complex de drepturi și obligații conexe, care, în conformitate cu legea, se nasc ca urmare a comiterii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat, prin aplicarea sancțiunilor”²⁶⁵. Potrivit altei opinii, termenul de „răspundere” ne conduce la ideea că orice subiect de drept trebuie să răspundă pentru actele sale, asumându-și consecințele, sau pentru nesocotirea unor datorii juridice. Într-o altă viziune doctrinară, „răspunderea presupune o atitudine conștientă, activă, concretizată într-un compartiment care corespunde la cel mai înalt grad cerințelor, necesităților sociale obiective, atitudine care rezultă dintr-o hotărâre, act de conștiință și voință a individului”²⁶⁶. De asemenea, în literatura de specialitate se susține că răspunderea presupune îndeplinirea unei obligații, respectarea unei restricții ce rezultă din norme prestabilite, pasibile a fi impuse prin forța de constrângere a statului²⁶⁷.

²⁶² MICU, V. *Răspunderea parlamentară în condițiile statului de drept contemporan: teză de doctor în drept*. Chișinău, 2021, p. 108. [online]. [cit. 27.06.2026]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2021/56767/victor_micu_thesis.pdf.

²⁶³ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 76.

²⁶⁴ COSTACHI, Gh.; DONOS, V. *Responsabilitatea puterii publice în statul de drept*. În: Scientific Collection «InterConf», nr. 67, Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (19–20 iulie 2021, Roma). Roma: Dana, 2021, pp. 221–235, p. 221. ISBN 978-88-32012-34-7. DOI 10.51582/interconf.19-20.07.2021.024.

²⁶⁵ POPA N. *Teoria generală a dreptului*. București: Editura: C.H. BECK, 2020, Cod: ABE978-606-18-1033-8, p. 215.

²⁶⁶ AVORNIC, Gh. *Tratat de teoria generală a statului și dreptului*. Vol. I. Chișinău: Cartier, 2009, pp. 273–274. ISBN 978-9975-78-865-6.

²⁶⁷ ARSENI A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. 2, Ediția a 3-a, compl. și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022, ISBN 978-9975-149-39-6, p. 230.

Analizând în ansamblu aceste concepte și, după cum am menționat *supra*, că *fenomenul responsabilității și al răspunderii puterii publice reprezintă o problemă a statului de drept contemporan*, reținem că responsabilitatea și răspunderea au un impact major asupra exercitării puterii de stat. Finalmente, putem conchide că *responsabilitatea* reprezintă o calitate a omului de a lua o atitudine pozitivă asumată, pe propria conștiință, iar *răspunderea* este acțiunea omului de a accepta o activitate, o funcție determinată legal prin stabilirea drepturilor și obligațiilor, neîndeplinirea cărora presupune aplicarea anumitor sancțiuni. Astfel, susținem că în cadrul „responsabilității”, *decisiv este actul individual de voință, de autodisciplină*, iar în cazul răspunderii este decisivă *obligația de a suporta consecințele sub forma unor sancțiuni strict determinate*.

Totodată, analiza literaturii de specialitate indică asupra delimitării în mod special a categoriilor „*responsabilitate juridică*” și „*răspundere juridică*”²⁶⁸. Astfel, responsabilitatea juridică este definită ca „o atitudine conștientă și deliberată de asumare a griii față de modul de realizare a normelor de drept, față de integritatea ordinii juridice, ca și față de acțiunile pe care le întreprinde individul în vederea asigurării unui climat de legalitate”, „o auto angajare benevolă (pozitivă) a individului în sistemul de drept ce reprezintă obligația juridică a subiectului de drept de a acționa în conformitate cu prescripțiile normei juridice, obligație ce se realizează în conduita licită”; „o formă a responsabilității sociale, care cuprinde complexul de atitudini ale omului în raport cu sistemul normativ juridic cristalizat în societatea în care trăiește, în vederea însușirii, conservării și promovării acestui sistem și valorilor pe care le exprimă, în scopul menținerii și promovării ordinii juridice și binelui comun”²⁶⁹. Astfel, potrivit doctrinarilor, fundamentul social al responsabilității juridice îl constituie conștientizarea de către indivizi a necesității sociale obiective în dezvoltarea normală a relațiilor sociale reglementate de normele juridice.

Cu referire la „răspunderea juridică,” observăm că aceasta, spre deosebire de responsabilitatea juridică, comportă alte particularități, determinantă fiind constrângerea în urma încălcării normelor juridice. De asemenea, aceasta reprezintă etapa finală a actului complex de îndeplinire a justiției, în care regăsim drepturi și obligații ce se nasc în urma comiterii unei fapte ilicite prin încălcarea dispozițiilor legii; obiectul răspunderii juridice este sancțiunea negativă ce se aplică de organul specializat al statului; este expresia specifică a responsabilității juridice, potrivit căreia fiecare individ trebuie să-și asume și să suporte consecințele faptelor sale;

²⁶⁸ COSTACHI, Gh., DONOS, V. *Responsabilitatea puterii publice în statul de drept*. În: Scientific Collection «Inter Conf», nr. 67, Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (19–20 iulie 2021, Roma). Roma: Dana, 2021, pp. 221–235, p. 221. ISBN 978-88-32012-34-7. DOI 10.51582/interconf.19-20.07.2021.024.

²⁶⁹ COSTACHI, Gh.; DONOS, V. *Responsabilitatea puterii publice în statul de drept*. În: Scientific Collection «InterConf», nr. 67, Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (19–20 iulie 2021, Roma). Roma: Dana, 2021. 221. ISBN 978-88-32012-34-7. DOI 10.51582/interconf.19-20.07.2021.024.

întotdeauna survine numai în baza legii, nimeni nu poate să-și facă dreptate singur; tragerea la răspundere juridică și stabilirea formei concrete a acesteia reprezintă prerogativa unor organe special abilitate ale statului; scopul răspunderii juridice este de a anula consecințele prejudiciabile pentru patrimoniul persoanei, de a obliga autorul faptei ilicite să suporte consecințele punitive ale conduitei sale generatoare de pericol social”²⁷⁰.

În ceea ce ține de tipologia răspunderii, menționăm că în doctrină sunt evidențiate două tipuri: a) *răspunderea juridică* și b) *răspunderea politică*, denumită de cercetători și *răspunderea politico-morală*. *Răspunderea juridică* este definită de teoreticianul Gh. Avornic drept: „un raport juridic special. Ea constă în obligația de a suporta sancțiunea prevăzută de lege ca urmare a comiterii unui fapt juridic imputabil” , definiție pe care o împărtășim. Potrivit altei opinii, răspunderea juridică „implică ideea de vinovăție (intenție sau culpă în diferitele lor forme) și de comportament contrar dreptului.” Doctrina juridică condiționează survenirea răspunderii juridice. Prin urmare, pentru ca răspunderea juridică să survină, este necesar să fie întrunite următoarele condiții: „a) fapta ilicită; b) legătura cauzală dintre fapta ilicită și rezultatul produs; c) existența vinovăției; d) inexistența unor împrejurări care exclud răspunderea juridică”²⁷¹.

Cu privire la *răspunderea politică*, literatura de specialitate evidențiază lipsa unui concept unanim acceptat, fiind analizată, de cele mai multe ori, în raport cu răspunderea parlamentarilor, a Guvernului sau a șefului de stat. Astfel, doctrina franceză explică termenul de „răspundere politică” pornind de la noțiunea de „răspundere civilă”, în care răspunderea e definită ca „obligația juridică de a repara un prejudiciu cauzat altei persoane”, asociind-o, spre exemplu, cu „demiterea miniștrilor în cazul în care politica lor nu mai întrunește majoritatea voturilor în Parlament”. Potrivit altei opinii, „răspunderea politică nu este neapărat angajată datorită unor încălcări ale dreptului”. Doctrina germană consideră că răspunderea politică este „o funcție de anticipare, pentru că investirea Guvernului îi revine în mod decisiv și exclusiv Parlamentului”²⁷².

Din aceste definiții rezultă că răspunderea politică este atribuită doar șefului de stat, parlamentarilor, precum și membrilor Guvernului. Însă atât deputații și miniștrii, cât și șeful statului poartă răspundere politică pentru faptele lor fie în fața corpului electoral (în cazul șefului de stat), fie în fața Parlamentului (în cazul Guvernului). Prin urmare, considerăm că *răspunderea politică* este un mecanism de sancționare a activității guvernanților în exercițiul funcției, dar necondiționată de sancțiuni juridice (penale, civile).

²⁷⁰ COSTACHI, Gh., DONOS, V. *Responsabilitatea puterii publice în statul de drept*. În: Scientific Collection «InterConf», nr. 67, Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (19–20 iulie 2021, Roma). Roma: Dana, 2021. 221. ISBN 978-88-32012-34-7. DOI 10.51582/interconf.19-20.07.2021.024.

²⁷¹ ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6, p. 116.

²⁷² ARSENI, A. *Răspunderea constituțională a guvernanților – legitimitate și oportunitate*. În: Revista Națională de Drept, 2018, nr. 1–3(207–209), pp. 3–15, p. 3. ISSN 1811-0770.

Revenind la răspunderea juridică, literatura de specialitate distinge mai multe forme: „a) constituțională; b) civilă; c) penală”²⁷³. Într-o altă abordare, formele răspunderii juridice sunt următoarele: „a) răspunderea civilă (cea mai „veche” formă); b) răspunderea penală; c) răspunderea contravențională; d) răspunderea puterii publice; e) răspunderea în dreptul constituțional; f) răspunderea materială; g) răspunderea administrativă; h) răspunderea disciplinară; i) răspunderea internațională”²⁷⁴. Din analiza acestor abordări, reținem că formele de răspundere civilă și penală sunt analizate foarte detaliat, fiind suficient de clare, însă, dacă ne referim la răspunderea politică sau cea constituțională, acestea necesită o fundamentare mai amplă.

În viziunea noastră, răspunderea constituțională nu poate fi atribuită la categoria propriu-zisă a răspunderii juridice, deoarece normele care stau la baza răspunderii constituționale sunt consacrate în Constituție și sunt adoptate după proceduri speciale. Aceste dispoziții reglementează relații sociale fundamentale, ce se nasc în procesul de instaurare, menținere și exercitare a puterii de stat, raporturile acestora cu drepturile și libertățile fundamentale cetățenești întru exercitarea suveranității naționale. Din aceste considerente, având în vedere natura normelor constituționale, susținem că *răspunderea constituțională* formează un tot întreg, fiind o răspundere distinctă și se situează deasupra tuturor formelor de răspundere juridică.

În consecință, reținem că exercitarea puterii implică instituirea unei ordini și stabilirea unor reguli care să permită desfășurarea activității publice de către guvernanți în vederea asigurării conviețuirii umane. Pentru realizarea acestei exigențe, într-un stat de drept se impune cerința ca autoritățile statului – șeful de stat, Parlamentul și Guvernul – să dea dovadă de „responsabilitate”, iar în cazul violării dispozițiilor Legii Supreme și a altor norme de drept să survină „răspunderea”. Din această perspectivă, deducem că instituția răspunderii în dreptul public înglobează trei elemente principale: *răspunderea statului*, *răspunderea autorităților publice prin intermediul guvernanților* și *răspunderea funcționarilor publici*. Legătura strânsă dintre acestea, mai ales dintre primele două, a determinat cercetătorii să le utilizeze, în anumite contexte, ca sinonime sau sintagme, precum „răspunderea autorităților publice”, „răspunderea puterii publice”, „răspunderea publică”, „răspunderea statului” etc.

Cu referire la *răspunderea constituțională*, considerăm necesar de a preciza că necesitatea studierii acestui concept este justificată astfel: „pentru a-i determina caracterul de sine stătător, principalele trăsături ce o fac distinctă de celelalte forme de răspundere juridică, precum și necesitatea acesteia pentru raporturile juridice constituționale.” Potrivit doctrinei, dreptul constituțional constituie un ansamblu de norme în corespundere cu care se organizează și se

²⁷³ ARSENI, A. *Răspunderea constituțională a guvernanților – legitimitate și oportunitate*. În: Revista Națională de Drept, 2018, nr. 1–3(207–209). 3. ISSN 1811-0770, p. 3–13.

²⁷⁴ DĂNIȘOR, D. Cl., DOGARU, I., DĂNIȘOR, Gh. *Teoria generală a dreptului*. Ed. A 2-a. București: C.H. Beck, 2008, p. 537.

guvernează un stat și apare în cadrul sistemului de drept ca un element-cheie care permite inventarea instrumentelor care gestionează puterea politică.²⁷⁵ La rândul său, Constituția consacră principiile fundamentale, dispozițiile-cadru și normele referitoare la forma de stat, la organizarea și funcționarea Parlamentului, la atribuțiile șefului statului, deputaților și ale Guvernului, precum și ale magistraților.

Acționând în conformitate cu dispozițiile Constituției, autoritățile publice care exercită puterea în stat sunt obligate să respecte prevederile constituționale și sunt responsabile pentru încălcarea sau nerespectarea acestor obligații. Concluzia respectivă este justificată și de faptul că Constituția este actul cu forță juridică supremă, iar nerespectarea ei impune aplicarea de sancțiuni constituționale. În fond, răspunderea constituțională este „o formă care survine pentru încălcarea normelor constituționale sau a altor izvoare ale dreptului constituțional sub forma unor consecințe nefavorabile, prevăzute de însăși Constituția sau de legile constituționale”.²⁷⁶ Doctrinarul Boris Negru remarcă faptul că această formă de răspundere se raportează la șeful statului, la deținătorii unui mandat politic (cei aleși în organele reprezentative ale statului), la membrii Guvernului pentru faptele comise în exercițiul funcției lor. Prin urmare, esența acestei forme de răspundere constă în faptul că „deținătorii unui mandat politic sunt ținuti în exercițiul mandatului să răspundă pentru actele lor, mandatarii aleși riscă să nu mai fie aleși, iar Guvernul și membrii săi obligați să demisioneze sau chiar sunt demiși dacă Parlamentul le angajează răspunderea”. Prin urmare, considerăm că răspunderea constituțională constituie rezonanța garanțiilor constituționale, iar invocarea sa permite statului să corecteze unele abuzuri pe care le comit instituțiile prin guvernanții săi.

În același context, remarcăm faptul că doctrina abordează temeiurile răspunderii constituționale, definindu-le drept acele circumstanțe, împrejurări în prezența cărora răspunderea survine potrivit normelor constituționale, existând: *temeiul normativ*, *temeiul faptic* și *temeiul procesual*. Astfel, pentru aplicarea răspunderii constituționale, este necesară întrunirea cumulativă a acestor temeiuri, în ordinea lor firească. În context, reținem că, mai întâi, trebuie să existe norme constituționale care să stabilească un anumit model de comportament și să instituie sancțiunea pentru o eventuală abatere. Apoi, e necesară survenirea *temeiului faptic*, adică a faptei (acțiunii sau inacțiunii) ce contravine normei constituționale. În ultima instanță, existența normei și a comportamentului contrare acesteia generează obligația instanței competente să stabilească măsura de răspundere constituțională corespunzătoare.²⁷⁷

²⁷⁵ NEMȚOI, Gabriela. *Răspunderea în dreptul constituțional*. Iași: Editura Lumen, 2015, 182

²⁷⁶ COSTACHI, Gheorghe. *Direcțiile principale ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, p. 279; a se vedea și ARSENI, Alexandru. „Invalidarea scrutinului – sancțiune ca formă a răspunderii constituționale”. *Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe sociale*, 2019, nr. 3(123), p. 76

²⁷⁷ MORARU, Elena. *Răspunderea juridică a statului prin prisma dreptului constituțional*. În: *Teoria și practica administrării publice*, Chișinău, 2015, pp. 74–81, în special pp. 74–75. Textul articolului

Potrivit unor cercetători, temeiul faptic al răspunderii constituționale este fapta subiectului concret al raporturilor juridice constituționale ce nu corespunde dispozițiilor normelor constituționale, protejate de sancțiunea constituțională. În literatura de specialitate, o asemenea faptă este calificată ca fiind *delict constituțional* – o abatere negativă în comportamentul de fapt al subiecților raporturilor juridice constituționale de la cerințele normelor dreptului constituțional ce atrage aplicarea măsurilor de răspundere constituțională. Astfel, delictul constituțional implică executarea necorespunzătoare sau neexecutarea obligațiilor prevăzute de normele dreptului constituțional pentru organele statului și funcționarii publici; depășirea competențelor; lezarea drepturilor și intereselor legale ale participanților raporturilor juridice constituționale. Totuși, considerăm că răspunderea constituțională este o răspundere specifică, în virtutea faptului că nu se întemeiază pe schema tradițională „fapta ilegală – răspundere.”²⁷⁸

În opinia noastră, situația dată trebuie analizată și din altă perspectivă. Având în vedere faptul că formarea Guvernului este un drept și, în același timp, o obligație a Parlamentului, crearea Executivului este o exigență constituțională. În cazul în care Parlamentul se află în imposibilitatea de a forma Guvernul, aceasta echivalează cu neonorarea unei obligații constituționale, adică *a unui delict instituțional comis prin acțiune*, care nu s-a soldat cu rezultatul scontat. Aceeași interpretare poate fi aplicată și pentru cazurile de dizolvare a Parlamentului, reglementate de Constituția Republicii Moldova, precum imposibilitatea formării Guvernului sau blocarea procedurii de adoptare a legilor. În asemenea situație survine răspunderea constituțională pentru a restabili funcționarea eficientă a autorităților publice și pentru a preveni alte blocaje de ordin național. Astfel, apreciem că temeiurile juridice privind dizolvarea Parlamentului constituie, prin esență, adevărate temeiuri de survenire a răspunderii constituționale.

Prin urmare, având în vedere cele expuse *supra*, *concluzionăm că nu poate exista răspundere constituțională în lipsa unui delict constituțional*. Potrivit doctrinei, obiectul delictului constituțional îl constituie acele relații sociale asupra cărora poate atenta subiectul răspunderii constituționale ce comite delictul, prin care cauzează sau poate cauza un anumit prejudiciu. În acest sens, obiecte ale raporturilor juridice constituționale sunt valorile fundamentale societale, precum: bazele orânduirii constituționale, drepturile și libertățile omului, interesele societății și ale statului, puterea și autoadministrarea publică, suveranitatea națională și de stat, democrația, pluralismul ideologic și politic etc.²⁷⁹

²⁷⁸ ДЕНИСОВ, Ю.А. *Общая теория правонарушения и ответственности* [Teoria generală a faptei ilicite și a răspunderii], pp. 127–128; КОЖЕВНИКОВ, О.А. *Юридическая ответственность в системе права* [Răspunderea juridică în sistemul dreptului]. Teză de doctor în drept. Toliatti, 2003, p. 30.

²⁷⁹ COSTACHI, Gheorghe, GHERGHELEGIU, Tatiana. „*Delictul constituțional ca temei al răspunderii constituționale*”. În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2014, nr. 3(7), pp. 56–61, în special pp. 57–58. Textul integral al articolului

Totodată, literatura de specialitate accentuează necesitatea elucidării ilegalității comise prin încălcarea normelor constituționale. În acest sens, după cum am reținut anterior, specificul răspunderii constituționale constă în posibilitatea survenirii acesteia în situațiile în care organele puterii de stat și persoanele cu funcție de demnitate respectă formal Constituția sau încalcă principiile constituționale. În asemenea cazuri, ar fi oportună o normă constituțională concretă care să oblige organele puterii de stat și persoanele cu funcție de demnitate publică să prevadă consecințele negative ce pot surveni în timpul exercitării atribuțiilor funcționale și să ia măsurile necesare pentru a le preveni.²⁸⁰ În acest caz, se poate vorbi și despre ilegalitatea încălcării obligației date care nu este consacrată legislativ. De exemplu, poate fi recunoscut ca ilegal cazul înaintării de către șeful statului în Parlament, de trei ori consecutiv, a uneia și aceleiași candidaturi la funcția de Prim-ministru. Deși Președintele nu încalcă norma constituțională concretă, el face abuz de dreptul constituțional, consacrat în art. 98 alin. (1) din Constituție, deoarece, în mod conștient, admite consecințele nefavorabile, precum criza constituțională. În aceeași ordine de idei, doctrina reliefează elementele constitutive ale delictului constituțional, care, similare infracțiunii, includ: *obiectul general, caracteristic tuturor delictelor constituționale; obiectul generic; obiectul nemijlocit și obiectul material*.²⁸¹

În calitate de *obiect material* al delictului pot apărea actele normativ-juridice, obiectele și fenomenele reale, valorile sociale. Prin intermediul acestora, normele constituționale determină sferele de competență ale instituțiilor de stat, competența organelor și funcționarilor de stat, drepturile și libertățile indivizilor, activitatea (funcționarea) și acțiunea (comportamentul) participanților la raporturile juridice constituționale. *Latura obiectivă* reprezintă latura externă a delictului constituțional, caracterizând însăși fapta și consecințele ce prejudiciază obiectul delictului. Anume *latura obiectivă* ne permite să facem o diferențiere între delikte. Legislația constituțională, dintre toate elementele constitutive, determină, în mare parte, anume semnele laturii obiective, descriind detaliat regula de comportament. Ca elemente obligatorii ale laturii obiective sunt recunoscute: fapta (acțiunea sau inacțiunea), ilegalitatea și caracterul dăunător, consecințele dăunătoare și legătura de cauzalitate dintre acestea. La categoria semnelor facultative sunt atribuite locul, timpul, metoda (sistematic, periodic) și alte circumstanțe de comitere a faptei ilegale, acestea fiind recunoscute proprii și delictului constituțional. Potrivit acestei scheme, *delictul constituțional poate fi comis atât prin acțiune* (marea majoritate), cât și prin inacțiune. În funcție de forma activă sau pasivă de comitere a delictului, sunt determinate condițiile și măsurile răspunderii constituționale. Un aspect important pentru elucidarea esenței delictului constituțional

²⁸⁰ Ibidem, p. 57

²⁸¹ COSTACHI, Gheorghe, ARSENI, Olesea. „Temeiurile răspunderii constituționale – particularități și semnificație”. În: *Legea și Viața*, 2009, nr. 12, pp. 4–8, în special p. 6.

este caracterul sancționabil al faptei, ceea ce presupune obligativitatea reglementării legislative a răspunderii pentru comiterea faptei antisociale.

O anumită faptă poate prezenta caracter socialmente periculos (dăunător), poate atenta la relațiile sociale și poate contraveni dispozițiilor normative, însă dacă în legislația statului nu este prevăzută o formă concretă de răspundere constituțională pentru comiterea ei, fapta nu poate fi considerată ca fiind delict constituțional. În viziunea doctrinarilor Gh. Costachi și A. Arseni, caracterul sancționabil al faptei este un aspect foarte important pentru instituția răspunderii constituționale în general, deoarece anume în această direcție trebuie orientată atenția legiuitorului național în procesul de dezvoltare a instituției date.²⁸² În esență, reglementarea faptelor pasibile de răspundere constituțională va constitui un factor important pentru consolidarea, teoretică și practică, a instituției date.²⁸³

În consecință, subliniem că elementele-cheie în exercitarea puterii de stat de către persoanele cu funcție de demnitate publică reprezintă conceptele de „responsabilitate” și „răspundere”, ca fiind cele mai importante criterii în activitatea demnitarilor de stat pentru asigurarea corespunzătoare a activității publice și pentru respectarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale omului și cetățeanului. De asemenea, susținem părerea unor doctrinari potrivit cărora răspunderea statului, prevăzută la art. 53 alin. (2) din Constituție, poate fi calificată și ca răspundere constituțională, anume din considerentul că aceasta se aplică în cazul exercitării defectuoase a puterii judecătorești.²⁸⁴

Mecanismul statal, în sarcina căruia este pusă realizarea puterii de stat, este constituit din organele statului, instituțiile etatice și aparatul de stat. Conținutul său se materializează prin intermediul organelor statale – acele instituții publice instituite după proceduri prestabilite legal, în cadrul cărora activează subiecții de drept speciali, cum ar fi demnitarii de stat, funcționarii de stat, magistrații, implicați în procesul de realizare a celor trei ramuri ale puterii de stat. Pe parcursul lucrării am remarcat faptul că demnitarii de stat participă direct la înfăptuirea puterii de stat în baza unui mandat, iar succesul funcționării mecanismului de stat este condiționat de *determinarea strictă a statutului juridic, precum și a temeiurilor răspunderii șefului de stat, deputaților, membrilor Guvernului, precum și a magistraților*.

În continuarea analizei, menționăm că acest subiect a fost abordat în mod detaliat și original în lucrările sale de către constituționalistul Constantin Stere. În viziunea sa, „*deoarece statul nu*

²⁸² COSTACHI, Gh.; ARSENI, A. *Dezvoltarea instituției răspunderii constituționale în Republica Moldova*. În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 10–12, p. 14.

²⁸³ MORARU, Elena. „*Răspunderea juridică a statului prin prisma dreptului constituțional*”. În: Teoria și practica administrării publice, Chișinău, 2015, pp. 74–81, în special pp. 78–79. Textul integral

²⁸⁴ MORARU, Elena. *Răspunderea juridică a statului prin prisma dreptului constituțional*. În: Teoria și practica administrării publice: materiale ale conferinței științifico-practice internaționale. Chișinău, 2015, pp. 74–81, în special pp. 74 și 79–80. Textul integral

*trăiește decât ca rezultat al unui echilibru social instabil, raportul mereu schimbător de putere între părțile în luptă influențează viața de stat mai mult ca toate paragrafele și mai mult ca toate condițiile din viața publică, mai mult ca toate normele fixe de conduită înscrise în legi. Din aceste motive, atunci când existența statului e în joc, acei care poartă răspundere pentru destinele unui stat nu stau la îndoială, când au de ales între un articol din Constituție și salvarea statului, între lege și viața statului.”*²⁸⁵

Pornind de la aceste constatări, subliniem că guvernanților le revine un rol decisiv în exercitarea puterii în stat, prin asumarea responsabilității. Având în vedere faptul că actualmente statul de drept nu poate fi conceput fără prezența responsabilității politice, obligație ce revine reprezentanților oficiali ai statului, răspunderea persoanelor cu funcție de demnitate publică presupune răspunderea pentru încălcarea normelor de drept. Constituționalistul Constantin Stere susținea că „astăzi statul, cu tot ce e în raport cu el, este, putem spune, un fel de proprietate a cetățenilor”²⁸⁶. Potrivit acestor concluzii, trebuie să înțelegem foarte clar că responsabilitatea pentru starea acestei proprietăți aparține în întregime proprietarilor săi, adică cetățenilor. Și deoarece statul este, se poate spune o proprietate comună a tuturor cetățenilor, cooperarea lor în cadrul administrării acestei proprietăți este absolut iminentă. Cooperarea este factorul fără de care succesul în procesul de reformare a societății și statului nu poate fi atins.

Așadar, răspunderea demnitarilor în stat reprezintă o instituție fundamentală în cadrul statului de drept, a cărei importanță devine tot mai substanțială în contextul consolidării responsabilității și răspunderii statului, precum și a autorităților acestuia, angajate în edificarea democrației și a statului de drept. În vederea confirmării ipotezei respective și având în vedere situația actuală în reglementarea răspunderii guvernanților, prezenta lucrare este orientată spre elucidarea formelor de răspundere de care sunt pasibile persoanele cu funcții de demnitate publică, în special șeful de stat.

În aceeași ordine de idei, remarcăm că subiectul responsabilității și răspunderii celor de la guvernare capătă o rezonanță deosebită, în condițiile trecerii de la un sistem totalitar la un sistem democratic. Astfel, într-un stat de drept, instituția responsabilității se transformă într-o obligație a reprezentanților oficiali pentru îndeplinirea corectă și conștiincioasă a misiunilor, atribuțiilor și îndatoririlor. Specificul răspunderii statului, a organelor statale, precum și a funcționarilor săi este condiționat de pericolul sporit al faptei ilicite comise de guvernant, întrucât autorul faptei acționează în numele statului și dispune de competențe de autoritate.²⁸⁷ Tocmai din aceste

²⁸⁵ STERE, C. *Curs de drept constituțional*. Chișinău: Cartier, 2016. ISBN 978-9975-79-951-5, p. 58.

²⁸⁶ *Ibidem*, p. 360.

²⁸⁷ COSTACHI, Gheorghe. *Direcțiile principale ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, p. 157; MORARU, Elena. „Temeiul și condițiile răspunderii juridice a statului în dreptul intern”. *Revista Națională de Drept*, 2013, nr. 6, pp. 49–50.

considerente faptele ilicite ale organelor de stat și ale persoanelor cu funcție de demnitate publică, în cea mai mare măsură, perturbă ordinea de drept și regimul legalității pe teritoriul statului. În aceste condiții, menționăm că răspunderea organelor de stat și a demnitarilor survine în baza temeiurilor generale stipulate în Constituție și în legislație. Întrucât are ca subiecți reprezentanți ai statului care acționează în numele acestuia și îndeplinesc atribuții de autoritate, răspunderea statului are o importanță majoră pentru asigurarea securității sociale. Susținem că, tocmai în virtutea acestor circumstanțe, faptele ilicite ale persoanelor cu funcții de demnitate publică, ca factori potențiali ai încălcării ordinii de drept, sunt susceptibile de sancționare.

Analiza teoretică a problemei respective ne permite să constatăm că răspunderea statului se diferențiază prin apartenența ramurală proprie, prin subiecți și menire socială. În principal, aceasta îndeplinește funcțiile de sancționare (de pedepsire) și de prevenire, având scopul de a restabili legalitatea și ordinea de drept. În concluzie, ținând seama de scopul său general și de sarcinile care îi incumbă statul de drept, acesta „*este de neconceput fără de instituția de drept a responsabilității politice, obligație ce revine reprezentanților săi oficiali în îndeplinirea misiunilor, atribuțiilor și îndatoririlor*”²⁸⁸. După cum am menționat anterior, necesitatea angajării responsabilității guvernanților este consacrată în Carta de la Paris pentru o nouă Europă, adoptată la 21 noiembrie 1990. În preambulul Cartei este evidențiată obligația autorităților de a se conforma legii și de a asigura exercitarea imparțială a justiției.

Generalizând ideile enunțate, concluzionăm că atât răspunderea, cât și responsabilitatea statului își au fundamentul în însăși rațiunea existenței sale, precum și în angajamentele asumate față de indivizi și societatea pe care o organizează și o conduc. În acest sens, susținem cu fermitate argumentul potrivit căruia unui stat îi poate fi atribuită calitatea de stat de drept doar în scopul executării stricte a legii de către toți subiecții de drept, fără excepție, în special de cei care exercită puterea statului –șeful de stat, Parlamentul, Guvernul etc.. Prin urmare, încălcarea legilor trebuie să atragă răspunderea tuturor în mod egal.

În prezent, importanța angajării răspunderii statului, exercitată prin intermediul guvernanților săi, este într-o creștere semnificativă, fiind considerată un *principiu fundamental pentru activitatea puterii publice în cadrul unui stat de drept*. Această evoluție este determinată de specificul timpurilor în care trăim, de reformele inițiate în domeniile social și economic, de democratizarea amplă a sferei politice. În aceste condiții se amplifică rolul și semnificația răspunderii guvernanților, având în vedere scopul general prestabilit al edificării statului de drept. Răspunderea guvernanților este considerată o exigență a timpului, deoarece concomitent cu recunoașterea valorilor general umane în societate se atestă o pronunțată creștere a numărului delictelor comise de către stat, organele statului și demnitarii publici. În ultimii ani, asemenea

²⁸⁸ COSTACHI, Gh. *Statul de drept: între teorie și realitate*. Chișinău, 2000, p. 157.

fenomene negative ca nihilismul și idealismul juridic, lezarea gravă a drepturilor și libertăților omului, tergiversarea soluționării diferitelor probleme, lipsa reacției prompte la apelurile și sesizările cetățenilor, substituirea legalității cu oportunitatea politică, luarea de mită și corupția în aparatul de stat, lipsa de răspundere practic a tuturor structurilor de stat au înregistrat dimensiuni catastrofale²⁸⁹.

În acest context, vom relua tezele cu privire la exercitarea puterii de către guvernanți, enunțate în literatura de specialitate. Astfel, analizând scopurile autorităților publice în sistemul american, secretarul de stat William Bryan preciza încă în anul 1915: „*prima îndatorire a guvernanților este să-i oprească pe acei care periclitizează drepturile inalienabile ale individului precum sunt dreptul la libertate, dreptul la viață, dreptul de a căuta fericirea și dreptul de avea credință*”²⁹⁰. Referitor la scopurile guvernământului, Lyndon B. Johnson sublinia că „esența acestuia trebuie să fie preocuparea neobosită pentru bunăstarea și demnitatea fiecărui individ”²⁹¹. Totodată, exprimând un principiu al guvernământului, care avea să-și mențină viabilitatea dincolo de momentul în care a fost enunțat, președintele american Abraham Lincoln susținea că „niciun om nu este suficient de bun pentru a guverna un alt om, fără consimțământul acestuia”²⁹².

După cum am reliefat *supra*, un stat de drept nu ar putea exista fără instituția responsabilității politice, care presupune obligația reprezentanților săi de a-și îndeplini îndatoririle corect și de a răspunde pentru modul în care își exercită atribuțiile și competențele.

În continuare, ne vom la fundamentele constituționale ale responsabilității și răspunderii șefului de stat ca subiect al unei funcții de demnitate publică. *În categoria persoanelor cu funcții de demnitate publică, având statutul de demnitar, șeful statului* nu poate fi în afara răspunderii. Astfel, acestuia îi revine o responsabilitate directă pentru modul în care își exercită mandatul. Din această perspectivă, în statele democratice moderne, răspunderea șefului de stat este un element important al separării ramurilor puterii de stat, al sistemului de „*frâne și contrabalante*”, ca fundamente esențiale ale statului de drept. Răspunderea șefului de stat pentru activitatea desfășurată este o problemă mult mai complexă și mai delicată decât pare la prima vedere. Observăm că, în situația în care șeful de stat este ales de Parlament, acesta din urmă îl poate atenționa și chiar revoca. Dacă însă șeful de stat este ales direct de popor, prin sufragiu universal,

²⁸⁹ COSTACHI, Gh. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2009, p. 214. ISBN 978-9975-4078-1-6.

²⁹⁰ DUCULESCU, V., DUCULESCU, G., CĂLINOIU, C. *Drept constituțional comparat*. Vol. I. București: Lumina Lex, 1999. ISBN 973-588-093-8, p. 54.

²⁹¹ *Ibidem*, p. 54

²⁹² *Ibidem*, p. 53.

rolul Parlamentului în atenționarea și responsabilizarea șefului de stat se diminuează sau chiar dispare.²⁹³

În consecință, referitor la „*responsabilitatea*” și „*răspunderea*” șefului statului, instituții care includ suspendarea și încetarea mandatului șefului statului, analizate în cadrul capitolului de față, concluzionăm că acestea reprezintă domenii analizate insuficient, fiind necesară o fundamentare științifică a acestei instituții în cadrul unei teorii, precum și elaborarea unui mecanism juridic viabil și eficient în acest sens. Susținem că în statul de drept răspunderea șefului statului constituie un principiu fundamental, care trebuie să cuprindă: 1) un sistem de norme juridice și cerințe obligatorii care să prevadă răspunderea subiecților din cadrul puterii publice pentru calitatea deciziilor luate, pentru neîndeplinirea obligațiilor prevăzute în programul de activitate (al miniștrilor), precum și pentru calitatea politicii promovate; 2) instituții de stat care să asigure efectuarea controlului guvernanților privind implementarea politicilor promovate, deciziile luate, comportamentul și activitatea; 3) implicarea societății cu scopul de a preveni și a contracara lipsa de responsabilitate și arbitrariul în comportamentul și activitatea guvernanților; 4) activitate responsabilă a subiecților puterii care să asigure o eficiență sporită întru beneficiul cetățenilor și al societății în ansamblu.

3.3 Practica jurisdicțională constituțională și reglementări normative comparate privind instituția suspendării și încetării mandatului șefului statului

Analizând literatura de specialitate, observăm că un rol decisiv în asigurarea legitimității puterii de stat îi revine Curții Constituționale. În acest sens, instituției vizate îi este atribuită o importanță deosebită atât pentru asigurarea supremației Constituției, care reprezintă suportul legal al legitimității puterii, cât și pentru asigurarea calității regimului politic liberal și democratic, edificarea statului de drept și asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești garantate. În calitate de unică autoritate de jurisdicție constituțională și garant al supremației Legii Fundamentale, Curtea Constituțională intervine în vederea evitării riscurilor în guvernare în cazul apariției conflictelor în exercitarea puterii de stat.

În subcapitolul de față al lucrării, ne propunem să analizăm, pe de o parte, cadrul normativ național care reglementează suspendarea și încetarea mandatului Președintelui Republicii Moldova, cu trimiteri directe și detaliate la dispozițiile Constituției, iar pe de altă parte, practica jurisdicțională a Curții Constituționale în această materie. Totodată, analiza include repere comparative din alte sisteme constituționale, menite să evidențieze specificul modelului moldovenesc și eventualele direcții de evoluție. Analiza se va concentra exclusiv pe dispozițiile

²⁹³ TATARU, Gheorghe. „*Formele de răspundere a șefului de stat*”. În: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*, Chișinău, 2016, pp. 188–189; MURARU, Ioan; TĂNĂSESCU, Elena Simina. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. București: C.H. Beck, 2006, pp. 246–249.

legale în vigoare și pe jurisprudența publică a Curții Constituționale, evitând orice speculație sau apreciere de natură politică.

Fiind unica autoritate de jurisdicție constituțională, Curtea este chemată atât să valideze mandatul Președintelui, cât și să constate circumstanțele care justifică suspendarea din funcție, interimatul sau imposibilitatea temporară de exercitare a atribuțiilor. Prin jurisprudența sa, Curtea contribuie la interpretarea și aplicarea uniformă a normelor constituționale în materie, oferind soluții care, deși uneori controversate, au permis depășirea unor blocaje instituționale majore în istoria recentă a Republicii Moldova. În context, reținem că, chiar dacă Constituția consacră cadrul normativ general al răspunderii constituționale a șefului statului, formularea relativ succintă a dispozițiilor sale a impus intervenția Curții Constituționale pentru clarificarea naturii juridice a acestor instituții, a condițiilor de aplicare și a efectelor lor asupra funcționării autorităților publice. Menționăm că în exercitarea competențelor prevăzute de Constituție și de Legea nr. 74/2025 cu privire la Curtea Constituțională, Curtea a dezvoltat o vastă jurisprudență care a contribuit la definirea raporturilor dintre Președinte, Parlament și Guvern, consolidând principiul colaborării loiale între autoritățile publice și garantând continuitatea exercitării funcțiilor fundamentale ale statului.²⁹⁴

Totodată, analizând evoluția practicii constituționale din Republica Moldova, constatăm că Curtea Constituțională a consacrat, în jurisprudența sa, instituția *suspendării temporare a șefului statului, având competența de a constata circumstanțele care justifică interimatul funcției șefului de stat*. Această soluție constituțională a generat numeroase controverse în doctrina de specialitate, fiind criticată de specialiștii în drept constituțional sub aspectul temeiurilor juridice și a compatibilității cu spiritul și litera Legii Fundamentale. Jurisprudența Curții Constituționale în materia suspendării și instituirii interimatului funcției de Președinte a fost consolidată semnificativ în ultimii ani, în special în contextul unor crize politice și instituționale care au testat reziliența sistemului constituțional. În aceeași ordine de idei, activitatea Curții este orientată spre protejarea funcționalității instituțiilor statului. Astfel, Curtea a statuat că niciun titular al unei funcții constituționale nu poate transforma atribuțiile conferite de Constituție într-un instrument de blocare a activității altor autorități publice. Exercitarea competențelor prezidențiale trebuie realizată cu respectarea principiului colaborării loiale între autoritățile statului și a obligației generale de executare a Constituției.

Un aspect important al jurisprudenței constituționale îl constituie interpretarea art. 90 din Constituție ce reglementează vacanța funcției prezidențiale. Curtea a precizat că vacanța funcției poate interveni exclusiv în cazurile expres prevăzute de Constituție, respectiv expirarea

²⁹⁴ Legea nr. 74 din 10 aprilie 2025 cu privire la Curtea Constituțională; Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Hotărârea nr. 32 din 29 decembrie 2015; Hotărârea nr. 23 din 6 august 2020, §§ 39–49; Hotărârea nr. 6 din 23 februarie 2021; Hotărârea nr. 9 din 21 mai 2013, §§ 69–78.

mandatului, demisia, demiterea, imposibilitatea definitivă de exercitare a atribuțiilor sau decesul titularului funcției. Enumerarea acestor situații are caracter limitativ, fiind exclusă posibilitatea extinderii lor prin interpretare.²⁹⁵

În sensul dispozițiilor art. 91 din Constituție, Curtea Constituțională a dezvoltat o jurisprudență constantă, reținând că interimatul funcției nu transferă integral statutul constituțional al Președintelui Republicii Moldova către persoana care exercită temporar atribuțiile, dar urmărește exclusiv asigurarea continuității funcționării autorităților publice până la înlăturarea cauzei care a determinat imposibilitatea exercitării funcției sau până la alegerea unui nou Președinte. Curtea Constituțională a fost chemată să se pronunțe asupra refuzului Președintelui de a-și exercita atribuțiile de numire în funcție a unor membri ai Guvernului, în special a candidatului propus pentru funcția de ministru al apărării, precum și asupra refuzului de a promulga anumite legi adoptate de Parlament. Aceste situații au generat blocaje instituționale care au afectat funcționarea normală a puterii executive și au impus intervenția Curții pentru restabilirea continuității activității statale, demonstrând rolul activ al jurisdicției constituționale în gestionarea crizelor.

În Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017, Curtea Constituțională a constatat că refuzul Președintelui de a-și executa obligațiile constituționale constituie imposibilitate temporară de a-și exercita atribuțiile în cauză și *justifică instituirea interimatului funcției* pentru exercitarea acestor obligații specifice. Prin avizul Curții Constituționale din 20 octombrie 2017²⁹⁶ s-a constatat că există circumstanțe care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova. Curtea a reținut că refuzul Președintelui Republicii Moldova de a-și îndeplini obligațiile constituționale echivalează cu imposibilitatea temporară de a-și exercita atribuția (atribuțiile) în cauză și justifică instituirea interimatului funcției. Acesta se asigură, în ordinea prestabilită, de Președintele Parlamentului sau de Prim-ministru exclusiv pentru exercitarea acestei (acestor) obligații constituționale ale șefului statului. Raportat la cazul numirii ministrului apărării, Curtea a constatat că au fost întrunite circumstanțele de suspendare atunci când Președintele Republicii Moldova nu și-a îndeplinit atribuțiile prevăzute în Constituție și a refuzat de două ori numirea ministrului în funcția de ministru al apărării. În consecință, decretul de numire a fost semnat de către Președintele Parlamentului, în temeiul art. 91 din Constituție.

Așadar, Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 a pus bazele unei practici noi, și anume – de suspendare a Președintelui Republicii Moldova și de instituire a

²⁹⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 43 din 14 decembrie 2000 privind interpretarea articolului 91 din Constituția Republicii Moldova (care analizează corelativ cazurile de vacanță stabilite la art. 90). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr. 163–165, art. 43.

²⁹⁶ Avizul Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 2 din 20 octombrie 2017 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unui ministru. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 371–382, art. 23.

interimatului funcției în ipoteza în care Președintele Republicii Moldova nu-și executa, din varii motive, obligațiile care îi revin potrivit Constituției.²⁹⁷ Astfel, Curtea a reținut că Președintele Republicii Moldova este obligat să acționeze în conformitate cu prevederile Constituției și că refuzul deliberat și repetat de a numi în funcție candidații propuși de Guvern, în condițiile în care Constituția îi conferă această prerogativă, creează un blocaj instituțional care afectează funcționarea statului. Constatarea în cauză a permis delegarea atribuțiilor respective Președintelui Parlamentului, în calitate de Președinte interimar, până la încetarea cauzei care a determinat imposibilitatea. Soluția adoptată de Curte a fost una pragmatică, menită să asigure funcționalitatea instituțiilor statale într-un moment în care dialogul politic era blocat, ridicând, în același timp, întrebări fundamentale cu privire la limitele interpretării noțiunii de „imposibilitate temporară” și la raportul dintre rolul Curții și cel al Parlamentului în astfel de situații.

În aceeași ordine de idei, remarcăm că, în anul 2018, Curtea Constituțională a emis noi decizii în situații similare, constatând din nou imposibilitatea temporară a Președintelui de a-și exercita atribuțiile de numire a miniștrilor și, respectiv, de promulgare a legilor. În aceste decizii, Curtea a reiterat că refuzul intenționat și repetat al Președintelui de a-și îndeplini obligațiile constituționale constituie, în sensul art. 91 din Constituție, imposibilitate temporară de a-și exercita atribuția în cauză, circumstanțe care justifică interimatul funcției de Președinte pentru acele atribuții concrete. Prin Hotărârea Curții Constituționale din 2 ianuarie 2018²⁹⁸, Președintele Republicii Moldova a fost din nou suspendat, întrucât a respins numirea pentru a doua oară a candidaturilor la funcțiile de miniștri propuse de către Guvern.

Pe 5 ianuarie 2018²⁹⁹, Președintele Republicii Moldova a fost din nou suspendat din funcție, ca urmare a refuzului de a promulga Legea nr. 257 din 22 decembrie 2017 cu privire la completarea Codului audiovizualului al Republicii Moldova. Respectiv, Curtea a decis suspendarea din funcția de șef al statului pentru această acțiune, constatând circumstanțele care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova. Astfel, pe parcursul anului 2018, Președintele Republicii Moldova a fost suspendat de patru ori pentru neexecutarea obligațiilor constituționale. Potrivit unei părți din literatura de specialitate, suspendările nominalizate ale Președintelui Republicii Moldova sunt apreciate drept neconstituționale, pentru că promovează în societate nerespectarea principiului obligativității legii și pentru că astfel de practici nu își găsesc corespondent în alte state.

²⁹⁷ Sîrbu, S. Răspunderea constituțională a șefului statului. tz. de doctor. Chișinău, 2024

²⁹⁸ Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Avizul nr. 1 din 2 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de numire în funcție a unor membri ai Guvernului (Sesizarea nr. 176f/2017). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 33–39.

²⁹⁹ Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 5 ianuarie 2018 privind constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea obligației constituționale de promulgare a unei legi. (în vigoare 05.01.2018) În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 33–39 art. 13.

În această viziune, după prima constatare de către Curtea Constituțională de neîndeplinire a obligațiilor constituționale de către Președinte, Parlamentul *urma să aplice mecanismul prevăzut la art. 89 alin. (3) din Constituție*, care prevede *organizarea unui referendum pentru demiterea Președintelui* în cel mult 30 de zile. Cu privire la acest subiect sunt oportune anumite constatări doctrinare³⁰⁰, potrivit cărora „instituția suspendării temporare a președintelui a fost o noutate pentru sistemul constituțional al Republicii Moldova, însă, Curtea, prin Hotărârea nr. 23 din 6 august 2020, și-a reconsiderat practica, având la bază tezele Comisiei de la Veneția, a statuat că, a *fost creat un mecanism care nu se baza pe Constituție*, fiind un rezultat al interpretării funcționale în detrimentul celei textuale, în realitate, prin această jurisprudență, Curtea Constituțională și-a asumat rolul de „legiuitor”. Astfel, autorul ține să precizeze că, prin instituirea mecanismului de *suspendare din funcție a Președintelui*, Curtea Constituțională a creat o soluție care nu se bazează pe textul Constituției. Așa cum am menționat supra, această practică a luat sfârșit ca urmare a emiterii Hotărârii Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (Sesizarea nr. 96 b/2020) 397 . Prin această hotărâre, Curtea Constituțională și-a reevaluat considerentele și soluția stabilită prin Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017, făcând apel la raționamentele Comisiei de la Veneția. În concret, Comisia de la Veneția a observat că în Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017, Curtea Constituțională a decis că refuzurile deliberate ale Președintelui Republicii de a-și exercita una sau mai multe atribuții constituționale cad sub incidența „imposibilității exercitării atribuțiilor” de la art. 90 din Constituție.³⁰¹

Chiar dacă această jurisprudență a Curții Constituționale a generat o amplă dezbatere în doctrina de drept constituțional, pe de o parte, se apreciază că interpretarea extensivă a noțiunii de „*imposibilitate temporară*” a permis menținerea funcționalității instituțiilor statale într-un moment de criză politică profundă, evitând paralizia puterii executive. Curtea a acționat ca un garant al continuității constituționale, interpretând normele fundamentale în spiritul lor, pentru a asigura exercitarea efectivă a puterii de stat. Această abordare a fost văzută de unii autori ca o manifestare a rolului activ al instanței constituționale în protejarea ordinii constituționale și în prevenirea blocajelor care ar putea afecta interesele cetățenilor și stabilitatea instituțională.

Pe de altă parte, unii autori au criticat această abordare, considerând că situațiile de refuz deliberat al Președintelui de a-și exercita atribuțiile ar trebui soluționate exclusiv prin mecanismul art. 89 din Constituție, care presupune o decizie politică a Parlamentului, cu votul a două treimi,

³⁰⁰ MOLDOVANU, R. *Suspendarea temporară a Președintelui Republicii Moldova – o instituție controversată de drept constituțional*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2024, nr. 4(71), pp. 40–45, p. 44. ISSN 1857-2405. DOI 10.52277/1857-405.2024.4(71).06.

³⁰¹ SÎRBU, S.

pentru fapte grave de încălcare a Constituției. Potrivit acestei opinii, extinderea noțiunii de imposibilitate temporară de către Curte ar putea dilua garanțiile procedurale prevăzute de art. 89 și ar putea conduce la o concentrare excesivă a puterii decizionale în mâinile instanței constituționale, în detrimentul rolului Parlamentului ca organ reprezentativ suprem. Această critică subliniază tensiunea inerentă între rolul jurisdicțional al Curții și rolul politic al Parlamentului în materia responsabilității Președintelui.³⁰²

Totuși, pe de altă parte, practica Curții Constituționale din anii 2017 și 2018 a demonstrat rolul activ pe care instanța de jurisdicție constituțională îl poate juca în rezolvarea conflictelor între puterile statului. Curtea nu s-a limitat la un rol pasiv de control abstract al constituționalității, ci a intervenit concret pentru a debloca situații în care Președintele, prin acțiunile sau inacțiunile sale, pune în pericol funcționarea normală a instituțiilor. Curtea Constituțională a consolidat principiul potrivit căruia suspendarea nu reprezintă o sancțiune politică, ci un mecanism destinat asigurării funcționării continue a autorităților constituționale.

Un alt moment relevant al practicii jurisdicționale îl constituie Hotărârea Curții Constituționale din anul 2020³⁰³, prin care s-a analizat refuzul Președintelui de a desemna candidatul pentru funcția de Prim-ministru înaintat de majoritatea parlamentară. În această cauză, Curtea a statuat că o astfel de situație trebuie soluționată prin prisma art. 89 din Constituție, care prevede suspendarea din funcție și demiterea Președintelui pentru fapte grave de încălcare a prevederilor constituționale. Curtea a subliniat că, pentru a aprecia dacă refuzul Președintelui reprezintă o faptă gravă în sensul art. 89 alin. (1) din Constituție, trebuie avute în vedere elemente precum încălcarea unei prevederi din Constituție sau a unei hotărâri a Curții Constituționale, dar și încălcarea obligației de imparțialitate și neutralitate politică în procesul desemnării candidatului pentru funcția de Prim-ministru.

Această decizie confirmă că Curtea Constituțională consideră procedura de la art. 89 ca fiind calea principală pentru sancționarea încălcărilor grave ale Constituției de către Președinte, în timp ce mecanismul interimatului de la art. 91 este prevăzut pentru situațiile de imposibilitate temporară, inclusiv cele rezultate din refuzul de a acționa. Distanța conceptuală trasată de Curte între cele două mecanisme contribuie la clarificarea cadrului normativ și la ghidarea acțiunilor ulterioare ale actorilor politici. Ea evidențiază că refuzul de a desemna Prim-ministrul poate constitui, în anumite circumstanțe, o faptă gravă care justifică inițierea procedurii de suspendare, și nu doar o simplă imposibilitate temporară, consolidând astfel rolul Parlamentului în controlul politic al Președintelui.

³⁰² CÎRNAȚ, Teodor. *Drept constituțional și instituții politice*. Partea a II-a. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2020, p. 175. ISBN 978-9975-56-713-8.

³⁰³ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 19 din 7 iulie 2020 privind interpretarea articolului 91 din Constituție (refuzul Președintelui de a-și executa obligațiile constituționale). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 194–203, art. 113.

Practica jurisdicțională analizată indică și importanța principiului colaborării loiale între puterile statului. Președintele, Parlamentul și Guvernul sunt chemați să coopereze în exercitarea atribuțiilor lor, iar refuzul unilateral de a acționa poate fi calificat drept încălcare a spiritului Constituției. Curtea Constituțională, prin rolul său de interpret suprem al Constituției, contribuie la menținerea acestui echilibru delicat, oferind repere interpretative care să ghideze comportamentul instituțional. Principiul colaborării loiale, deși nu este explicit enunțat în textul constituțional, rezultă din logica internă a sistemului semiprezidențial și din necesitatea asigurării funcționării continue a statului în beneficiul cetățenilor.

Una dintre cele mai importante dimensiuni ale instituției suspendării și interimatului Președintelui o constituie impactul acesteia asupra raporturilor cu Guvernul și asupra procesului de formare și funcționare a puterii executive. În sistemul semiprezidențial din Republica Moldova, Președintele deține atribuții esențiale în raport cu Guvernul, în special în ceea ce privește desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și numirea membrilor Guvernului. Suspendarea sau instituirea interimatului afectează direct aceste raporturi și poate influența semnificativ stabilitatea și funcționarea Executivului.

Potrivit art. 82 din Constituție, Președintele Republicii Moldova, după consultarea fracțiunilor parlamentare, desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru. Această atribuție este fundamentală pentru formarea Guvernului și pentru asigurarea sprijinului parlamentar necesar investiturii. În situațiile de suspendare sau de interimat parțial, capacitatea Președintelui de a exercita această atribuție poate fi limitată sau delegată interimarului, ceea ce modifică dinamica negocierilor politice și poate accelera sau, dimpotrivă, complica procesul de formare a Guvernului. Practica din 2017–2018 a arătat că, atunci când Președintele a refuzat să desemneze sau să numească miniștri, interimatul a permis continuarea procesului de completare a Guvernului, evitând astfel o criză guvernamentală prelungită.³⁰⁴

Articolul 83 din Constituție prevede că Președintele Republicii Moldova participă la ședințele Guvernului și consultă Guvernul în probleme de competența sa. Această dispoziție subliniază caracterul dual al executivului în sistemul semiprezidențial moldovenesc, în care Președintele și Guvernul colaborează, dar și se controlează reciproc. Suspendarea Președintelui sau instituirea interimatului pentru anumite atribuții afectează această colaborare și poate modifica echilibrul de putere în cadrul Executivului. Interimarul, fie Președintele Parlamentului, fie Prim-ministrul, exercită atribuțiile prezidențiale în limitele stabilite de Curtea Constituțională, ceea ce poate influența deciziile guvernamentale și orientarea politicii executive.

³⁰⁴ Constituția Republicii Moldova, art. 91 și art. 98 alin. (1) și (6); Curtea Constituțională, Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017, §§ 103–116; Avizul nr. 2 din 20 octombrie 2017; Avizul nr. 1 din 2 ianuarie 2018; Avizul nr. 4 din 24 septembrie 2018.

În cauzele din 2017 și 2018, Curtea Constituțională a delegat interimarului (Președintelui Parlamentului) atribuții concrete de numire a miniștrilor, permițând astfel Guvernului să își completeze componența și să își continue activitatea. Această soluție a avut un impact direct și pozitiv asupra stabilității guvernamentale, evitând paralizia puterii executive într-un moment de criză politică. Totuși, delegarea parțială a atribuțiilor a ridicat întrebări cu privire la limitele puterilor interimarului: poate acesta revoca miniștri sau iniția o remaniere guvernamentală? Poate el refuza propunerile de numire venite din partea Prim-ministrului? Aceste întrebări au rămas parțial deschise și evidențiază necesitatea clarificării ulterioare a competențelor interimarului în raport cu Guvernul.

În continuarea demersului științific, menționăm că suspendarea mandatului Președintelui în condițiile art. 89 din Constituție produce efecte importante asupra raporturilor dintre instituția prezidențială și Guvern, deoarece imposibilitatea titularului de a-și exercita funcția determină instituirea interimatului potrivit art. 91. În lipsa unor limitări constituționale exprese, Președintele interimar exercită atribuțiile necesare asigurării continuității funcției prezidențiale, inclusiv pe cele referitoare la raporturile cu Guvernul. Caracterul provizoriu al interimatului și legitimitatea derivată a titularului său impun însă exercitarea acestor competențe cu reținere, în limitele principiilor loialității constituționale, proporționalității și continuității instituționale. Tocmai efectele semnificative ale suspendării justifică garanțiile procedurale instituite de art. 89, inclusiv cerința votului a două treimi din numărul deputaților și supunerea propunerii de demitere referendumului național, acestea având rolul de a preveni transformarea mecanismului într-un instrument arbitrar de modificare a echilibrului dintre autoritățile publice³⁰⁵.

Impactul asupra formării Guvernului este deosebit de relevant în perioadele postelectorale sau în situații de criză guvernamentală. Refuzul Președintelui de a desemna un candidat pentru funcția de Prim-ministru sau de a numi miniștrii propuși poate bloca formarea sau funcționarea Guvernului, afectând implementarea programului de guvernare și stabilitatea politică generală. În astfel de cazuri, intervenția Curții Constituționale prin constatarea imposibilității temporare și delegarea interimatului a permis depășirea blocajului, asigurând continuitatea puterii executive. Această practică demonstrează că mecanismele de suspendare și interimat au nu doar o funcție sancționatorie, ci și una de asigurare a funcționalității instituționale.³⁰⁶

Din perspectiva principiului colaborării loiale între autoritățile publice, suspendarea mandatului sau instituirea interimatului funcției de Președinte impune adaptarea raporturilor dintre

³⁰⁵ Constituția Republicii Moldova, art. 6, 89–92 și art. 98; Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017, în special §§ 72–75 și 103–116; Curtea Constituțională, Hotărârea nr. 23 din 6 august 2020, §§ 49–55.

³⁰⁶ Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Hotărârea nr. 32 din 29 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru și interpretarea art. 98 alin. (1) din Constituție, în special §§ 91–100, 124–131 și pct. 3 din dispozitiv.

instituția prezidențială, Parlament și Guvern. Autoritățile implicate sunt obligate să-și exercite competențele cu bună-credință, respect reciproc și diligență constituțională, evitând generarea unor blocaje susceptibile să afecteze funcționarea statului și interesele cetățenilor. Prin jurisprudența sa, Curtea Constituțională a contribuit la soluționarea unor asemenea blocaje și la asigurarea continuității activității executive, fără ca intervenția sa să substituie dialogul politic și cooperarea constituțională dintre autoritățile competente.³⁰⁷

În concluzie, se reține că impactul suspendării și al interimatului asupra raporturilor cu Guvernul este complex și multidimensional. Pe de o parte, aceste mecanisme pot servi la depășirea blocajelor și la asigurarea stabilității executive. Pe de altă parte, ele ridică întrebări cu privire la limitele competențelor interimarului și la echilibrul de putere în executivul dual. Clarificarea ulterioară a acestor aspecte, fie prin jurisprudență, fie prin intervenție legislativă, ar contribui la securitatea juridică a raporturilor constituționale și la consolidarea sistemului semiprezidențial moldovenesc.

Analiza comparativă a literaturii de specialitate și a reglementărilor constituționale relevă că, deși modalitățile de desemnare a șefului statului diferă în funcție de forma de guvernământ și de particularitățile fiecărui sistem constituțional, numeroase state europene consacră mecanisme privind suspendarea, demiterea, vacanța funcției și interimatul acesteia. Aceste mecanisme urmăresc realizarea unui echilibru între legitimitatea democratică și stabilitatea mandatului prezidențial, pe de o parte, și necesitatea angajării răspunderii constituționale a șefului statului, pe de altă parte. Finalitatea lor constă atât în protejarea titularului mandatului împotriva revocării arbitrare, cât și în prevenirea transformării mandatului într-o formă de impunitate în cazul încălcării grave a Constituției.

Potrivit dreptului comparat, răspunderea șefului statului este angajată prin proceduri complexe, la care participă, în funcție de modelul constituțional, Parlamentul, instanța de jurisdicție constituțională și, în anumite state, corpul electoral. Diversitatea soluțiilor procedurale nu exclude existența unor elemente comune, precum caracterul excepțional al măsurii, necesitatea unei încălcări constituționale grave, instituirea unor majorități parlamentare calificate, garantarea dreptului la apărare și supunerea procedurii unui control jurisdicțional sau popular. Prin aceste garanții se urmărește concilierea principiului stabilității mandatului prezidențial cu exigențele supremației Constituției și ale responsabilității în exercitarea puterii publice.³⁰⁸

³⁰⁷ Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Hotărârea nr. 32 din 29 decembrie 2015, §§ 91–100 și 124–131; Hotărârea nr. 6 din 23 februarie 2021, §§ 43–49 și 58–61; Avizul nr. 2 din 20 octombrie 2017; Avizul nr. 1 din 2 ianuarie 2018; Avizul nr. 4 din 24 septembrie 2018.

³⁰⁸ ABEBE, Adem Kassie. Removal of Presidents. Constitution-Building Primer 23. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), 2022, 56 p. ISBN 978-91-7671-550-5. DOI: 10.31752/idea.2022.32.

Potrivit dreptului comparat menționăm că sunt identificate două mari categorii de reglementări: – prima categorie este formată din statele în care suspendarea șefului statului constituie o etapă prealabilă procedurii de demitere sau de punere sub acuzare, suspendarea având caracter provizoriu și fiind destinată protejării ordinii constituționale pe durata desfășurării procedurii de control; – a doua categorie cuprinde statele care nu consacră instituția suspendării propriu-zise, ci prevăd exclusiv mecanisme de încetare a mandatului, de vacanță a funcției sau de punere sub acuzare în fața unei jurisdicții constituționale ori speciale.

Deși analiza se concentrează pe legislația și practica Republicii Moldova, o perspectivă comparativă poate oferi repere utile pentru înțelegerea specificului modelului moldovenesc și pentru identificarea posibilelor direcții de evoluție. Menționăm că, în sistemele constituționale contemporane, mecanismele de suspendare și demitere a șefului de stat variază în funcție de forma de guvernământ, de rolul Președintelui în arhitectura puterii și de tradiția juridică a fiecărui stat. Comparația cu alte sisteme permite evidențierea punctelor de convergență și a celor de divergență, precum și a avantajelor și limitelor fiecărui model.

Din această perspectivă, analiza comparată a constituțiilor europene permite identificarea unor soluții legislative relevante pentru perfecționarea reglementărilor constituționale naționale.

Diversitatea soluțiilor legislative adoptate de statele europene demonstrează că nu există un model unic de reglementare a suspendării și încetării mandatului șefului statului. Configurația acestor instituții este influențată de forma de guvernământ, de arhitectura constituțională a fiecărui stat, de raporturile dintre autoritățile publice și de tradițiile constituționale naționale. Astfel, în regimurile parlamentare, atribuțiile limitate ale șefului statului determină, de regulă, existența unor mecanisme restrictive de angajare a răspunderii constituționale, în timp ce în regimurile prezidențiale și semiprezidențiale, unde Președintele beneficiază de o legitimitate democratică directă și exercită atribuții executive semnificative, procedurile de suspendare și încetare a mandatului sunt reglementate în mod expres și detaliat.

În anul 1990, *Belgia* s-a confruntat cu o criză constituțională generată de refuzul Regelui Baudouin de a sancționa și de a promulga legea privind întreruperea voluntară a sarcinii, invocând motive de conștiință. Pentru depășirea blocajului, Consiliul de Miniștri a constatat, în temeiul art. 82 din Constituția belgiană în numerotarea de la acea dată — actualul art. 93 — imposibilitatea temporară a Regelui de a domni. Pe durata acestei imposibilități, miniștrii reuniți în Consiliu au exercitat prerogativele constituționale ale Regelui, în numele poporului belgian și sub propria răspundere, sancționând și promulgând legea la 3 aprilie 1990. Ulterior, Camerele reunite au constatat încetarea imposibilității de a domni, iar Regele și-a reluat exercitarea atribuțiilor. Această soluție constituie un exemplu atipic de utilizare a instituției imposibilității temporare pentru

depășirea unui conflict între convingerile personale ale șefului statului și obligațiile sale constituționale.³⁰⁹

Având în vedere faptul că, în temeiul art. 79 alin. (3) din Constituția Regatului Belgiei, atribuțiile constituționale ale Regelui sunt exercitate, în perioada imposibilității de a domni, de către miniștrii reușiți în Consiliu, în numele poporului belgian și sub propria responsabilitate, aceștia au semnat și promulgat legea în cauză³¹⁰. Prin urmare, reiterăm că *prin suspendarea din funcție a Președintelui în cazul neîndeplinirii obligațiilor constituționale* are loc soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională. În acest context, ținem să remarcăm și să propunem modificarea art. 89 din Constituție, în sensul introducerii *instituiției suspendării șefului de stat în cazul neîndeplinirii obligațiilor sale constituționale și instituirea interimatului*.

În *România*, reglementările care prezintă similitudini importante cu legislația Republicii Moldova din perspectiva regimului semiprezidențial se conțin în art. 95 din Constituție, care prevede că Președintele României poate fi suspendat din funcție de Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună, cu votul a două treimi din numărul deputaților și senatorilor, în cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției. Propunerea de suspendare poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul deputaților sau senatorilor și se aduce la cunoștința Președintelui, care poate da explicații cu privire la faptele ce i se impută. Curtea Constituțională se pronunță asupra propunerii de suspendare și o înaintează Parlamentului. Dacă propunerea de suspendare este aprobată, în termen de 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui. Această procedură combină controlul politic al Parlamentului cu controlul jurisdicțional al Curții Constituționale și cu validarea populară prin referendum, oferind un nivel ridicat de legitimitate democratică deciziei finale de demitere. Modelul românesc, ca și în cazul statului nostru, se distinge prin rolul central al referendumului popular, care conferă deciziei de demitere o legitimitate directă din partea cetățenilor și reduce riscul politizării excesive. Punerea sub acuzare a șefului statului pentru înaltă trădare este prevăzută în art. 96 din Constituția României. În cazul condamnării definitive pentru înaltă trădare, mandatul încetează de drept.

În *Franța*, Președintele Republicii poate fi destituit numai în cazul încălcării îndatoririlor sale într-un mod vădit incompatibil cu exercitarea mandatului. Procedura este inițiată printr-o propunere de rezoluție motivată, semnată de cel puțin o zecime dintre membrii adunării în fața căreia este depusă. Propunerea de reunire a Înaltei Curți trebuie adoptată succesiv de ambele Camere ale Parlamentului, fiecare cu majoritatea de două treimi a membrilor săi. Parlamentul

³⁰⁹ Constituția Belgiei, fostul art. 82, în prezent art. 93; Monarchie belge, „King Baudouin”, disponibil: <https://www.monarchie.be/en/royal-family/history/king-baudouin>.

³¹⁰ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea articolelor 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție (Sesizarea nr. 96b/2020). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 221–225.

constituit în Înalta Curte se pronunță, prin vot secret, asupra destituirii, în termen de o lună, cu majoritatea de două treimi a membrilor care îl compun, iar hotărârea produce efecte imediate.³¹¹ Revocarea este pronunțată de Înalta Curte de Justiție (Parlamentul reunit în Congres) cu majoritatea de două treimi. Spre deosebire de modelul moldovenesc sau românesc, în modelul francez nu există un rol explicit al Consiliului Constituțional în procedura de revocare a Președintelui, decizia fiind eminamente politică și parlamentară. Modelul francez reflectă tradiția celei de-a V-a Republici, în care Președintele deține o poziție centrală și puternică, iar mecanismele de revocare sunt concepute cu praguri ridicate pentru a proteja stabilitatea funcției prezidențiale împotriva atacurilor politice.

Analizând dispozițiile *Constituției Republicii Polone* referitoare la suspendarea și încetarea mandatului șefului statului, constatăm că aceasta consacră mecanisme de răspundere constituțională. Astfel, Președintele polonez poate răspunde pentru *încălcarea Constituției, încălcarea legii; precum și pentru comiterea unei infracțiuni*. Punerea sub acuzare este decisă de Adunarea Națională cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul legal al membrilor, la propunerea a minimum 140 de membri ai Adunării. Din momentul adoptării hotărârii de punere sub acuzare, Președintele este suspendat din exercitarea tuturor atribuțiilor sale, iar competențele sunt îndeplinite temporar potrivit art. 131 din Constituție. Competența de judecare nu aparține Tribunalului Constituțional, dar Tribunalului de Stat, jurisdicție specializată în materia răspunderii constituționale a înalților demnitari. În cadrul Parlamentului, examinarea preliminară a propunerilor de tragere la răspundere este realizată de comisia competentă în materia responsabilității constituționale. Cu privire la *încetarea mandatului* Președintelui polonez, reținem că aceasta poate interveni în cazul decesului, demisiei, invalidării alegerii, constatării incapacității permanente de către Adunarea Națională sau în cazul destituirii printr-o hotărâre a Tribunalului de Stat. Incapacitatea permanentă trebuie declarată printr-o majoritate de cel puțin două treimi din numărul legal al membrilor Adunării Naționale. În situația unei incapacități temporare pe care Președintele nu o poate comunica, Tribunalul Constituțional poate constata *existența impedimentului*, la sesizarea mareșalului Seimului, și poate dispune exercitarea temporară a atribuțiilor prezidențiale de către acesta. Potrivit analizei efectuate, modelul polonez se distinge prin separarea celor două forme de intervenție jurisdicțională: *Tribunalul Constituțional soluționează problema impedimentului temporar, iar Tribunalul de Stat judecă răspunderea constituțională și penală a Președintelui*.³¹²

³¹¹ Constituția Republicii Franceze din 4 octombrie 1958, art. 68, modificat prin Legea constituțională nr. 2007-238 din 23 februarie 2007; Legea organică nr. 2014-1392 din 24 noiembrie 2014 privind aplicarea art. 68 din Constituție.

³¹² Constituția Republicii Polone din 2 aprilie 1997, art. 131, 145 și 198–201; Legea din 26 martie 1982 privind Tribunalul de Stat, art. 6–13; Regulamentul Seimului Republicii Polone, art. 127–129.

În *Statele Unite ale Americii*, mecanismul de *impeachment* este reglementat de art. I și art. II din Constituție. Camera Reprezentanților deține competența exclusivă de punere sub acuzare a Președintelui, în timp ce Senatul judecă acuzațiile formulate. Condamnarea și demiterea necesită votul a două treimi dintre senatorii prezenți, iar procesul desfășurat împotriva Președintelui în exercițiu este prezidat de Președintele Curții Supreme. Procedura are o natură constituțional-politică și reprezintă un instrument al sistemului de control și echilibru dintre puterile statului. În practica constituțională, Andrew Johnson, Bill Clinton și Donald Trump — acesta din urmă de două ori — au fost puși sub acuzare de Camera Reprezentanților, însă niciunul nu a fost condamnat și demis de Senat. Richard Nixon a demisionat înainte ca plenul Camerei Reprezentanților să voteze punerea sa sub acuzare.³¹³

Nici în *Republica Federală Germania* corpul electoral nu participă la procedura de suspendare sau de demitere a Președintelui Federal. Potrivit art. 61 din Legea Fundamentală, Bundestagul sau Bundesratul poate pune sub acuzare Președintele Federal în fața Curții Constituționale Federale pentru încălcarea intenționată a Legii Fundamentale sau a unei alte legi federale. Propunerea trebuie susținută de cel puțin o pătrime dintre membrii Bundestagului sau de o pătrime din voturile Bundesratului, iar hotărârea de punere sub acuzare necesită votul a două treimi dintre membrii Bundestagului sau două treimi din voturile Bundesratului. După sesizarea sa, Curtea poate dispune, cu titlu provizoriu, interdicția exercitării atribuțiilor prezidențiale. În această situație, potrivit art. 57 din Legea Fundamentală, atribuțiile sunt exercitate de drept de Președintele Bundesratului. Dacă stabilește existența unei încălcări intenționate, Curtea Constituțională Federală poate declara pierderea funcției prezidențiale. Modelul german conferă astfel procedurii un caracter predominant jurisdicțional și urmărește protejarea ordinii constituționale împotriva încălcărilor intenționate săvârșite de șeful statului.³¹⁴ Modelul german reflectă preocuparea pentru protecția ordinii constituționale prin intermediul controlului jurisdicțional, în concordanță cu tradiția postbelică a Republicii Federale și cu rolul puternic al Curții Constituționale Federale în sistemul german.

În *Lituania*, art. 71 din Constituție stabilește că în termen de zece zile de la primirea unei legi adoptate de Parlament, Președintele Republicii fie semnează și promulgă legea, fie o trimite motivat în Parlament pentru reexaminare. În cazul în care legea adoptată de Parlament nu este retrimisă și nu este semnată de Președintele Republicii în termenul prevăzut, aceasta va intra în vigoare după semnarea și promulgarea ei oficială de către Președintele Parlamentului. Practica constituțională lituaniană a cunoscut un caz de rezonanță cu privire la suspendarea Președintelui,

³¹³ Constituția Statelor Unite ale Americii, art. I secțiunea 2 clauza 5, art. I secțiunea 3 clauzele 6–7 și art. II secțiunea 4; United States Senate, About Impeachment, disponibil: <https://www.senate.gov/about/powers-procedures/impeachment.htm>.

³¹⁴ Legea Fundamentală pentru Republica Federală Germania din 23 mai 1949, art. 57 și 61; Legea privind Curtea Constituțională Federală (Bundesverfassungsgerichtsgesetz), § 13 pct. 4, § 15 alin. (4) și §§ 49–55.

caz pe care l-am analizat anterior. Astfel, Parlamentul lituanian, în aprilie 2004, după luni întregi de dezbateri, l-a suspendat pe Președintele Rolandas Paksas. Prin urmare, Parlamentul lituanian a votat, în anul 2004, în favoarea demiterii Președintelui Rolandas Paksas, care era acuzat că ar fi avut legături cu un om de afaceri rus în schimbul finanțării campaniei sale electorale. De asemenea, Președintele a fost acuzat că ar fi divulgat secrete oficiale de stat și că și-ar fi folosit influența pentru a schimba rezultatele unei privatizări. Pe parcursul lucrării vom analiza detaliat acest caz de suspendare a șefului de stat.

Cercetând instituția încetării anticipate a mandatului Președintelui în *Austria*, am constatat că aceasta se produce în urma unui referendum. Decizia privind destituirea Președintelui este luată de Adunarea Federală (cele două Camere reunite ale Parlamentului). Dacă majoritatea parlamentarilor austrieци votează în favoarea demiterii șefului statului, cazul se transmite la Curtea Constituțională, instituție care urmează să emită un aviz pentru organizarea referendumului în acest sens.

Așadar, din analiza legislației statelor europene rezultă că, în unele state, Președintele poate fi demis doar prin votul Parlamentului, fără organizarea referendumului. Totodată, în numeroase cazuri, Curtea Constituțională este cea care se pronunță prin aviz cu privire la demiterea Președintelui.

În *Slovacia*, sunt prevăzute două mecanisme distincte de încetare anticipată a mandatului prezidențial. Primul mecanism prevede revocarea prin plebiscit. Așa cum stabilește art. 106 din Constituția Slovaciei, Consiliul Național poate iniția plebiscitul printr-o hotărâre adoptată cu votul a cel puțin trei cincimi din numărul total al deputaților. Președintele este revocat numai dacă pentru revocarea sa votează majoritatea absolută a tuturor cetățenilor cu drept de vot, nu doar majoritatea participanților la scrutin. Dacă propunerea de revocare nu este aprobată, Președintele trebuie să dizolve Consiliul Național, iar pentru acesta începe un nou mandat prezidențial. Această soluție reprezintă un mecanism de responsabilizare reciprocă. Parlamentul își asumă un risc constituțional real atunci când declanșează procedura: dacă electoratul nu confirmă revocarea, este *dizolvat Parlamentul, nu revocat Președintele*. Al doilea mecanism este răspunderea Președintelui pentru încălcarea intenționată a Constituției sau pentru trădare. Consiliul Național decide punerea sub acuzare cu o majoritate de trei cincimi, iar cauza este judecată în plenul Curții Constituționale. O hotărâre de condamnare determină pierderea funcției și a eligibilității pentru un nou mandat prezidențial. De asemenea, Curtea Constituțională poate să declare vacanța funcției dacă Președintele este incapabil să își exercite atribuțiile pentru o perioadă mai mare de șase luni. Așadar, în Slovacia mecanismul încetării anticipate a mandatului prezidențial îmbină elemente ale *răspunderii politice față de corpul electoral* cu cele ale *răspunderii juridico-constituționale*. două mecanisme de angajare a răspunderii și de revocare anticipată: *revocarea politică prin plebiscit*;

și răspunderea juridico-constituțională judecată de Curtea Constituțională. Incapacitatea de exercitare a atribuțiilor pentru mai mult de șase luni, reglementată de art. 105 alin. (2), constituie un temei distinct, nesancționator, de încetare anticipată a mandatului, nu o formă de răspundere prezidențială.³¹⁵

În *Croația*, potrivit Constituției, Președintele răspunde pentru încălcarea prevederilor constituționale în exercitarea funcției. Procedura poate fi inițiată de Parlament cu votul a două treimi din totalul deputaților, însă decizia de destituire aparține Curții Constituționale, care trebuie să se pronunțe, de asemenea, cu o majoritate de două treimi din totalul judecătorilor săi. Curtea trebuie să soluționeze cauza în termen de 30 de zile de la primirea propunerii. Dacă acuzația este admisă, mandatul Președintelui încetează de drept. Totodată, hotărârea Parlamentului trebuie să cuprindă descrierea faptelor, calificarea juridică și probele care susțin pretinsa încălcare a Constituției, iar Președintelui i se oferă posibilitatea de a prezenta explicații și de a-și formula apărarea.

Din analiza considerentelor expuse, rezultă că mecanismul instituit diminuează riscul ca destituirea șefului statului să fie decisă exclusiv în funcție de criterii de oportunitate politică. În cadrul acestei proceduri, Parlamentului îi revine competența de a formula acuzația, dar sancțiunea este aplicată de o jurisdicție constituțională, în urma unei proceduri contradictorii.

Comparând modelele descrise cu cel al Republicii Moldova, deducem similitudini substanțiale între sistemul autohton și cel din România, prin combinarea controlului politic al Parlamentului cu rolul activ al Curții Constituționale în constatarea circumstanțelor și validarea procedurilor. Totuși, spre deosebire de România, în Republica Moldova, decizia finală de suspendare aparține Parlamentului, fără a fi necesară validarea prin referendum popular. De asemenea, practica Curții Constituționale de a extinde noțiunea de „*imposibilitate temporară*” pentru a include refuzul deliberat de a acționa reprezintă o particularitate care nu se regăsește, în aceeași formă, în celelalte sisteme analizate. Această particularitate reflectă adaptarea creativă a normelor constituționale la realitățile politice ale Republicii Moldova și la necesitatea asigurării continuității puterii executive.

Compararea modelelor analizate evidențiază similitudini importante între sistemele Republicii Moldova și României: suspendarea este decisă de Parlament, Curtea Constituțională intervine în procedură, iar corpul electoral se pronunță ulterior asupra demiterii. Principala diferență privește majoritatea necesară suspendării: două treimi din numărul deputaților în Republica Moldova și majoritatea deputaților și senatorilor în România. În plan comparativ, diversitatea majorităților și a autorităților implicate demonstrează inexistența unui model unic,

³¹⁵ Constituția Republicii Slovacie nr. 460 din 1 septembrie 1992, art. 84 alin. (4), art. 102 alin. (1) lit. e), art. 105 alin. (2), art. 106–107, art. 129 alin. (5) și art. 131 alin. (1).

fiecare sistem urmărind concilierea stabilității mandatului prezidențial cu exigența răspunderii constituționale a titularului său.

Elementul comun al acestor sisteme este exigența unor majorități calificate, de regulă, două treimi, pentru a nu afecta mandatul șefului de stat. Această exigență reflectă preocuparea de ordin constituțional de a proteja funcția prezidențială împotriva atacurilor politice motivate de interese conjuncturale. În același timp, diversitatea mecanismelor – de la referendum popular la intervenția instanței constituționale – arată că nu există un model unic, ci o adaptare la specificul fiecărei tradiții constituționale și la particularitățile regimului politic al fiecărui stat. Alegerea unui model sau altuia depinde de echilibrul dorit între stabilitatea funcției prezidențiale și necesitatea asigurării responsabilității titularului acesteia³¹⁶

Analiza instituției suspendării și încetării mandatului șefului de stat în Republica Moldova reliefează un cadru normativ coerent, ancorat în dispozițiile Constituției din 1994, care combină elemente de control politic și jurisdicțional. Mecanismele prevăzute la art. 89, 90, 91 și 92 din Constituție, coroborate cu competențele Curții Constituționale de a valida mandatul și de a constata circumstanțele care justifică suspendarea sau interimatul, asigură un echilibru între necesitatea protejării ordinii constituționale și cea a garantării continuității puterii de stat. Totuși, experiența ultimilor ani a evidențiat și o serie de provocări și zone de incertitudine care merită o analiză atentă și care pot orienta evoluția viitoare a instituției. După cum am remarcat, una dintre principalele provocări o constituie lipsa unei definiții legale precise a noțiunii de „fapte grave” care justifică suspendarea conform art. 89 din Constituție. Deși textul constituțional utilizează această sintagmă, lipsa unor criterii legale clare poate conduce la interpretări divergente și la riscul politizării procedurii. În acest context, reținem că o clarificare legislativă, prin lege organică sau prin modificarea Legii nr. 74/2025 cu privire la Curtea Constituțională, ar putea contribui la reducerea incertitudinii și la asigurarea unei aplicări mai predictibile a mecanismului. De asemenea, considerăm că ar trebui să se țină cont de jurisprudența existentă a Curții Constituționale și de experiența comparată, fără a limita excesiv marja de apreciere a organelor constituționale competente. O altă provocare se referă la distincția dintre „imposibilitatea temporară” reglementată de art. 91 și „fapte grave” care justifică suspendarea conform art. 89.³¹⁷

Din perspectiva comparată, menționăm că modelul moldovenesc se înscrie în familia sistemelor semiprezidențiale europene, cu particularități care reflectă contextul politic și tradiția juridică locală. Exigența majorității de două treimi în Parlament pentru suspendare, rolul activ al

³¹⁶ Constituția Republicii Moldova, art. 89, 91 și art. 135 alin. (1) lit. f); Constituția României, art. 95–98; Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Hotărârea nr. 28 din 17 octombrie 2017, §§ 103–116; Hotărârea nr. 23 din 6 august 2020, §§ 49–55; ABEBE, A.K. *Removal of Presidents*. Stockholm: International IDEA, 2022, pp. 15–38.

³¹⁷ Constituția Republicii Moldova, art. 89–92 și art. 135 alin. (1) lit. e)–f); Legea nr. 74 din 10 aprilie 2025 cu privire la Curtea Constituțională; Curtea Constituțională, Hotărârea nr. 23 din 6 august 2020 pentru interpretarea art. 89, 91 și 98 alin. (1) din Constituție, §§ 34–48 și 54–55; Avizul nr. 1 din 29 februarie 2016, §§ 27–30.

Curții Constituționale și absența referendumului popular pentru demiterea definitivă constituie elemente definitorii ale acestui model. Experiența altor state arată că nu există un model perfect, ci doar soluții adaptate la specificul fiecărei societăți. Suntem încrezători că Republica Moldova poate învăța din experiența altor state, fără a copia mecanisme care nu se potrivesc contextului său instituțional și cultural. În ansamblu, instituția analizată contribuie la consolidarea statului de drept în Republica Moldova, oferind instrumente juridice pentru sancționarea abuzurilor sau a blocajelor generate de titularul funcției prezidențiale. Totodată, eficacitatea acestor instrumente depinde în mare măsură de independența și imparțialitatea Curții Constituționale, precum și de maturitatea culturii politice și constituționale a actorilor implicați. Dezvoltarea ulterioară a jurisprudenței în această materie va contribui, fără îndoială, la clarificarea și rafinarea mecanismelor constituționale existente.

3.4. Concluzii la Capitolul 3

Analiza fundamentelor constituționale și a regimului juridic al suspendării și încetării mandatului șefului statului a permis să evidențiem faptul că aceste instituții reprezintă mecanisme constituționale autonome, concepute pentru a asigura continuitatea exercitării funcției prezidențiale, responsabilitatea constituțională a titularului mandatului și protecția ordinii constituționale. Reglementarea lor reflectă necesitatea realizării unui echilibru între legitimitatea democratică a șefului statului și imperativele statului de drept, în temeiul cărora nicio autoritate publică nu poate exercita competențele constituționale în afara limitelor stabilite de Constituție. În consecință, prezentăm următoarele concluzii la acest capitol.

1) Suspendarea mandatului șefului statului reprezintă o instituție autonomă de drept constituțional, cu caracter temporar, excepțional și subsidiar, destinată protejării ordinii constituționale și asigurării continuității exercitării puterii de stat, fără a determina prin ea însăși încetarea mandatului prezidențial. Natura juridică a suspendării diferă în funcție de temeiul aplicării sale. Aceasta poate avea caracter preventiv și conservator, atunci când urmărește protejarea interesului public, sau poate constitui o etapă a răspunderii constituționale, atunci când este determinată de săvârșirea unor fapte grave de încălcare a Constituției.

2). Suspendarea mandatului nu trebuie să opereze automat și nici să fie întemeiată exclusiv pe existența unor divergențe politice ori instituționale. Aplicarea sa este justificată numai în prezența unor fapte concrete, individualizate și suficient demonstrate, care afectează grav valorile constituționale sau funcționarea normală a autorităților publice.

3). Caracterul nedeterminat al noțiunii de „fapte grave”, prevăzută la art. 89 din Constituție, constituie una dintre principalele lacune ale reglementării actuale. Gravitatea conduitei trebuie

evaluată prin raportare la valoarea constituțională lezată, forma vinovăției, caracterul repetat al faptei, consecințele produse sau potențiale și impactul acesteia asupra ordinii constituționale.

4) Aprecierea faptelor imputate șefului statului nu poate fi rezervată exclusiv unei evaluări politice a Parlamentului. Curții Constituționale trebuie să-i revină efectuarea unui control juridico-constituțional efectiv și prealabil, iar constatarea neîntineririi condițiilor constituționale trebuie să împiedice continuarea procedurii de suspendare.

5) Înaintea dispunerii suspendării este necesară aplicarea obligatorie a *testului de proporționalitate*, prin verificarea cumulativă a legitimității scopului urmărit, a caracterului adecvat și necesar al măsurii, precum și a existenței unui just echilibru între protejarea ordinii constituționale și stabilitatea mandatului conferit prin vot popular.

6) Încetarea mandatului prezidențial produce efecte definitive și poate interveni numai în temeiurile expres prevăzute de Constituție. Totodată, lipsește însă o reglementare unitară a condițiilor, procedurilor și efectelor pentru fiecare temei. Cu privire la interimatul funcției se reține că asigură continuitatea funcției, însă limitele atribuțiilor Președintelui interimar nu sunt suficient determinate. 16. Modelele german, polonez și croat evidențiază avantajele unui control jurisdicțional consolidat, bazat pe calificarea juridică a faptelor și pe garanții procedurale. Modelele român, austriac și slovac valorifică legitimitatea corpului electoral în soluționarea conflictului dintre Parlament și șeful statului.

7) Practica comparată confirmă necesitatea delimitării dintre suspendarea sancționatorie, incapacitatea temporară, vacanța funcției și interimat. Confundarea acestor instituții afectează previzibilitatea normelor și poate transforma remediile constituționale în instrumente ale confruntării politice.

8) Generalizând și asupra subiectului cu privire la instituțiile „responsabilității” și a „răspunderii”, constatăm curențe în sfera reglementării juridice, dar și a cercetării științifice la acest aspect în spațiul științific autohton. Considerăm necesară inițierea unor cercetări complexe asupra normelor constituționale axate pe studierea drepturilor, obligațiilor și competențelor subiecților raporturilor constituționale pentru a determina formele de răspundere ce pot surveni pentru neonorarea obligațiilor.

9) Preluarea unor soluții străine trebuie realizată selectiv, prin raportare la forma de guvernământ, alegerea directă a Președintelui și particularitățile arhitecturii constituționale a Republicii Moldova.

10) Principala concluzie desprinsă din jurisprudența constituțională și din dreptul comparat este că eficiența mecanismelor analizate depinde de echilibrul dintre trei exigențe: stabilitatea mandatului prezidențial, continuitatea puterii de stat și inevitabilitatea răspunderii pentru încălcarea Constituției.

11) Se propune elaborarea și adoptarea unui proiect unitar de lege organică privind suspendarea, încetarea mandatului și răspunderea Președintelui Republicii Moldova.³¹⁸ Actul normativ trebuie să reglementeze temeiurile și criteriile de aplicare, autoritățile competente, etapele procedurale, termenele, garanțiile dreptului la apărare, efectele juridice, controlul Curții Constituționale și modalitatea de aplicare a testului de proporționalitate. Adoptarea unei asemenea legi ar transforma dispozițiile constituționale generale într-un mecanism clar, previzibil și funcțional, capabil să asigure echilibrul dintre răspunderea șefului statului, stabilitatea mandatului prezidențial și protecția ordinii constituționale.

³¹⁸ Proiect de lege privind suspendarea și încetarea mandatului șefului statului.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Finalizarea studiului dedicat instituțiilor *Suspendării și încetării mandatului șefului statului în arhitectura constituțională contemporană a Republicii Moldova* se materializează în formularea unor concluzii generale și a unor recomandări desprinse din analiza teoretică, normativă, jurisprudențială și comparată a problematicii investigate.

Contribuția personală la cercetarea temei poate fi redată în următoarele teze:

1) au fost analizate viziunile doctrinare naționale și internaționale privind statutul constituțional al șefului statului, natura mandatului prezidențial, mecanismele de suspendare și încetare a mandatului, precum și formele răspunderii, fiind identificate principalele controverse conceptuale și aspecte insuficient cercetate în literatura de specialitate (capitolul 1, par. 1.1);

2) a fost fundamentată poziția șefului statului în sistemul autorităților publice și au fost delimitate principalele sale funcții constituționale (capitolul 1, par. 2.2), fiind determinate conținutul, particularitățile și garanțiile mandatului prezidențial, în corelație cu principiul răspunderii constituționale (capitolul 1, par. 2.3);

3) au fost identificate și analizate temeiurile constituționale ale suspendării mandatului prezidențial, fiind determinată natura juridică a acestora și realizată delimitarea sa de imposibilitatea temporară, interimat și vacanța funcției (capitolul 3, par. 3.1);

4) au fost sistematizate temeiurile, procedurile și efectele încetării mandatului, cu delimitarea formelor de încetare de drept de cele sancționatorii (capitolul 3, par. 3.2);

5) au fost evaluate jurisprudența constituțională și experiența comparată privind suspendarea din funcție a șefului statului, fiind identificate lacune normative, dificultăți de interpretare și riscuri de blocaj instituțional și s-au propus soluții normative și instituționale relevante pentru a fi valorificate în contextul Republicii Moldova (capitolul 3, par. 3.3);

6) a fost fundamentat un model juridico-constituțional coerent privind suspendarea și încetarea mandatului șefului statului și formulate propuneri de *lege ferenda* orientate spre precizarea temeiurilor și procedurilor.

În ansamblu, rezultatele cercetării au permis conturarea unei viziuni unitare asupra suspendării și încetării mandatului șefului statului, privite nu în mod izolat, dar ca elemente ale unui mecanism constituțional complex, menit să asigure supremația Constituției, continuitatea puterii de stat, echilibrul dintre autoritățile publice și responsabilizarea titularului mandatului prezidențial.

Drept urmare, principalele rezultate științifice obținute în cadrul cercetării, care contribuie la soluționarea problemei științifice importante, pot fi rezumate în următoarele concluzii generale privind suspendarea mandatului șefului statului:

1. Pentru a determina natura instituției suspendării mandatului, suspendarea mandatului șefului statului reprezintă o instituție juridico-constituțională temporară și excepțională, care întrerupe exercitarea atribuțiilor prezidențiale, fără a determina încetarea mandatului. Cadrul normativ actual nu evidențiază suficient această autonomie conceptuală. În consecință, ar fi oportună consacrarea, în cadrul normativ, a finalității și efectelor suspendării, prin delimitarea acesteia de încetarea mandatului și de demitere.

2. Suspendarea mandatului șefului statului nu trebuie concepută exclusiv ca sancțiune, deoarece îndeplinește și funcție preventivă, conservatoare și de protecție a ordinii constituționale. Reglementarea constituțională actuală nu individualizează suficient aceste finalități, ceea ce favorizează interpretări restrictive sau predominant politice. În așa mod se impune necesitatea de a recomanda recunoașterea instituției suspendării mandatului șefului statului drept măsură provizorie de protecție constituțională, aplicabilă până la soluționarea definitivă a situației care a determinat-o.

3. Analiza efectuată impune delimitarea suspendării mandatului șefului statului cu caracter de sancționare de suspendarea în cazul întreruperii exercitării funcției din cauze obiective. Prima situație constituie o etapă a răspunderii constituționale și presupune o conduită culpabilă, în timp ce a doua este determinată de imposibilitatea temporară și neimputabilă titularului. Constituția Republicii Moldova sub acest aspect nu prevede concretizări. Pentru a evita interpretările divergente și aplicarea unor proceduri necorespunzătoare, ar fi oportună precizarea expresă în Constituție și dezvoltarea, printr-o lege organică, a unor regimuri juridice distincte, cu temeuri, proceduri și efecte proprii.

4. Constituția Republicii Moldova nu precizează cercul încălcărilor pentru care intervine suspendarea din funcție a șefului statului. În această situație, suspendarea pentru încălcarea Constituției nu poate fi justificată prin simple divergențe politice, pierderea încrederii majorității parlamentare sau existența unei interpretări juridice rezonabil diferite. Prin absența unor criterii suficient de precise se creează riscul transformării procedurii într-un instrument de revocare politică. În consecință, suspendarea trebuie admisă numai pentru încălcări constituționale grave, individualizate și demonstrate prin fapte și probe verificabile.

5. Actualmente, sintagma „fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției”, prevăzută de art. 89 din Constituția Republicii Moldova, prezintă un grad ridicat de generalitate și nu oferă suficiente repere pentru calificarea conduitei prezidențiale. Din aceste considerente, se impune necesitatea dezvoltării normative și jurisprudențiale a unor criterii cumulative privind valoarea constituțională lezată, forma vinovăției, caracterul repetat al conduitei, amploarea consecințelor, afectarea drepturilor fundamentale și posibilitatea utilizării unor remedii mai puțin intruzive.

6. Procedura suspendării are o natură juridico-politică mixtă, întrucât Parlamentul formulează acuzația și decide suspendarea, Curtea Constituțională verifică circumstanțele invocate, iar corpul electoral se pronunță asupra demiterii. Caracterul insuficient determinat al competențelor acestor autorități poate genera conflicte și interpretări contradictorii. În vederea remedierii acestei deficiențe, se propune delimitarea expresă a rolului fiecărui participant și recunoașterea caracterului obligatoriu al constatărilor juridice formulate de Curtea Constituțională.

7. Este de precizat că majoritatea calificată de două treimi constituie o garanție împotriva utilizării conjuncturale a instituției suspendării mandatului șefului de stat, însă protecția exclusiv numerică este insuficientă, deoarece nu poate substitui precizia acuzației, caracterul concludent al probelor și motivarea hotărârii parlamentare. Astfel, ar trebui de stabilit expres, prin reglementare, unele cerințe minime privind conținutul propunerii de suspendare, standardul probator și motivarea actelor adoptate.

8. Reglementarea actuală din Constituția Republicii Moldova nu dezvoltă suficient garanțiile procedurale ale Președintelui vizat de procedura suspendării. Pentru asigurarea unui proces constituțional echitabil, este necesară consacrarea dreptului la informarea completă asupra acuzațiilor, accesul la materialele procedurii, acordarea unui termen rezonabil pentru apărare, prezentarea probelor, audierea în Parlament și motivarea deciziilor adoptate.

9. Instituția suspendării trebuie să respecte principiile necesității și proporționalității și să constituie un remediu constituțional de ultimă instanță. Lipsa unei evaluări prealabile a mijloacelor alternative poate conduce la aplicarea excesivă a măsurii. Astfel, înaintea declanșării procedurii de suspendare, trebuie examinată posibilitatea înlăturării încălcării prin controlul constituționalității actului prezidențial, soluționarea conflictului dintre autorități ori prin alte remedii constituționale mai puțin intruzive. Elementul de originalitate ar fi elaborarea unui test constituțional al suspendării mandatului șefului statului, care să permită verificarea obiectivă a legitimității măsurii și care să fie reglementat prin lege organică.

10. Practica constituțională de suspendare a mandatului șefului statului din anii 2017–2019 a evidențiat riscul calificării refuzului deliberat de exercitare a unei atribuții drept *imposibilitate temporară obiectivă* și al instituirii repetate a interimatului punctual. Soluția consacrată prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020 impune examinarea refuzului deliberat prin mecanismul răspunderii prevăzut la art. 89 din Constituție. Însă, pentru prevenirea reapariției unor asemenea practici, acest mecanism trebuie să fie reflectat expres în cadrul normativ.

11. Pentru a determina natura instituției suspendării mandatului șefului statului prezintă relevanță efectele produse de acest mecanism, și anume *întreruperea temporară a exercitării*

atribuțiilor prezidențiale. Astfel, din momentul intrării în vigoare a hotărârii de suspendare, Președintele nu mai poate emite decrete și nu mai poate exercita competențele prevăzute de Constituție. Un alt efect îl constituie *menținerea temporară în funcție a titularului mandatului.* Mecanismul de suspendare nu stinge, prin el însuși, mandatul. Titularul rămâne investit formal până la demitere sau, după caz, până la încetarea cauzei suspendării.

12. Pe perioada suspendării *se instituie interimatul funcției.* Exercitarea atribuțiilor prezidențiale este preluată provizoriu, în ordinea stabilită de art. 91 din Constituție, de Președintele Parlamentului sau de Prim-ministru. În asemenea situație, interimatul nu constituie un mandat prezidențial nou, dar o formă temporară de exercitare a unor competențe, menită să prevină apariția unui vid de putere. Un efect al suspendării este că exercitarea competențelor *persoanei care asigură interimatul sunt limitate.* Persoana care exercită interimatul trebuie să realizeze numai atribuțiile necesare continuității funcției și bunei funcționări a autorităților. Legitimitatea sa derivată și din caracterul provizoriu al funcției, care justifică evitarea deciziilor cu efecte constituționale ireversibile, în lipsa unei necesități obiective.

13. Suspendarea mandatului șefului statului *nu soluționează acuzațiile formulate și nu produce automat demiterea.* Aceasta deschide etapa în care corpul electoral urmează să se pronunțe prin referendum, organizat, potrivit art. 89 alin. (3) din Constituție, în cel mult 30 de zile. Un alt efect al suspendării constă în faptul că, dacă demiterea este aprobată prin referendum, mandatul *încetează definitiv și intervine vacanța funcției.* Totuși, dacă demiterea nu este aprobată ori procedura încetează dintr-un alt motiv legal, suspendarea trebuie să înceteze, iar titularul să reia exercitarea mandatului. Pe durata suspendării, garanțiile legate exclusiv de exercițiul funcției pot fi suspendate. În acest sens, legislația trebuie să precizeze care drepturi, facilități și resurse instituționale se mențin și care sunt suspendate, fără a aduce atingere garanțiilor necesare apărării și demnității funcției. Totodată, se impune respectarea obligației de neutralitate instituțională, astfel încât Aparatul Președintelui trebuie să asigure predarea ordonată către interimar a documentelor și informațiilor necesare, fără a fi utilizat în sprijinul uneia dintre părțile implicate în procedura de demitere.

14. Reglementarea actuală a instituției suspendării mandatului nu asigură în măsură suficientă echilibrul dintre stabilitatea mandatului prezidențial, răspunderea titularului și continuitatea autorității statale. Astfel, se impune configurarea unui model juridico-constituțional coerent, întemeiat pe legalitate, securitate juridică, proporționalitate și loialitate constituțională, care să permită sancționarea încălcărilor grave ale Constituției și, concomitent, să împiedice instrumentalizarea politică a suspendării.

Concluzii generale privind încetarea mandatului șefului statului:

15. Pentru a determina natura încetării mandatului șefului statului, se impune constatarea potrivit căreia aceasta reprezintă o instituție juridico-constituțională autonomă prin care raportul de investire dintre titular și funcția prezidențială. Spre deosebire de suspendare, această instituție produce efecte ireversibile asupra mandatului și determină, după caz, vacanța funcției și declanșarea mecanismelor constituționale de asigurare a continuității puterii de stat. Încetarea mandatului poate interveni ca efect firesc al expirării duratei constituționale și ca urmare a manifestării de voință a titularului prin demisie, din cauze obiective – imposibilitatea definitivă de exercitare a atribuțiilor ori decesul – sau ca efect al angajării răspunderii constituționale prin demitere. Diversitatea acestor temeuri impune regimuri juridice distincte, adaptate naturii fiecărei situații.

16. Expirarea termenului constituțional constituie modalitatea obișnuită de încetare a mandatului. Prelungirea exercitării funcției până la depunerea jurământului de către noul Președinte urmărește asigurarea continuității instituționale, dar nu poate fundamenta extinderea nejustificată a mandatului.

17. Demisia constituie un act unilateral, personal și irevocabil prin care șeful statului renunță la mandat. Cadrul normativ nu reglementează suficient forma, momentul producerii efectelor și posibilitatea retragerii demisiei. Pentru evitare unei asemenea situații, în vederea asigurării securității juridice, este necesară stabilirea expresă a autorității căreia îi este adresată demisia, a formei scrise și a momentului exact în care aceasta devine definitivă. Imposibilitatea definitivă de exercitare a atribuțiilor prezidențiale reprezintă un temei obiectiv de încetare a mandatului, însă noțiunea nu beneficiază de criterii normative suficient de clare. Lipsesc reguli privind natura imposibilității, durata necesară pentru calificarea acesteia ca definitivă, procedura de constatare și probele admisibile. Se impune reglementarea unei proceduri care să combine evaluarea obiectivă de specialitate cu constatarea Curții Constituționale.

18. Delimitarea imposibilității definitive de imposibilitatea temporară este esențială, deoarece prima determină încetarea mandatului și vacanța funcției, iar cea de-a doua justifică numai preluarea provizorie a atribuțiilor. În lipsa unor criterii temporale și materiale precise, există riscul încetării premature a mandatului sau, dimpotrivă, al menținerii unei incapacități instituționale prelungite. Demiterea constituie forma sancționatorie de încetare a mandatului și consecința angajării răspunderii constituționale pentru încălcări grave ale Constituției. Este de menționat că aplicarea instituției demisiei față de șeful de stat nu poate fi întemeiată pe simple divergențe politice ori pe pierderea sprijinului parlamentar, dar numai pe fapte determinate, probate și proporționale cu severitatea măsurii. Ar fi oportună precizarea normativă a elementelor răspunderii constituționale și a standardului probator aplicabil. Prin urmare, în

prezentul studiu doctoral s-a propus instituirea unei condiții potrivit căreia demiterea șefului să poată interveni în cazul comiterii unui delict constituțional.

19. Decesul titularului produce încetarea de drept a mandatului și vacanța imediată a funcției. Deși acest temei nu generează dificultăți conceptuale majore, legislația trebuie să precizeze autoritatea competentă, actul prin care intervine constatarea oficială și momentul de la care se activează interimatul funcției prezidențiale.

20. În ipoteza în care încetarea mandatului nu înlătură răspunderea juridică pentru faptele săvârșite în timpul exercitării funcției, imunitatea funcțională trebuie delimitată de impunitate, astfel încât protecția mandatului să nu împiedice tragerea la răspundere pentru conduitele care depășesc limitele atribuțiilor constituționale. Astfel, apare necesitatea de a clarifica întinderea efectelor imunității după încetarea mandatului. Interimatul reprezintă efectul instituțional al vacanței funcției, dar nu o modalitate de continuare a mandatului fostului titular. Sub acest aspect, reglementarea actuală necesită precizarea limitelor competențelor Președintelui interimar, pentru a distinge atribuțiile indispensabile continuității statale de deciziile care, prin natura lor, trebuie rezervate titularului unui mandat electoral deplin.

21. Cadrul normativ al Republicii Moldova reglementează fragmentar cauzele, procedurile și efectele încetării mandatului. Printre principalele lacune se evidențiază: lipsa definițiilor legale; insuficienta delimitare dintre încetare, vacanță și interimat; absența criteriilor de constatare a imposibilității definitive; caracterul incomplet al procedurii demisiei; precum și neclaritatea efectelor juridice asupra imunității și răspunderii fostului titular.

22. Pentru înlăturarea acestor deficiențe, se propune dezvoltarea cadrului constituțional printr-o lege organică privind mandatul Președintelui Republicii Moldova. Aceasta trebuie să reglementeze distinct fiecare temei de încetare, autoritățile competente, procedura de constatare, momentul producerii efectelor, garanțiile procedurale, limitele interimatului și consecințele juridice ulterioare încetării mandatului.

23. Se conturează oportunitatea de configurare a mecanismului încetării mandatului, în așa fel încât să concilieze caracterul definitiv al încetării cu stabilitatea mandatului, răspunderea titularului, legitimitatea democratică și continuitatea funcției prezidențiale. Claritatea și previzibilitatea reglementării reprezintă condiții indispensabile pentru prevenirea arbitrariului, a conflictelor de competență și a blocajelor instituționale.

24. În baza rezultatelor științifice obținute în cadrul cercetării, *problema științifică importantă* soluționată constă în realizarea unei cercetări originale privind particularitățile instituțiilor suspendării și încetării mandatului șefului statului, contribuind la fundamentarea unui model juridico-constituțional coerent, adaptat particularităților Republicii Moldova. Prin concluziile și recomandările formulate, au fost evidențiate necesitatea clarificării temeiurilor,

condițiilor, procedurilor și efectelor acestor mecanisme, precum și necesitatea consolidării garanțiilor de legalitate, previzibilitate, proporționalitate și securitate juridică în vederea asigurării echilibrului dintre răspunderea șefului statului și stabilitatea arhitecturii constituționale.

În acest sens, rezultatele cercetării și concluziile formulate în baza ipotezei de cercetare fundamentează următoarele recomandări de *lege ferenda*..:

Se recomandă sistematizarea, într-un cadru normativ unitar, a normelor privind suspendarea, încetarea mandatului și răspunderea Președintelui Republicii Moldova, prin care să dezvolte dispozițiile constituționale cu privire la următoarele aspecte:

1. Modificarea articolului 81 din Constituția Republicii Moldova, care va avea următorul cuprins:

„Articolul 81. Imunitatea și răspunderea penală

(1) Președintele Republicii Moldova beneficiază de imunitate funcțională pentru opiniile exprimate și actele juridice săvârșite în exercitarea atribuțiilor constituționale, în limitele stabilite de Constituție.

(2) Imunitatea funcțională nu poate fi invocată pentru fapte care nu au legătură nemijlocită cu exercitarea mandatului și nu constituie o cauză de exonerare de răspundere penală.

(3) Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova pentru trădare de patrie sau pentru o altă infracțiune gravă săvârșită în legătură cu exercitarea mandatului, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși.

(4) Propunerea de punere sub acuzare poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul deputaților aleși, se aduce neîntârziat la cunoștința Președintelui și trebuie să cuprindă descrierea faptelor, încadrarea juridică preliminară și probele pe care se întemeiază.

(5) Înainte de adoptarea hotărârii de punere sub acuzare, Curtea Constituțională verifică respectarea competenței, a condițiilor și a procedurii constituționale. Avizul Curții Constituționale este obligatoriu.

(6) Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii. Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

(7) Încetarea mandatului nu împiedică desfășurarea sau continuarea urmăririi penale pentru faptele care nu sunt acoperite de imunitatea funcțională.”

2. Detalierea dispozițiilor articolului 89 din Constituția Republicii Moldova prin stabilirea cazurilor și criteriilor obiective de calificare a „faptelor grave”, avându-se în vedere valoarea constituțională lezată, forma vinovăției, caracterul repetat al conduitei, amploarea consecințelor și afectarea funcționării autorităților publice:

„(1) În cazul săvârșirii, cu vinovăție, a unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi suspendat din funcție de Parlament, cu votul a două treimi din numărul deputaților aleși, după obținerea avizului conform al Curții Constituționale.

(2) Constituie fapte grave, în sensul alineatului (1), acțiunile sau inacțiunile care aduc o atingere substanțială ordinii constituționale, separației și echilibrului puterilor, suveranității, independenței, unității ori integrității teritoriale a statului, drepturilor și libertăților fundamentale sau funcționării normale a autorităților publice.

(3) La aprecierea gravității faptelor se ține seama de valoarea constituțională lezată, forma vinovăției, caracterul repetat ori sistematic al conduitei, amploarea consecințelor, pericolul pentru ordinea constituțională și afectarea funcționării autorităților publice.

(4) Suspendarea poate fi dispusă numai pentru fapte individualizate și demonstrate, atunci când măsura este necesară și proporțională cu gravitatea încălcării și constituie un ultim remediu pentru protejarea ordinii constituționale.

(5) Propunerea de suspendare poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul deputaților aleși și se aduce neîntârziat la cunoștința Președintelui. Propunerea trebuie să cuprindă descrierea exactă a faptelor imputate, normele constituționale pretins încălcate, probele și motivarea caracterului grav al încălcării.

(6) Președintele beneficiază de dreptul de a cunoaște acuzațiile și probele, de timpul necesar pregătirii apărării, de dreptul de a fi asistat, de a prezenta probe și explicații și de a fi audiat de Parlament și de Curtea Constituțională.

(7) Hotărârea Parlamentului privind suspendarea trebuie să fie motivată și să se întemeieze inclusiv pe faptele examinate de Curtea Constituțională.

(8) Dacă propunerea de suspendare este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui.

(9) Dacă demiterea nu este aprobată prin referendum, suspendarea încetează de drept la data confirmării rezultatelor referendumului de către Curtea Constituțională.”

3. Se recomandă completarea Constituției Republicii Moldova cu articolul 89¹ cu următorul cuprins:

„Articolul 89¹. Consecințele demiterii

(1) Persoanei demise din funcția de Președinte pentru săvârșirea unui delict constituțional îi poate fi aplicată interdicția temporară de a candida la funcția de Președinte al Republicii Moldova sau de a ocupa funcțiile de demnitate publică stabilite prin lege.

(2) Interdicția se aplică numai prin hotărâre a Curții Constituționale, pe o perioadă cuprinsă între cinci și zece ani, în funcție de natura și gravitatea faptei, consecințele produse și conduita titularului.

(3) Interdicția trebuie să fie individualizată, necesară și proporțională și poate fi revizuită, la cererea persoanei, după expirarea a cel puțin jumătate din termenul stabilit.

(4) Instituirea unei interdicții perpetue este interzisă.”

Limitarea în timp este justificată de cauza *Paksas c. Lituaniei*, în care Curtea Europeană a considerat disproporționată interdicția permanentă și ireversibilă de a candida la alegeri parlamentare.

4. Modificarea articolului 90 din Constituția Republicii Moldova, care va avea următorul cuprins: „Articolul 90. Încetarea mandatului și vacanța funcției

(1) Mandatul Președintelui Republicii Moldova încetează în caz de:

- a) expirare a termenului mandatului;
- b) demisie;
- c) demitere prin referendum;
- d) demitere de drept ca urmare a condamnării definitive, în condițiile articolului 81;
- e) imposibilitate definitivă de exercitare a funcției;
- f) deces.

(2) Demisia produce efecte la data depunerii cererii scrise la Parlament, dacă în cuprinsul acesteia nu este indicată o dată ulterioară. Demisia este irevocabilă din momentul producerii efectelor.

(3) Imposibilitatea definitivă reprezintă incapacitatea obiectivă, continuă și ireversibilă a Președintelui de a exercita atribuțiile esențiale ale funcției. Aceasta se constată de Curtea Constituțională în baza unor criterii medicale, temporale și funcționale stabilite prin lege organică.

(4) Vacanța funcției intervine la data încetării mandatului și se constată de Curtea Constituțională, cu excepția expirării mandatului și a decesului, în condițiile prevăzute de lege.

(5) În termen de două luni de la data la care a intervenit vacanța funcției se organizează alegeri pentru un nou Președinte.”

5. Se propune modificarea articolului 91 din Constituția Republicii Moldova cu următorul cuprins: „Articolul 91. Interimatul funcției

(2) Imposibilitatea temporară reprezintă incapacitatea obiectivă și reversibilă a titularului de a exercita atribuțiile funcției pentru o perioadă determinată. Aceasta nu are caracter sancționator și se constată de Curtea Constituțională, în condițiile legii organice.

(3) Refuzul deliberat al Președintelui de a îndeplini o obligație constituțională nu constituie imposibilitate temporară și nu poate determina instituirea punctuală a interimatului. O asemenea conduită poate fi examinată exclusiv în cadrul procedurii prevăzute la articolul 89.

(4) Interimatul încetează de drept la dispariția cauzei care l-a determinat, constatată de Curtea Constituțională, sau la depunerea jurământului de către noul Președinte.”

6. Articolul 92 din Constituția Republicii Moldova se completează cu alineatul (2) cu următorul cuprins: „Regimul răspunderii Președintelui interimar”:

„(2) Persoana care asigură interimatul răspunde pentru actele și faptele săvârșite în această perioadă în aceleași condiții constituționale și legale aplicabile Președintelui Republicii Moldova.”

7. Articolul 135 din Constituția Republicii Moldova se modifică după cum urmează:

la alineatul (1), litera f) va avea următorul cuprins:

„f) constată circumstanțele care justifică suspendarea din funcție, demiterea, imposibilitatea temporară sau definitivă de exercitare a funcției, vacanța și interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova, verifică respectarea procedurii de punere sub acuzare și se pronunță asupra aplicării și revizuirii interdicțiilor prevăzute la articolul 89¹.”;

articolul se completează cu alineatul (3) cu următorul cuprins:

„(3) Avizele și hotărârile Curții Constituționale pronunțate în materiile prevăzute la alineatul (1) litera f) sunt obligatorii pentru Parlament și pentru celelalte autorități publice.”

8. Se propune spre adoptare un *proiect de lege organică cu caracter unitar cu privire la reglementarea temeiurilor, condițiilor, procedurilor și efectelor suspendării și încetării mandatului, precum și a răspunderii Președintelui Republicii Moldova*. Proiectul de lege va reglementa, de asemenea, imposibilitatea temporară și definitivă de exercitare a funcției, interimatul, precum și formele răspunderii juridice a titularului mandatului. Articolul intitulat „Noțiuni principale” din proiectul de lege va defini următoarele concepte: delictul constituțional; fapta gravă; suspendarea sancționatorie; imposibilitatea temporară; imposibilitatea definitivă; vacanța funcției; interimatul; imunitatea funcțională. De asemenea, proiectul de lege va reglementa un test al proporționalității, aplicabil procedurii de suspendare.

BIBLIOGRAFIE

1. ARSENI, A. *Șeful de stat – garanții de realizare a mandatului: concept teoretice-practic*. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr. 3(90), pp. 13–16. ISSN 1811-0770.
2. ARSENI, A. *Legitimitatea puterii de stat: fenomen complex și indispensabil societății umane contemporane*: Autoreferatul tezei de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2014 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/24104/>.
3. ARSENI, A. *Angajarea răspunderii guvernului – metodă de „intervenție” în funcția legislativă a statului*. În: Revista Națională de Drept, 2016, nr. 5, pp. 2–7. ISSN 1811-0770.
4. ARSENI, A. *Răspunderea constituțională a guvernanților – legitimitate și oportunitate*. În: Revista Națională de Drept, 2018, nr. 1–3(207–209), pp. 3–15. ISSN 1811-0770.
5. ARSENI, A., *Legitimitatea puterii de stat – principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan*. Chișinău: CEP USM, 2015, 420 p, ISBN 978-9975-71-604-8.
6. ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. 2, Ediția a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022, 281 p. ISBN 978-9975-149-39-6,.
7. ARSENI A., IVANOV V., SHOLITCO L. *Dreptul constituțional comparat*. Chișinău: Ed. - poligraf USM, 2003. 295 p. ISBN 9975-70-356-9.
8. ARSENI A., COSTACHE Gh. *Mandatul parlamentar – împuternicire politico-juridică întru realizarea suveranității naționale prin reprezentare*. În Revista Națională de Drept, 2013, nr. 4, p. 15.
9. Американские Федералисты: Гамильтон, Мэдисон, Джей. Избранные статьи. Traducere efectuată de Grigorii Freiden, Leon Lepson, Valerii și Liza Cialidze. Benson: Vermont 05731 SUA, 327 p.
10. ALEXANDRU, I. *Tratat de administrație publică*. București: Universul Juridic, 2008, p. 510. ISBN 978-973-127-080-7.
11. AVORNIC, Gh. *Tratat de teoria generală a statului și dreptului*. Vol. 1. Chișinău: Editura Cartier, 2009, 460 p. ISBN 9789975788656.
12. ARISTOTEL. *Politica*. București: Paideia, 2001. Grigoriu. 304 p. ISBN 973-8064-91-0.
13. IOAN, Al. *Tratat de administrație publică*. București: Editura Universul Juridic, 2008, 510 p. UJU973-127-080-7.
14. Adresa Curții Constituționale nr. JCC-06/17 a din 12 iulie 2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 126–128/17.
15. Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 26 decembrie 2000 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr. 163–165/49.
16. Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 12 iunie 2009 privind constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 103.
17. Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 17 septembrie 2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 149.
18. Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 21 septembrie 2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 179–181.
19. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 22 septembrie 2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 325–332.
20. Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 20 octombrie 2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 18–26.
21. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 2 ianuarie 2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 33–39.

22. Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 5 ianuarie 2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 33–39.
23. Avizul Curții Constituționale nr. 4 din 24 septembrie 2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 377–383.
24. Avizul Curții Constituționale nr. 5 din 10 decembrie 2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 513–525.
25. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 209–216 (revizuit și anulat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 16 din 15 iunie 2019).
26. Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 3 decembrie 2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 344–351.
27. Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 15 aprilie 2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 108–110.
28. Avizul Curții Constituționale a României nr. 1 din 5 aprilie 2007. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/81245>.
29. Avizul Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr. 1 din 22 septembrie 2020, https://constcourt.md/ccdocview.php?docid=68&l=ro&tip=avize&utm_source=chatgpt.com
30. ARAMĂ, E. Independență fără responsabilitate este incompatibilă cu democrația constituțională. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”. Științe juridice și economice (10-11 noiembrie 2021, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 121–124. ISBN 978-9975-62-472-5.
31. BALABAN M. *Aspecte comparative privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui în Republica Moldova și alte state*. În: Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală (8-9 decembrie 2021. Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 76–82. ISBN 978-9975-159-32-6.
32. BALABAN, M. Reflecții conceptuale privind răspunderea șefului de stat: formele răspunderii. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”: Vol. II (8–9 decembrie 2022, Chișinău). Chișinău: CEP USM, 2023, pp. 29–37. ISBN 978-9975-62-531-9.
33. BALTAG, D. *Unele considerațiuni teoretice referitoare la dimensiunea juridică a responsabilității Guvernului*. În: Revista Națională de Drept, 2005, nr. 12, p. 9.
34. BALTAG, D.; MORARU, E. Responsabilitatea și răspunderea juridică – garanție a libertății individuale, [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Responsabilitatea%20si%20raspunderea%20juridic%C4%83%20%E2%80%94p77-94.pdf.
35. BOURDIEU, Pierre. *On the State: Lectures at the Collège de France, 1989–1992*. Edited by Patrick Champagne, Remi Lenoir, Franck Poupeau and Marie-Christine Rivière; translated by David Fernbach. Cambridge: Polity Press, 2014. XII, 449 p. ISBN 978-0-7456-6329-6 (hardback).
36. BUGA L., NICOLAEVICI I. *Evoluția instituției șefului statului în Republica Moldova*, [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/679-689.pdf.
37. Constituția Republicii Lituania [online] [citat 26.06.2026]. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/LT>.
38. Constituția României [online] [citat 26.06.2026]. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/RO>.
39. Constituția Ungariei [online] [citat 26.06.2026]. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/HU> 37.

40. Constituția Republicii Elene [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/EL>.
41. Constituția Regatului Suediei [online] [citat 26.06.2026]. Disponibil: <https://codex.just.ro/Tari/SE>.
42. Constituția Statelor Unite ale Americii [online] [citat 26.06.2026]. Disponibil: <http://constitutionus.com/>.
43. Constituția Danemarcei, art. 13. The Constitutional Act of Denmark of 5 June 1953, Part III, § 13. Disponibil pe pagina oficială a Parlamentului Danemarcei. Sursa oficială – Parlamentul Danemarcei, The Constitutional Act of Denmark
44. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24 octombrie 2008. *Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 78–84.
45. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 54–55,.
46. Constituția Danemarcei, art. 13. The Constitutional Act of Denmark of 5 June 1953, Part III, § 13. Disponibil pe pagina oficială a Parlamentului Danemarcei. Sursa oficială – Parlamentul Danemarcei, The Constitutional Act of Denmark
47. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002. *Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72–74.
48. Codul electoral nr. 325 din 8 decembrie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 426–427.
49. COSTACHI, Gh. Statul de drept: între teorie și realitate. Chișinău, 2000, 157 p.
50. COSTACHI, Gh. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. sub red. Șt. Ion Guceac; Academia de Științe a Moldovei, Ins. de Istorie, Stat și Drept, Chișinău: Î.S F.E.-P „Tipografia Centrală”, 2009. 327 p. ISBN 978-9975-4078-1-6.
51. COSTACHI, Gh., ARSENI A. Temeiurile răspunderii constituționale – particularități și semnificație. În: *Legea și viața*. 2009, nr. 12, pp. 4–8. ISSN 1810-309 X.
52. COSTACHI, Gh. *Direcții prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept, Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2009. 327 p. ISBN 978-9975-4078-1-6.
53. COSTACHI, Gh. Responsabilitatea și răspunderea – forme de integrare a individului în societate. În: *Revista științifică „Univers Om”*, 2009, nr. 3.
54. COSTACHI, Gh., HLIPCĂ, P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept. Academia de științe a Moldovei. Institutul de istorie, stat și drept*. Ediția a II-a revăzută și completată. Ch.:S.n., Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2011. 664, p. ISBN 978-9975-78-941-7.
55. COSTACHI, Gh., HLIPCĂ A. *Unele probleme privind răspunderea în dreptul constituțional*. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 8(95), pp. 23–28. ISSN 1811-0770.
56. COSTACHI, Gh., MURUIANU I. *Răspunderea constituțională a deputaților, miniștrilor și a altor subiecți de drept constituțional*. În: *Legea și Viața*, 2013, nr. 12.
57. COSTACHI, Gh., MURUIANU I. Delictul constituțional ca temei al răspunderii constituționale. În: *Jurnalul Juridic National: teorie și practică*, 2014, nr. 4, pp. 56–64. ISSN 2345-1130.
58. COSTACHI, Gh., DONOS, V. Responsabilitatea puterii publice în statul de drept. În: *Scientific Collection «InterConf»*, nr. 67, *Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects»* (19–20 iulie 2021,

- Roma). Roma: Dana, 2021, pp. 221–235. ISBN 978-88-32012-34-7. DOI 10.51582/interconf.19-20.07.2021.024.
59. CONSTITUȚIA Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Arc, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0, 224 p.
60. CONSTANTINESCU, Mihai; DELEANU, Ion; IORGOVAN, Antonie; MURARU, Ioan; VASILESCU, Florin; VIDA, Ion. *Constituția României comentată și adnotată*. București: Agenția Autonomă „Monitorul Oficial”, 1992. 320 p. ISBN 973-567-017-8.
61. CONSTANTINESCU, Mihai; MURARU, Ioan. *Drept parlamentar românesc*. București: All Beck, 2005, p. 289. ISBN 973-655-792-8.
62. IONESCU, Cristian. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II: *Sistemul constituțional românesc*. București: Lumina Lex, 1997, p. 285. ISBN 973-588-003-2.
63. CÂRNAȚ, T. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Printo-Caro, 2020, 288 p. p. 196. ISBN: 978-9975-56-713-8.
64. CÂRNAȚ, T. *Drept constituțional*. Ed. a 2-a, rev. și adăug. Chișinău: Tipografia Printo-Caro, 2010. 514 p.. ISBN 978-9975-4069-3-2.
65. CONSTANTINESCU, M., IORGOVAN, Antonie., MURARU, I. TĂNĂSESCU, E., S. *Constituția României revizuită: comentarii și explicații*. București: All Beck, 2004. 364 p. ISBN 973-655-436-8.
66. COSTIN, M. *O încercare de definire a noțiunii răspunderii juridice*. În: *Revista Română de Drept*, 1970, nr. 5, pp. 81–83. ISSN 0035-0435.
67. CUZNEȚOV, Al. *Răspunderea juridică – modalitate social-juridică a realizării dreptului*. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 6–7, 2011, pp. 14–17. ISSN 1811-0770.
68. COSMA, D. *Răspunderea judecătorului în România și Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2019, ISBN 978-9975-56-640-7, 488 p.
69. CRESPO, A.M. *Impeachment as Punishment*. În: *Harvard Law & Policy Review*, 2019, vol. 13, issue 2, pp. 579–592. ISSN 1935-2077.
70. DĂNIȘOR, D.C. *Șeful statului ca putere neutră*. În: *Revista Dreptul*, 2018, nr. 6. [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm3dqmjxgmzq/seful-statului-ca-putereneutra>.
71. DĂNIȘOR, Dan Claudiu; DOGARU, Ion; DĂNIȘOR, Gheorghe. *Teoria generală a dreptului*. Ed. a 2-a. București: C.H. Beck, 2008. 592 p. ISBN 978-973-115-303-2.
72. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat, vol. II, p. 334. Vol. II. București: Europa Nova, 1996, p. 334. ISBN 973-9183-36-0.
73. DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și în dreptul comparat*. București: C.H. Beck, 2006. 936 p. ISBN 973-655-957-2..
74. DUCULESCU, V., DUCULESCU, G., CĂLINOIU, C. *Drept constituțional comparat*. Vol. I. București: Editura Lumina Lex, 1999, 647 p. ISBN 973-588-093-8.
75. DRĂGANU, T., *Drept constituțional și instituții politice: tratat elementar*. Vol. II. București: Lumina Lex, 1998. 361 p. ISBN 973-588-052-0..
76. DRĂGANU, T. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat elementar. Vol. II. București: Lumina Lex, 2000. 380 p. ISBN 895676757.
77. DRAGHICI, P. *Faptul juridic civil cauzator de prejudicii*. Craiova: Editura Universitară, 1999, p. 41. Citat după: GHERMAN, I. *Răspunderea juridică civilă* [online][citat 10.01.2023]. Disponibil: http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/7404/4-5_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

78. DRAGOMIR, Florentina. *Răspunderea penală a magistratului*. București: C.H. Beck, 2011. 392 p. ISBN 978-973-115-973-7.
79. Decizia Curții Constituționale a României nr. 284/2014.
80. Decizia Curții Constituționale nr. 5 din 18 mai 2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 57–58/23.
81. Decizia Curții Constituționale nr. 125 din 15 decembrie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 95–104.
82. Decizia Curții Constituționale nr. 63 din 19 iunie 2018 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 410–415, art. 142.
83. Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 6 august 2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 235–239, art. 143.
84. Decizia Curții Constituționale nr. 103 din 29 august 2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 362–363.
85. Decizia Curții Constituționale a României nr. 88 din 20 ianuarie 2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 131, art. 194.
86. Decizia Curții Constituționale a României nr. 799 din 17 iunie 2011 asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României. În: *Monitorul Oficial al României*, 2011, nr. 440.
87. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 243 din 21 iulie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 43.
88. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 325 din 10 octombrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă despre aprobarea Regulamentului disciplinei militare al Forțelor Armate ale Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 59–60.
89. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 346 din 30 octombrie 1995 cu privire la inițiativa legislativă de modificare a Codului penal, Codului de procedură penală și Codului 195 de executare a sancțiunilor de drept penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 64.
90. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 417 din 6 decembrie 1995 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 73.
91. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 18 din 31 ianuarie 1996 despre inițiativa legislativă privind modificarea Legii presei. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 10.
92. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 80 din 28 martie 1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 22.
93. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 199 din 16 iulie 1996 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 51.
94. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 3 din 10 ianuarie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 7.
95. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 694 din 28 iulie 1998 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 72.
96. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1646-II din 5 septembrie 2000.. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 116–118.
97. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 648 din 30 noiembrie 2010 pentru abrogarea Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 126-V din 24 decembrie 2009, partea referitoare la conferirea „Ordinului Republicii” domnului Dumitru Ciubașenco. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 161.

98. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1646-VII din 18 iunie 2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 161–165.
99. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 16-VIII din 3 ianuarie 2017 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 2–8. 196.
100. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. DP1823/2020 din 2 noiembrie 2020 privind retragerea cetățeniei Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 285.
101. Decretul Președintelui Republicii Moldova privind dizolvarea Parlamentului nr. 77-IX din 28 aprilie 2021. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 111.
102. 103. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 106-IX din 7 iunie 2021 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 142–145.
103. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 127-IX din 23 iulie 2021 privind convocarea Parlamentului nou-ales. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 180–185.
104. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 272-IX din 13 decembrie 2021. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 309–312.
105. Declarația politicianului Charles de Gaulle din anul 1946 [online]. Disponibil: <https://mjp.univ-perp.fr/textes/degaulle16061946.htm>.
106. FUTTERMAN, S.N. The Rules of Impeachment. În: University of Kansas Law Review, 1975, vol. 24, issue 1, pp. 105–142. ISSN 0083-4025.
107. GAMURARI, V. Răspunderea persoanelor ce se bucură de imunități și privilegii pentru comiterea crimelor internaționale în baza obligațiilor Erga Omnes. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2008, nr. 2, pp. 18–26. ISSN 1857-1999.
108. GÎRLEȘTEANU, G. *Mijloace de presiune între puteri în statul român de drept: dreptul de dizolvare a Parlamentului, dreptul de a cere reexaminarea legii, moțiunea simplă și suspendarea Președintelui*. În: Pandectele Române, 2011, nr. 12, pp. 22–23. ISSN 2286-0576.
109. GÎRLEȘTEANU, G. Rolul Președintelui în lumina prevederilor constituționale române. În: Pandectele Române, 2012, nr. 9, pp. 40–47. ISSN 2286-0576.
110. GUCEAC I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. 1. Chișinău: Tipografia Reclama, 2001, 278 p. ISBN 9975-930-26-3.
111. GUCEAC Ion. *Curs elementar de drept constituțional*, vol. II. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”. 2004, 496 p. ISBN 9975-70-399-2.
112. GUCEAC I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. II. Chișinău: F.E.P, Tipografia Centrală. 2004,. 496 p. ISBN 9975-70-399 p.
113. GUCEAC, I. *Tratat elementar de drept constituțional*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2022. 574 p. ISBN 978-5-88554-060-5.
114. GUȚULEAC, V. *Rolul și locul Președintelui Republicii Moldova și al Curții Constituționale în sistemul puterii de stat și unele probleme privind legalitatea și legitimitatea activității lor*. În: Revista Națională de Drept, 2020, nr. 4–6, pp. 113–126. ISSN 1811-0770. GUȚULEAC, V. *Drept administrativ*. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013, 600 p.
115. GHERNAJA, G. Responsabilitatea și răspunderea judecătorului în exercitarea justiției. Autoreferatul tezei de doctor, Chișinău: 2011, p. 37.
116. GERHARDT, M.J. Lessons of Impeachment History. În: George Washington Law Review, 1999, vol. 67, pp. 603–625. ISSN 0016-8076.

117. GORIUC, S. Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova în sistemul autorităților publice și în asigurarea echilibrului în societate: Teză de doctor în drept, Chișinău, 2006 [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/4820/>.
118. HARIOU, A., GIGUIEL, Jean. Droit constitutionnel et institutions politiques, avec la participation de Patrice gelard. Paris: septieme ed., Editions Montchrestien, 1980, 126 p.
119. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 10 din 19 iunie 2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor” [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=828&l=ro>
<https://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/b615f21a2d6903f5cdf59ca703f676f1>.
120. Hotărârea Curții Constituționale nr. 56 din 21 decembrie 1995 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 4, art. 56.
121. Hotărârea Curții Constituționale nr. 57 din 21 decembrie 1995 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 4, art. 57.
122. Hotărârea Curții Constituționale nr. 2b din 2 aprilie 1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 23–24.
123. Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 28 februarie 1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 16, art. 184.
124. Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 b din 28 mai 1996. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 38–39, art. 19.
125. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 b din 16 decembrie 1996 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 1–2, art. 1.
126. Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 26 februarie 1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 26–27, art. 15.
127. Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 9 iulie 1998 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 70, art. 33.
128. Hotărârea Curții Constituționale nr. 40 din 24 decembrie 1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 1–2, art. 3.
129. Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 18 martie 1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 31–32, art. 24.
130. Hotărârea Curții Constituționale nr. 20 din 16 mai 2000 *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 59–62, art. 22.
131. Hotărârea Curții Constituționale nr. 17 din 12 iulie 2010 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 126–128, art. 17.
132. Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 1 octombrie 2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 352–357.
133. Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 20–24.
134. Hotărârea Curții Constituționale nr. 35 din 12 decembrie 2017 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 27–32.
135. Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 24 ianuarie 2017 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 356–359.
136. Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 27 iulie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 95–104.
137. Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 17 octombrie 2017 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18–26.

138. Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 21 decembrie 2018 pentru interpretarea prevederilor articolelor 1 alin. (3), 6, 7, 87 și 134 alin. (3) din Constituție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 13–21.
139. Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 15 mai 2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 221–225.
140. Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 23 februarie 2021 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 66–72.
141. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 4 din 9 februarie 2023 (online). Disponibil:
<https://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/debcc70f2fb4e1eb9f9f3977130079cf>.
142. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 23 din 6 august 2020 .[online]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_23_2020_96b_2020_rou.pdf.
143. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 5 din 14.03.2019 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 111–118 [online]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_5_2019_47d_2019_rou.pdf.
144. Avizul Curții Constituționale din 2 ianuarie 2018 <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=avize&docid=62&l=ro>.
145. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 2 din 24.01.2017. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 356–359. Disponibilă pe [pagina oficială a Curții Constituționale](#).
146. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 5 din 02.03.2016 (angajarea răspunderii Guvernului), § 29 107. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 134–139. Disponibilă pe [pagina oficială a Curții Constituționale](#).
147. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 7 din 04.03.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 59–67. Disponibilă pe pagina oficială a Curții Constituționale.
148. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 16 din 17.06.2015. <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=594>.
149. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 21 din 24.06.2015 <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=550&l=ro>.
150. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 4 din 22.04.2013 <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-H302013ro6730c.pdf>.
151. Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 19.06.2012 privind interpretarea articolelor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29 iunie 2012,
152. Hotărârea Curții Constituționale nr. 43 din 14.12.2000 privind interpretarea dispozițiilor art. 80 alin. (1) și (2), art. 90 și art. 91 din Constituție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29 decembrie 2000, nr. 163–165, art. 47.
153. Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 19.06.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 160–161, art. 20.
154. Hotărârea Curții Europene Pentru Drepturile Omului Din 26 octombrie 2021, Definitivă 26/01/2022, Cauza Affaire Donev c. Bulgariei. Hotărârea din 26 octombrie 2021, cererea nr. 72437/11, definitivă la 26 ianuarie 2022. Disponibilă în baza de date oficială HUDOC.
155. Hotărârea Curții Constituționale nr. 147 a din 25 iunie 2021 privind controlul constituționalității prevederilor articolului 19 alin. (1) lit. e) din Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională.

156. Curtea Constituțională a Republicii Lituania. Ruling of 31 March 2004 on the impeachment of the President of the Republic. [online]. [citat 27.06.2026]. Disponibil: <https://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1263/content>.
157. 1 Curtea Constituțională a Republicii Lituania. Ruling of 25 May 2004 on the conformity of provisions of the Law on Presidential Elections with the Constitution. [online]. [citat 27.06.2026]. Disponibil: <https://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1269/content>
158. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, din 6 ianuarie 2011, cauza Paksas v. Lituania <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-102617%22%5D%7D>.
159. HLIPCĂ, A. *Răspunderea în dreptul constituțional*: Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2010. [online] [citat 10.01.2023]. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/15510/>.
160. HLIPCĂ, A. *Răspunderea în dreptul constituțional*. Aspecte din dreptul comparat. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr. 5(92), pp. 77–80. ISSN 1811-0770.
161. IANCU, G. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Editura C.H. Beck, 2010, 305 p. ISBN 978-973-115-806-8.
162. IANCU, Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2014. 624 p. ISBN 978-606-18-0403-0.
163. IONESCU, C. *Despre răspunderea Președintelui României*. În: Revista Dreptul, 2021, nr. 10. [online] 10.01.2023]. Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/he2teojqgazq/despre-raspunderea-presedintelui-romaniei?pid=424952446&expression=#p-424952446>.
164. IONESCU, C. *Reflecții privind dreptul Președintelui României de a adresa mesaje Parlamentului*. În: Revista Română de Jurisprudență, 2012, nr. 6, p. 313. ISSN 1844-6450.
165. IONESCU, C. *Drept constituțional și instituții politice. Sistemul constituțional românesc*. Vol. II. București: Lumina Tipo, 1997, 399 p. ISBN 973-588-003-2.
166. IONESCU, C. *Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României*. București: Editura Universul Juridic, 2013. ISBN 978-973-127-994-7.
167. IOAN, A. *Tratat de administrație publică*. București: Editura Universul Juridic, 2008, 969 p. ISBN/Cod: 978-973-127-080-7.
168. IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. 2, București: 1996, 354 p.
169. IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ. Tratat elementar*. Vol. I. București: Hercules, 1993. 256 p. ISBN: 973-9177-97-2.
170. ITALIA. Costituzione della Repubblica Italiana, adoptată la 22 decembrie 1947, https://www.senato.it/istituzione/la-costituzione/parte-ii/titolo-ii/articolo-87?utm_source=chatgpt.com
171. Legea nr. 9 din 2 februarie 2023, În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 53–56 art. 98.
172. Legea nr. 199 din 16 iulie 2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică (în vigoare 05.10.2010) În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 194–196 art. 637.
173. Legea nr. 136 din 07.07.2017 cu privire la Guvern, În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 252 art. 412.
174. Legea nr. 39 din 07.04.1994 despre statutul deputatului în Parlament (în vigoare 07.04.1994)
175. Legea R.S.S. Moldova nr. 250-XII din 3 septembrie 1990 cu privire la instituirea funcției de Președinte al Republicii Sovietice Socialiste Moldova și la introducerea unor modificări și completări în Constituția R.S.S. Moldova. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldova*, 1990, nr. 9

176. Legea Republicii Moldova nr. 720-XII din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Președintelui Republicii Moldova. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Moldova*, 1991, nr. 7–8.
177. MURARU, I.; TĂNĂSESCU S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a XII. București: Editura C.H. Beck. 2006. 282 p. ISBN 973-655-811-8.
178. MURARU, I., S. TĂNĂSESCU, *Constituția României. Comentariu pe articole*. Ed. a 2-a rev., București: 2019, Editura C.H. Beck. 1399 p. ISBN 978-606-180847-2.
179. MURARU, I., CONSTANTINESCU, M. Rolul Curții Constituționale în asigurarea echilibrului puterilor în stat. În: *Revista Dreptul*, nr. 9/1996.
180. MURARU, I., CONSTANTINESCU, I. *Constituția României Comentată*. București: Editura C.H. BECK, 2019. 1397 p. ISBN 978-606-18-0847-2.
181. MICU, V. Răspunderea Parlamentului în contextul răspunderii statului contemporan. În: *Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor omului, materiale ale mesei rotunde cu participare internațională consacrate Zilei internaționale a drepturilor omului, din 11 decembrie 2015*. Chișinău: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/321-325_11.pdf.
182. MIHAILENCO, O. Principiile răspunderii disciplinare a judecătorului prin prisma jurisprudenței Curții europene pentru drepturile omului, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/228-240_0.pdf.
183. MICU, V. Răspunderea parlamentară în condițiile statului de drept contemporan. Teză de doctor în drept. Chișinău: 2021.
184. MOLDOVANU, R. Suspendarea temporară a Președintelui Republicii Moldova – o instituție controversată de drept constituțional. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2024, nr. 4(71), pp. 40–45. ISSN 1857-2405. DOI 10.52277/1857-405.2024.4(71).06.
185. NEGRU, B., NEGRU A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006. 150 p.
186. PRISĂCARU, V. *Tratat de drept administrativ român. Partea generală*, Lumina Lex, București, 1993.
187. POPA, V. *Drept parlamentar al Republicii Moldova. Monografie*. Chișinău: ULIM, 1999. ISBN 109975920152.
188. POPA, V. *Drept public*. Chișinău: Secția Editare a Academiei de Administrare Publică pe lângă Guvernul Republicii Moldova, 1998, 463 p.
189. POPESCU, R. D. Răspunderea Parlamentului în dreptul constituțional. București 2011. Editura C.H. Beck. 477 p. 104. ISBN 978-973-115-940-9.
190. POPA N. *Teoria generală a dreptului*. București: Editura: C.H. Beck, 2020, 296 p. Cod: ABE978-606-18-1033-8.
191. *Revista națională de drept*, nr. 10–12 (240-242), 2020, p. 65 <https://uspee.md/wp-content/uploads/2021/02/RND-nr.-4.pdf>.
192. ȚURCAN, L. Locul și rolul Președintelui Republicii Moldova și Președintelui României în sistemul autorităților publice. Studiu comparat. În: *Revista Națională de Drept*, 2021, nr. 4(246), pp. 26–40.
193. Proiect de hotărâre a Parlamentului pentru elaborarea proiectului de lege cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova privind revocarea deputaților, înregistrat la Biroul Permanent al Parlamentului Republicii Moldova la data de 25.06.2019. [online]. Disponibil:.

194. EGRU, Boris; NEGRU, Alina. *Teoria generală a dreptului și statului: curs universitar*. Chișinău: Bons Offices, 2006. 520 p. ISBN 978-9975-928-90-8.
195. MICU, Victor. Răspunderea ca element al statutului parlamentarilor. În: *Legea și viața*, 2017, nr. 5(305), pp. 35–39. ISSN 1810-309X. Text integral.
196. Raportul privind „relația dintre răspunderea politică și răspunderea penală în ceea ce privește activitatea membrilor Guvernului” (adoptat de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept - Comisia de la Veneția, cu ocazia celei de-a 94-a Sesiuni plenare, desfășurate la Veneția, în 8-9 martie 2013).
197. SÎRBU, S. Răspunderea constituțională a șefului de stat. **SÎRBU, Serghei**. *Răspunderea constituțională a Președintelui Republicii Moldova*. Teză de doctor în drept, specialitatea 552.01 – Drept constituțional. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2024. 211 p. Conducător științific: Veaceslav Zaporozjan. Disponibilă în Repozitoriul instituțional al USM.
198. STERE, C. Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept. Studiu sociologic și juridic). Iași, 1897. Scrieri în cinci volume. Cartea a V-a. Chișinău: Hyperion, 1991, 366 p.
199. STERE, C. Curs de drept constituțional. Chișinău: Cartier, Tipografia „Bons Offices” 2016, 396 p. ISBN 978-99-75-79-951-5.
200. SLUSARENCO, S. POZNEACOVA, V. Revista Națională de Drept. nr. 10–12 (240-242), 2020. p. 65.
201. SLUSARENCO, S. Particularitățile prelungirii mandatului unor funcții de demnitate publică. În: Statul, securitatea și drepturile omului în societatea informațională. Chișinău: Art. Poligraf, 2020, pp. 220–228. ISBN 978-9975-3462-2-1.
202. SLUSARENCO, Svetlana; VLĂDICEANU-STARȘII, Lina. *Funcțiile și atribuțiile Președintelui Republicii Moldova prin prisma jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova*. În: *Intellectus*, 2023, nr. 1, pp. 68–78, în special pp. 69–70. DOI: 10.56329/1810-7087.23.1.07. Text integral
203. SLIPENSKI, B. Reflecții asupra răspunderii șefului de stat. În: *Legea și viața*, mai 2015.
204. SADOVEI, N. Natura juridică a actului de depunere a jurământului de către unele categorii de demnitari publici. În: *Administrarea Publică*, nr. 2, 2012.
205. Stenograma ședinței Parlamentului Republicii Moldova din 5 iulie 2000, pp. 41(40)–45(46). În: Hotărârea nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova, sesizarea nr. 48b/2015, §§ 112–125, în special §§ 121–122, în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 59–67 .
206. TATARU, Gh. Răspunderea șefului de stat: concept și forme. În: *Supremația dreptului*, 2016, nr. 3, pp. 23–28. [online]. [citat 27.06.2026]. Disponibil: <http://sd-vp.info/2016/raspunderea-sefului-de-stat-concept-si-administra-forme/>.
207. TATARU, Gh. Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a șefului de stat. În: Revista științifică internațională „Supremația dreptului”. Nr. 2, 2017, p. 77.
208. TATARU, Gheorghi. Răspunderea șefului de stat: concept și forme. În: *Supremația Dreptului*, 2016, nr. 3, pp. 12–17. ISSN 2345-1971; ISSN online 2587-4128.
209. ȚURCAN, L. Locul și rolul Președintelui republicii Moldova și președintelui României în sistemul autorităților publice. Studiu comparat. Președintelui Republicii Moldova și Președintelui României în sistemul autorităților publice. Studiu comparativ. În: *Revista Națională de Drept*, 2021, nr. 4 (246), pp. 26–40. **ISSN 1811-0770. DOI: [10.52388/1811-0770.20

210. ȚURCAN, S. Reglementarea constituțională a demiterii șefului statului (analiză comparativă). În: Studii Juridice Universitare, 2017, nr. 1–2(37–38), pp. 39–51.
211. NEGRU B., NEGRU A. Teoria generală a dreptului și statului. Chișinău: Bons Offices, 2006
212. VRABIE, Genoveva. *Organizarea politico-etatică a României. Drept constituțional și instituții politice*. Vol. 2. Iași: Cugetarea, 1999. ISBN 973-98199-3-1.
213. VRABIE, G. Drept constituțional și instituții politice, vol. 1. București: Europa Nova, 1996.
214. ZALDEA, T. E. Problematika responsabilității și răspunderii juridice în doctrina juridică contemporană. În: Revista Universul Juridic, nr. 9, septembrie 2019, p. 84.
215. DUPUIS G., GUÉDON M. J., CHRÉTIEN P. Droit administratif. Paris: Ed. Armand Colin. 1999. 658 p.
216. Hotărârea Curții Constituționale nr. nr. 35 din 12 decembrie 2017
https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_23_2020_96b_2020_rou.pdf.
217. ARSENI, A. Șeful de stat – garanții de realizare a mandatului: concept teoretico-practic. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr. 3(90), pp. 13–16. ISSN 1811-0770.
218. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. Drept constituțional și instituții politice. Vol. II. Ed. a 15-a. București: C.H. Beck, 2017.
219. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. Drept constituțional și instituții politice. Ed. a IX-a. București: Lumina Lex, 2001.
220. DELEANU, I. Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și în dreptul comparat. București: C.H. Beck, 2006.
221. ARSENI, A. Drept constituțional și instituții politice. Vol. II. Ed. a 3-a, completată și restructurată. Chișinău: CEP USM, 2022. ISBN 978-9975-149-39-6.
222. ARSENI, A. Legitimitatea puterii de stat – principiul edificator al statului de drept și democratic contemporan. Chișinău: CEP USM, 2015. ISBN 978-9975-71-604-8.
223. DUCULESCU, V., DUCULESCU, G., CĂLINOIU, C. Drept constituțional comparat. Vol. I. București: Lumina Lex, 1999. ISBN 973-588-093-8.
224. STERE, C. Curs de drept constituțional. Chișinău: Cartier, 2016. ISBN 978-9975-79-951-5.
225. International IDEA. Non-Executive Presidents in Parliamentary Democracies. Stockholm: International IDEA, 2017.
226. International IDEA. Electing Presidents in Presidential and Semi-Presidential Democracies. Stockholm: International IDEA, 2019.
227. ABEBE, A.K. Removal of Presidents. Constitution-Building Primer 23. Stockholm: International IDEA, 2022.
228. European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission). Rule of Law Checklist. CDL-AD(2016)007. Strasbourg, 2016.
229. European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission). Revised Code of Good Practice on Referendums. CDL-AD(2022)015. Strasbourg, 2022.
230. HLIPCĂ, P. Președintele Republicii Moldova – mediator între organele puterii de stat. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr. 6, pp. 66–69. ISSN 1811-0770.
231. IORGOVAN, A. Tratat de drept administrativ. Vol. II. Ed. a II-a, revăzută și adăugită. București: Nemira, 1996.
232. PASSERIEUX, R. Charles de Gaulle, la Nation et la Souveraineté: leçons pour nos jours. 22 iulie 2020. [online]. [citat 27.06.2026]. Disponibil: <https://www.revuepolitique.fr/charles-de-gaulle-la-nation-et-la-souverainete-lecons-pour-nos-jours/>.
233. ARISTOTEL. Politica. București: Paideia, 2001.

234. HESSE, K. Grundzüge des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland. 20., neubearbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller, 1995. ISBN 3-8114-4595-2.
235. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Țehanciuc c. României, cererea nr. 20264/08, Decizia din 22 noiembrie 2011.
236. Curtea europeană a drepturilor omului. Cauza Paksas v, lituaniei [mc], cererea nr. 34932/04, hotărârea din 6 ianuarie 2011, ceto 2011 (extrase). disponibilă în baza oficială HUDOC
237. LAROUSSE. Lexis: Larousse de la langue française. Paris: Larousse, 1979. DUBOIS, Jean (coord.). *Lexis: Larousse de la langue française*. Paris: Librairie Larousse, 1979. 2109 p. ISBN 2-03-320201-1.
238. BOURDIEU, P. On the State: Lectures at the Collège de France, 1989–1992. Cambridge: Polity Press, 2014.
239. DE GAULLE, Ch. Discours de Bayeux, 16 iunie 1946. [online]. [cit. 27.06.2026]. Disponibil: <https://mjp.univ-perp.fr/textes/degaulle16061946.htm>.
240. ZALDEA, T.E. Problematica responsabilității și răspunderii juridice în doctrina juridică contemporană. În: Revista Universul Juridic, 2019, nr. 9, pp. 84–94.
241. MICU, V. Răspunderea parlamentară în condițiile statului de drept contemporan: teză de doctor în drept. Chișinău, 2021.
242. MAUNZ, T.; DÜRIG, G. Grundgesetz-Kommentar. München: C.H. Beck, 2023.
243. ADAMOVICH, L.K.; FUNK, B.-C.; HOLZINGER, G.; FRANK, S.L. Österreichisches Staatsrecht. Band 1: Grundlagen. Wien: Springer, 2011.
244. ÖHLINGER, T.; EBERHARD, H. Verfassungsrecht. Wien: facultas/WUV, 2022.

PROIECT de LEGE
privind suspendarea, încetarea din funcție și
răspunderea Președintelui Republicii Moldova
Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Capitolul I
DISPOZIȚII GENERALE

Articolul 1. Obiectul de reglementare

Prezenta lege reglementează:

- a) principiile răspunderii Președintelui Republicii Moldova;
- b) criteriile de apreciere a faptelor grave prin care sunt încălcate prevederile Constituției;
- c) procedura inițierii, examinării și soluționării propunerii de suspendare din funcție;
- d) efectele juridice ale suspendării;
- e) organizarea procedurii de demitere prin referendum;
- f) particularitățile răspunderii constituționale, penale, civile și contravenționale a Președintelui Republicii Moldova;
- g) garanțiile de independență și de protecție a mandatului prezidențial împotriva măsurilor arbitrare.

Articolul 2. Scopul legii

Prezenta lege urmărește asigurarea echilibrului dintre stabilitatea mandatului prezidențial și obligația titularului acestuia de a respecta Constituția, hotărârile Curții Constituționale, principiul separației și colaborării puterilor, drepturile și libertățile fundamentale, precum și valorile statului de drept.

Articolul 3. Noțiuni principale

În sensul prezentei legi, următoarele noțiuni semnifică:

faptă gravă de încălcare a Constituției – acțiunea sau inacțiunea imputabilă Președintelui Republicii Moldova care încalcă o normă, un principiu ori o obligație constituțională și care, prin natura, intensitatea, consecințele sau caracterul său repetat, afectează în mod substanțial ordinea constituțională;

suspendare din funcție – măsura temporară de natură constituțională dispusă de Parlament în condițiile art. 89 din Constituție, care determină întreruperea exercitării atribuțiilor prezidențiale până la pronunțarea corpului electoral;

demitere – încetarea mandatului prezidențial ca urmare a aprobării, prin referendum republican, a propunerii de demitere;

răspundere constituțională – forma de răspundere intervenită pentru săvârșirea unor fapte grave prin care Președintele încalcă prevederile Constituției;

punere sub acuzare – hotărârea Parlamentului adoptată în condițiile art. 81 alin. (3) din Constituție, în cazul existenței unei bănueli rezonabile privind săvârșirea unei infracțiuni de către Președintele Republicii Moldova.

Articolul 4. Principiile răspunderii prezidențiale

Procedurile reglementate de prezenta lege se întemeiază pe următoarele principii:

- a) supremația Constituției; b) legalitatea și securitatea juridică;

c) caracterul personal al răspunderii; d) prezumția nevinovăției, în materia răspunderii penale; e) respectarea dreptului la apărare și a contradictorialității; f) proporționalitatea măsurilor aplicate; g) separația și colaborarea puterilor; h) independența mandatului prezidențial; i) imparțialitatea și loialitatea constituțională; j) transparența procedurii, cu respectarea informațiilor protejate de lege; k) interzicerea folosirii răspunderii prezidențiale ca instrument de înlăturare arbitrară a șefului statului.

Articolul 5. Caracterul personal al răspunderii

- (1) Președintele Republicii Moldova răspunde numai pentru propriile acțiuni sau inacțiuni.
- (2) Răspunderea nu poate fi întemeiată exclusiv pe:
- a) dezacorduri politice dintre Președinte și Parlament ori Guvern;
 - b) exprimarea unei opinii politice sau constituționale;
 - c) exercitarea unei competențe discreționare în limitele stabilite de Constituție;
 - d) rezultatele activității altor autorități sau persoane, în lipsa unei contribuții imputabile Președintelui.
- (3) Contrasemnarea unui act prezidențial nu înlătură răspunderea Președintelui pentru încălcarea deliberată a Constituției și nici răspunderea autorității care a contrasemnat actul, potrivit competențelor acesteia.

Capitolul II

RĂSPUNDEREA CONSTITUȚIONALĂ

Articolul 6. Temeiul răspunderii constituționale

- (1) Răspunderea constituțională intervine în cazul săvârșirii de către Președintele Republicii Moldova a unor fapte grave prin care sunt încălcate prevederile Constituției.
- (2) Pentru angajarea răspunderii constituționale trebuie întrunite cumulativ următoarele condiții:
- a) existența unei acțiuni sau inacțiuni imputabile Președintelui;
 - b) încălcarea unei norme, a unui principiu sau a unei obligații constituționale;
 - c) caracterul grav al încălcării;
 - d) existența unei legături între conduita Președintelui și atingerea adusă ordinii constituționale;
 - e) constatarea circumstanțelor justificative de către Curtea Constituțională.
- (3) Răspunderea constituțională are caracter autonom și poate interveni independent de existența răspunderii penale, civile sau contravenționale, fără încălcarea principiului neadmiterii dublei sancționări de aceeași natură pentru aceeași faptă.

Articolul 7. Criteriile de apreciere a gravității faptei

La aprecierea caracterului grav al faptei se iau în considerare, în ansamblu:

- a) importanța normei constituționale încălcate;
- b) forma de vinovăție și caracterul deliberat al conduitei;
- c) caracterul singular, continuu sau repetat al încălcării;
- d) durata încălcării și posibilitatea înlăturării efectelor acesteia;
- e) consecințele produse sau riscul real al producerii unor consecințe grave;
- f) afectarea separației și echilibrului puterilor;
- g) crearea unui blocaj constituțional ori împiedicarea funcționării unei autorități publice;
- h) afectarea drepturilor și libertăților fundamentale;
- i) atingerea adusă suveranității, independenței, unității sau integrității teritoriale a statului;
- j) nerespectarea unei hotărâri a Curții Constituționale;
- k) încălcarea jurământului constituțional;
- l) refuzul Președintelui de a înlătura încălcarea după constatarea oficială a acesteia;

- m) conduita anterioară și eventualele încălcări constituționale repetate;
- n) existența unor justificări constituționale obiective.

Articolul 8. Situațiile care pot constitui fapte grave

(1) În funcție de circumstanțele concrete, pot constitui fapte grave prin care se încalcă prevederile Constituției:

- a) refuzul deliberat și nejustificat de a exercita o obligație constituțională expresă;
- b) refuzul de a executa o hotărâre a Curții Constituționale;
- c) uzurparea atribuțiilor Parlamentului, Guvernului, autorității judecătorești sau Curții Constituționale;
- d) împiedicarea gravă și nejustificată a constituirii ori funcționării autorităților publice;
- e) desemnarea sau refuzul desemnării candidatului la funcția de prim-ministru cu încălcarea cerințelor constituționale și a jurisprudenței Curții Constituționale;
- f) dizolvarea sau tentativa de dizolvare a Parlamentului în afara condițiilor constituționale;
- g) emiterea unor acte prin care se urmărește instituirea, modificarea ori desființarea unor autorități sau competențe în afara cadrului constituțional;
- h) folosirea atribuțiilor prezidențiale pentru înlăturarea ordinii constituționale;
- i) afectarea gravă a independenței autorității judecătorești sau a Curții Constituționale;
- j) implicarea neconstituțională în activitatea partidelor politice ori utilizarea funcției prezidențiale în interesul exclusiv al unei formațiuni politice;
- k) încălcarea obligației de imparțialitate, neutralitate politică și echidistanță, atunci când aceasta produce un blocaj instituțional grav;
- l) încălcarea regimului constituțional privind apărarea națională, mobilizarea, starea de urgență, de asediu ori de război;
- m) acțiunile prin care sunt afectate suveranitatea, independența, unitatea sau integritatea teritorială a Republicii Moldova;
- n) împiedicarea exercitării drepturilor electorale ori intervenția neconstituțională în desfășurarea alegerilor și referendumurilor;
- o) încălcarea gravă și sistematică a drepturilor și libertăților fundamentale;
- p) nerespectarea incompatibilităților constituționale aferente funcției;
- q) folosirea atribuțiilor constituționale în interes personal sau în interesul unor terți, cu afectarea gravă a ordinii constituționale;
- r) încălcarea repetată a obligației de promulgare sau de reexaminare a legilor, în limitele stabilite de Constituție;
- s) refuzul nejustificat de a emite actele indispensabile asigurării continuității constituționale a statului.

(2) Enumerarea prevăzută la alin. (1) are caracter orientativ și nu produce automat suspendarea Președintelui.

(3) Simpla ilegalitate a unui act, lipsită de gravitatea constituțională necesară, nu constituie temei pentru suspendare.

(4) Caracterul grav al faptei este constatat, în fiecare caz, de Curtea Constituțională, prin analiza circumstanțelor de fapt și de drept.

PROCEDURA SUSPENDĂRII DIN FUNCȚIE

Articolul 9. Inițiativa de suspendare

- (1) Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul deputaților.
- (2) Propunerea se formulează în scris și cuprinde:
 - a) descrierea exactă a faptelor imputate;
 - b) normele și principiile constituționale pretins încălcate;
 - c) argumentele privind gravitatea faptelor;
 - d) circumstanțele și consecințele încălcării;
 - e) probele pe care se întemeiază acuzația;
 - f) semnăturile deputaților care susțin inițiativa.
- (3) Nu se admite formularea unor acuzații generale, nedeterminate sau întemeiate exclusiv pe aprecieri politice.
- (4) Retragerea unor semnături după înregistrarea propunerii nu împiedică examinarea acesteia dacă, la momentul înregistrării, a fost întrunit numărul constituțional de inițiatori.

Articolul 10. Comunicarea propunerii

- (1) Propunerea se înregistrează la Secretariatul Parlamentului și se comunică neîntârziat:
 - a) Președintelui Republicii Moldova;
 - b) Președintelui Parlamentului;
 - c) Curții Constituționale;
 - d) fracțiunilor parlamentare.
- (2) Comunicarea către Președinte este însoțită de toate înscrisurile și probele anexate.
- (3) Președintelui i se acordă un termen de cel puțin 10 zile pentru prezentarea explicațiilor și a probelor în apărare.

Articolul 11. Comisia parlamentară specială

- (1) În termen de 5 zile de la înregistrarea propunerii, Parlamentul constituie o comisie specială de examinare.
- (2) Comisia se constituie potrivit principiului reprezentării proporționale a fracțiunilor parlamentare.
- (3) Din comisie nu pot face parte deputații care:
 - a) se află într-un conflict de interese direct;
 - b) au făcut declarații sau au întreprins acțiuni incompatibile cu examinarea imparțială a cauzei;
 - c) au calitatea de martor în procedură.
- (4) Comisia poate solicita documente, audia persoane și cere opinii de specialitate, fără a substitui organele de urmărire penală sau instanțele judecătorești.
- (5) Președintele și reprezentanții săi au dreptul:
 - a) să participe la ședințele comisiei;
 - b) să prezinte explicații și probe;
 - c) să formuleze obiecții;
 - d) să adreseze întrebări persoanelor audiate prin intermediul președintelui comisiei;
 - e) să fie asistați de avocați și experți.

Articolul 12. Raportul comisiei speciale

- (1) Comisia prezintă Parlamentului, în cel mult 20 de zile, un raport motivat.
- (2) Raportul trebuie să cuprindă:
 - a) faptele constatate;

- b) probele examinate;
 - c) poziția Președintelui;
 - d) normele constituționale relevante;
 - e) analiza criteriilor prevăzute la art. 7;
 - f) concluzia privind existența indiciilor unei fapte grave;
 - g) opinia separată a membrilor comisiei, după caz.
- (3) Raportul comisiei nu produce efecte juridice asupra mandatului și nu este obligatoriu pentru Curtea Constituțională.

Articolul 13. Sesizarea Curții Constituționale

- (1) După examinarea raportului, Parlamentul adoptă, cu votul majorității deputaților prezenți, o hotărâre privind sesizarea Curții Constituționale pentru constatarea circumstanțelor care justifică suspendarea și demiterea Președintelui.
- (2) Sesizarea este semnată de Președintele Parlamentului și este transmisă Curții Constituționale împreună cu toate materialele procedurii.
- (3) Până la pronunțarea Curții Constituționale, Președintele continuă să-și exercite mandatul.
- (4) Sesizarea Curții nu poate determina limitarea de fapt a atribuțiilor Președintelui.

Articolul 14. Avizul Curții Constituționale

- (1) Curtea Constituțională examinează sesizarea cu respectarea contradictorialității, a dreptului la apărare și a termenelor stabilite de lege.
- (2) Curtea constată:
- a) dacă faptele sunt imputabile Președintelui;
 - b) dacă a fost încălcată Constituția ori o hotărâre obligatorie a Curții Constituționale;
 - c) dacă încălcarea prezintă caracter grav;
 - d) dacă procedura parlamentară a respectat garanțiile constituționale.
- (3) În cazul constatării inexistenței circumstanțelor justificative, procedura încetează de drept.
- (4) Parlamentul nu poate dispune suspendarea pentru alte fapte decât cele examinate de Curtea Constituțională.

Articolul 15. Examinarea propunerii în Parlament

- (1) Propunerea de suspendare se examinează în ședință publică în termen de cel mult 5 zile de la primirea avizului Curții Constituționale.
- (2) Președintele Republicii Moldova are dreptul să prezinte personal explicații în fața Parlamentului ori să fie reprezentat.
- (3) Refuzul Președintelui de a participa nu împiedică examinarea propunerii dacă a fost asigurată posibilitatea efectivă de exercitare a dreptului la apărare.
- (4) Dezbaterile se limitează la faptele cuprinse în propunere și examinate de Curtea Constituțională.

Articolul 16. Hotărârea de suspendare

- (1) Suspendarea din funcție se aprobă prin hotărârea Parlamentului, cu votul a două treimi din numărul deputaților, potrivit Constituției.
- (2) Hotărârea trebuie să fie motivată și să cuprindă:
- a) faptele reținute;
 - b) normele constituționale încălcate;
 - c) trimiterea la avizul Curții Constituționale;
 - d) rezultatul votului;
 - e) data de la care operează suspendarea;
 - f) dispoziția privind organizarea referendumului pentru demitere.

(3) Votul este deschis, cu excepția cazului în care Constituția stabilește altfel.

(4) Hotărârea produce efecte de la data adoptării și se publică imediat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Articolul 17. Interdicția suspendării repetate abuzive

(1) O nouă propunere întemeiată pe aceleași fapte și probe nu poate fi inițiată.

(2) O nouă procedură poate fi declanșată dacă:

a) au intervenit fapte noi;

b) sunt prezentate probe noi, esențiale;

c) conduita neconstituțională a continuat sau s-a repetat.

Articolul 18. Testul constituțional al suspendării

(1) Suspendarea din funcție a Președintelui Republicii Moldova poate fi dispusă numai dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

a) constituționalitatea temeiului – fapta imputată constituie încălcarea unei obligații, interdicții, competențe sau limite stabilite de Constituție; b) gravitatea calificată a încălcării – fapta afectează în mod substanțial ordinea constituțională, separația și echilibrul puterilor, drepturile și libertățile fundamentale, suveranitatea, independența, unitatea ori integritatea teritorială a statului sau funcționarea normală a autorităților publice; c) legătura funcțională – fapta a fost săvârșită în exercitarea mandatului prezidențial sau se află în legătură directă cu exercitarea ori neexercitarea atribuțiilor constituționale ale Președintelui; d) existența unui risc constituțional actual – continuarea exercitării mandatului prezintă un pericol real, concret și actual pentru funcționarea autorităților publice ori pentru valorile constituționale protejate; e) proporționalitatea măsurii – suspendarea este adecvată, necesară și proporțională cu gravitatea faptei și cu scopul protejării ordinii constituționale, iar acest scop nu poate fi realizat printr-o altă măsură constituțională mai puțin restrictivă; f) controlul constituțional prealabil – existența și gravitatea faptelor, precum și respectarea condițiilor prevăzute la lit. a)–e), sunt verificate în prealabil de Curtea Constituțională, printr-un aviz obligatoriu; g) limitarea temporală – suspendarea produce efecte numai pentru perioada necesară soluționării procedurii constituționale care a determinat aplicarea acesteia.

(2) Condițiile prevăzute la alin. (1) se examinează în ordinea stabilită de prezentul articol. Neîndeplinirea oricăreia dintre acestea exclude aplicarea suspendării. (3) La efectuarea testului constituțional se iau în considerare natura și importanța normei încălcate, forma vinovăției, caracterul singular, continuu sau repetat al conduitei, amploarea consecințelor produse, posibilitatea înlăturării acestora și comportamentul ulterior al Președintelui.

(4) Sarcina demonstrării îndeplinirii condițiilor suspendării revine autorilor propunerii de suspendare. Faptele invocate trebuie să fie individualizate și susținute prin probe pertinente, concludente și concordante.

(5) Suspendarea nu poate fi întemeiată exclusiv pe dezacorduri politice, pe scăderea încrederii publice, pe exprimarea unor opinii sau pe exercitarea unei competențe discreționare în limitele Constituției.

(6) Hotărârea Parlamentului privind suspendarea trebuie să cuprindă motivarea distinctă a îndeplinirii fiecărei condiții prevăzute la alin. (1), sub sancțiunea neconstituționalității acesteia.

(7) Suspendarea încetează de drept la data confirmării rezultatelor referendumului pentru demitere sau la intervenirea unei alte circumstanțe constituționale care determină finalizarea procedurii.

Capitolul IV

EFECTELE SUSPENDĂRII ȘI REFERENDUMUL PENTRU DEMITERE

Articolul 19. Efectele suspendării

- (1) De la data suspendării, Președintele nu mai poate exercita atribuțiile funcției.
- (2) Pe durata suspendării, interimatul este asigurat în ordinea stabilită de art. 91 din Constituție.
- (3) Președintele suspendat:
 - a) își păstrează titlul până la demitere sau reluarea mandatului;
 - b) beneficiază de protecția și securitatea corespunzătoare funcției;
 - c) nu poate utiliza resursele instituției prezidențiale în campania pentru referendum, cu excepția mijloacelor necesare exercitării dreptului la apărare;
 - d) nu poate emite acte prezidențiale și nu poate reprezenta oficial statul.
- (4) Suspendarea nu echivalează cu demiterea și nu prezumă vinovăția penală.

Articolul 20. Limitele interimatului

- (1) Persoana care asigură interimatul exercită numai atribuțiile necesare continuității statului și funcționării autorităților publice.
- (2) Pe durata interimatului, aceasta nu poate:
 - a) iniția revizuirea Constituției;
 - b) dispune măsuri care urmăresc influențarea referendumului pentru demitere;
 - c) efectua numiri ori revocări care nu sunt urgente și indispensabile;
 - d) modifica structura Aparatului Președintelui în lipsa unei necesități obiective;
 - e) acorda distincții sau gratii în scopuri politice;
 - f) utiliza atribuțiile prezidențiale împotriva Președintelui suspendat.
- (3) Actele emise cu depășirea limitelor interimatului sunt supuse controlului de constituționalitate sau legalitate, după caz.

Articolul 21. Referendumul pentru demitere

- (1) În cazul aprobării suspendării, referendumul republican pentru demiterea Președintelui se organizează în cel mult 30 de zile, în condițiile Constituției și ale Codului electoral.
- (2) Întrebarea supusă referendumului trebuie să fie neutră, clară și lipsită de echivoc.
- (3) Președintele suspendat beneficiază de dreptul de a-și prezenta public poziția în condiții de egalitate și echitate.
- (4) Autoritățile publice trebuie să păstreze neutralitatea în campania pentru referendum, fără a aduce atingere obligației de informare obiectivă a alegătorilor.

Articolul 22. Efectele referendumului

- (1) Dacă propunerea de demitere este aprobată în condițiile Constituției și ale Codului electoral, mandatul încetează la data confirmării rezultatelor referendumului de către Curtea Constituțională.
- (2) Dacă propunerea de demitere nu este aprobată sau referendumul nu produce efectele juridice necesare demiterii, suspendarea încetează de drept la data confirmării rezultatelor.
- (3) În situația prevăzută la alin. (2), Președintele își reia imediat exercitarea atribuțiilor.
- (4) Actele emise în perioada interimatului își păstrează efectele juridice dacă nu sunt declarate neconstituționale, anulate sau revocate în condițiile legii.

Capitolul V

ÎNCETAREA MANDATULUI ȘI VACANȚA FUNCȚIEI

Articolul 23. Temeiurile încetării mandatului

- (1) Mandatul încetează în caz de expirare, demisie, demitere, imposibilitate definitivă de exercitare a atribuțiilor sau deces.
- (2) Mandatul încetează, de asemenea, de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare, în condițiile art. 81 alin. (3) din Constituție.
- (3) Temeiurile au caracter limitativ și nu pot fi extinse prin analogie.

Articolul 24 Efectele generale ale încetării

- (1) Încetarea mandatului determină pierderea definitivă a calității de titular și, după caz, vacanța funcției.
- (2) Fostul Președinte nu poate relua mandatul încetat.
- (3) Încetarea mandatului nu înlătură răspunderea pentru faptele săvârșite anterior și nu afectează valabilitatea actelor emise legal.

Secțiunea 1. Expirarea mandatului

Articolul 25. Expirarea termenului constituțional

- (1) Mandatul durează 4 ani și se exercită de la data depunerii jurământului.
- (2) Președintele își exercită mandatul până la depunerea jurământului de către Președintele nou-ales, pentru asigurarea continuității funcției.
- (3) Continuarea exercitării funcției potrivit alin. (2) nu constituie un nou mandat și nu determină instituirea interimatului.

Articolul 26. Prelungirea mandatului

- (1) Mandatul poate fi prelungit prin lege organică numai în caz de război sau de catastrofă.
- (2) Legea de prelungire indică circumstanțele, durata, necesitatea măsurii și termenul organizării alegerilor după încetarea situației excepționale.
- (3) Prelungirea trebuie să fie necesară, proporțională și limitată în timp.

Secțiunea a 2-a. Demisia

Articolul 27. Cererea de demisie

- (1) Președintele poate demisiona prin cerere scrisă, personală, neechivocă și liber exprimată, prezentată Parlamentului.
- (2) Parlamentul verifică autenticitatea cererii și se pronunță asupra acesteia prin hotărâre, fără a putea cenzura oportunitatea demisiei.
- (3) Cererea poate fi retrasă până la adoptarea hotărârii Parlamentului.

Articolul 28. Efectele demisiei

- (1) Demisia produce efecte la data indicată în cerere, dar nu mai devreme de data la care Parlamentul ia act de aceasta.
- (2) Hotărârea Parlamentului constată încetarea mandatului și vacanța funcției și dispune măsurile necesare instituirii interimatului și organizării alegerilor.
- (3) După producerea efectelor, demisia este irevocabilă.

Secțiunea a 3-a. Demiterea

Articolul 29. Demiterea prin referendum

Demiterea prin referendum produce încetarea mandatului în condițiile art. 19 alin. (1).

Articolul 30. Demiterea de drept prin condamnare

- (1) Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare.
- (2) Instanța comunică hotărârea definitivă Parlamentului, Curții Constituționale, Comisiei Electorale Centrale și Aparatului Președintelui.
- (3) Parlamentul ia act de demiterea de drept, iar Curtea Constituțională constată circumstanțele care justifică vacanța și interimatul.

Secțiunea a 4-a. Imposibilitatea definitivă

Articolul 31. Condițiile imposibilității definitive

- (1) Imposibilitatea definitivă reprezintă situația obiectivă în care Președintele nu își mai poate exercita atribuțiile și nu există o perspectivă rezonabilă de reluare a acestora.
- (2) Aceasta poate rezulta dintr-o afecțiune gravă și de durată, dispariția constatată în condițiile legii sau dintr-o altă circumstanță obiectivă, independentă de voința Președintelui.
- (3) Dezacordul politic, încălcarea Constituției ori refuzul deliberat de a acționa nu constituie imposibilitate definitivă.

Articolul 32. Procedura constatării imposibilității definitive

- (1) Imposibilitatea exercitării atribuțiilor mai mult de 60 de zile este confirmată de Curtea Constituțională în termen de 30 de zile de la sesizare.
- (2) Sesizarea este însoțită de probe obiective privind natura, durata și caracterul definitiv al impedimentului.
- (3) Dacă impedimentul are cauze medicale, evaluarea este realizată de o comisie medicală independentă, iar concluzia acesteia are valoare probatorie și nu substituie constatarea Curții Constituționale.
- (4) Mandatul încetează la data actului Curții Constituționale prin care este confirmată imposibilitatea definitivă.

Secțiunea a 5-a. Decesul

Articolul 33. Încetarea mandatului în caz de deces

- (1) Mandatul încetează de drept la data decesului Președintelui.
- (2) Decesul se constată în baza actului oficial de stare civilă sau a hotărârii judecătorești definitive, după caz.
- (3) Parlamentul ia act de încetarea mandatului și sesizează Curtea Constituțională în vederea constatării circumstanțelor care justifică interimatul.

Secțiunea a 6-a. Vacanța și alegerile

Articolul 34. Constatarea vacanței funcției

- (1) Actul de constatare indică temeiul și data exactă a încetării mandatului și a intervenirii vacanței.
- (2) Constatarea are caracter declarativ atunci când încetarea operează de drept și caracter constitutiv atunci când Constituția condiționează încetarea de pronunțarea unei autorități competente.
- (3) De la data vacanței, interimatul se asigură potrivit art. 91 din Constituție.

Articolul 35. Organizarea alegerilor

- (1) În termen de două luni de la data intervenirii vacanței se organizează alegeri pentru un nou Președinte, potrivit Constituției și Codului electoral.
- (2) Autoritățile competente adoptă fără întârziere actele necesare stabilirii și desfășurării scrutinului.
- (3) Interimatul încetează la depunerea jurământului de către Președintele nou-ales.

Articolul 36. Transmiterea atribuțiilor și documentelor

Capitolul VI

RĂSPUNDEREA PENALĂ

Articolul 37. Principiul răspunderii penale

- (1) Președintele Republicii Moldova nu se află deasupra legii penale.
- (2) Răspunderea penală se angajează exclusiv pentru fapte care întrunesc elementele unei infracțiuni prevăzute de legea penală.
- (3) Opiniile exprimate în exercitarea mandatului nu pot constitui, prin ele însele, temei al răspunderii penale, în limitele imunității prevăzute de Constituție.

Articolul 23. Inițierea propunerii de punere sub acuzare

- (1) Propunerea de punere sub acuzare poate fi inițiată de cel puțin o treime din numărul deputaților.
- (2) Propunerea trebuie să conțină:
 - a) descrierea faptelor;
 - b) încadrarea juridică preliminară;
 - c) probele care susțin existența unei bănuieli rezonabile;
 - d) argumentele privind legătura faptelor cu Președintele.
- (3) Parlamentul nu se pronunță asupra vinovăției, aceasta fiind de competența exclusivă a instanței de judecată.

Articolul 38. Hotărârea de punere sub acuzare

- (1) Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși.
- (2) Înainte de vot, Președintelui i se asigură:
 - a) informarea deplină asupra acuzațiilor;
 - b) un termen rezonabil pentru pregătirea apărării;
 - c) posibilitatea de a prezenta explicații și probe;
 - d) asistența unui avocat.
- (3) Hotărârea se transmite imediat Procuraturii Generale și Curții Supreme de Justiție, potrivit competențelor stabilite de Constituție și de lege.

Articolul 39. Efectele punerii sub acuzare

- (1) Punerea sub acuzare nu echivalează cu suspendarea din funcție și nici cu constatarea vinovăției.

- (2) Dacă fapta imputată constituie concomitent o încălcare gravă a Constituției, procedura suspendării poate fi inițiată separat, cu respectarea Capitolului III.
- (3) Măsurile procesuale care ar împiedica exercitarea mandatului pot fi aplicate numai în condițiile expres prevăzute de Constituție și de lege, cu respectarea statutului constituțional al funcției.

Articolul 40. Judecarea cauzei și demiterea de drept

- (1) Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii.
- (2) Președintele beneficiază de toate garanțiile procesului echitabil.
- (3) Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare.
- (4) Instanța comunică imediat hotărârea definitivă Parlamentului, Curții Constituționale și Comisiei Electorale Centrale.
- (5) Curtea Constituțională constată vacanța funcției în condițiile Constituției.

Capitolul VI ALTE FORME DE RĂSPUNDERE

Articolul 41. Răspunderea civilă

- (1) Președintele răspunde civil pentru prejudiciile cauzate prin fapte săvârșite în afara exercitării atribuțiilor constituționale, în condițiile legii.
- (2) Pentru prejudiciile cauzate prin acte de autoritate nelegale răspunde statul, fără a exclude dreptul de regres împotriva fostului Președinte, dacă se constată intenția sau culpa gravă a acestuia.
- (3) Exercițarea dreptului de regres nu poate fi întemeiată exclusiv pe anularea ori declararea neconstituțională a unui act, fiind necesară constatarea vinovăției personale.

Articolul 42 Răspunderea contravențională

- (1) Președintele răspunde contravențional pentru faptele fără legătură cu exercitarea atribuțiilor constituționale.
- (2) Aplicarea măsurilor procesuale care ar împiedica exercitarea mandatului nu este permisă decât în condițiile expres stabilite de lege și compatibile cu Constituția.

Articolul 43. Răspunderea pentru actele emise în exercitarea mandatului

- (1) Actele Președintelui sunt supuse controlului de constituționalitate sau legalitate, potrivit naturii lor juridice.
- (2) Declararea neconstituționalității ori anularea unui act prezidențial nu determină automat răspunderea personală a Președintelui.
- (3) Răspunderea personală poate interveni atunci când se demonstrează că actul:
- a) a fost emis cu încălcarea deliberată și gravă a Constituției;
 - b) a urmărit un scop străin competenței constituționale;
 - c) a fost emis cu rea-credință;
 - d) a produs ori a creat riscul real al unor consecințe grave pentru ordinea constituțională.

Capitolul VII GARANȚII PROCEDURALE

Articolul 44. Dreptul la apărare

În toate procedurile reglementate de prezenta lege, Președintele are dreptul:

- a) să cunoască integral acuzațiile;
- b) să primească toate materialele relevante;
- c) să dispună de timp și condiții adecvate pentru pregătirea apărării;
- d) să fie asistat de avocați și experți;
- e) să prezinte probe și explicații;

- f) să conteste autenticitatea, relevanța și concluzia probelor;
- g) să se adreseze personal Parlamentului și Curții Constituționale;
- h) să solicite publicarea poziției sale oficiale.

Articolul 45. Standardul probator

- (1) Suspendarea nu poate fi dispusă pe baza presupunerilor, zvonurilor sau a unor simple declarații politice.
- (2) Faptele trebuie susținute prin probe clare, relevante, concludente și concordante.
- (3) Îndoilele rezonabile referitoare la existența ori imputabilitatea faptei se interpretează în favoarea stabilității mandatului.
- (4) Cerința prevăzută la alin. (3) nu împiedică adoptarea unor măsuri constituționale atunci când probele demonstrează în mod convingător existența unei încălcări grave.

Articolul 46 Publicitatea procedurii

- (1) Ședințele comisiei speciale și ale Parlamentului sunt publice.
- (2) Ședințele sau anumite părți ale acestora pot fi declarate închise numai pentru protejarea:
 - a) securității naționale;
 - b) informațiilor atribuite la secret de stat;
 - c) vieții private;
 - d) desfășurării urmăririi penale;
 - e) altor interese legitime prevăzute de lege.
- (3) Hotărârile, rapoartele și opiniile separate se publică, cu excluderea informațiilor protejate.

Articolul 47. Interzicerea presiunilor

Este interzisă exercitarea oricăror presiuni asupra deputaților, judecătorilor Curții Constituționale, magistraților, martorilor, experților ori reprezentanților Președintelui implicați în procedurile reglementate de prezenta lege.

Articolul 48. Raportul dintre proceduri

- (1) Procedura răspunderii constituționale și procedura penală sunt autonome.
- (2) Încetarea uneia dintre proceduri nu determină automat încetarea celeilalte.
- (3) Aceeași faptă poate fi examinată sub aspect constituțional și penal dacă natura și finalitatea formelor de răspundere sunt diferite.
- (4) Constatările Curții Constituționale privind semnificația normelor constituționale sunt obligatorii pentru toate autoritățile publice.

Capitolul VIII

DISPOZIȚII FINALE ȘI TRANZITORII

Articolul 49. Corelarea legislației

În termen de 6 luni de la data publicării prezentei legi, Guvernul va prezenta Parlamentului propuneri pentru aducerea în concordanță cu aceasta a:

- a) Regulamentului Parlamentului;
- b) Codului jurisdicției constituționale;
- c) Legii cu privire la Curtea Constituțională;
- d) Codului electoral;
- e) Codului de procedură penală;
- f) Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică;
- g) altor acte normative incidente.

Articolul 50 Aplicarea în timp

- (1) Prezenta lege se aplică faptelor săvârșite după intrarea sa în vigoare.
- (2) Normele de procedură se aplică procedurilor inițiate după intrarea în vigoare a legii.

(3) Nicio dispoziție a prezentei legi nu poate fi interpretată în sensul extinderii retroactive a răspunderii Președintelui.

Articolul 51. Intrarea în vigoare

Prezenta lege intră în vigoare la expirarea a 3 luni de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Notă de fundamentare constituțională la proiectul de lege:

Proiectul pornește de la distincția dintre: răspunderea constituțională, reglementată de art. 89 din Constituție, care presupune suspendarea de către Parlament și eventuala demitere prin referendum; răspunderea penală, reglementată de art. 81 alin. (3), care presupune punerea sub acuzare de către Parlament și judecarea cauzei de către Curtea Supremă de Justiție; imposibilitatea temporară obiectivă de exercitare a atribuțiilor, reglementată de art. 90–91, care nu trebuie confundată cu refuzul deliberat de îndeplinire a unei obligații constituționale.

Curtea Constituțională a stabilit că suspendarea și demiterea reprezintă remediul constituțional aplicabil faptelor grave de încălcare a Legii Supreme și că gravitatea trebuie apreciată în fiecare caz, prin raportare atât la aspectele juridice, cât și la circumstanțele factuale. Totodată, Curtea a reținut că refuzul deliberat de exercitare a unei obligații constituționale nu poate fi tratat drept o simplă imposibilitate temporară care să permită instituirea punctuală a interimatului. Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 6 august 2020

Textul trebuie corelat cu forma actuală a Constituției Republicii Moldova. Pentru sporirea securității juridice, ar fi justificată și o revizuire constituțională prin care să se precizeze expres caracterul obligatoriu al constatării Curții Constituționale anterior votului parlamentar de suspendare. O lege organică poate dezvolta procedura și criteriile gravității, dar nu poate modifica majoritățile, termenele sau temeiurile stabilite nemijlocit de Constituție.

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, Balaban Mihai, studentul-doctorand al Școlii doctorale de Științe Juridice și Economice la Universitatea de Stat din Moldova, declar pe răspundere personală că teza de doctorat este elaborată doar de mine, pe baza efortului personal de cercetare și redactare. În cadrul lucrării precizez sursa tuturor ideilor, datelor și formulărilor care nu îmi aparțin, conform normelor de citare a surselor și a respectării legislației privind drepturile de autor. Declar că toate afirmațiile din lucrare referitoare la datele și informațiile analizate, la metodele prin care acestea au fost obținute și la sursele din care le-am obținut sunt adevărate.

Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

BALABAN Mihai

Semnătura

17.08.2026

CV-ul candidatului

Mihai Balaban

Data nașterii: 04/05/1994 | Cetățenie: moldoveană | Gen Masculin | (+373) 79113603
mihaibalaban94@yahoo.com |

Str. Aeroport 6 ap. 20, Chișinău, Moldova

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

12/07/2017 – 12/12/2018

CONSILIER JURIDIC – BC INVESTPRIVATBANK SA IN PROCES DE LICHIDARE

desfășurarea activităților practice privind instituțiile financiare aflate în procedură de lichidare sau de insolvabilitate;

participarea la procedurile de executare silită;

reprezentarea și apărarea intereselor clienților în cadrul ședințelor de judecată.

01/12/2017 – 26/10/2018 – Chișinău, Moldova

CONSILIER JURIDIC – „PANFIL GRUP” SRL

Desfășurarea activităților juridice privind funcționarea întreprinderilor, inclusiv în cadrul procedurilor de lichidare și de insolvabilitate;

colaborarea cu executorii judecătorești în cadrul procedurilor de executare silită;

reprezentarea intereselor companiei în ședințele de judecată;

evidența, gestionarea și monitorizarea dosarelor;

elaborarea și pregătirea actelor juridice în vederea promovării și apărării drepturilor și intereselor legitime ale angajatorului.

29/04/2019 – 02/2021 Chișinău, Moldova

AVOCAT STAGIAR – BIROUL ASOCIAT DE AVOCAI „LEGAL SERVICE”

desfășurarea activităților practice specifice profesiei de avocat;

evidența, gestionarea și monitorizarea dosarelor;

reprezentarea și asistarea juridică a clienților în fața instanțelor de judecată;

elaborarea și pregătirea actelor juridice necesare promovării și apărării drepturilor și intereselor legitime ale clienților.

02/2021 –prezent – Chișinău, Moldova

AVOCAT TITULAR – BIROUL ASOCIAT DE AVOCAȚI „LEGAL SERVICE”

desfășurarea activităților practice specifice profesiei de avocat;

ținerea evidenței și gestionarea dosarelor;

reprezentarea și asistarea juridică a clienților în fața instanțelor de judecată;

întocmirea și pregătirea actelor juridice în vederea promovării și apărării drepturilor și intereselor legitime ale angajatorului.

EDUCAȚIE ȘI FORMARE PROFESIONALĂ

01/10/2013 – 31/07/2017 – Iași, România, DIMPLOMA DE LICENTA – „Universitatea Alexandru Ioan Cuza”, Iași

01/09/2018 – 03/02/2020 – Bd. Gagarin, 8, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD-2001, Chișinău, Moldova

MASTER ÎN DREPT – Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova

3) 01/10/2020 – ÎN PREZENT

DOCTORAND ÎN DREPT – Universitatea de Stat din Moldova

03/2020 – ÎN CURS Bd. Gagarin, 8, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD-2001 Chișinău Moldova

EXPERT UNIVERSITAR (DREPT PROCESUAL PENAL) – „Universitatea Cooperatist Comercială” din Moldova

COMPETENȚE LINGVISTICE •

Limbă(i) maternă(e): ROMÂNĂ

Altă limbă (Alte limbi):

COMPREHENSIUNE				VORBIT	SCRIS
Comprehensiune orală				Citit	Exprimare scrisă
					Conversație
ENGLEZĂ	C2	C2	C2	C2	C2
RUSĂ	C2	C2	C2	C2	
Niveluri: A1 și A2 Utilizator de bază B1 și B2 Utilizator independent C1 și C2 Utilizator experimentat					

ACTIVITATEA DE CERCETARE:

1. **BALABAN, Mihai.** Aspecte conceptuale privind instituția șefului de stat. În: *Intellectus*, 2026, nr. 1. ISSN 1810-7079; ISSN_e 1810-7087. CZU: 342.511.5. DOI: <https://doi.org/10.56329/1810-7087.26.1.08>.

2. **BALABAN, Mihai.** Reflecții privind instituția mandatului persoanelor cu funcție de demnitate publică, suspendarea și încetarea mandatului. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe Sociale”*, 2025, nr. 8 (188). ISSN 1814-3199; ISSN_e 2345-1017. CZU: 342.5:342.53:35.07/.08. DOI: [https://doi.org/10.59295/sum8\(188\)2025_01](https://doi.org/10.59295/sum8(188)2025_01).

3. **BALABAN, Mihai.** Jurisprudența constituțională privind instituția șefului statului: repere doctrinare și interpretări constituționale. În: *Supremația Legii*. 2026, nr. 1

4. **Balaban, Mihai.** Funcțiile șefului statului în arhitectura contemporană constituțională. Publicație științifică, „Moldosocopie”, nr.1.

5. **BALABAN, Mihai.** Răspunderea constituțională a șefului statului. În: *State, Security and Human Rights in the Digital Era*. Chișinău, 2024. ISBN 978-9975-62-764-1 (PDF). CZU: 342.511.5. DOI: <https://doi.org/10.59295/ssdoed2024.54>.

6. **BALABAN, Mihai.** Răspunderea și rolul șefului de stat în cadrul sistemului constituțional modern. În: *100 de ani de la adoptarea Constituției României din 1923. Evoluții, context și perspective europene în România și Republica Moldova*. Chișinău, 2023. ISBN 978-9975-62-577-7 (PDF). CZU: 342.511.5:342.4. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8414098>.

7. **BALABAN, Mihai.** Aspecte teoretice cu privire la reglementarea regimului politic și rolul șefului de stat în funcție de tipul de regim politic. În: *Realități și perspective în domeniul științelor juridice contemporane*. Chișinău, 2023. ISBN 978-9975-62-695-8 (PDF). CZU: 342.511:321.6/.7. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10721122>.

8. **BALABAN, Mihai.** Reflecții conceptuale privind răspunderea șefului de stat: formele răspunderii. În: *State, Security and Human Rights in the Digital Era*, vol. II. Chișinău, 2023. ISBN 978-9975-62-529-6. CZU: 342.511.5. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7885075>
<https://msuir.usm.md/handle/123456789/10108>

9. **BALABAN, Mihai.** Aspecte comparative privind suspendarea și încetarea mandatului Președintelui în Republica Moldova și în alte state. În: *State, Security and Human Rights in the Digital Era*. Chișinău, 2022. ISBN 978-9975-159-32-6. CZU: 342.511.3(478+100).
<https://msuir.usm.md/handle/123456789/10228>